

FRIHANDELSAVTALE

MELLOM

ISLAND,
FYRSTEDØMMET LIECHTENSTEIN OG
KONGERIKET NORGE

OG

DET FORENTE KONGERIKE
STORBRITANNIA
OG NORD-IRLAND

FORTALE

Island, Fyrstedømmet Liechtenstein og Kongeriket Norge (EØS-EFTA-statene),

og

Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irland (Det forente kongerike),

hver enkelt stat heretter kalt «part» eller samlet kalt «partene»,

SOM PÅ NYTT BEKREFTER det historiske og nære forholdet mellom partene og det felles ønsket om å beskytte dette forholdet,

SOM ØNSKER å skape gunstige vilkår for å utvikle og diversifisere handelen mellom partene og for å fremme handelsmessig og økonomisk samarbeid på områder av felles interesse på grunnlag av likhet, gjensidig nytte, likebehandling og folkerett,

SOM ER FAST BESTEMT på å fremme og ytterligere styrke det multilaterale handelssystemet ved å bygge på sine respektive rettigheter og forpliktelser etter Marrakech-avtalen om opprettelse av Verdens handelsorganisasjon (WTO-avtalen) og de øvrige avtalene som er forhandlet fram innenfor rammen av den, og derved medvirke til en harmonisk utvikling og utvidelse av verdenshandelen,

SOM PÅ NYTT BEKREFTER sin oppslutning om demokratiet, rettsstaten, menneskerettighetene og de grunnleggende friheter i samsvar med sine forpliktelser etter folkeretten, slik de er nedfelt blant annet i De forente nasjoners pakt og Verdenserklæringen om menneskerettighetene,

SOM HAR SOM MÅL å fremme inkluderende økonomisk vekst, skape nye arbeidsplasser, bedre levestandarden, sikre like muligheter for alle og sikre et høyt nivå av folkehelse og av vern av helse, miljø og sikkerhet,

SOM PÅ NYTT BEKREFTER at de forplikter seg til å søke å nå målet om bærekraftig utvikling, og som i den forbindelse er oppmerksom på betydningen av en samstemt og gjensidig støttende handels-, miljø- og arbeidspolitikk,

SOM MINNER OM respekt for grunnleggende prinsipper og rettigheter på arbeidsplassen, herunder prinsippene fastsatt i de relevante konvensjonene fra Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO) som de er part i,

SOM ER FAST BESTEMT på å gjennomføre denne avtalen i tråd med målsettingen om å bevare og verne om miljøet og bekjempe klimaendringer og virkningene av slike endringer, i samsvar med hver enkelt parts forpliktelser i henhold til multilaterale miljøavtaler,

SOM ERKJENNER at det er viktig å skape forutsigbarhet for partenes handelsinteresser ved å etablere en rettslig ramme for å styrke deres handelsforhold,

SOM BEKREFTER at de forplikter seg til å forebygge og bekjempe korrupsjon i internasjonal handel og internasjonale investeringer og å fremme prinsippene om åpenhet og god offentlig styring,

SOM ERKJENNER at god foretaksstyring og ansvarlig forretningsdrift er viktig for en bærekraftig utvikling, og som bekrefter at de har som mål å stimulere foretak til i så måte å følge internasjonalt anerkjente retningslinjer og prinsipper, som retningslinjene til Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) for flernasjonale selskaper, OECDs prinsipper for eierstyring og selskapsledelse og FNs Global Compact-initiativ,

SOM ANERKJENNER partenes respektive autonomi og rett til regulering for å nå berettigede mål for den offentlige politikken,

SOM MENER at det å skape en klart etablert og sikret handels- og investeringsramme gjennom gjensidig fordelaktige regler for handel og investeringer mellom partene vil øke økonomienes konkurransevne, gjøre markedene mer effektive og pulserende og sikre et forutsigbart forretningsmessig miljø for ytterligere utvidelse av handelen og investeringene mellom dem,

ER ENIGE OM, for å nå ovennevnte mål, å inngå følgende frihandelsavtale (avtalen):

KAPITTEL 1

ALMINNELIGE BESTEMMELSER

ARTIKKEL 1.1

Formål

1. Partene etablerer herved et frihandelsområde i samsvar med bestemmelsene i denne avtalen, som bygger på handelsforbindelser mellom markedsøkonomier, respekten for demokrati- og rettsstatsprinsippene og respekt for menneskerettigheter, med sikte på å fremme velstand og en bærekraftig utvikling.
2. Formålet med denne avtalen er
  - a) å lette og liberalisere handelen med varer, i samsvar med artikkel XXIV i Generalavtalen om tolltariffer og handel 1994,
  - b) å liberalisere handelen med tjenester, i samsvar med artikkel V i generalavtalen om handel med tjenester,
  - c) på gjensidig grunnlag å styrke investeringsmulighetene,
  - d) å forebygge, fjerne eller redusere unødvendige tekniske handelshindringer,
  - e) å verne menneskers, dyrs eller planters liv og helse og samtidig lette handelen og sikre at partenes veterinære og plantesanitære tiltak ikke skaper unødvendige handelshindringer,
  - f) å fremme en åpen og rettferdig konkurranse i partenes økonomier, særlig vedrørende de økonomiske forbindelsene dem imellom,
  - g) på gjensidig grunnlag å ytterligere liberalisere partenes markeder for offentlige anskaffelser,
  - h) å sikre tilstrekkelig og effektivt vern av immaterialrettigheter, i samsvar med internasjonale standarder,
  - i) å utvikle internasjonal handel på en slik måte at den bidrar til målet om bærekraftig utvikling og å sikre at dette målet innarbeides og kommer til uttrykk i partenes handelsforbindelser, og
  - j) å bidra til en harmonisk utvikling og diversifisering av verdenshandelen.

ARTIKKEL 1.2

Geografisk virkeområde

1. Med mindre annet er angitt får denne avtalen anvendelse på
  - a) en parts landterritorium, indre farvann og territorialfarvann samt luftrommet over partens territorium, i samsvar med folkeretten,
  - b) en parts eksklusive økonomiske sone og kontinentalsokkel, i samsvar med folkeretten, og
  - c) kronbesittelsene Guernsey, Jersey og Isle of Man (herunder deres luftrom samt territorialfarvann som grenser til dem), territorier hvis internasjonale forbindelser ivaretas av Det forente kongerike, med hensyn til
    - i) avsnitt 2.1 (Alminnelige bestemmelser om handel med varer),
    - ii) vedlegg I (Opprinnelsesregler),
    - iii) avsnitt 2.2 (Tekniske handelshindringer),
    - iv) avsnitt 2.3 (Veterinære og plantesanitære tiltak) og
    - v) avsnitt 2.4 (Tollprosedyrer og handelsfasilitering).
2. Denne avtalen får ikke anvendelse på det norske territoriet Svalbard, unntatt for handel med varer.

ARTIKKEL 1.3

Territoriell utvidelse

1. Denne avtalen, eller nærmere angitte bestemmelser i denne avtalen, kan utvides til å omfatte ethvert territorium hvis internasjonale forbindelser ivaretas av Det forente kongerike, etter avtale mellom Det forente kongerike og de andre partene i denne avtalen.
2. Det forente kongerike kan når som helst etter at denne avtalen er utvidet til å omfatte et territorium hvis internasjonale forbindelser ivaretas av Det forente kongerike i samsvar med nr. 1, underrette depositaren skriftlig om at denne avtalen ikke lenger får anvendelse på et territorium hvis internasjonale forbindelser ivaretas av Det forente kongerike. Underretningen får virkning tolv måneder etter den datoen da depositaren mottok underretningen, med mindre partene blir enige om noe annet.

ARTIKKEL 1.4

Handel og økonomiske forbindelser som omfattes av denne avtalen

1. Denne avtalen får anvendelse på handelen og de økonomiske forbindelsene mellom EØS-EFTA-statene på den ene siden og Det forente kongerike på den andre, men ikke på handelen og de økonomiske forbindelsene EØS-EFTA-statene imellom, med mindre noe annet er fastsatt i denne avtalen.
2. Bestemmelser i denne avtalen som omfattes av tilleggsavtalen av 11. februar 2019 mellom Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irland, Det sveitsiske edsforbund og Fyrstedømmet Liechtenstein om å utvide visse bestemmelser i handelsavtalen mellom Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irland og Det sveitsiske edsforbund til også å gjelde for Fyrstedømmet Liechtenstein, traktaten av 29. mars 1923 mellom Sveits og Liechtenstein om Fyrstedømmet Liechtensteins tiltredelse til det sveitsiske tollområdet (tolltraktaten) og traktaten av 22. desember 1978 mellom Det sveitsiske edsforbund og Fyrstedømmet Liechtenstein om patentbeskyttelse, får ikke anvendelse på Liechtenstein.
3. Ved manglende overensstemmelse mellom denne avtalen og en av avtalene nevnt i nr. 2, skal sistnevnte ha forrang.

ARTIKKEL 1.5

Forholdet til andre internasjonale avtaler

Partene stadfester sine rettigheter og forpliktelser etter WTO-avtalen og de øvrige avtalene som er forhandlet fram innenfor rammen av den og som de er part i, samt enhver annen internasjonal avtale som de er part i.

ARTIKKEL 1.6

Oppfyllelse av forpliktelser

1. Hver part skal treffe alle generelle eller særlige tiltak som er nødvendige for å oppfylle sine forpliktelser etter denne avtalen.
2. Hver part skal påse at alle forpliktelser etter denne avtalen overholdes av dens respektive sentrale, regionale og lokale myndigheter og av ikke-statlige organer når disse utøver myndighet som er delegert til dem fra sentrale, regionale eller lokale myndigheter.

ARTIKKEL 1.7

Åpenhet

1. Partene skal kunngjøre, eller gjøre offentlig tilgjengelig på annen måte, lover, forskrifter, rettsavgjørelser og forvaltningsvedtak som får generell anvendelse hos dem samt sine respektive internasjonale avtaler dersom de kan ha betydning for hvordan denne avtalen virker.
2. Partene skal omgående besvare konkrete spørsmål og på anmodning holde hverandre underrettet om forhold nevnt i nr. 1.
3. Hver part skal påse at den ved anvendelse av sine lover, forskrifter, rettsavgjørelser eller forvaltningsvedtak med generell anvendelse som vedrører en bestemt person, vare eller tjeneste fra en annen part i en bestemt sak
  - a) bestreber seg på å gi personer som berøres direkte av saken, varsel innen rimelig tid i samsvar med nasjonale prosedyrer når saken er innledet, med en beskrivelse av sakens art, en redegjørelse for det rettslige grunnlaget for å innlede saken, og en generell beskrivelse av tvistespørsmålene,
  - b) gir en person nevnt i bokstav a) rimelig mulighet til å framlegge fakta og argumenter til støtte for sitt standpunkt før en endelig administrativ avgjørelse treffes, i den grad det er mulig i betraktning av tiden som er til rådighet, sakens art og offentlighetens interesse, og
  - c) overholder partens lovgivning.
4. Hver part skal opprette eller opprettholde alminnelige domstoler, domstollignende instanser eller forvaltningsdomstoler eller prosedyrer for rask prøving av endelige administrative avgjørelser vedrørende forhold som omfattes av denne avtalen. Hver part skal påse at de overprøvende instansene følger prosedyrene for anke eller ny prøving på en ikke-diskriminerende og upartisk måte, at de er upartiske og uavhengige av den instansen eller myndigheten som har ansvar for den administrative håndhevingen, og at de ikke har betydelig interesse i sakens utfall.
5. Hver part skal påse at partene i saken gis rimelig mulighet til å underbygge eller forsvare sine respektive standpunkter i enhver overprøvende instans eller prosedyre nevnt i nr. 4.
6. Ingen bestemmelser i denne avtalen medfører krav om at en part gir videre fortrolig informasjon dersom dette vil være til hinder for håndheving av loven eller på annen måte stride mot offentlighetens interesse, eller være til skade for markedsdeltakeres rettmessige kommersielle interesser.

7. Ved manglende overensstemmelse mellom bestemmelsene i denne artikkelen og bestemmelser om åpenhet i andre deler av denne avtalen, skal sistnevnte ha forrang i den utstrekning det foreligger manglende overensstemmelse.

KAPITTEL 2

HANDEL MED VARER¹

AVSNITT 2.1

ALMINNELIGE BESTEMMELSER OM HANDEL MED VARER²

ARTIKKEL 2.1

Formål

Formålet med dette kapitlet er å lette og liberalisere handelen med varer mellom partene i samsvar med bestemmelsene i denne avtalen og i samsvar med artikkel XXIV i Generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 (GATT 1994), herunder dens fortolkningsnoter.

ARTIKKEL 2.2

Virkeområde

Dette kapitlet får anvendelse på handelen med varer mellom partene.

ARTIKKEL 2.3

Definisjoner

I dette kapitlet menes med

- a) «konsulære transaksjoner» prosedyren for å innhente fra en importerende parts konsul i den eksporterende parten, eller i en tredjepart, en konsulær faktura eller et konsulært visum for en handelsfaktura, et opprinnelsesbevis, et manifest, en speditørs eksportdeklarasjon eller enhver annen tolldokumentasjon i forbindelse med import av varen,
- b) «tollmyndigheter»

---

¹ I henhold til artikkel 1.4 (Handel og økonomiske forbindelser som omfattes av denne avtalen) i kapittel 1 (Alminnelige bestemmelser) får dette kapitlet, innbefattet vedleggene, ikke anvendelse for Liechtenstein.

² Det minnes om at henvisninger til en part eller parter i avsnitt 2.1 (Alminnelige bestemmelser om handel med varer) til 2.4 (Tollprosedyrer og handelsfasilitering) omfatter nr. 1 bokstav c) i artikkel 1.2 (Geografisk virkeområde) i kapittel 1 (Alminnelige bestemmelser).

- i) for Det forente kongerike: Her Majesty 's Revenue and Customs og enhver annen myndighet med ansvar for tollsaker,
- ii) for kronbesittelsen Jersey: Jersey Customs & Immigration Service,
- iii) for kronbesittelsen Guernsey: Guernsey Customs & Excise,
- iv) for Isle of Man: Customs and Excise Division, Isle of Man Treasury,
- v) for Norge: Tolletaten,
- vi) for Island: Skatturinn.

Tollmyndighetene nevnt ovenfor er ansvarlige for anvendelsen og gjennomføringen på sine respektive territorier av denne delen og vedleggene til den, samt avsnitt 2.4 (Tollprosedyrer og handelsfasilitering) og vedlegget til dette, i den grad de får anvendelse på dem. Henvisninger til «tollmyndighet» i disse bestemmelsene skal leses i tråd med dette.

- c) «toll» enhver form for toll, skatt eller avgift med tilsvarende virkning som er pålagt ved eller i forbindelse med import eller eksport av varer, herunder enhver form for tilleggsskatt eller tilleggsavgift i forbindelse med slik import eller eksport, men som ikke omfatter
  - i) en avgift som tilsvarende en intern skatt pålagt i samsvar med artikkel III nr. 2 i GATT 1994,
  - ii) et tiltak som anvendes i samsvar med bestemmelsene i artikkel VI eller XIX i GATT 1994, avtalen om gjennomføring av artikkel VI i Generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 (antidumpingavtalen), avtalen om subsidier og utjevningsavgifter (SCM-avtalen) eller avtalen om beskyttelsestiltak, eller et tiltak pålagt i samsvar med artikkel 22 i tvisteløsningsavtalen (DSU), og
  - iii) et gebyr eller en annen avgift som pålegges i samsvar med artikkel VIII i GATT 1994,
- d) «eksportlisensieringsprosedyrer» administrative prosedyrer, uansett hva de kalles i hver av partenes prosedyrer eller benevnes av hver av partenes tollmyndighet, som krever at en søknad eller annen dokumentasjon (utenom den som vanligvis kreves for tollklarering) sendes inn til det eller de relevante forvaltningsorganene, som et vilkår for eksport,

- e) «vare fra en part» en innenlandsk vare slik det er forstått i henhold til GATT 1994, eller slike varer som partene kan bestemme, herunder varer med opprinnelsesstatus,
- f) «Det harmoniserte system» Det harmoniserte system for beskrivelse og koding av varer (HS), herunder alle rettslige merknader og endringer av disse som er utarbeidet av Verdens tollorganisasjon (WCO),
- g) «avtale om importlisensiering» avtalen om importlisensieringsprosedyrer fastsatt i vedlegg 1A til WTO-avtalen,
- h) «importlisensieringsprosedyre» en administrativ prosedyre, uansett hva den kalles i hver av partenes prosedyrer eller benevnes av hver av partenes tollmyndighet, som krever at en søknad eller annen dokumentasjon (utenom den som vanligvis kreves for tollklarering) sendes inn til det eller de relevante forvaltningsorganene, som et vilkår for import,
- i) «opprinnelse» den betydningen som er angitt i vedlegg I om opprinnelsesregler,
- j) «reprodusert vare» en vare som
  - i) helt eller delvis er satt sammen av deler fra brukte varer,
  - ii) har en tilsvarende forventet levetid og ytelse sammenlignet med en tilsvarende vare når den er ny, og
  - iii) har en garanti tilsvarende den som gjelder for varen når den er ny,
- k) «reparasjon» enhver behandling som utføres på en vare for å utbedre funksjonsfeil eller materielle skader, for i vesentlig grad å gjenskape varens opprinnelige funksjon eller sikre at den oppfyller de tekniske kravene til bruk. Reparasjon av varer omfatter tilbakeføring og vedlikehold, men ikke en behandling eller prosess som
  - i) ødelegger en vares vesentlige egenskaper eller skaper en ny eller kommersielt annerledes vare,
  - ii) omdanner en uferdig vare til en ferdigvare, eller
  - iii) brukes til å forbedre eller oppgradere varenes tekniske ytelse.
- l) «ytelseskrav» et krav om
  - i) at en viss mengde, en viss verdi eller en viss prosentdel av varer eksporteres,

- ii) at import av varer erstattes med varer fra den parten som utsteder en importlisens,
- iii) at en person som anvender en importlisens, kjøper andre varer i den parten som utsteder importlisensen, eller gir internt produserte varer en fortrinnsrett,
- iv) at en person som anvender en importlisens, produserer varer i den parten som utsteder importlisensen, i en viss mengde, til en viss verdi eller med en viss prosentdel av innenlandsk innhold, eller
- v) at mengden eller verdien av importen på en eller annen måte knyttes til mengden eller verdien av eksporten eller til størrelsen på strømmen av utenlandsk valuta.

ARTIKKEL 2.4

Nasjonal behandling ved intern skattelegging og regulering

Hver part skal gi varene til den andre parten nasjonal behandling i samsvar med artikkel III (Nasjonal behandling med hensyn til innenlands beskatning og regulering) i GATT 1994, herunder dens fortolkningsnoter, og for dette formålet skal artikkel III (Nasjonal behandling med hensyn til innenlands beskatning og regulering) i GATT 1994 og dens fortolkningsnoter innarbeides i og gjøres til del av denne avtalen med de nødvendige tilpasningene.

ARTIKKEL 2.5

Klassifisering av varer

For denne avtalens formål skal klassifiseringen av varer i handelen mellom partene være underlagt hver parts respektive tollnomenklatur i samsvar med Det harmoniserte system.

ARTIKKEL 2.6

Toll

1. Med mindre annet er fastsatt i denne avtalen, skal hver part avskaffe all toll på varer med opprinnelse fra enhver annen part som er klassifisert i henhold til kapittel 25–97 i Det harmoniserte system, med unntak av de varene («Listeførte varer ut over HS kapittel 24») som er oppført i planen for avskaffelse av toll i vedlegg II, III, IV eller V, og som gjelder for import til parten av varer som har opprinnelse i den relevante eksporterende parten.

2. Med mindre annet er fastsatt i denne avtalen, skal hver part sette ned eller avskaffe, i samsvar med planen for avskaffelse av toll i vedlegg II, III, IV og V, toll på varer med opprinnelse fra enhver annen part som er klassifisert i henhold til kapittel 1–24 i Det harmoniserte system, og toll på varer med opprinnelse fra enhver annen part som er listeførte varer ut over HS kapittel 24, som nevnt i nr. 1.
3. Dersom og så lenge den bestevilkårssatsen (MFN-satsen) som en part anvender, er lavere enn den satsen som kreves i henhold til ovennevnte nr. 1 eller 2, skal den tollsatsen som skal anvendes i henhold til denne avtalen på varer med opprinnelse fra en annen part, beregnes som tilsvarende den MFN-satsen som den importerende parten anvender.
4. En part kan når som helst ensidig framskynde avskaffelsen av toll fastsatt i planen eller planene for avskaffelse av toll som angir den aktuelle partens forpliktelser og er oppført i vedlegg II, III, IV og V. Det presiseres at for varer som omfattes av nr. 2 kan en part heve en tollsats til nivået for et bestemt år som fastsatt i planen eller planene for avskaffelse av toll som angir den aktuelle partens forpliktelser og er oppført i vedlegg II, III, IV og V etter en ensidig nedsettelse som fastsatt i dette nummer.

ARTIKKEL 2.7

Eksportavgifter, skatter og andre avgifter

Ingen part skal innføre eller opprettholde toll, skatt, gebyrer eller andre former for avgifter som pålegges eksport av varer til en annen part, med mindre tollen, skatten, gebyret eller andre avgifter også gjelder for tilsvarende varer beregnet på innenlandsk forbruk. For denne artikkelens formål skal gebyrer og andre former for avgifter ikke omfatte gebyrer eller andre avgifter som er pålagt i samsvar med artikkel 2.8 (Gebyrer og avgifter).

ARTIKKEL 2.8

Gebyrer og avgifter

1. Hver part skal i samsvar med artikkel VIII (Gebyrer og formaliteter i forbindelse med import og eksport) i GATT 1994 og dens fortolkningsnoter sikre at alle gebyrer og andre avgifter som omfattes av artikkel VIII nr. 1 bokstav a) i GATT 1994, og som pålegges av vedkommende part ved eller i forbindelse med import eller eksport, herunder oppgaver fastsatt under artikkel 2.57 (Forhåndsuttalelser) i avsnitt 2.4 (Tollprosedyrer og handelsfasilitering), er begrenset til de anslåtte kostnadene for de tjenestene den aktuelle parten yter til den berørte importøren eller eksportøren, og skal ikke utgjøre en indirekte beskyttelse for innenlandske varer eller en beskatning av import eller eksport for skatte- og avgiftsformål.

2. Gebyrene og avgiftene nevnt i nr. 1 skal ikke beregnes på et *ad valorem*-grunnlag.
3. Hver part skal offentliggjøre opplysninger om gebyrer og avgifter på internett, på engelsk dersom det er mulig. Slike opplysninger skal omfatte den tjenesten som ytes, hvilken myndighet som er ansvarlig, gebyrene og avgiftene som vil bli pålagt og hvordan de beregnes, samt når og hvordan de skal betales.
4. På anmodning skal en parts tollmyndigheter eller andre kompetente myndigheter framlegge opplysninger om gebyrer og avgifter for import, eksport eller transitt av varer, herunder beregningsmetoder.
5. Ingen part skal kreve konsulære transaksjoner, herunder tilknyttede gebyrer og andre avgifter, i forbindelse med import av varer fra en annen part.

ARTIKKEL 2.9

Forvaltning og gjennomføring av tollkvoter

1. Partene er enige i at forvaltningen av tollkvoter (tariff rate quotas – TRQ) i henhold til denne avtalen bør være så effektiv som mulig for handelen, og at den særlig bør lette regelmessig import og gjøre det mulig å oppnå best mulig kvoteutnyttelse.
2. En part som har til hensikt å endre sin metode for forvaltning av kvoter for enhver tollkvote som tildeles en annen part i henhold til denne avtalen, skal underrette de andre partene minst tre måneder før endringen trer i kraft.
3. Partene skal regelmessig utveksle opplysninger om varer det handles med, forvaltning av tollkvoter, prisnoteringer og all annen nyttig informasjon om sine respektive hjemmemarkeder og om gjennomføringen av tollkvotene.
4. Dersom en av partene anmoder om det, skal det holdes samråd om ethvert spørsmål som gjelder gjennomføringen av tollkvotene i henhold til denne avtalen. Dersom det oppstår vanskeligheter med gjennomføringen, skal slike samråd holdes umiddelbart, med sikte på å vedta egnede korrigerende tiltak.

ARTIKKEL 2.10

Midlertidig innførsel av varer

1. Hver part skal innvilge midlertidig innførsel med fullt fritak for importavgifter, som fastsatt i sine lover, for følgende varer, uavhengig av deres opprinnelse:
  - a) Varer som innføres for framvisning eller bruk på utstillinger, messer, møter, for demonstrasjon eller for lignende arrangementer.

- b) Yrkesutstyr, herunder utstyr til bruk for presse eller til radio- eller fjernsynssendinger, programvare, kinematografisk utstyr og alt hjelpeutstyr eller tilbehør til ovennevnte utstyr som er nødvendig for at en person som reiser inn i en part for å utføre en bestemt oppgave, skal kunne utøve sin forretnings- eller handelsvirksomhet eller sitt yrke.
  - c) Containere, vareprøver, reklamefilmer og innspillinger samt andre varer som er importert i forbindelse med kommersiell drift.
  - d) Varer som er importert for idrettsformål.
  - e) Varer som er beregnet på humanitære formål.
  - f) Dyr som er beregnet på særlige formål.
2. Hver part kan kreve at varer som drar nytte av midlertidig innførsel i samsvar med nr. 1
- a) er beregnet på gjenutførsel uten å ha gjennomgått noen endring, unntatt normal verdiforringelse som følge av bruken av dem,
  - b) utelukkende brukes av eller under personlig tilsyn av en statsborger eller en bosatt person fra den andre parten når denne personen fra den andre parten utøver sin forretnings- eller handelsvirksomhet, sitt yrke eller sin idrett,
  - c) ikke selges eller leies ut mens de befinner seg i den aktuelle parten,
  - d) ledsages av en sikkerhetsstillelse, dersom den importerende parten anmoder om det, pålydende et beløp som ikke er høyere enn de avgiftene som ellers ville ha påløpt ved innførsel eller import, og som bortfaller ved eksport av varene,
  - e) kan identifiseres ved import og eksport,
  - f) blir gjenutført innenfor et bestemt tidsrom som står i rimelig forhold til formålet med den midlertidige innførselen, og
  - g) ikke innføres i større mengder enn det som er rimelig for deres tiltenkte bruk.
3. Hver part skal tillate at varer som midlertidig innføres i henhold til denne artikkelen, gjenutføres gjennom et annet tollkontor ved en havn eller gjennom et annet tollsted enn der de ble innført.
4. Hver part skal sørge for at importøren eller en annen person som er ansvarlig for varer som innføres i henhold til denne artikkelen, ikke er ansvarlig for manglende eksport av varene innenfor den fristen som er fastsatt for midlertidig innførsel, herunder eventuell lovlig forlengelse, når det

framlegges tilfredsstillende bevis for at varene ble fullt og helt tilintetgjort i samsvar med hver parts tollregelverk.

ARTIKKEL 2.11

Innenlands og utenlands bearbeiding

1. Hver part skal tillate midlertidig innførsel og eksport for innenlands og utenlands bearbeiding i samsvar med internasjonale standarder.
2. I denne artikkelen menes med
  - a) «innenlands bearbeiding» tollprosedyrer i henhold til hvilke enkelte varer kan bringes inn på et tollområde på visse vilkår som gir fritak for betaling av toll. Disse varene skal være beregnet på gjenutførsel innen en bestemt frist etter at de har gjennomgått en framstillings-, bearbeidings- eller reparasjonsprosess, og
  - b) «utenlands bearbeiding» tollprosedyrer i henhold til hvilke enkelte varer som omsettes fritt på et tollområde, kan eksporteres midlertidig for framstilling, bearbeiding eller reparasjon i utlandet og deretter gjeninnføres med helt eller delvis fritak for toll.

ARTIKKEL 2.12

Import- og eksportrestriksjoner

1. Med mindre annet er fastsatt i denne avtalen, skal ingen part vedta eller opprettholde forbud mot eller restriksjoner på import av varer fra en annen part eller på eksport eller salg for eksport av varer som er beregnet på den andre partens territorium, unntatt i samsvar med artikkel XI (Alminnelig opphevelse av kvantitative restriksjoner) i GATT 1994 og dens fortolkningsnoter. For dette formålet skal artikkel XI i GATT 1994 og dens fortolkningsnoter innarbeides i og gjøres til del av denne avtalen med de nødvendige tilpasningene. Det presiseres at denne artikkelens virkeområde omfatter handel med reproduserte varer.
2. En part skal ikke vedta eller opprettholde krav til eksport- og importpriser, med mindre dette er tillatt for å håndheve påbud og tilsagn om utjevningstoll.
3. En part skal ikke vedta eller opprettholde importlisensiering som er betinget av at et ytelseskrav er oppfylt, med mindre annet er fastsatt i denne avtalen.

ARTIKKEL 2.13

Importlisensiering

1. Ingen part skal vedta eller opprettholde importlisensieringsprosedyrer som ikke er i samsvar med avtalen om importlisensiering (herunder dens fortolkningsnoter), og for dette formålet skal artikkel 1–3 i avtalen om importlisensiering og dens fortolkningsnoter til disse artiklene innarbeides i og gjøres til del av denne avtalen med de nødvendige tilpasningene.
2. Partene skal ikke vedta eller opprettholde importlisensieringsprosedyrer for å gjennomføre et tiltak som ikke er i samsvar med denne avtalen.
3. En part skal offentliggjøre alle nye eller endrede importlisensieringsprosedyrer på et offisielt offentlig nettsted, herunder alle opplysninger som den er pålagt å offentliggjøre i henhold til artikkel 1 nr. 4 bokstav a) i avtalen om importlisensiering. I den grad det er mulig, skal parten gjøre dette minst 21 dager før den nye prosedyren eller endringen trer i kraft.
4. En part skal anses å oppfylle nr. 3 med hensyn til en ny eller endret importlisensieringsprosedyre dersom den underretter om denne prosedyren til WTOs komité for importlisensiering som fastsatt i artikkel 4 i avtalen om importlisensiering, herunder de opplysningene som er angitt i artikkel 5 nr. 2 i avtalen om importlisensiering.
5. På anmodning fra en annen part skal en part umiddelbart framlegge alle relevante opplysninger, herunder de opplysningene som er angitt i artikkel 5 nr. 2 i avtalen om importlisensiering, med hensyn til eventuelle importlisensieringsprosedyrer som den har til hensikt å vedta, eller som den opprettholder, eller endringer i eksisterende lisensieringsprosedyrer.
6. Det presiseres at ingen bestemmelse i denne artikkelen krever at en part skal utstede en importlisens, eller hindrer en part i å gjennomføre sine forpliktelser i henhold til FNs sikkerhetsråds resolusjoner samt multilaterale ordninger for ikke-spredning og importkontroll.

ARTIKKEL 2.14

Eksportlisensiering

1. Hver part skal vurdere å anvende andre egnede tiltak for å oppfylle et administrativt formål før den søker å vedta eller opprettholde eksportlisensieringsprosedyrer.
2. Hver part skal offentliggjøre eventuelle nye eksportlisensieringsprosedyrer eller eventuelle endringer i en eksisterende eksportlisensieringsprosedyre. Når det er praktisk mulig, skal slik offentliggjøring finne sted 45 dager før prosedyren eller endringen får virkning.

3. Innen 60 dager etter at denne avtalen er trådt i kraft eller er gitt tidligere midlertidig anvendelse, skal hver part underrette de andre partene om sine eksisterende eksportlisensieringsprosedyrer. Hver part skal underrette de andre partene om eventuelle nye eksportlisensieringsprosedyrer og om eventuelle endringer i eksisterende eksportlisensieringsprosedyrer innen 60 dager etter at de er offentliggjort. Disse underretningene skal inneholde henvisninger til kilden(e) der de opplysningene som kreves i nr. 4, er offentliggjort.
4. Hver part skal sikre at offentligjøringen som den har underrettet om i henhold til nr. 2, omfatter
  - a) ordlyden i eksportlisensieringsprosedyrene, eller eventuelle endringer den foretar i disse prosedyrene,
  - b) en beskrivelse av de varene som omfattes av eksportlisensieringsprosedyren,
  - c) for hver eksportlisensieringsprosedyre, en beskrivelse av
    - i) prosessen for å søke om lisens, og
    - ii) eventuelle kriterier som søkeren må oppfylle for å kunne søke om lisens, for eksempel krav om en virksomhetslisens, etablering eller vedlikehold av en investering eller drift gjennom en bestemt form for virksomhet i en part,
  - d) et eller flere kontaktpunkter der interesserte kan få ytterligere opplysninger om vilkårene for å oppnå en eksportlisens,
  - e) det eller de forvaltningsorganene som en lisenssøknad eller annen relevant dokumentasjon skal sendes til,
  - f) en beskrivelse av eller henvisning til en publikasjon som fullt ut gjengir det eller de tiltakene som gjennomføres i forbindelse med eksportlisensieringsprosedyren,
  - g) det tidsrommet hver eksportlisensieringsprosedyre vil gjelde for, med mindre prosedyren vil fortsette å gjelde inntil den trekkes tilbake eller revideres i en ny publikasjon,
  - h) dersom parten har til hensikt å bruke en eksportlisensieringsprosedyre til å forvalte en eksportkvote, den samlede mengden og, dersom det er praktisk mulig, kvoteverdien og kvotens start- og sluttdato, og
  - i) eventuelle fritak eller unntak som erstatter eksportlisenskravet, og hvordan man anmoder om eller anvender disse fritakene eller unntakene.
5. Det presiseres at ingen bestemmelse i denne artikkelen krever at en part skal utstede en eksportlisens, eller hindrer en part i å vedta, opprettholde eller

gjennomføre en ordning for eksportkontroll og sanksjoner, eller i å gjennomføre sine forpliktelser i henhold til FNs sikkerhetsråds resolusjoner og våpenhandelstraktaten, samt multilaterale ordninger for ikke-spredning og ordninger for eksportkontroll, herunder Wassenaar-samarbeidet om kontroll med eksporten av konvensjonelle våpen og varer og teknologier til flerbruksformål (The Wassenaar Arrangement on Export Controls for Conventional Arms and Dual-Use Goods and Technologies), Australia-gruppen, gruppen av leverandører av nukleært materiale (Nuclear Suppliers Group) og missilteknologikontrollregimet (Missile Technology Control Regime).

ARTIKKEL 2.15

Varer som repareres eller endres

1. Partene skal ikke kreve toll på en vare, uansett opprinnelse, som gjeninnføres til parten etter at varen har vært midlertidig eksportert for reparasjon eller endring fra denne parten til en annen part som varen ble eksportert fra, uansett om denne reparasjonen eller endringen har økt varens verdi eller kunne ha vært utført i den parten varen ble eksportert fra for reparasjon eller endring.
2. Nr. 1 får ikke anvendelse på materialer brukt i forbindelse med reparasjonen eller endringen som var fritatt for betaling av toll på det tidspunktet reparasjonen eller endringen fant sted, med mindre det senere er foretatt en betaling tilsvarende tollfritaket.
3. Ingen part skal kreve toll på en vare, uansett opprinnelse, som er midlertidig innført fra en annen parts tollområde for reparasjon eller endring.
4. Nr. 1 får ikke anvendelse på en vare som importeres til tollager, frihandelssoner eller lignende, og som deretter eksporteres med henblikk på reparasjon og ikke gjeninnføres til tollager, frihandelssoner eller lignende.
5. I henhold til denne artikkelen omfatter ikke reparasjon eller endring en behandling eller prosess som
  - a) ødelegger en vares vesentlige egenskaper eller skaper en ny eller kommersielt annerledes vare,
  - b) omdanner en uferdig vare til en ferdigvare, eller
  - c) brukes til å forbedre eller oppgradere varens tekniske ytelse eller endre varens funksjon.
6. Denne artikkelen får ikke anvendelse dersom varen som er importert eller eksportert for reparasjon eller endring, omfattes av kapittel 1–24 i Det harmoniserte system eller er listeførte varer ut over HS kapittel 24, som nevnt i nr. 1 i artikkel 2.6 (Toll).

ARTIKKEL 2.16

Reproduserte varer

1. Med mindre annet er fastsatt i denne avtalen, skal ingen part gi en annen parts reproduserte varer en behandling som er mindre gunstig enn den behandlingen den gir tilsvarende varer i ny stand. Hver part kan kreve at reproduserte varer identifiseres som slike med henblikk på distribusjon eller salg.
2. Dersom en part vedtar eller opprettholder import- og eksportforbud eller restriksjoner på brukte varer med den begrunnelse at de er brukte varer, skal den ikke anvende disse tiltakene på reproduserte varer.

ARTIKKEL 2.17

Deling av data om preferanseutnyttelse

1. For å overvåke denne avtalens virkemåte og beregne preferanseutnyttelsesgraden skal partene hvert år utveksle importstatistikker som starter ett år etter at denne avtalen er trådt i kraft.
2. Utvekslingen av importstatistikker skal omfatte opplysninger om det siste tilgjengelige året, herunder verdi og eventuelt volum, på tollposisjonsnivået for import av varer fra hver annen part som nyter godt av preferansetollbehandling i henhold til denne avtalen, og for varer som ikke har fått preferansebehandling.

ARTIKKEL 2.18

Gjennomgangsklausul

1. For å støtte handelen med landbruks- og fiskerivarer skal partene bestrebe seg på å finne hensiktsmessige løsninger på eventuelle problemer i sin handel med landbruks- og fiskerivarer.
2. Partene samtykker i å holde samråd om videre liberalisering av handelen mellom dem når det gjelder landbruks- og fiskerivarer dersom en part ber om dette, herunder med en gjennomgang av vilkårene for handel med landbruks- og fiskerivarer hvert femte år.
3. På bakgrunn av disse gjennomgangene og partenes respektive landbruks- og fiskeripolitikk skal de møtes for å drøfte hvordan de kan redusere enhver form for handelshindring i landbruks- og fiskerisektoren på en balansert og gjensidig fordelaktig måte.

4. I denne artikkelen menes med «landbruks- og fiskerivarer» alle varer som er omfattet av kapittel 1–24 i Det harmoniserte system, og listeførte varer ut over HS kapittel 24, som nevnt i nr. 1 i artikkel 2.6 (Toll).

ARTIKKEL 2.19

Underkomité for handel med varer

1. Partene etablerer med dette en underkomité for handel med varer (i denne artikkelen omtalt som «underkomiteen»).
2. Underkomiteen skal omfatte representanter for partenes regjeringer. Hver part skal sikre at dens representanter i underkomiteen innehar den sakkunnskapen som er nødvendig med hensyn til spørsmålene som skal drøftes.
3. Møtene i underkomiteen skal ledes i fellesskap av enten Norge eller Island på den ene siden og Det forente kongerike på den andre siden, og den skal treffe beslutninger og gi anbefalinger ved enighet.
4. Partene skal bli enige om møteplanen og dagsordenen. Møtene kan finne sted fysisk eller ved hjelp av et hvilket som helst kommunikasjonsmiddel som partene har avtalt.
5. Underkomiteen skal møtes på anmodning fra enhver av partene og kan behandle alle spørsmål som oppstår i forbindelse med denne delen og med avsnitt 2.4 (Tollprosedyrer og handelsfasilitering) og vedleggene om opprinnelsesregler og gjensidig administrativ bistand i tollspørsmål, og underavsnitt 7.2.4 (Geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser) i kapittel 7 (Immaterialrett). Dens oppgaver skal blant annet omfatte å
  - a) fremme handelen med varer mellom partene og ta hensyn til bekymringer som kan oppstå i forbindelse med handelen med varer mellom partene,
  - b) håndtere hindringer i forbindelse med handelen med varer mellom partene, herunder gjennom gjennomganger i samsvar med artikkel 2.18 (Gjennomgangsklausul), og holde ytterligere samråd om hvordan handelsordningene for bearbejdede landbruksprodukter virker, og håndtere hindringer knyttet til anvendelsen av andre tiltak enn tolltiltak,
  - c) overvåke og gjennomgå gjennomføringen av forpliktelser og sikre at dette avsnittet og avsnitt 2.4 (Tollprosedyrer og handelsfasilitering) og vedleggene om opprinnelsesregler og gjensidig administrativ bistand i tollspørsmål fungerer på en tilfredsstillende måte, herunder identifisere områder som kan forbedres,

- d) opprette et forum der partene kan utveksle opplysninger, diskutere beste praksis og utveksle erfaringer med gjennomføringen,
- e) vurdere en anmodning fra en part om endring av vedlegg XXII, XXIII og XXIV om geografiske betegnelser og fremme en anbefaling til den blandede komiteen i henhold til artikkel 7.40 (Endring av vedleggene om geografiske betegnelser) og 7.41 (Behandling av spesifikke geografiske betegnelser) i kapittel 7 (Immaterialrett),
- f) styrke internasjonalt samarbeid og samordning i relevante multilaterale fora om handelsfasilitering og i saker av felles interesse, herunder tariffering, beregning av tollverdi og opprinnelse, med sikte på å opprette, dersom det er mulig, felles posisjoner og gjennomgå relevante internasjonale initiativer for å identifisere andre områder der felles tiltak kan bidra til å nå deres felles mål,
- g) gjennomgå og behandle alle spørsmål som oppstår i forbindelse med gjennomføringen av og funksjonen til Verdens handelsorganisasjons (WTO) avtale om handelsfasilitering,
- h) gjennomgå reglene fastsatt i vedlegg I (Opprinnelsesregler) og tilleggene til dette, blant annet på bakgrunn av internasjonal utvikling, herunder framtidige endringer av Det harmoniserte system, for å sikre at partenes forpliktelser ikke påvirkes i vesentlig grad,
- i) utarbeide resolusjoner, anbefalinger, forklarende noter eller uttalelser om handlinger eller tiltak som den anser som nødvendig for å nå målene og sikre at dette avsnittet, avsnitt 2.4 (Tollprosedyrer og handelsfasilitering) og vedlegg I (Opprinnelsesregler) og XV (Gjensidig administrativ bistand i tollsaker) fungerer på en effektiv måte,
- j) dersom det er relevant, henvise saker som underkomiteen for handel med varer har vurdert, til den blandede komiteen eller en annen komité opprettet i henhold til denne avtalen,
- k) utføre alle andre oppgaver som den blandede komiteen måtte tildele den, og
- l) opprette og oppløse arbeidsgrupper dersom det er nødvendig, når det gjelder spørsmål knyttet til dette avsnittet, avsnitt 2.4 (Tollprosedyrer og handelsfasilitering) og vedlegg I (Opprinnelsesregler).

ARTIKKEL 2.20

Vedlegg

1. Opprinnelsesreglene er fastsatt i vedlegg I og tilleggene til dette.

2. Oversikten over tollforpliktelser på varer – Islands forpliktelser når det gjelder varer med opprinnelse i Det forente kongerike, er fastsatt i vedlegg II.
3. Oversikten over tollforpliktelser på varer – Norges forpliktelser når det gjelder varer med opprinnelse i Det forente kongerike, er fastsatt i vedlegg III.
4. Oversikten over tollforpliktelser på varer – Det forente kongerikes forpliktelser når det gjelder varer med opprinnelse i Island, er fastsatt i vedlegg IV.
5. Oversikten over tollforpliktelser på varer – Norges forpliktelser når det gjelder varer med opprinnelse i Det forente kongerike, er fastsatt i vedlegg V.
6. Særlige regler for beregning av kvotemengder etter ikrafttredelsen er fastsatt i vedlegg VI.
7. Transittordningen for transitt av fisk og fiskerivarer tatt av Det forente kongerikes fiskefartøyer er fastsatt i det bilaterale vedlegg VII.

AVSNITT 2.2

TEKNISKE HANDELSHINDRINGER

ARTIKKEL 2.21

Formål

Formålet med dette avsnittet er å lette handelen med varer mellom partene ved å forebygge, identifisere og fjerne unødvendige tekniske handelshindringer.

ARTIKKEL 2.22

Virkeområde

1. Dette avsnittet får anvendelse på utarbeiding, vedtakelse og anvendelse av alle standarder, tekniske forskrifter og samsvarsvurderingsprosedyrer som kan påvirke handelen med varer mellom partene.
2. Dette avsnittet får ikke anvendelse på
  - a) innkjøpsspesifikasjoner utarbeidet av statlige organer med henblikk på slike organers behov for produksjon eller forbruk, eller
  - b) veterinære og plantesanitære tiltak (SPS) som omfattes av virkeområdet for avsnitt 2.3 (Veterinære og plantesanitære tiltak).
3. I tillegg til dette avsnittet får vedleggene til dette avsnittet anvendelse, når det gjelder produkter som omfattes av deres virkeområde. Enhver bestemmelse i et vedlegg til dette avsnittet om at en internasjonal standard, et internasjonalt organ eller en internasjonal organisasjon skal vurderes eller anerkjennes som relevant, er ikke til hinder for at en standard utarbeidet av ethvert annet organ eller enhver annen organisasjon kan anses som en relevant internasjonal standard i henhold til nr. 4 og 5 i artikkel 2.24 (Tekniske forskrifter).
4. Partene anerkjenner at Island og Norge, som følge av sine forpliktelser etter avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS-avtalen), underskrevet i Porto 2. mai 1992, vedtar Den europeiske unions (EUs) tekniske forskrifter og samsvarsvurderingsprosedyrer i sin nasjonale lovgivning. Slike vedtatte EU-tiltak omtales her og i nr. 5 som harmoniserte tekniske forskrifter og samsvarsvurderingsprosedyrer. Ikke-harmoniserte tekniske forskrifter og samsvarsvurderingsprosedyrer utarbeides og gjennomgås på nasjonalt plan, mens innholdet i harmoniserte tekniske forskrifter og samsvarsvurderingsprosedyrer utarbeides og gjennomgås av EU.

5. Når det gjelder harmoniserte tekniske forskrifter og samsvars-vurderingsprosedyrer, er det underforstått at, dersom det er relevant, forpliktelsene i henhold til artikkel 2.24 (Tekniske forskrifter), 2.26 (Samsvarsvurdering) og 2.27 (Åpenhet) anses oppfylt av Island og Norge når Den europeiske union har oppfylt sine identiske forpliktelser i samsvar med handels- og samarbeidsavtalen mellom Den europeiske union og Det europeiske atomenergifellesskap på den ene siden og Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irland på den andre siden, undertegnet i London og Brussel 30. desember 2020 (UK-EU TCA) unntatt i tilfeller der Island og Norge har adgang til å utøve skjønn med hensyn til hvordan enhver av EUs tekniske forskrifter og samsvarsvurderingsprosedyrer skal gjennomføres i deres nasjonale lovgivning.

ARTIKKEL 2.23

Forholdet til TBT-avtalen

1. Artikkel 2–9 i, og vedlegg 1 og 3 til, WTO-avtalen om tekniske handelshindringer (TBT-avtalen) inkorporeres i og gjøres til del av denne avtalen med de nødvendige tilpasningene.
2. Termene omhandlet i dette avsnittet og i vedleggene til dette avsnittet skal ha samme betydning som i TBT-avtalen.

ARTIKKEL 2.24

Tekniske forskrifter

1. Hver part skal utføre konsekvensvurderinger av planlagte tekniske forskrifter i samsvar med sine respektive regler og prosedyrer. I reglene og prosedyrene nevnt i dette nummeret og i nr. 8 kan det fastsettes unntak.
2. Hver part skal vurdere tilgjengelige regelverksmessige og ikke-regelverksmessige alternativer til den foreslåtte tekniske forskriften som kan oppfylle partens legitime formål, i samsvar med artikkel 2.2 i TBT-avtalen.
3. Hver part skal bruke relevante internasjonale standarder som grunnlag for sine tekniske forskrifter, unntatt når den kan godtgjøre at slike internasjonale standarder vil være ineffektive eller uhensiktsmessige med hensyn til å nå de legitime målene som søkes oppnådd.
4. Internasjonale standarder utarbeidet av Den internasjonale standardiseringsorganisasjon (ISO), Den internasjonale elektrotekniske standardiseringsorganisasjon (IEC), Den internasjonale teleunion (ITU) og Codex Alimentarius-kommisjonen (Codex) skal være relevante internasjonale standarder i henhold til artikkel 2 og 5 i TBT-avtalen og vedlegg 3 til TBT-avtalen.

5. En standard som er utarbeidet av andre internasjonale organisasjoner, kan også anses som en relevant internasjonal standard i henhold til artikkel 2 og 5 i TBT-avtalen og vedlegg 3 til TBT-avtalen, forutsatt at
  - a) den er utarbeidet av et standardiseringsorgan som har som mål å oppnå enighet enten
    - i) blant de nasjonale delegasjonene til de deltakende WTO-medlemmene som representerer alle de nasjonale standardiseringsorganene på deres territorium, som har vedtatt eller forventes å vedta standarder for det formålet som den internasjonale standardiseringsvirksomheten gjelder, eller
    - ii) blant de statlige organene hos de deltakende WTO-medlemmene og
  - b) den er utarbeidet i samsvar med beslutningen fra WTO-komiteen for tekniske handelshindringer om prinsipper for utvikling av internasjonale standarder, retningslinjer og anbefalinger med hensyn til artikkel 2 og 5 i TBT-avtalen og vedlegg 3 til TBT-avtalen.³
6. Dersom en part ikke bruker internasjonale standarder som grunnlag for en teknisk forskrift, skal den på anmodning fra en annen part identifisere ethvert vesentlig avvik fra den relevante internasjonale standarden, begrunne hvorfor slike standarder ble ansett som u hensiktsmessige eller ineffektive for det målet som søkes oppnådd, og framlegge den vitenskapelige eller tekniske dokumentasjonen som vurderingen bygger på.
7. Hver part skal gjennomgå sine tekniske forskrifter i samsvar med sine respektive regler og prosedyrer for å øke disse tekniske forskriftenes samsvar med relevante internasjonale standarder, idet det blant annet tas hensyn til en eventuell ny utvikling i de relevante internasjonale standardene eller eventuelle endringer i omstendighetene som har ført til forskjeller i forhold til relevante internasjonale standarder.
8. I samsvar med sine respektive regler og prosedyrer, og med forbehold for kapittel 11 (God regelverkspraksis og regelverkssamarbeid), skal hver part ved utarbeiding av en viktig teknisk forskrift som kan ha en vesentlig innvirkning på handelen, sikre at det foreligger prosedyrer som gjør det mulig for personer å avgi uttalelse i en offentlig høring, unntatt dersom det oppstår eller risikerer å oppstå akutte problemer med hensyn til sikkerhet, helse, miljø eller nasjonal sikkerhet. Hver part skal tillate at personer fra en annen part deltar i slike høringer på vilkår som ikke er mindre gunstige enn dem som gis partens egne borgere, og skal offentliggjøre resultatene av slike høringer.

---

³ G/TBT/9, 13. november 2000, vedlegg 4.

ARTIKKEL 2.25

Standarder

1. Hver part skal oppfordre standardiseringsorganene som er etablert i den aktuelle parten, og de regionale standardiseringsorganene som en part eller standardiseringsorganene som er etablert i parten, er medlemmer av
  - a) til å delta i relevante internasjonale standardiseringsorganers utarbeiding av internasjonale standarder innenfor rammen av sine ressurser,
  - b) til å bruke relevante internasjonale standarder som grunnlag for de standardene de utarbeider, unntatt dersom slike internasjonale standarder ikke er effektive eller hensiktsmessige, for eksempel på grunn av et utilstrekkelig beskyttelsesnivå, grunnleggende klimatiske eller geografiske faktorer eller grunnleggende teknologiske problemer,
  - c) til å unngå dobbeltarbeid eller overlapping når det gjelder arbeid som utføres av internasjonale standardiseringsorganer,
  - d) til med jevne mellomrom å revidere nasjonale og regionale standarder som ikke er basert på relevante internasjonale standarder, med sikte på å øke disse standardenes samsvar med relevante internasjonale standarder,
  - e) til å samarbeide med de relevante standardiseringsorganene hos en annen part i internasjonal standardiseringsvirksomhet, herunder gjennom samarbeid i de internasjonale standardiseringsorganene eller på regionalt plan,
  - f) til å fremme bilateralt samarbeid med en annen parts standardiseringsorganer, og
  - g) til å utveksle opplysninger mellom standardiseringsorganene.
2. Partene skal utveksle opplysninger om
  - a) sin respektive bruk av standarder til støtte for tekniske forskrifter, og
  - b) sine respektive standardiseringsprosesser og i hvilket omfang de bruker internasjonale, regionale eller subregionale standarder som grunnlag for sine nasjonale standarder.
3. Dersom standarder blir gjort obligatoriske i et forslag til teknisk forskrift eller i en samsvarsvurderingsprosedyre gjennom innarbeiding eller henvisning, får kravene til åpenhet i artikkel 2.27 (Åpenhet) i denne avtalen samt i artikkel 2 eller 5 i TBT-avtalen anvendelse.

ARTIKKEL 2.26

Samsvarsvurdering

1. Artikkel 2.24 (Tekniske forskrifter) om utarbeiding, vedtakelse og anvendelse av tekniske forskrifter får også tilsvarende anvendelse med de nødvendige endringer på samsvarsvurderingsprosedyrer.
2. Dersom en part krever en samsvarsvurdering som en positiv forsikring om at et produkt er i samsvar med en teknisk forskrift, skal den
  - a) velge samsvarsvurderingsprosedyrer som står i forhold til de aktuelle risikoene, som fastsatt på grunnlag av en risikovurdering,
  - b) anse bruken av en leverandørs samsvarserklæring som bevis på samsvar med tekniske forskrifter, det vil si en samsvarserklæring utstedt av produsenten på produsentens eneansvar uten en obligatorisk vurdering fra en tredjepart, som en forsikring om samsvar blant alternativene for å vise samsvar med tekniske forskrifter, og
  - c) på anmodning fra en annen part gi opplysninger om hvilke kriterier som er lagt til grunn for å velge samsvarsvurderingsprosedyrer for bestemte produkter.
3. Dersom en part krever samsvarsvurdering fra en tredjepart som en positiv forsikring om at et produkt er i samsvar med en teknisk forskrift, og den ikke har reservert denne oppgaven for en statlig myndighet som angitt i nr. 4, skal den
  - a) bruke akkreditering, dersom det er relevant, til å dokumentere teknisk kompetanse til å godkjenne samsvarsvurderingsorganer. Uten at det berører partenes rett til å fastsette krav til samsvarsvurderingsorganer, anerkjenner hver enkelt part den verdifulle rollen som akkreditering som utøves med delegert offentlig myndighet og på ikke-kommersiell grunnlag, kan spille i forbindelse med godkjenning av samsvarsvurderingsorganer,
  - b) bruke relevante internasjonale standarder for akkreditering og samsvarsvurdering,
  - c) oppfordre akkrediteringsorganer og samsvarsvurderingsorganer som er etablert i den aktuelle parten, til å slutte seg til relevante fungerende internasjonale avtaler eller ordninger for harmonisering eller forenkling av godkjenning av resultater fra samsvarsvurdering,
  - d) dersom to eller flere samsvarsvurderingsorganer er godkjent av en part til å gjennomføre de samsvarsvurderingsprosedyrene som er nødvendige for å bringe et produkt i omsetning, sikre at markedsdeltakerne har mulighet til å velge mellom de

samsvarsvurderingsorganene som er utpekt av en parts myndigheter for et bestemt produkt eller en bestemt produktgruppe,

- e) sikre at samsvarsvurderingsorganene er uavhengige av produsenter, importører og markedsdeltakere generelt, og at det ikke er interessekonflikter mellom akkrediteringsorganer og samsvarsvurderingsorganer,
  - f) tillate at samsvarsvurderingsorganene bruker underleverandører til å foreta prøving eller inspeksjon i forbindelse med samsvarsvurderingen, herunder underleverandører som befinner seg i en annen part, og kan kreve at underleverandører oppfyller de samme kravene som samsvarsvurderingsorganet må oppfylle for å kunne foreta slik prøving eller inspeksjon, og
  - g) på ett enkelt nettsted offentliggjøre en liste over de organene den har utpekt til å foreta slik samsvarsvurdering, samt relevante opplysninger om omfanget av utpekingen av hvert slikt organ.
4. Denne artikkelen er ikke til hinder for at en part kan kreve at samsvarsvurderingen av bestemte produkter foretas av dens angitte statlige myndigheter. Dersom en part krever at samsvarsvurderingen foretas av dens angitte statlige myndigheter, skal denne parten
- a) begrense gebyrene for samsvarsvurdering til den tilnærmede kostnaden for de tjenestene som ytes, og på anmodning fra en som søker om samsvarsvurdering, redegjøre for hvordan eventuelle gebyrer som pålegges for samsvarsvurderingen, er begrenset til de tilnærmede kostnadene for de tjenestene som ytes, og
  - b) offentliggjøre gebyrene for samsvarsvurdering.
5. Uten hensyn til nr. 2–4 skal hver part godta en leverandørs samsvarserklæring som bevis på samsvar med sine tekniske forskrifter på de produktområdene der den gjør dette på denne avtalens ikrafttredelsesdato.
6. Hver part skal til orientering offentliggjøre og ajourføre en liste over produktområdene nevnt i nr. 5, sammen med henvisninger til gjeldende tekniske forskrifter.
7. Uten hensyn til nr. 5 kan hver av partene innføre krav til obligatorisk tredjepartstesting eller -sertifisering av produktområdene nevnt i nevnte nummer, forutsatt at slike krav er begrunnet ut fra legitime formål og står i forhold til formålet om å gi den importerende parten tilstrekkelig tillit til at produktene er i samsvar med gjeldende tekniske forskrifter eller standarder, idet det tas hensyn til risikoen som manglende samsvar ville gi.

8. En part som foreslår å innføre samsvarsvurderingsprosedyrene nevnt i nr. 7, skal underrette de andre partene på et tidlig stadium og ta hensyn til de andre partenes merknader når den utarbeider slike samsvarsvurderingsprosedyrer.

ARTIKKEL 2.27

Åpenhet

1. Unntatt dersom det oppstår eller risikerer å oppstå akutte problemer med hensyn til sikkerhet, helse, miljøvern eller nasjonal sikkerhet, skal hver part gi de andre partene mulighet til å framlegge skriftlige merknader til meldte foreslåtte tekniske forskrifter og samsvarsvurderingsprosedyrer innen en frist på minst 60 dager regnet fra den datoen meldingen om slike forskrifter eller prosedyrer ble oversendt til WTOs sentrale meldingsregister. En part skal behandle en rimelig anmodning om forlengelse av denne fristen for framlegging av merknader, med velvilje.
2. Hver part skal framlegge den elektroniske versjonen av den fullstendige meldte teksten sammen med meldingen. Dersom den meldte teksten ikke foreligger på et av de offisielle språkene i WTO, skal melderer gi en detaljert og utfyllende beskrivelse av innholdet i tiltaket i WTOs meldingsformat.
3. Dersom en part mottar skriftlige merknader til sin foreslåtte tekniske forskrift eller samsvarsvurderingsprosedyre fra en annen part, skal den
  - a) på anmodning fra den berørte parten drøfte de skriftlige merknadene med deltakelse av sin kompetente reguleringsmyndighet på et tidspunkt der det kan tas hensyn til dem, og
  - b) besvare merknadene skriftlig senest den datoen den tekniske forskriften eller samsvarsvurderingsprosedyren offentliggjøres.
4. Hver part skal bestrebe seg på å offentliggjøre sine svar på de merknadene den mottar etter meldingen nevnt i nr. 1, på et nettsted senest den datoen den vedtatte tekniske forskriften eller samsvarsvurderingsprosedyren offentliggjøres.
5. På anmodning fra en annen part skal hver part gi opplysninger om målene med, det rettslige grunnlaget for og begrunnelsen for enhver teknisk forskrift eller samsvarsvurderingsprosedyre som parten har vedtatt eller foreslår å vedta.
6. Hver part skal sikre at de tekniske forskriftene og samsvarsvurderingsprosedyrene som den har vedtatt, offentliggjøres på et nettsted som er gratis tilgjengelig.
7. Hver part skal gi opplysninger om vedtakelsen og ikrafttreddelsen av tekniske forskrifter eller samsvarsvurderingsprosedyrer og de vedtatte endelige tekstene gjennom en tilføyelse til den opprinnelige meldingen til WTO.

8. Hver part skal fastsette et rimelig tidsrom fra de tekniske forskriftene offentliggjøres til de trer i kraft, for å gi de andre partenes markedsdeltakere tid til å tilpasse seg.
9. En part skal behandle med velvilje en rimelig anmodning fra en annen part som er mottatt før utløpet av fristen for framlegging av merknader nevnt i nr. 1, om å forlenge tidsrommet mellom vedtakelsen av den tekniske forskriften og dens ikrafttredelse, med mindre forlengelsen ikke vil gjøre det mulig å nå de legitime målene som søkes oppnådd.
10. Hver part skal sikre at kontaktpunktet som er etablert i samsvar med artikkel 10 i TBT-avtalen, på et av WTOs offisielle språk gir opplysninger og besvarer rimelige forespørsler fra de andre partene eller fra berørte personer fra de andre partene om vedtatte tekniske forskrifter og samsvarsvurderingsprosedyrer.

ARTIKKEL 2.28

Merking

1. En parts tekniske forskrifter kan omfatte eller utelukkende omhandle obligatoriske krav til merking. I slike tilfeller får prinsippene i artikkel 2.2 i TBT-avtalen anvendelse på disse tekniske forskriftene.
2. Dersom en part krever obligatorisk merking av produkter, får alle følgende vilkår anvendelse:
  - a) Den skal bare kreve opplysninger som er relevante for forbrukere eller brukere av produktet, eller opplysninger som viser at produktet oppfyller de obligatoriske tekniske kravene.
  - b) Den skal ikke kreve noen form for forhåndsgodkjenning, registrering eller sertifisering av produktenes etiketter eller merking eller betaling av gebyrer som en forutsetning for å bringe i omsetning på sitt marked produkter som ellers oppfyller dens obligatoriske tekniske krav, med mindre det er nødvendig av hensyn til legitime mål.
  - c) Dersom parten krever at markedsdeltakerne bruker et entydig identifikasjonsnummer, skal den utstede et slikt nummer til en annen parts markedsdeltakere uten unødig opphold og uten forskjellsbehandling.
  - d) Med mindre opplysningene oppført i punkt i), ii) eller iii) vil være villedende, motstridende eller forvirrende når det gjelder de opplysningene som den importerende parten krever med hensyn til varene, skal den importerende parten tillate
    - i) opplysninger på andre språk i tillegg til det språket som kreves i den parten som importerer varene,

- ii) internasjonalt anerkjente nomenklaturer, piktogrammer, symboler eller grafikk, og
  - iii) tilleggsopplysninger til det som kreves i den parten som importerer varene.
- e) Den skal godta at merking, herunder supplerende merking eller retting av merking, finner sted på tollagre eller andre utpekte områder i importlandet som et alternativ til merking i opprinnelseslandet, med mindre slik merking kreves av hensyn til folkehelsen eller offentlig sikkerhet eller kreves for produkter, unntatt næringsmidler, fôr og frø, som består av eller inneholder genmodifiserte organismer.
  - f) Med mindre den anser at legitime mål kan undergraves, skal den bestrebe seg på å godta bruk av ikke-permanente eller avtakbare etiketter, eller bruk av merking i følgedokumenter, i stedet for å kreve at etiketter eller merker skal være fysisk festet på produktet.
  - g) Nr. 2 får ikke anvendelse på tobakksvarer, nikotinprodukter og tilhørende produkter.

ARTIKKEL 2.29

Samarbeid om markedstilsyn og sikkerhet og samsvar med hensyn til produkter som ikke er næringsmidler

1. Partene anerkjenner betydningen av samarbeid om markedstilsyn, samsvar og sikkerhet med hensyn til produkter som ikke er næringsmidler med sikte på å lette handelen og verne forbrukerne og andre brukere, samt betydningen av å bygge opp gjensidig tillit basert på felles opplysninger.
2. For å garantere at markedstilsynet virker uavhengig og upartisk, skal partene sikre
  - a) at markedstilsynsfunksjonene er atskilt fra samsvarsvurderingsfunksjonene, og
  - b) at det ikke forekommer interesser som vil kunne påvirke markedstilsynsmyndighetenes upartiskhet i utøvelsen av deres kontroll eller tilsyn med markedsdeltakere.
3. Partene skal samarbeide og utveksle opplysninger om sikkerhet og samsvar for produkter som ikke er næringsmidler, som særlig kan omfatte følgende:
  - a) Virksomhet og tiltak i forbindelse med markedstilsyn og håndheving.
  - b) Metoder for risikovurdering og produkttesting.
  - c) Samordnet tilbakekalling av produkter eller andre lignende tiltak.

- d) Vitenskapelige, tekniske og regelverksmessige spørsmål for å bedre sikkerhet og samsvar med hensyn til produkter som ikke er næringsmidler.
  - e) Nye spørsmål av vesentlig betydning for helse og sikkerhet.
  - f) Virksomhet tilknyttet standardisering.
  - g) Utveksling av tjenestepersoner.
4. Partene kan etablere ordninger for regelmessig utveksling av opplysninger, herunder elektronisk utveksling av opplysninger, vedrørende tiltak som treffes for produkter som ikke er næringsmidler og ikke oppfyller kravene.
  5. Hver part skal bruke opplysningene innhentet i henhold til nr. 3 og 4 utelukkende for å verne forbrukere, helse, sikkerhet eller miljøet.
  6. Hver part skal behandle opplysninger innhentet i henhold til nr. 3 og 4 som fortrolige. Denne bestemmelsen skal ikke være til hinder for utlevering av slike opplysninger som kan kreves utlevert i henhold til nasjonal rett.
  7. Ordningene nevnt i nr. 4 skal angi hvilken type opplysninger som skal utveksles, nærmere regler for utvekslingen og anvendelsen av fortrolighetsregler og regler for vern av personopplysninger.
  8. I denne artikkelen menes med «markedstilsyn» virksomhet som utøves og tiltak som treffes av markedstilsyns- og håndhevingsmyndigheter, herunder virksomhet som utøves og tiltak som treffes i samarbeid med markedsdeltakere, på grunnlag av en parts prosedyrer for å gjøre vedkommende part i stand til å overvåke eller håndtere sikkerheten til produkter og produktenes samsvar med kravene fastsatt i dens lover og forskrifter.
  9. Hver part skal sørge for at ethvert tiltak som treffes av dens markedstilsyns- eller håndhevingsmyndigheter for å trekke eller kalle tilbake et produkt fra dens marked eller forby eller begrense tilgjengeliggjøringen på dens marked av et produkt som er importert fra en annen part, av årsaker som gjelder manglende samsvar med gjeldende lovgivning, er forholdsmessige, gir en nøyaktig begrunnelse for tiltaket og omgående meddeles den berørte markedsdeltakeren.

ARTIKKEL 2.30

Tekniske drøftinger

1. Dersom en part anser at et utkast til teknisk forskrift eller en foreslått samsvarsvurderingsprosedyre hos en annen part kan ha en vesentlig innvirkning på handelen mellom partene, kan den be om tekniske drøftinger

om saken. Anmodningen skal framsettes skriftlig til den berørte parten og angi

- a) hvilket tiltak det dreier seg om,
  - b) hvilke bestemmelser i dette avsnittet eller i et vedlegg til dette avsnittet som betenkelighetene vedrører, og
  - c) begrunnelsen for anmodningen med en beskrivelse av den anmodende partens betenkeligheter med hensyn til tiltaket.
2. En part skal sende sin anmodning til kontaktpunktet hos den berørte parten som er utpekt i henhold til artikkel 2.32 (Kontaktpunkter).
  3. På anmodning fra en av partene skal partene innen 60 dager etter datoen da anmodningen ble framsatt, møtes for å drøfte betenkelighetene som er tatt opp i anmodningen, enten personlig eller via videokonferanse eller telekonferanse, og skal bestrebe seg på å løse saken så raskt som mulig. Dersom en anmodende part mener at saken haster, kan den be om at det holdes et møte innen kortere tid. I slike tilfeller skal den svarende parten gi en slik anmodning velvillig behandling.

ARTIKKEL 2.31

Samarbeid

1. Partene skal samarbeide på området tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurderingsprosedyrer dersom det er i deres felles interesse, og uten at det berører deres handlefrihet i deres respektive beslutningsprosesser og rettsordener. Underkomiteen for tekniske handelshindringer kan utveksle synspunkter om de samarbeidsaktivitetene som finner sted i henhold til denne artikkelen eller vedleggene til dette avsnittet.
2. For formålene i nr. 1 skal partene bestrebe seg på å identifisere, utvikle og fremme samarbeidsaktiviteter av felles interesse. Disse aktivitetene kan særlig gjelde
  - a) utveksling av informasjon, erfaringer og data knyttet til tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurderingsprosedyrer,
  - b) sikring av effektiv samhandling og effektivt samarbeid mellom deres respektive reguleringsmyndigheter på internasjonalt, regionalt eller nasjonalt plan,
  - c) utveksling av opplysninger, i det omfanget som er mulig, om internasjonale avtaler og ordninger med hensyn til tekniske handelshindringer, der en av eller alle partene er part, og
  - d) etablering av eller deltaking i initiativer som letter handelen.

ARTIKKEL 2.32

Kontaktpunkter

1. Hver part skal ved ikrafttreddelsen av denne avtalen utpeke et kontaktpunkt for gjennomføringen av dette avsnittet og skal underrette de andre partene om kontaktopplysningene for kontaktpunktet, herunder opplysninger om aktuelle tjenestepersoner. Partene skal umiddelbart underrette hverandre om eventuelle endringer i disse kontaktopplysningene.
2. Kontaktpunktet skal innen en rimelig frist framlegge alle opplysninger eller forklaringer som de andre partenes kontaktpunkt ber om i forbindelse med gjennomføringen av dette avsnittet, om mulig innen 60 dager etter at anmodningen er mottatt.

ARTIKKEL 2.33

Underkomité for tekniske handelshindringer

1. Partene oppretter herved en underkomité for tekniske handelshindringer, som skal føre tilsyn med gjennomføringen og anvendelsen av dette avsnittet og dets vedlegg, og umiddelbart klargjøre og om mulig behandle alle spørsmål som en part tar opp i forbindelse med utvikling, vedtakelse eller anvendelse av tekniske forskrifter, standarder og samsvarsvurderingsprosedyrer i henhold til dette avsnittet eller TBT-avtalen.
2. Underkomiteen for tekniske handelshindringer skal uten unødig opphold gjennomgå dette avsnittet og tilhørende vedlegg på nytt i lys av den relevante utviklingen under UK-EU TCA. Ved slike gjennomgåelser skal partene bestrebe seg på å komme til enighet om anbefalinger om å tilpasse dette avsnittet til kapittelet om tekniske handelshindringer og tilhørende vedlegg under TCA. Slike anbefalinger om endringer skal framlegges for den blandede komiteen.
3. Underkomiteen for tekniske handelshindringer kan om nødvendig for å nå målene i dette avsnittet etablere tekniske ad hoc-arbeidsgrupper som skal behandle bestemte spørsmål eller sektorer.
4. Underkomiteen for tekniske handelshindringer skal møtes på anmodning fra en part, men senest fem år etter at denne avtalen er trådt i kraft, og deretter på anmodning fra en part.

AVSNITT 2.3

VETERINÆRE OG PLANTESANITÆRE TILTAK

ARTIKKEL 2.34

Formål

Formålene med dette avsnittet er å

- a) verne menneskers, dyrs og planters liv og helse samt miljøet, og samtidig lette handelen,
- b) fremme gjennomføringen av SPS-avtalen,
- c) sikre at partenes SPS-tiltak ikke skaper uberettigede handelshindringer,
- d) fremme større åpenhet om og forståelse for anvendelsen av hver parts SPS-tiltak,
- e) styrke samarbeidet mellom partene når det gjelder dyrevelferd, å fremme bærekraftige systemer for næringsmiddelproduksjon og å bekjempe antimikrobiell resistens,
- f) styrke samarbeidet i internasjonale standardiseringsorganer med sikte på å utarbeide internasjonale standarder, retningslinjer og anbefalinger om dyrehelse, næringsmiddeltrygghet og plantehelse, herunder internasjonale standarder for vegetabiliske produkter, og
- g) fremme hver parts gjennomføring av internasjonale standarder, retningslinjer og anbefalinger.

ARTIKKEL 2.35

Virkeområde

1. Dette avsnittet får anvendelse på en parts SPS-tiltak som direkte eller indirekte kan påvirke handelen mellom partene.
2. Dette avsnittet får også anvendelse på samarbeid mellom partene om dyrevelferd, antimikrobiell resistens og bærekraftige næringsmiddel-systemer.

ARTIKKEL 2.36

Definisjoner

1. I dette avsnittet og vedlegg XIII (Bestemmelser og ordninger vedrørende veterinære og plantesanitære spørsmål) gjelder følgende definisjoner:
  - a) Definisjonene i vedlegg A til SPS-avtalen.
  - b) Definisjonene vedtatt i regi av Codex Alimentarius-kommisjonen («Codex»).
  - c) Definisjonene vedtatt i regi av Verdens dyrehelseorganisasjon («OIE»).
  - d) Definisjonene vedtatt i regi av Den internasjonale plantevernkonvensjonen («IPPC»).
2. I dette avsnittet og vedlegg XIII (Bestemmelser og ordninger vedrørende veterinære og plantesanitære spørsmål) menes med
  - a) «importvilkår» alle SPS-tiltak som kreves for at produkter skal kunne importeres,
  - b) «veterinært eller plantesanitært tiltak» ethvert tiltak som definert i nr. 1 i vedlegg A til SPS-avtalen som faller innenfor denne avtalens virkeområde,
  - c) «SPS-underkomiteen» underkomiteen for veterinære og plantesanitære tiltak nedsatt i henhold til artikkel 2.50 (Underkomité for veterinære og plantesanitære tiltak),
  - d) «SPS-avtalen» avtalen om anvendelse av veterinære og plantesanitære tiltak i vedlegg 1A til WTO-avtalen.
3. SPS-underkomiteen kan komme med en anbefaling til den blandede komiteen nedsatt i henhold til artikkel 15.1 (Blandet komité) i kapittel 15 (Institusjonelle bestemmelser) om å vedta andre definisjoner med henblikk på dette avsnittet, tatt i betraktning ordlistene og definisjonene fra de relevante internasjonale organisasjonene, som Codex, OIE og IPPC.
4. Definisjonene i SPS-avtalen har forrang i den grad det er uoverensstemmelse mellom definisjonene som er vedtatt i henhold til denne avtalen eller innenfor rammen av Codex, OIE eller IPPC, og definisjonene i SPS-avtalen. I den grad det er uoverensstemmelse mellom definisjonene som er vedtatt i henhold til denne avtalen, og definisjonene fra Codex, OIE eller IPPC, har definisjonene fra Codex, OIE eller IPPC forrang.

ARTIKKEL 2.37

Rettigheter og forpliktelser

Partene bekrefter sine rettigheter og forpliktelser i henhold til SPS-avtalen. Dette omfatter retten til å treffe tiltak i samsvar med artikkel 5 nr. 7 i SPS-avtalen.

ARTIKKEL 2.38

Generelle prinsipper

1. Hver part skal anvende SPS-tiltak for å oppnå et egnet vernenivå som er basert på risikovurderinger i samsvar med relevante bestemmelser, herunder artikkel 5 i SPS-avtalen.
2. En part skal ikke bruke SPS-tiltak for å skape uberettigede handelshindringer.
3. Når det gjelder handelsrelaterte SPS-prosedyrer og godkjenninger fastsatt i henhold til dette avsnittet, skal hver part sikre at disse prosedyrene og godkjenningene samt tilhørende SPS-tiltak
  - (a) igangsettes og avsluttes så snart som mulig,
  - (b) ikke omfatter unødvendige, vitenskapelig og teknisk ubegrunnede eller urimelig belastende anmodninger om opplysninger som kan forsinke adgangen til en annen parts marked,
  - (c) ikke anvendes på en måte som utgjør vilkårlig eller uberettiget forskjellsbehandling av en annen part eller deler av en annen part dersom det foreligger identiske eller tilsvarende SPS-vilkår,
  - (d) står i forhold til de påviste risikoene og ikke er mer handelshindrende enn det som er nødvendig for at den importerende parten skal kunne oppnå et egnet vernenivå.
4. En part skal ikke bruke prosedyrene og godkjenningene nevnt i nr. 3 eller anmodninger om tilleggsopplysninger for å forsinke adgangen til sitt marked uten vitenskapelig og teknisk begrunnelse.
5. Hver part skal påse at alle administrative prosedyrer den krever med hensyn til importvilkår for næringsmiddeltrygghet, dyrehelse eller plantehelse, ikke er mer belastende eller handelshindrende enn det som er nødvendig for å gi den importerende parten tilstrekkelig sikkerhet for at disse vilkårene er oppfylt. Hver part skal sikre at de negative virkningene av administrative prosedyrer holdes på et minimum, og at klareringsprosessene forblir enkle og raske, samtidig som den importerende partens vilkår oppfylles.
6. Den importerende parten skal ikke innføre ytterligere administrative systemer eller prosedyrer som unødig hindrer handelen.

ARTIKKEL 2.39

Særlige bestemmelser og ordninger vedrørende veterinære og plantesanitære spørsmål

Vedlegg XIII (Bestemmelser og ordninger vedrørende veterinære og plantesanitære spørsmål) inneholder særlige bestemmelser og ordninger i forbindelse med veterinære og plantesanitære spørsmål.

ARTIKKEL 2.40

Minstestandard for behandling av veterinære tiltak

1. Denne artikkelen får anvendelse på hver parts veterinære tiltak dersom Det forente kongerike og EU inngår en avtale om veterinære tiltak som 1. januar 2021 eller senere er i kraft mellom Det forente kongerike og Den europeiske union («avtale UK-EU om veterinære tiltak»).
2. Når det gjelder de veterinære spørsmålene omhandlet i vedlegg XIII (Bestemmelser og ordninger vedrørende veterinære og plantesanitære spørsmål), skal hver part gis en behandling som ikke er mindre gunstig enn den som gis til Det forente kongerike og Den europeiske union i henhold til vilkårene i en eventuell avtale UK-EU om veterinære tiltak. På anmodning fra en part skal partene holde konsultasjoner i SPS-underkomiteen for å vurdere å innarbeide relevante bestemmelser i en eventuell avtale UK-EU om veterinære tiltak, i samsvar med nr. 2 bokstav a) i artikkel 2.50 (Underkomité for veterinære og plantesanitære tiltak). Vilråene og grunnlaget for en slik innarbeiding skal avtales mellom partene i henhold til deres respektive internrettslige krav.
3. Denne artikkelen får ikke anvendelse på Island med hensyn til veterinære tiltak i forbindelse med handel med levende dyr, bortsett fra fisk og akvakulturdyr, samt animalske produkter som egg, sæd og embryoer.

ARTIKKEL 2.41

Samarbeid om veterinære spørsmål

Uten at det berører artikkel 2.40 (Minstestandard for behandling av veterinære tiltak), er partene enige om å samarbeide om de veterinære spørsmålene som skal fastsettes i vedlegg XIV (Samarbeid om veterinære spørsmål), i samsvar med nr. 2 bokstav b) i artikkel 2.50 (Underkomité for veterinære og plantesanitære tiltak). På anmodning fra en part skal partene holde konsultasjoner i SPS-underkomiteen om de veterinære spørsmålene det skal samarbeides om, og om arten og omfanget av dette samarbeidet.

ARTIKKEL 2.42

Åpenhet og utveksling av opplysninger

1. Hver part skal etterstrebe åpenhet om SPS-tiltak som gjelder handel, og skal for dette formålet
  - a) umiddelbart underrette de andre partene om eventuelle endringer i sine SPS-tiltak og godkjenningsprosedyrer, herunder endringer som kan påvirke dens evne til å oppfylle en parts SPS-importkrav for visse produkter,
  - b) styrke den gjensidige forståelsen av sine SPS-tiltak og anvendelsen av dem,
  - c) utveksle opplysninger med de andre partene om spørsmål som gjelder utvikling og anvendelse av SPS-tiltak, herunder framskritt med hensyn til ny tilgjengelig vitenskapelig dokumentasjon som påvirker eller kan påvirke handelen mellom partene, med sikte på å redusere negative virkninger på handelen,
  - d) på anmodning fra en part så snart som mulig underrette den om de vilkårene som gjelder for import av bestemte produkter,
  - e) på anmodning fra en part så snart som mulig underrette den om status for prosedyren for godkjenning av spesifikke produkter,
  - f) underrette de andre partene om eventuelle vesentlige endringer i strukturen eller organisasjonen hos en parts kompetente myndighet,
  - g) på anmodning meddele resultatene av en parts offentlige kontroll og oversende en rapport om resultatene av kontrollen som er gjennomført,
  - h) på anmodning meddele resultatene av en importkontroll som er gjennomført i tilfelle en forsendelse er blitt avvist eller ansett for ikke å oppfylle kravene, og
  - i) på anmodning så snart som mulig oversende en risikovurdering eller vitenskapelig uttalelse som er utarbeidet av en part og relevant for dette avsnittet.
2. Dersom en part har gjort opplysningene i nr. 1 tilgjengelige via melding til WTOs sentrale meldingsregister eller til det relevante internasjonale standardiseringsorganet i samsvar med dets relevante regler, er de kravene i nr. 1 som gjelder for disse opplysningene, oppfylt.

ARTIKKEL 2.43

Anerkjennelse av skadegjørerstus og regionale forhold

1. Partene skal anerkjenne begrepene skadegjørerfrie områder, skadegjørerfrie produksjonssteder, skadegjørerfrie produksjonsavsnitt samt områder med lav prevalens av skadegjørere, som angitt i de internasjonale standardene for plantesanitære tiltak (ISPM) fra IPPC, som partene er enige om å anvende i handelen seg imellom, i samsvar med SPS-avtalen, herunder retningslinjene for å fremme den praktiske gjennomføringen av artikkel 6 i SPS-avtalen (WTO/SPS-komitebeslutning G/SPS/48) og de relevante ISPM-ene.
2. Ved bestemmelse av skadegjørerfrie områder, skadegjørerfrie produksjonssteder, skadegjørerfrie produksjonsavsnitt og områder med lav prevalens av skadegjørere, enten for første gang eller etter et angrep av en skadegjører, skal den importerende parten basere sin egen bestemmelse av plantehelsetilstanden i den eksporterende parten eller i deler av den, på de opplysningene den eksporterende parten gir i samsvar med SPS-avtalen og ISPM-ene, og ta i betraktning den eksporterende partens bestemmelse.
3. Den eksporterende parten skal underrette de andre partene om skadegjørerfrie områder, skadegjørerfrie produksjonssteder, skadegjørerfrie produksjonsavsnitt og områder med lav prevalens av skadegjørere og på anmodning framlegge en forklaring og underbyggende data som fastsatt i de relevante ISPM-ene eller på en annen måte som anses hensiktsmessig.
4. Så snart som mulig etter å ha mottatt opplysningene nevnt i nr. 2 kan den importerende parten gjøre en uttrykkelig innsigelse, anmode om tilleggsopplysninger eller konsultasjoner eller kreve verifisering. Den importerende parten skal vurdere eventuelle tilleggsopplysninger så snart som mulig etter at de er mottatt.
5. Med mindre den importerende parten gjør innsigelse, ber om tilleggsopplysninger eller konsultasjoner eller krever verifisering så snart som mulig etter å ha mottatt opplysningene nevnt i nr. 2, skal anerkjennelsen av den eksporterende partens bestemmelse av de skadegjørerfrie områdene, skadegjørerfrie produksjonsstedene, skadegjørerfrie produksjonsavsnittene og/eller områdene med lav prevalens av skadegjørere forstås som godkjent av den importerende parten.
6. Når prosedyren fastsatt i denne artikkelen er fullført, skal den importerende parten, dersom den beslutter å godkjenne anmodningen om status som skadegjørerfrie områder, skadegjørerfrie produksjonssteder, skadegjørerfrie produksjonsavsnitt og/eller områder med lav prevalens av skadegjørere, tillate handel på dette grunnlaget så snart som mulig.
7. Dersom den importerende parten ikke godkjenner anmodningen om status som skadegjørerfrie områder, skadegjørerfrie produksjonssteder, skadegjørerfrie produksjonsavsnitt og/eller områder med lav prevalens av

skadegjørere, skal den underrette den eksporterende parten om sin beslutning og begrunne avslaget, og på anmodning holde konsultasjoner.

8. Dersom den importerende eller eksporterende parten ber om konsultasjoner, skal det skje i samsvar med nr. 2 i artikkel 2.44 (Underretning og konsultasjoner).
9. All verifisering som den importerende parten måtte kreve, skal gjennomføres under hensyn til skadegjørernes og den aktuelle avlingens biologi.
10. Den importerende partens plantesanitære krav skal fastsettes i betraktning av den plantesanitære tilstanden i den eksporterende parten og, dersom den importerende parten krever det, resultatet av en skadegjørerrisikoanalyse (PRA). PRA-en skal gjennomføres i samsvar med den relevante ISPM-en. Ved risikoanalysen skal det tas hensyn til tilgjengelige vitenskapelige og tekniske opplysninger.
11. Når den importerende parten innfører eller opprettholder plantesanitære tiltak, skal den ta hensyn til skadegjørerfrie områder, skadegjørerfrie produktionssteder, skadegjørerfrie produktionsavsnitt og områder med lav prevalens av skadegjørere.
12. SPS-underkomiteen kan fastsette nærmere bestemmelser om prosedyrene omhandlet i denne artikkelen, under hensyn til SPS-avtalen og IPPCs retningslinjer, standarder og anbefalinger.

ARTIKKEL 2.44

Underretning og konsultasjoner

1. En part skal så snart som mulig underrette de andre partene om
  - a) en vesentlig endring i skadegjører- eller sykdomsstatus,
  - b) utbrudd av en ny dyresykdom,
  - c) et funn av epidemiologisk betydning for en dyresykdom,
  - d) et betydelig problem knyttet til næringsmiddeltrygghet som er påvist av en part,
  - e) alle ytterligere tiltak utover de grunnleggende kravene i partenes respektive SPS-tiltak som er truffet for å bekjempe eller utrydde dyresykdommer eller verne menneskers helse, og alle endringer i forebyggende programmer, herunder vaksinasjonsprogrammer,
  - f) på anmodning, resultatene av en parts offentlige kontroll og en rapport om resultatene av kontrollen som er gjennomført, og

- g) alle vesentlige endringer av funksjonene i et system eller en database.
2. Dersom en part har vesentlige betenkeligheter med hensyn til næringsmiddeltryggheten, plantehelsen eller dyrehelsen, eller et SPS-tiltak som en annen part har foreslått eller gjennomført, kan denne parten anmode om tekniske konsultasjoner med den andre parten. Parten som mottar anmodningen, bør svare på den så snart som mulig. Både den anmodende parten og de partene som mottar anmodningen, skal bestrebe seg på å stille til rådighet de opplysningene som er nødvendige for å unngå handelsforstyrrelser og eventuelt for å komme fram til en gjensidig akseptabel løsning.
  3. Konsultasjonene nevnt i nr. 2 kan holdes via telefonkonferanse, videokonferanse eller ethvert annet kommunikasjonsmiddel som de berørte partene avtaler seg imellom.

ARTIKKEL 2.45

Multilaterale internasjonale fora

Partene er enige om å samarbeide i Codex, OIE og IPPC om utvikling av internasjonale standarder, retningslinjer og anbefalinger på områder innenfor virkeområdet for dette avsnittet.

ARTIKKEL 2.46

Gjennomføring og kompetente myndigheter

1. I forbindelse med gjennomføringen av dette avsnittet skal hver part ta hensyn til
  - a) beslutninger fra WTO-komiteen for veterinære og plantesanitære tiltak,
  - b) arbeidet til Codex, OIE og IPPC,
  - c) sin eventuelle kunnskap om og tidligere erfaring fra handel med den eksporterende parten, og
  - d) opplysninger fra de andre partene.
2. Partene skal så snart som mulig gi hverandre en beskrivelse av sine respektive kompetente myndigheter for gjennomføringen av dette avsnittet. Partene skal underrette hverandre om alle vesentlige endringer av disse kompetente myndighetene.
3. Hver part skal sikre at dens kompetente myndigheter har de nødvendige ressursene til å gjennomføre dette avsnittet effektivt.

ARTIKKEL 2.47

Samarbeid om antimikrobiell resistens

1. Partene anerkjenner at antimikrobiell resistens er en alvorlig trussel mot menneskers og dyrs helse.
2. Partene anerkjenner at trusselen er av en slik art at den krever en tverrnasjonal tilnærming basert på prinsippet om én helse og én global handlingsplan («One Health and Global Action Plan»), samt det gjensidige avhengighetsforholdet mellom dyrs helse, menneskers helse, næringsmiddeltrygghet, matvaresikkerhet og miljø.
3. Partene skal undersøke initiativer som fremmer forsiktig og ansvarlig bruk av antimikrobielle stoffer i husdyrproduksjon og planteproduksjon samt gradvis avvikling av bruken av antimikrobielle stoffer som vekstfremmende stoffer internasjonalt.
4. Partene skal samarbeide om og følge eksisterende og framtidige kodekser, retningslinjer, standarder, anbefalinger og tiltak utviklet i relevante internasjonale organisasjoner, initiativer og nasjonale planer som fremmer forsiktig og ansvarlig bruk av antimikrobielle stoffer i husdyrhold, veterinærpraksis og planteproduksjon, eventuelt med sikte på harmonisering av overvåking og datainnsamling.
5. Partene skal fremme samarbeid i alle relevante multilaterale fora, særlig i OIE, FNs organisasjon for ernæring og landbruk samt Codex.
6. Partene skal fremme utveksling av opplysninger, ekspertise, data om overvåking av antimikrobiell resistens og erfaringer på området bekjempelse av antimikrobiell resistens samt kartlegge felles synspunkter, interesser, prioriteringer og politikk på dette området, med sikte på å gjennomføre denne artikkelen. For dette formålet kan partene opprette en felles arbeidsgruppe for bekjempelse av antimikrobiell resistens, som ved behov skal dele opplysninger med SPS-underkomiteen. Etter avtale med partene kan den nedsatte arbeidsgruppen invitere eksperter til spesifikke aktiviteter.

ARTIKKEL 2.48

Samarbeid om dyrevelferd

1. Partene anerkjenner at dyr er sansende vesener. De anerkjenner også sammenhengen mellom bedre dyrevelferd og bærekraftige systemer for næringsmiddelproduksjon.
2. Partene forplikter seg til å samarbeide i internasjonale fora for å fremme utviklingen av den beste mulige praksisen for dyrevelferd og gjennomføringen av denne. Partene skal særlig samarbeide om å styrke og

utvide virkeområdet for OIEs dyrevelferdsstandarder og gjennomføringen av disse, med fokus på produksjonsdyr.

3. Partene skal styrke sitt samarbeid om forskning på dyrevelferdsområdet med henblikk på å utvikle hensiktsmessige og vitenskapsbaserte standarder for dyrevelferd i forbindelse med dyreavl og behandlingen av dyr på driftsenheten, under transport og ved slakting.
4. Partene skal fremme utveksling av opplysninger, ekspertise og erfaringer på området forbedring av dyrevelferd samt kartlegge felles synspunkter, interesser, prioriteringer og politikk på dette området, med sikte på å gjennomføre denne artikkelen. For dette formålet kan partene opprette en felles arbeidsgruppe for dyrevelferd, som ved behov skal dele opplysninger med SPS-underkomiteen. Etter avtale med partene kan den nedsatte arbeidsgruppen invitere eksperter til spesifikke aktiviteter.

ARTIKKEL 2.49

Bærekraftige næringsmiddelssystemer

Hver part skal oppmuntre sine tjenester for næringsmiddeltrygghet, dyrehelse og plantehelse til å samarbeide med sine motparter i de andre partene, med sikte på å fremme bærekraftige metoder for næringsmiddelproduksjon og bærekraftige næringsmiddelssystemer.

ARTIKKEL 2.50

Underkomité for helse- og plantehelsetiltak

1. Partene nedsetter med dette underkomité for veterinære og plantesanitære tiltak («SPS-underkomiteen») sammensatt av representanter for reguleringsmyndighetene og næringslivet fra hver part med ansvar for SPS-tiltak.
2. SPS-underkomiteens oppgaver er
  - a) å sikre, gjennom konsultasjoner som nevnt i artikkel 2.40 (Minstestandard for behandling av veterinære tiltak), at vedlegg XIII (Bestemmelser og ordninger vedrørende veterinære og plantesanitære spørsmål) gir partene en behandling som ikke er mindre gunstig enn den som gis Det forente kongerike og Den europeiske union i henhold til enhver avtale UK-EU om veterinære tiltak. På grunnlag av resultatene av disse konsultasjonene kan SPS-underkomiteen gi en anbefaling til den blandede komiteen nedsatt i henhold til artikkel 15.1 (Blandet komité) i kapittel 15 (Institusjonelle bestemmelser) om å vedta en beslutning om å endre vedlegg XIII (Bestemmelser og ordninger vedrørende veterinære og plantesanitære spørsmål),

- b) å legge til rette for konsultasjoner om de veterinære spørsmålene som skal være gjenstand for det planlagte samarbeidet i henhold til artikkel 2.41 (Samarbeid om veterinære spørsmål), og arten og omfanget av et slikt samarbeid. På grunnlag av resultatene av disse konsultasjonene kan SPS-underkomiteen gi en anbefaling til den blandede komiteen om å vedta en beslutning om å endre vedlegg XIV (Samarbeid om veterinære spørsmål),
- c) å opprette egnede kontaktpunkter med henblikk på artikkel 2.42 (Åpenhet og utveksling av opplysninger) og artikkel 2.44 (Underretning og konsultasjoner),
- d) å overvåke gjennomføringen av dette avsnittet, vurdere alle spørsmål i forbindelse med dette avsnittet og undersøke alle spørsmål som måtte oppstå i forbindelse med gjennomføringen av det,
- e) å gi rettleiding om identifisering, prioritering, håndtering og løsning av spørsmål,
- f) å håndtere eventuelle anmodninger fra en part om å endre en importkontroll,
- g) å gjennomgå vedleggene til dette avsnittet minst én gang i året, særlig på bakgrunn av framskritt som gjøres under konsultasjonene fastsatt i denne avtalen. Etter gjennomgåelsen kan SPS-underkomiteen gi anbefalinger til den blandede komiteen om å vedta beslutninger om å endre vedleggene til dette avsnittet,
- h) å overvåke gjennomføringen av en beslutning vedtatt av den blandede komiteen i henhold til bokstav g) samt anvendelsen av tiltak som innføres ved den aktuelle beslutningen,
- i) å stille til rådighet et reguleringsforum for utveksling av opplysninger om hver parts reguleringsystem, herunder det vitenskapelige grunnlaget og grunnlaget for risikovurdering av et SPS-tiltak,
- j) å gi anbefalinger til den blandede komiteen om å vedta beslutninger om å tilføye definisjoner som nevnt i nr. 3 i artikkel 2.36 (Definisjoner), å fastsette nærmere bestemmelser om prosedyrene nevnt i nr. 12 i artikkel 2.43 (Anerkjennelse av skadegjørerststatus og regionale vilkår) og i del 4 i vedlegg XIII (Bestemmelser og ordninger vedrørende veterinære og plantesanitære tiltak), og
- k) å etablere andre måter å underbygge forklaringene nevnt i del 4 I vedlegg XIII (Bestemmelser og ordninger vedrørende veterinære og plantesanitære spørsmål) på.

3. SPS-underkomiteen kan blant annet

- a) identifisere muligheter for større bilateral deltakelse, herunder styrkede forbindelser, som kan omfatte utveksling av tjenestepersoner,
  - b) på et tidlig stadium drøfte en endring eller foreslått endring av et SPS-tiltak som er under vurdering,
  - c) fremme bedre forståelse mellom partene av gjennomføringen av SPS-avtalen og samarbeid mellom partene om SPS-spørsmål som drøftes i multilaterale fora, herunder WTO-komiteen for veterinære og plantesanitære tiltak og internasjonale standardiseringsorganer, alt etter hva som er relevant, og
  - d) på et tidlig tidspunkt identifisere og drøfte initiativer som har en SPS-komponent, og som det vil være en fordel å samarbeide om.
4. SPS-underkomiteen kan opprette arbeidsgrupper med representanter på ekspertnivå fra partene for å behandle spesifikke SPS-saker.
  5. En part kan henvise enhver SPS-sak til SPS-underkomiteen. SPS-underkomiteen bør vurdere saken så raskt som mulig.
  6. Dersom SPS-underkomiteen ikke er i stand til å løse en sak raskt, skal den på anmodning fra en part umiddelbart rapportere til den blandede komiteen.
  7. Med mindre partene beslutter noe annet, skal SPS-underkomiteen møtes og fastsette sitt arbeidsprogram senest 180 dager etter ikrafttredelsen av denne avtalen og fastsette sin forretningsorden senest ett år etter ikrafttredelsen av denne avtalen.
  8. Etter sitt innledende møte skal SPS-underkomiteen møtes etter behov og minst en gang i året. SPS-underkomiteen kan beslutte å møtes per videokonferanse eller telekonferanse, og den kan også behandle saker per korrespondanse.
  9. SPS-underkomiteen skal hvert år avgi rapport til den blandede komiteen om sin virksomhet og sitt arbeidsprogram.
  10. Ved ikrafttredelse av denne avtalen skal hver part utpeke og underrette de andre partene skriftlig om et kontaktpunkt for å koordinere SPS-underkomiteens dagsorden og for å lette kommunikasjonen om SPS-spørsmål.

AVSNITT 2.4

TOLLPROSEDYRER OG HANDELSFASILITERING

ARTIKKEL 2.51

Mål og prinsipper

1. Partene anerkjenner at toll og handelsfasilitering er viktig i det globale handelsmiljøet som er i stadig utvikling, og vil innføre tollordninger som, når det er praktisk mulig, benytter alle tilgjengelige forenklende ordninger og teknologier.
2. Partene bekrefter sine rettigheter og forpliktelser i henhold til WTOs avtale om handelsfasilitering.⁴
3. Partene anerkjenner at toll og internasjonale handelsdokumenter og -standarder som anvendes på toll- og handelsområdet, for eksempel de grunnleggende delene av den reviderte Kyoto-konvensjonen om forenkling og harmonisering av tollprosedyrer⁵, Den internasjonale konvensjon om harmonisert varebeskrivelses- og kodesystem⁶, Tollkonvensjonen om ATA-carnet for midlertidig innførsel av varer⁷, SAFE-rammen for standarder for å sikre og lette global handel (heretter kalt «SAFE-rammen»)⁸, de standardene og anbefalingene som er framlagt av UN/CEFACT⁹, og WCOs tolldatamodel¹⁰, skal tas i betraktning når det er relevant, i forbindelse med deres krav til og prosedyrer for import, eksport og transittering.
4. Partene anerkjenner at lovgivning og annet handelsrelatert regelverk skal være ikke-diskriminerende, og at tollprosedyrene skal baseres på bruk av

---

⁴ Avtalen om handelsfasilitering som er vedlagt protokollen om endring av avtalen om opprettelse av WTO (beslutning av 27. november 2014).

⁵ Den internasjonale konvensjon om forenkling og harmonisering av tollprosedyrer, utferdiget i Kyoto 18. mai 1973, som endret ved protokollen av 26. juni 1999 om endring av Den internasjonale konvensjon om forenkling og harmonisering av tollprosedyrer av 18. mai 1973.

⁶ Den internasjonale konvensjon om harmonisert varebeskrivelses- og kodesystem, utferdiget i Brussel 14. juni 1983, som endret ved protokollen av 24. juni 1986 om endring av Den internasjonale konvensjon om harmonisert varebeskrivelses- og kodesystem.

⁷ Tollkonvensjonen om ATA-carnet for midlertidig innførsel av varer, utferdiget i Brussel 6. desember 1961.

⁸ SAFE-rammen for standarder for å sikre og lette global handel, vedtatt på WCOs møte i Brussel i juni 2005, og ajourført fra tid til annen.

⁹ Standardene og anbefalingene som er framlagt av De forente nasjoners senter for handelsfasilitering og elektronisk handel.

¹⁰ Biblioteket av datakomponenter og elektroniske maler for utveksling av forretningsdata og utarbeiding av internasjonale standarder for data og informasjon som brukes i forbindelse med anvendelsen av lovgivningsmessig forenkling og kontroll i den globale handelen, som WCOs prosjektgruppe for datamodeller offentliggjør fra tid til annen.

moderne metoder og effektive kontroller for å oppnå beskyttelse og fasilitering av lovlig handel.

5. Partene anerkjenner at deres tollprosedyrer ikke skal utgjøre en større administrativ byrde eller være mer handelshindrende enn det som er nødvendig for å nå berettigede mål, og at de, når det er relevant, skal anvendes på en forutsigbar, konsekvent og transparent måte.
6. For å sikre åpenhet, effektivitet, integritet og ansvar i forbindelse med virksomheten skal partene
  - a) gjennomgå og forenkle krav og formaliteter når det er mulig, for å lette en rask frigivelse og klarering av varer,
  - b) vurdere den videre forenklingen og standardiseringen av data og dokumentasjon som tollmyndigheter og andre organer krever for å redusere tidsbruken og kostnadene for næringsdrivende eller operatører, herunder små og mellomstore bedrifter,
  - c) sikre at de høyeste standardene for integritet overholdes ved å anvende tiltak som gjenspeiler prinsippene i de relevante internasjonale konvensjonene og dokumentene på dette området,
  - d) sikre samarbeid innenfor hver part mellom tollmyndigheter og andre grensemyndigheter, og
  - e) sørge for konsultasjoner mellom partene og næringslivet i deres respektive land.
7. Partene skal bestrebe seg på å styrke sitt samarbeid for å sikre at relevant lovgivning og relevante prosedyrer samt de relevante myndighetenes administrative kapasitet oppfyller målene om å fremme handelsfasilitering og samtidig sikre effektiv tollkontroll.
8. En part skal ikke kreve at originalen eller en kopi av eksportdeklarasjoner legges fram for den eksporterende partens tollmyndigheter som et vilkår for import. Dette nummeret er ikke til hinder for at en part kan kreve dokumenter som sertifikater, tillatelser eller lisenser som et vilkår for import av kontrollerte eller regulerte varer.

ARTIKKEL 2.52

Åpenhet, offentliggjøring og konsultasjoner

1. Hver part skal, så langt det er praktisk mulig og på en måte som er forenlig med partens nasjonale rett og rettsorden, på forhånd offentliggjøre på internett forslag til lovgivning som er relevant for internasjonal handel med varer, med sikte på å gi berørte personer mulighet til å uttale seg om dem.

2. Hver part skal i henhold til sin lovgivning sikre at ny eller endret lovgivning med generell anvendelse i forbindelse med toll og handelsfasilitering offentliggjøres, eller at informasjon om den nye eller endrede lovgivningen offentliggjøres på annen måte, så tidlig som mulig før den trer i kraft, slik at næringsdrivende og andre berørte parter kan gjøre seg kjent med den.
3. Endringer av tollsatser eller tariffsatser, tiltak som har en lettende virkning, tiltak hvis virkning ville blitt undergravd som følge av at nr. 1 og 2 ble overholdt, tiltak som anvendes i hastesaker, og mindre endringer av nasjonal rett og rettsorden er unntatt fra nr. 1 og 2.
4. Hver part skal holde konsultasjoner med landets næringsliv med hensyn til utarbeiding og gjennomføring av handelsfasiliteringstiltak, med særlig oppmerksomhet rettet mot små og mellomstore bedrifters interesser.
5. Hver part skal umiddelbart og på en ikke-diskriminerende og lett tilgjengelig måte, blant annet på internett, offentliggjøre sin lovgivning og sine generelle administrative prosedyrer og retningslinjer i forbindelse med saker knyttet til toll og handelsfasilitering. Dette omfatter følgende:
  - a) Import-, eksport- og transitteringsprosedyrer (herunder for havn og lufthavn, og andre prosedyrer ved innførselsstedet) samt påkrevde skjemaer og dokumenter.
  - b) Anvendte tollsatser og avgifter av enhver art som er pålagt ved, eller i forbindelse med, import eller eksport.
  - c) Gebyrer og avgifter pålagt av eller for statlige organer ved, eller i forbindelse med, import, eksport eller transittering.
  - d) Regler for klassifisering eller verdsetting av varer for tollformål.
  - e) Lovgivning og forvaltningsvedtak med generell anvendelse knyttet til opprinnelsesregler.
  - f) Restriksjoner eller forbud med hensyn til import, eksport eller transittering.
  - g) Bestemmelser om ileggelse av sanksjoner for manglende overholdelse av formaliteter ved import, eksport eller transittering.
  - h) Klagebehandling.
  - i) Avtaler eller deler av avtaler inngått med ett eller flere land om import, eksport eller transittering.
  - j) Prosedyrer for forvaltning av tollkvoter.
  - k) Åpningstider og driftsprosedyrer for tollsteder i havner og ved grensepasseringssteder.

- l) Kontaktpunkter for informasjonsforespørsler.
6. Hver part skal opprette eller opprettholde et eller flere informasjonssentre som skal besvare henvendelser fra berørte parter eller personer i forbindelse med toll og handelsfasilitering, og skal gjøre informasjon om prosedyrene for slike henvendelser offentlig tilgjengelig på internett.
7. En part skal ikke kreve et gebyr for å svare på henvendelser eller for å stille nødvendige skjemaer og dokumenter til rådighet.
8. Informasjonssentrene skal besvare henvendelser og stille de nødvendige skjemaene og dokumentene til rådighet innen en rimelig frist fastsatt av hver part, som kan variere avhengig av henvendelsens art eller kompleksitet.
9. Informasjonen om gebyrer og avgifter som skal offentliggjøres i samsvar med nr. 5 bokstav c), skal omfatte de gebyrene og avgiftene som vil bli pålagt, årsaken til at slike gebyrer og avgifter pålegges, ansvarlig myndighet samt når og hvordan betalingen skal foretas. Slike gebyrer og avgifter skal ikke innkreves før det er offentliggjort informasjon om dem.

ARTIKKEL 2.53

Data, dokumentasjon og automatisering

1. For å forenkle og redusere kompleksiteten ved import-, eksport- og transitteringsformaliteter og ved data- og dokumentasjonskrav skal hver part på egnet måte sikre at slike formaliteter og data- og dokumentasjonskrav
  - a) vedtas eller anvendes med sikte på rask frigivelse av varer, for å lette handelen mellom partene, og
  - b) vedtas eller anvendes på en måte som vil redusere tidsbruken og kostnadene for næringsdrivende eller operatører knyttet til overholdelsen.
2. Hver part skal fremme utvikling og bruk av avanserte systemer, inkludert systemer basert på informasjons- og kommunikasjonsteknologi, for å lette utvekslingen av elektroniske data mellom næringsdrivende eller operatører og partens tollmyndigheter og andre handelsrelaterte organer, blant annet ved å
  - a) gjøre elektroniske systemer tilgjengelige for brukere av tolltjenester,
  - b) tillate at tolldeklarasjoner inngis elektronisk,
  - c) bruke elektroniske eller automatiserte risikostyringssystemer, og

- d) tillate eller kreve elektronisk betaling av toll, skatter, gebyrer og avgifter som innkreves av hver parts tollmyndighet og påløper ved import og eksport.
3. Hver part skal bestrebe seg på å gjøre elektroniske versjoner av administrative handelsdokumenter offentlig tilgjengelig.
  4. Hver part skal godta de elektroniske versjonene av administrative handelsdokumenter som rettslig likeverdige med papirdokumenter, med mindre
    - a) det foreligger nasjonale eller internasjonale rettslige krav om det motsatte, eller
    - b) dette vil gjøre handelsforvaltningsprosessen mindre effektiv.
  5. For å lette handelen mellom partene skal partene bestrebe seg på å samarbeide om utviklingen av samvirkende elektroniske systemer.
  6. Hver part skal arbeide for å oppnå ytterligere forenkling av data og dokumentasjon som kreves av partens tollmyndigheter og andre tilknyttede organer.

ARTIKKEL 2.54

Forenklede tollprosedyrer

1. Hver part skal treffe eller opprettholde tiltak som gjør det mulig for næringsdrivende eller operatører som oppfyller kriteriene i partens lovgivning, å dra nytte av ytterligere forenkling av tollprosedyrene. En part kan tilby slike handelsfasiliteringstiltak gjennom prosedyrer som er allment tilgjengelige for alle operatører, og pålegges ikke å opprette en særskilt ordning.
2. Hver part skal bestrebe seg på å sikre at disse forenklede prosedyrene omfatter
  - a) tolldeklarasjoner som inneholder et redusert sett av data eller underlagsdokumenter, også for forflytning av forsendelser av lav verdi,
  - b) utsatt betaling av toll og avgifter til etter at de importerte varene er frigitt,
  - c) samlede tolldeklarasjoner for betaling av toll og avgifter som kan dekke flere importører og muliggjør betaling hver måned eller hvert kvartal, og
  - d) bruk av en garanti med et redusert beløp, eller et unntak fra bruk av en garanti.

3. Partene er enige om å samarbeide om og vurdere ytterligere tiltak for å redusere den administrative byrden for økonomiske operatører i forbindelse med import og eksport.

ARTIKKEL 2.55

Frigivelse av varer

1. Hver part skal innføre eller opprettholde forenklete tollprosedyrer med sikte på effektiv frigivelse av varer for å lette handelen mellom partene og redusere kostnadene for importører og eksportører.
2. Hver part skal innføre eller opprettholde prosedyrer som
  - a) sørger for at varene frigis raskt, innen et tidsrom som ikke er lenger enn det som er nødvendig for å sikre samsvar med alle gjeldende krav og prosedyrer, og senest innen 48 timer¹¹ etter at varene og de relevante dokumentene er framlagt for tollmyndighetene, i begge tilfeller forutsatt at
    - i) parten har mottatt alle opplysninger som er nødvendige for å sikre samsvar med alle gjeldende krav og prosedyrer, og
    - ii) varene ikke er gjenstand for fysisk kontroll,
  - b) i den grad det er mulig, og dersom det er relevant, omfatter elektronisk forhåndsinnsending og -behandling av importdeklarasjoner og andre opplysninger, inkludert manifeste, før varene ankommer fysisk, slik at de kan frigis umiddelbart ved ankomst dersom det ikke er identifisert noen risiko, eller dersom det ikke skal foretas noen annen kontroll,
  - c) tillater at varer frigis på ankomststedet uten at de overføres midlertidig til lagre eller andre anlegg, unntatt varer som en part klassifiserer som kontrollerte eller regulerte varer i samsvar med sin lovgivning,
  - d) tillater at varer som en part klassifiserer som kontrollerte eller regulerte varer, frigis på ankomststedet når det er mulig, med forbehold for eventuelle særskilte prosedyrer som gjelder for disse varene i henhold til denne partens lovgivning,
  - e) tillater at varer frigis før den endelige fastsettelsen av toll, skatter, gebyrer og avgifter, dersom de ikke fastsettes før, eller umiddelbart ved, ankomst, og forutsatt at alle andre lovfestede krav er oppfylt. Før en part frigir varene, kan den kreve at importøren gir en tilstrekkelig garanti i form av sikkerhetsstillelse, depositum eller annet egnet instrument, og

---

¹¹ For Island og Norge omfatter dette tidsrommet ikke helger eller offentlige helligdager.

- f) i den grad det er mulig, og dersom det er relevant, i samsvar med sin lovgivning sørge for at visse varer klareres med et minimum av dokumentasjon.
3. Hver part skal innføre eller opprettholde tollprosedyrer som gjør det mulig raskt å frigi varer som må klareres umiddelbart, inkludert lett bederlige varer.
  4. For å unngå forringelse av lett bederlige varer skal hver av partene
    - a) tilrettelegge for eller tillate at en importør tilrettelegger for hensiktsmessig lagring av lett bederlige varer fram til de frigis. Parten kan kreve at lagringsstedet som importøren har ordnet, er blitt godkjent eller utpekt av dens relevante myndigheter. Forflytningen av varene til disse lagringsstedene, inkludert tillatelser gitt til operatøren som flytter varene, kan dersom det er nødvendig underlegges krav om godkjenning fra de relevante myndighetene. Parten skal, når det er praktisk mulig, og i samsvar med sin nasjonale lovgivning og internasjonale forpliktelser, på anmodning fra importøren stille til rådighet alle prosedyrer som er nødvendige for frigivelse på disse lagringsstedene, og
    - b) i tilfeller der frigivelsen av lett bederlige varer blir forsinket, skal den importerende parten på skriftlig anmodning, så langt det er praktisk mulig, forklare årsaken(e) til forsinkelsen.
  5. Hver part skal sikre at dens myndigheter og organer som deltar i grensekontroll og andre import- og eksportkontroller, samarbeider og samordner for å lette handel, blant annet ved i rimelig omfang å sikre et høyt nivå for tjenester for næringsdrivende på de respektive grensene.

ARTIKKEL 2.56

Risikostyring

1. Hver part skal ha et risikostyringsystem som benytter elektroniske databehandlingsteknikker for tollkontroll, som gjør det mulig for dens tollmyndigheter å konsentrere kontrollene om høyrisikoforsendelser og gjøre det mulig å frigi lavrisikoforsendelser raskt.
2. Hver part skal utforme og anvende sin risikostyring på en måte som hindrer vilkårlig eller uberettiget forskjellsbehandling eller skjulte begrensninger for internasjonal handel.
3. Hver part skal basere sin risikostyring på en risikovurdering ved hjelp av hensiktsmessige utvelgingskriterier.
4. Hver part kan også underlegge et tilfeldig utvalg av forsendelser kontrollen omhandlet i nr. 1 som ledd i sin risikostyring.

5. For å lette handelen skal hver part regelmessig gjennomgå risikostyringssystemet omhandlet i nr. 1 og, dersom det er relevant, ajourføre det.

ARTIKKEL 2.57

Forhåndsuttalelser

1. Hver part skal gjennom sine tollmyndigheter avgi en forhåndsuttalelse som angir hvilken behandling de berørte varene skal gis. Denne forhåndsuttalelsen skal avgis innen en rimelig frist, og under alle omstendigheter innen 90 dager etter at tollmyndigheten har mottatt en skriftlig anmodning (som kan være i elektronisk format) fra en søker, forutsatt at anmodningen inneholder all nødvendig informasjon i samsvar med lovgivningen til parten som avgir forhåndsuttalelsen. En part kan anmode om en prøve av den varen som anmodningen om forhåndsuttalelse gjelder.
2. En forhåndsuttalelse skal omfatte klassifisering av varene i tolltariffen, varenes opprinnelse, inkludert deres status som opprinnelsesvarer i henhold til avsnitt 2.1 (Alminnelige bestemmelser om handel med varer) og andre opplysninger som partene blir enige om.
3. Forhåndsuttalelsen skal være gyldig i minst tre år etter at den er avgitt, med mindre lovgivningen, saksforholdene eller omstendighetene som dannet grunnlag for den opprinnelige forhåndsuttalelsen, er endret.
4. En part kan avslå å avgi en forhåndsuttalelse dersom faktaene og omstendighetene som danner grunnlaget for forhåndsuttalelsen, er gjenstand for administrativ eller rettslig prøving, eller dersom anmodningen ikke er basert på faktaopplysninger eller ikke er knyttet til forhåndsuttalelsens tilsiktede bruksområde. En part som avslår å avgi en forhåndsuttalelse, skal omgående gi den som anmodet om uttalelsen, skriftlig melding og opplyse om relevante saksforhold og grunnlaget for avgjørelsen.
5. Hver part skal offentliggjøre minst følgende på internett:
  - a) Kravene til anmodningen om forhåndsuttalelse, inkludert opplysningene som må gis, og formatet.
  - b) Innen hvilken frist den vil avgi forhåndsuttalelse.
  - c) I hvilket tidsrom forhåndsuttalelsen vil være gyldig.
6. Dersom en part trekker tilbake, endrer eller ugyldiggjør en forhåndsuttalelse, skal den gi den som anmodet om uttalelsen, skriftlig melding og opplyse om relevante saksforhold og grunnlaget for avgjørelsen. Parten kan tilbakekalle, endre eller oppheve en forhåndsuttalelse med tilbakevirkende kraft bare dersom uttalelsen var basert på ufullstendige, uriktige, unøyaktige, falske eller villedende opplysninger fra den som anmodet om uttalelsen.

7. En forhåndsuttalelse avgitt av en part skal være bindende for denne parten overfor den som anmodet om uttalelsen, og for sistnevnte.
8. Hver part skal på skriftlig anmodning fra den som anmodet om uttalelsen, foreta en ny behandling av forhåndsuttalelsen eller avgjørelsen om å trekke den tilbake, endre den eller gjøre den ugyldig.
9. Hver part skal gjøre alle opplysninger om forhåndsuttalelser offentlig tilgjengelige dersom den anser at opplysningene er av betydelig interesse for andre berørte parter, idet det tas hensyn til behovet for å beskytte forretningsmessig fortrolige opplysninger.

ARTIKKEL 2.58

Beregning av tollverdi

Ved fastsettelse av tollverdien for varer som omsettes mellom partene, skal bestemmelsene i del I i avtalen om gjennomføring av artikkel VII i Generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 i vedlegg 1A til WTO-avtalen gjelde tilsvarende med nødvendige endringer.

ARTIKKEL 2.59

Autorisert økonomisk operatør

1. Hver part skal innføre eller opprettholde et partnerskapsprogram for handelsfasilitering for operatører som oppfyller angitte kriterier, heretter kalt programmet for autoriserte økonomiske operatører («AEO-programmet»), i samsvar med SAFE-rammen.
2. De fastsatte kriteriene for å kunne anses som en autorisert økonomisk operatør skal offentliggjøres og skal være knyttet til oppfyllelse av kravene som er fastsatt i partenes lovgivning eller prosedyrer, eller risikoen for manglende oppfyllelse av dem. Partene kan bruke kriteriene som er angitt i artikkel 7 nr. 7.2 bokstav a) i WTO-avtalen om handelsfasilitering.
3. De fastsatte kriteriene for å kunne anses som en autorisert økonomisk operatør skal ikke utformes eller anvendes på en slik måte at de gir eller skaper vilkårlig eller uberettiget forskjellsbehandling av operatører når de samme vilkårene gjelder, og skal gjøre det mulig for små og mellomstore bedrifter å delta.
4. AEO-programmet skal omfatte særlige fordeler for slike operatører, idet det tas hensyn til partenes forpliktelser i henhold til artikkel 7 nr. 7.3 i WTO-avtalen om handelsfasilitering.

5. Når det er relevant og hensiktsmessig, kan partene samarbeide om å oppnå gjensidig anerkjennelse av sine AEO-programmer, forutsatt at programmene er forenlige og basert på likeverdige kriterier og fordeler.
6. Denne artikkelen får ikke anvendelse på kronbesittelsene Jersey og Guernsey.

ARTIKKEL 2.60

Ny behandling og klage

1. Hver part skal fastsette effektive, raske, ikke-diskriminerende og lett tilgjengelige prosedyrer som sikrer retten til å klage på et forvaltningsvedtak i en tollsak.
2. Hver part skal sikre at enhver person som den utsteder et forvaltningsvedtak til i en tollsak, har adgang til
  - a) å inngi klage eller en be om ny behandling foretatt av en forvaltningsmyndighet som er overordnet eller uavhengig av den tjenestepersonen eller det kontoret som utstedte vedtaket, og
  - b) å anke til domstolene over avgjørelsen eller begjære rettslig prøving av den.
3. Hver part skal fastsette at alle personer som har søkt tollmyndighetene om et vedtak, men ikke har fått et forvaltningsvedtak om søknaden innen de relevante fristene, også skal ha rett til å benytte klageadgangen.
4. Hver part skal gi en person som den utsteder et forvaltningsvedtak til, en begrunnelse for forvaltningsvedtaket, slik at personen ved behov kan benytte klageadgangen.

ARTIKKEL 2.61

Sanksjoner

1. Hver part skal fastsette sanksjoner for manglende overholdelse av partens lovgivning eller prosedyremessige krav knyttet til toll.
2. Hver part skal sikre at dens lovgivning fastsetter at eventuelle sanksjoner som ilegges ved overtredelse av tollovgivningen eller prosedyremessige krav, er forholdsmessige og ikke-diskriminerende. En sanksjon for mindre overtredelser, for eksempel utilsiktede utelatelser eller feil, inkludert feiltolkning av tollovgivning eller prosedyremessige krav som er relevante for internasjonal handel med varer, og som er gjort uten bedragersk hensikt eller grov uaktsomhet, skal ikke være større enn det som er nødvendig for å motvirke at slike feil gjentas.

3. Hver part skal sikre at en sanksjon som dens tollmyndigheter ilegger for overtredelse av tollovgivningen eller prosedyremessige krav, ilegges bare den eller de personene som er juridisk ansvarlig(e) for overtredelsen.
4. Hver part skal sikre at den ilagte sanksjonen er basert på fakta og omstendigheter i saken, og at den står i forhold til overtredelsens omfang og alvorlighetsgrad.
5. Hver part skal unngå insentiver eller interessekonflikter ved fastsettelse og innkreving av krav ilagt ved sanksjoner og avgifter.
6. Hver part skal kreve at dens tollmyndigheter, når de ilegger en sanksjon for overtredelse av tollovgivningen eller prosedyremessige krav, skal anse frivillig innrømmelse av en overtredelse før tollmyndighetene oppdager den, som en mulig formildende omstendighet.
7. Hver part skal sikre at dersom en sanksjon ilegges for overtredelse av tollovgivningen eller prosedyremessige krav, skal det gis en skriftlig forklaring til den eller de personene som ilegges sanksjonen, med angivelse av overtredelsens art og gjeldende lovgivning eller prosedyre som danner grunnlaget for fastsettelsen av størrelsen på eller omfanget av sanksjonen for overtredelsen.
8. Hver part skal i sin lovgivning eller sine prosedyrer fastsette, eller på annen måte gi virkning til, en fastsatt og endelig frist for når dens tollmyndigheter kan innlede prosedyrer for å ilegge en sanksjon for overtredelse av tollovgivningen eller av et prosedyremessig krav.

ARTIKKEL 2.62

Tollsamarbeid og gjensidig administrativ bistand

1. Uten at det berører andre former for samarbeid som er fastsatt i denne avtalen, skal partenes tollmyndigheter samarbeide, blant annet ved å utveksle opplysninger, og yte gjensidig administrativ bistand i de sakene som er omhandlet i dette avsnittet, i samsvar med bestemmelsene i vedlegg XV (Gjensidig administrativ bistand i tollsaker).
2. Partenes tollmyndigheter skal styrke samarbeidet om de sakene som er omhandlet i dette avsnittet, med sikte på å videreutvikle handelsfasiliteringen, samtidig som de sikrer at deres respektive tollovgivning og prosedyremessige krav overholdes, og å forbedre sikkerheten i forsyningskjeden på følgende områder:
  - a) Samarbeid om harmonisering av datakrav for tollformål, i samsvar med gjeldende internasjonale standarder, for eksempel WCO-standardene.

- b) Samarbeid om videreutvikling av tollrelaterte aspekter ved sikring og forenkling av forsyningskjeden i internasjonal handel i samsvar med SAFE-rammen.
  - c) Samarbeid om forbedring av risikostyringsmetodene, herunder utveksling av beste praksis og, hvis det er relevant, risikoinformasjon og resultater av risikokontroll.
3. Partenes tollmyndigheter skal sikre utveksling av informasjon som er nødvendig i henhold til nr. 2.

ARTIKKEL 2.63

Felles meldingsportal

Hver part skal bestrebe seg på å utvikle eller opprettholde systemer med én felles meldingsportal («Single Window») for å gjøre det mulig å sende inn all informasjon som kreves av tollmyndighetene og i henhold til annen lovgivning om eksport, import og transittering av varer, elektronisk gjennom ett enkelt inngangspunkt.

ARTIKKEL 2.64

Transitt og omlasting

Hver part skal

- a) sikre tilrettelegging for og effektiv kontroll av omlasting og transittering gjennom sitt territorium,
- b) bestrebe seg på å fremme og gjennomføre regionale transitteringsordninger med sikte på å lette handelen,
- c) sikre samarbeid og samordning mellom alle berørte myndigheter og organer på sitt territorium for å lette transitttrafikken, og
- d) tillate at varer beregnet på import forflyttes innenfor partens territorium, under tollmyndighetenes kontroll, fra et innpasseringstollsted til et annet tollsted på partens territorium der varene vil bli frigitt eller klarert.

ARTIKKEL 2.65

Etterfølgende regnskapskontroll

1. Med sikte på å framskynde frigivelsen av varer skal hver part

- a) innføre eller opprettholde etterfølgende regnskapskontroll for å sikre at tollovgivning og andre beslektede lover og forskrifter overholdes,
  - b) foreta etterfølgende regnskapskontroll på en risikobasert måte, som kan omfatte hensiktsmessige utvelgingskriterier,
  - c) gjennomføre etterfølgende regnskapskontroll på en transparent måte. Når en kontroll er foretatt og endelige resultater er oppnådd, skal parten omgående underrette personen som har fått sitt regnskap kontrollert, om resultatene, om årsakene til resultatene og om den kontrollerte personens rettigheter og forpliktelser, og
  - d) når det er praktisk mulig, bruke resultatet av etterfølgende regnskapskontroller i anvendelsen av risikostyring.
2. Partene erkjenner at opplysningene som er innhentet i forbindelse med en etterfølgende regnskapskontroll, kan brukes i en senere forvaltnings sak eller rettergang.

ARTIKKEL 2.66

Tollmeglere

Partene

- a) er enige om at deres respektive tollbestemmelser og -prosedyrer ikke skal kreve obligatorisk bruk av tollmeglere,
- b) skal offentliggjøre tiltak knyttet til bruken av tollmeglere, og
- c) skal anvende transparente, ikke-diskriminerende og forholdsmessige regler hvis og når tollmeglere tildeles lisens.

ARTIKKEL 2.67

Tollstedenes kompetanse

1. Hver part skal fastsette sine tollsteders plassering og kompetanse.
2. Hver part skal sikre at det fastsettes rimelige og egnede offisielle åpningstider for disse tollstedene, idet det tas hensyn til trafikkens og varenes art og de tollprosedyrene de skal gjennomgå, slik at trafikkflyten verken hindres eller forstyrres.

ARTIKKEL 2.68

Samarbeid mellom myndigheter på grensen

Hver part skal sikre at dens myndigheter og organer som deltar i grensekontroller og annen import- og eksportkontroll, samarbeider med hverandre og samordner sine prosedyrer for å lette handelen.

ARTIKKEL 2.69

Fortrolighet

1. Hver part skal i samsvar med sin lovgivning opprettholde fortrolig behandling av opplysninger som innhentes i forbindelse med dens tollprosesser, og skal verne disse opplysningene mot bruk eller offentliggjøring som kan skade den konkurransemessige stillingen til den næringsdrivende som de fortrolige opplysningene gjelder. Dersom den parten som mottar eller innhenter opplysningene, i henhold til sin lovgivning er pålagt å offentliggjøre opplysningene, skal denne parten underrette den personen eller parten som har gitt disse opplysningene.
2. Hver part skal sikre at de fortrolige opplysningene som samles inn i forbindelse med dens tollprosesser, ikke skal brukes eller offentliggjøres for andre formål enn forvaltning og håndheving i tollsaker, eller på en annen måte i henhold til partens lovgivning, uten tillatelse fra den personen eller parten som har gitt de fortrolige opplysningene.
3. Uten hensyn til nr. 2 kan en part tillate at opplysninger som er innhentet i forbindelse med tollprosedyrene, brukes og offentliggjøres i forbindelse med forvaltningssaker, rettergang eller lignende saker som innledes på grunn av manglende overholdelse av tollrelatert lovgivning. En part skal underrette den personen eller parten som ga opplysningene, før opplysningene brukes.
4. Dersom fortrolige opplysninger brukes eller offentliggjøres på annen måte enn i samsvar med denne artikkelen, skal den berørte parten håndtere hendelsen i samsvar med sin lovgivning eller sine prosedyrer, og gjennomgå eller ajourføre sine prosesser og beskyttelsestiltak, alt etter hva som er relevant, for å hindre at hendelsen inntreffer på nytt.
5. Partene skal utveksle opplysninger om sine respektive lovgivninger for å lette gjennomføringen og anvendelsen av nr. 2.

AVSNITT 2.5

HANDELSPOLITISKE BESKYTTELSESTILTAK

ALMINNELIGE BESTEMMELSER

ARTIKKEL 2.70

Tvisteløsning

Med unntak for artikkel 2.73 (Regelen om lavere tollsats og allmennhetens interesse) nr. 1 skal kapittel 16 (Tvisteløsning) ikke gjelde for dette avsnittet.

ANTIDUMPING- OG UTJEVNINGSTILTAK

ARTIKKEL 2.71

Alminnelige bestemmelser

1. Partene skal bestrebe seg på å avstå fra å iverksette antidumpingprosedyrer mot hverandre.
2. Uten hensyn til nr. 1 i denne artikkelen bekrefter partene på nytt sine rettigheter og forpliktelser i henhold til artikkel VI i GATT 1994, avtalen om gjennomføring av artikkel VI i Generalavtalen om tolltariffer og handel 1994 (antidumpingavtalen) og SCM-avtalen.

ARTIKKEL 2.72

Undersøkelser

1. Når en parts undersøkelsesmyndighet har mottatt en behørig dokumentert søknad om en antidumping- eller utjevningsundersøkelse i forbindelse med import fra en annen part, og før den igangsetter en undersøkelse, skal parten skriftlig underrette angjeldende part om at søknaden er mottatt.
2. Før den igangsetter en utjevningsundersøkelse, skal parten også tilby angjeldende part et møte for å rådføre seg med dens undersøkelsesmyndighet i forbindelse med søknaden.

3. Forutsatt at det ikke forsinker gjennomføringen av undersøkelsen unødig, skal hver berørt part i en antidumping- eller utjevningsundersøkelse¹² gis full mulighet til å forsvare sine interesser.
4. Før det treffes en endelig avgjørelse, skal hver part sikre full tilgjengeliggjøring av de vesentlige fakta under vurdering som danner grunnlaget for beslutningen om hvorvidt det skal iverksettes endelige tiltak. Full tilgjengeliggjøring av vesentlige fakta berører ikke kravene om fortrolighet nevnt i artikkel 6.5 i antidumpingavtalen og artikkel 12.4 i SCM-avtalen. Slik tilgjengeliggjøring skal skje skriftlig og i tilstrekkelig tid til at berørte parter kan forsvare sine interesser.
5. En part som foreslår å iverksette et utjevningstiltak, skal på anmodning rådføre seg med angjeldende part så lenge før iverksettelsen av tiltaket som praktisk mulig med sikte på å gjennomgå opplysningene fra undersøkelsen og utveksle synspunkter på det foreslåtte tiltaket.
6. Tilgjengeliggjøringen av vesentlige fakta i samsvar med nr. 3 skal særlig omfatte
  - a) dersom det dreier seg om en antidumpingundersøkelse, de fastsatte dumpingmarginene og en tilstrekkelig detaljert forklaring av grunnlaget og metodene for fastsettelse av normalverdier og eksportpriser, og av metoden som er brukt ved sammenligningen av normalverdiene og eksportprisene, inkludert eventuelle justeringer,
  - b) dersom det dreier seg om en undersøkelse av utjevningsavgift, fastsettelsen av utjevningsberettiget subsidiering, herunder tilstrekkelige detaljer om beregningen av beløpet og metoden som er fulgt for å fastslå om det foreligger subsidiering,
  - c) dersom det dreier seg om en antidumpingundersøkelse, opplysninger som er relevante for å fastsette skaden, herunder opplysninger om volumet av den dumpede importen og virkningen av den dumpede importen på prisene på tilsvarende produkter på hjemmemarkedet, den detaljerte metoden som er brukt ved beregningen av prisunderbud, den derav følgende virkningen av den dumpede importen på den innenlandske industrien og påvisning av en årsakssammenheng, herunder undersøkelse av andre faktorer enn den dumpede importen, som nevnt i artikkel 3.5 i antidumpingavtalen,
  - d) dersom det dreier seg om en undersøkelse av utjevningsavgift, opplysninger som er relevante for å fastsette skaden, herunder opplysninger om volumet av den subsidierte importen og virkningen av den subsidierte importen på prisene på tilsvarende produkter på hjemmemarkedet, den derav følgende virkningen av den subsidierte

---

¹² I denne artikkelen gjelder definisjonen av «berørte parter» fastsatt i artikkel 6.11 i antidumpingavtalen og artikkel 12.9 i SCM-avtalen.

importen på den innenlandske industrien og påvisning av en årsakssammenheng, herunder undersøkelse av andre faktorer enn den subsidierte importen som nevnt i artikkel 15.5 i SCM-avtalen.

7. I tilfeller der en parts undersøkelsesmyndighet har til hensikt å benytte seg av de tilgjengelige fakta i henhold til artikkel 6.8 i antidumpingavtalen eller artikkel 12.7 i SCM-avtalen, skal undersøkelsesmyndigheten underrette angjeldende berørte part om sine hensikter og tydelig angi grunnene som kan føre til at de tilgjengelige fakta blir benyttet. Dersom angjeldende berørte part, etter å ha fått muligheten til å komme med ytterligere forklaringer innen en rimelig frist, gir forklaringer som undersøkelsesmyndigheten anser for ikke å være tilfredsstillende, skal tilgjengeliggjøringen av vesentlige fakta inneholde en tydelig angivelse av hvilke fakta undersøkelsesmyndigheten har benyttet i stedet.

ARTIKKEL 2.73

Regelen om lavere tollsats og allmennhetens interesse

1. Dersom en part beslutter å pålegge antidumpingavgift eller utjevningsavgift, skal parten anvende regelen om «lavere avgiftssats» og fastsette en avgiftssats som er lavere enn dumpingmarginen eller subsidiebeløpet når en slik lavere avgiftssats vil være tilstrekkelig til å oppveie skaden for den innenlandske industrien.
2. Hver parts undersøkelsesmyndighet skal i samsvar med partens lovgivning ta hensyn til opplysninger som er gitt om hvorvidt pålegging av antidumpingavgift eller utjevningsavgift ikke vil være i allmennhetens interesse.

BESKYTTELSESTILTAK

ARTIKKEL 2.74

Alminnelige bestemmelser og åpenhet

1. Partene bekrefter på nytt sine rettigheter og forpliktelser med hensyn til globale beskyttelsestiltak i henhold til artikkel XIX i GATT 1994 og avtalen om beskyttelsestiltak.
2. På anmodning fra angjeldende part skal den parten som har til hensikt å iverksette beskyttelsestiltak, umiddelbart gi særskilt skriftlig underretning om alle relevante opplysninger om igangsettingen av en beskyttelsesundersøkelse og de midlertidige og endelige funnene fra undersøkelsen.
3. Når de anvender beskyttelsestiltak, skal partene bestrebe seg på å anvende dem på en slik måte at den bilaterale handelen påvirkes minst mulig.

KAPITTEL 3

TJENESTER OG INVESTERINGER

AVSNITT 3.1

ALMINNELIGE BESTEMMELSER OM TJENESTER OG INVESTERINGER

ARTIKKEL 3.1

Virkeområde

1. Dette kapitlet får ikke anvendelse på
  - a) aktiviteter som utføres under utøvelse av offentlig myndighet, og
  - b) audiovisuelle tjenester.
2. Dette kapitlet får ikke anvendelse på tiltak som treffes av en part med hensyn til innkjøp foretatt av en part.
3. Med unntak av artikkel 3.10 (Ytelseskrav) får dette kapitlet ikke anvendelse på subsidier eller tilskudd som ytes av en part, herunder statsstøttede lån, garantier og forsikringer.
4. Dette kapitlet får ikke anvendelse på tiltak som berører fysiske personer fra en part som søker adgang til arbeidsmarkedet i en annen part, eller på tiltak som gjelder nasjonalitet eller statsborgerskap, bosetning eller sysselsetting på permanent grunnlag.
5. Dette kapitlet skal ikke hindre en part i å anvende tiltak for å regulere fysiske personers innreise til eller midlertidige opphold i parten, herunder tiltak som er nødvendige for å beskytte partens grenser og sikre en ordnet grensepassering for fysiske personer, forutsatt at slike tiltak ikke anvendes på en måte som tilsidesetter eller svekker fordelene som tilkommer en annen part i henhold til vilkårene i dette kapitlet.¹³
6. Dette kapitlet får ikke anvendelse på lufttrafikk, herunder innenlands og internasjonale lufttransporttjenester, uansett om det dreier seg om ruteflyging eller ikke-regelbundet flyging, eller på tilknyttede tjenester til støtte for lufttrafikk, med unntak av følgende:

---

¹³ Krav om visum for fysiske personer fra en part skal ikke i seg selv anses for å tilsidesette eller svekke fordeler i henhold til dette kapitlet.

- a) Reparasjons- eller vedlikeholdstjenester på et luftfartøy eller en del av det der luftfartøyet eller delen tas ut av drift, unntatt såkalt linjevedlikehold.
  - b) Salg og markedsføring av lufttransporttjenester.
  - c) Tjenester knyttet til edb-baserte reservasjonssystemer.
  - d) Spesialisert lufttrafikk.¹⁴
  - e) Tjenester for drift av lufthavner.
  - f) Bakketjenester.
7. Ved uoverensstemmelse mellom dette kapittelet og en bilateral, plurilateral eller multilateral luftfartsavtale der Det forente kongerike og en eller flere EØS-EFTA-stater er part, skal luftfartsavtalen ha forrang når det skal fastsettes rettigheter og forpliktelser for de partene som er parter i denne luftfartsavtalen.
8. Dersom Det forente kongerike og en eller flere EØS-EFTA-stater har de samme forpliktelsene i henhold til denne avtalen og en bilateral, plurilateral eller multilateral luftfartsavtale, kan disse partene først påberope seg tvisteløsningsprosedyrene i denne avtalen etter at eventuelle tvisteløsningsprosedyrer i den andre avtalen er uttømt.

ARTIKKEL 3.2

Definisjoner

1. I dette kapittelet menes med
- a) «aktiviteter som utføres under utøvelse av offentlig myndighet» aktiviteter som utføres, herunder tjenester som leveres, verken på kommersielt grunnlag eller i konkurranse med en eller flere markedsdeltakere,
  - b) «tjenester for drift av lufthavner» drift eller forvaltning, mot honorar eller i samsvar med avtale, av lufthavninfrastruktur, herunder terminaler, rullebaner, taksebaner og oppstillingsplattformer, parkeringsanlegg og transportsystemer innenfor lufthavnen. Det presiseres at tjenester for drift av lufthavner ikke omfatter eierskap til eller investering i lufthavner eller lufthavntomter, eller noen av de funksjonene som utføres av et styre. Tjenester for drift av lufthavner omfatter ikke flysikringstjenester,

---

¹⁴ Bokstav d) gjelder under forutsetning av at partenes respektive lover og forskrifter som gjelder for luftfartøyers adgang til, drift på og avgang fra parten overholdes.

- c) «tjenester i forbindelse med edb-baserte reservasjonssystemer» levering av en tjeneste via edb-baserte systemer som inneholder opplysninger om luftfartsselskapenes ruteplaner, ledige seter, priser og prisvilkår, som kan brukes til å reservere eller utstede billetter,
- d) «omfattet foretak» et foretak som er etablert i en part, direkte eller indirekte, av en investor fra en annen part i samsvar med gjeldende lovgivning, som eksisterer på datoen denne avtalen trer i kraft eller opprettes deretter,
- e) «handel med tjenester over landegrensene» eller «levering av tjenester over landegrensene» levering av en tjeneste
  - i) fra en part til en annen part, eller
  - ii) innenfor en part til en tjenesteforbruker fra en annen part,
- f) «økonomisk virksomhet» enhver industriell, forretnings- eller yrkesvirksomhet eller håndverksvirksomhet, herunder levering av tjenester, med unntak av aktiviteter som utføres under utøvelse av offentlig myndighet,
- g) «foretak» en juridisk person, eller en filial eller et representasjonskontor for en juridisk person,
- h) «etablering» opprettelse, overtakelse eller utvidelse av et foretak,
- i) «bakkjetjenester» levering av en tjeneste, mot honorar eller i samsvar med avtale, for: representasjon, administrasjon og overvåking av luftfartsselskaper, administrasjon og overvåking på bakken, herunder kontroll og kommunikasjon ved lasting, håndtering av passasjerer; håndtering av bagasje; tjenester på bakken, håndtering av frakt og post, håndtering av drivstoff og olje, linjevedlikehold av luftfartøyer, drift av flyruter, administrasjon av besetningen og flygeplanlegging, service og rengjøring av luftfartøyer, overflatetransport og cateringtjenester. Bakkjetjenester omfatter ikke egentjenester, sikkerhetstjenester, faste transportsystemer innenfor lufthavnen, reparasjon og vedlikehold av luftfartøyer eller drift eller forvaltning av sentralisert infrastruktur for lufthavner, for eksempel bagasjehåndteringssystemer, avisingsanlegg eller distribusjonssystemer for drivstoff.
- j) «investor fra en part»
  - i) en fysisk person fra en part,
  - ii) en juridisk person fra en part, eller
  - iii) en part

som har til hensikt å etablere, er i ferd med å etablere eller har etablert et foretak,

- k) «juridisk person» ethvert rettssubjekt som er behørig opprettet eller på annen måte organisert i henhold til gjeldende lovgivning, uansett om det har et økonomisk formål eller ikke, og uansett om det er privat eller offentlig eid, herunder enhver form for selskap, forvaltningsselskap («trust»), kompaniskap, fellesforetak («joint venture»), enkeltpersonforetak eller forening,
- l) «juridisk person fra en part» en juridisk person som er opprettet eller organisert i henhold til en parts lovgivning, og som utøver forretningsvirksomhet i betydelig omfang i den aktuelle parten,¹⁵

Med henblikk på avsnitt 3.3 (Handel med tjenester over landegrensene) og underavsnitt 3.5.5 (Internasjonale sjøtransporttjenester) skal «juridisk person fra en part» omfatte en juridisk person fra en ikke-part som eies eller kontrolleres av en person fra en part, dersom noen av dens fartøyer er registrert i samsvar med partens lovgivning og fører denne partens flagg, når det leveres tjenester ved bruk av disse fartøyene.

- m) «tiltak» ethvert tiltak en part treffer i form av lov, forskrift, regel, prosedyre, vedtak, administrativ avgjørelse, krav, sedvane eller i enhver annen form,¹⁶
- n) «tiltak som en part treffer» tiltak som vedtas eller opprettholdes av
  - i) sentrale, regionale eller lokale myndigheter, og
  - ii) ikke-statlige organer som utøver myndighet som er delegert av sentrale, regionale eller lokale myndigheter,
- o) «en fysisk person fra en part»
  - i) med hensyn til Det forente kongerike, en britisk statsborger i samsvar med gjeldende lovgivning,

---

¹⁵ En juridisk person skal anses for å drive forretningsvirksomhet i betydelig omfang i en part dersom den juridiske personen har en reell tilknytning til partens økonomi. Når det gjelder spørsmålet om en juridisk person har en reell tilknytning til en parts økonomi, bør dette fastslås ved en samlet analyse av de relevante omstendighetene i hvert enkelt tilfelle. Disse omstendighetene kan omfatte om den juridiske personen a) til enhver tid har fysisk tilstedeværelse, herunder gjennom eierskap eller leie av lokaler, i parten, b) har sin hovedadministrasjon i parten, c) sysselsetter ansatte i parten og d) skaper omsetning og betaler skatt i parten.

¹⁶ Det presiseres at begrepet «tiltak» også omfatter manglende handling.

- ii) med hensyn til EØS-EFTA-statene, en fysisk person som har statsborgerskap i en EØS-EFTA-stat i samsvar med gjeldende lovgivning,
- p) «drift» drift, ledelse, vedlikehold, bruk, utnyttelse og salg eller annen avhending av et foretak,
- q) «person» en fysisk eller juridisk person,
- r) «person fra en part» en fysisk person eller en juridisk person fra en part,
- s) «salg og markedsføring av lufttransporttjenester» det berørte luftfartsselskapets muligheter til fritt å selge og markedsføre sine lufttransporttjenester, herunder alle sider ved markedsføringen, for eksempel markedsundersøkelser, reklame og distribusjon, men ikke fastsettelse av priser på lufttransporttjenester eller hvilke vilkår som gjelder,
- t) «tjenestetilbyder fra en part» enhver person fra en part som leverer eller søker å levere en tjeneste,
- u) «spesialisert lufttrafikk» spesialisert kommersiell drift med et luftfartøy der hovedformålet ikke er å transportere gods eller passasjerer, som brannsløkking fra luften, reklame med luftfartøy, flygeopplæring, sightseeing, sprøyting, landmåling, kartlegging, fotografering, fallskjermhopping, sleping av seilfly, løfting med helikoptre som ledd i skogsdrift og anleggsarbeid, samt andre tjenester der luftfartøyer brukes innenfor jordbruk, industri og inspeksjon.

ARTIKKEL 3.3

Underkomité for tjenester og investeringer

1. Partene oppretter herved en underkomité for tjenester og investeringer, som skal ha ansvar for en effektiv gjennomføring og anvendelse av dette kapitlet.
2. Underkomiteen for tjenester og investeringer skal ha følgende funksjoner:
  - a) Gjennomgå og overvåke gjennomføringen og anvendelsen av dette kapitlet og hver parts bindingslister i vedlegg XVI til XIX.
  - b) Utveksle informasjon og drøfte lovgivningsmessige eller andre spørsmål knyttet til levering av sjøtransporttjenester, herunder med hensyn til relevante eksisterende eller foreslåtte lover og forskrifter samt gjennomføringen av dem.
  - c) Utveksle opplysninger og drøfte lovgivningsmessige eller andre spørsmål knyttet til yting av leveringstjenester, herunder med hensyn

til relevante eksisterende eller foreslåtte lover og forskrifter samt gjennomføringen av dem.

- d) Utføre oppgavene fastsatt i artikkel 3.69 (Internasjonale mobilnettgjestingstjenester).
  - e) Holde samråd som omhandlet i artikkel 5.3 (Kapitalbevegelser) nr. 2 og artikkel 5.5 (Begrensninger med hensyn til vanskeligheter med betalingsbalansen og eksterne finansielle vanskeligheter) nr. 6 i kapittel 5 (Kapitalbevegelser, betalinger og overføringer).
  - f) Utveksle opplysninger om eventuelle andre forhold i forbindelse med dette kapitlet.
  - g) Undersøke mulige forbedringer av dette kapitlet.
  - h) Drøfte eventuelle spørsmål i forbindelse med dette kapitlet eller kapittel 5 (Kapitalbevegelser, betalinger og overføringer) som måtte avtales mellom partenes representanter.
  - i) Utføre andre oppgaver som måtte bli delegert av den blandede komiteen i henhold til artikkel 15.1 (Blandet komité) nr. 2 bokstav c) i kapittel 15 (Institusjonelle bestemmelser).
3. Underkomiteen for tjenester og investeringer skal bestå av representanter for partene, herunder tjenestepersoner fra relevante departementer eller organer som har ansvar for sakene som skal behandles. Underkomiteen for tjenester og investeringer kan invitere representanter fra andre relevante enheter enn partenes myndigheter med den nødvendige ekspertisen som er relevant for temaene som skal behandles.

ARTIKKEL 3.4

Nekting av fordeler

En part kan nekte en investor eller en tjenestetilbyder fra en annen part som er en juridisk person fra denne parten, eller en av denne juridiske personens omfattede foretak, å nyte godt av fordelene ved dette kapitlet og kapittel 5 (Kapitalbevegelser, betalinger og overføringer), dersom

- a) en ikke-part eller en person fra en ikke-part eier eller kontrollerer den juridiske personen, og
- b) den nektende parten vedtar eller opprettholder et tiltak med hensyn til ikke-parten eller personen fra ikke-parten som er knyttet til opprettholdelse av internasjonal fred og sikkerhet, herunder vern av menneskerettighetene, og som forbyr transaksjoner med den juridiske personen eller det omfattede foretaket, eller som ville ha blitt overtrådt eller omgått dersom fordelene ved dette kapitlet eller kapittel 5

(Kapitalbevegelser, betalinger og overføringer) ble gitt til den juridiske personen eller det omfattede foretaket.

AVSNITT 3.2

LIBERALISERING AV INVESTERINGER

ARTIKKEL 3.5

Virkeområde

Dette avsnittet får anvendelse på tiltak som en part treffer som påvirker etablering av et foretak med sikte på å utøve økonomisk virksomhet og drift av et slikt foretak som utføres av

- a) investorer fra en annen part,
- b) omfattede foretak, og
- c) når det gjelder artikkel 3.10 (Ytelseskrav), alle foretak i parten som vedtar eller opprettholder tiltaket.

ARTIKKEL 3.6

Markedsadgang

En part skal ikke, verken i parten som helhet eller innenfor noen territoriell underoppdeling, vedta eller opprettholde noe tiltak med henblikk på etablering av et foretak av en investor fra en annen part eller et omfattet foretak, eller drift av et omfattet foretak, som

- a) innebærer begrensninger av¹⁷
  - i) antallet foretak som kan utføre en bestemt økonomisk virksomhet, enten i form av tallmessige kvoter, monopoler, eneretter eller krav om økonomisk behovsprøving,
  - ii) den samlede verdien av transaksjoner eller aktiva, i form av tallmessige kvoter eller krav om økonomisk behovsprøving,
  - iii) det samlede antallet virksomheter eller den samlede produksjonen, uttrykt ved angitte tallmessige enheter i form av kvoter eller krav om økonomisk behovsprøving,
  - iv) deltakelse av utenlandsk kapital uttrykt ved en øvre prosentgrense for utenlandsk aksjeinnehav eller ved

---

¹⁷ Bokstav a) i)–iii) omfatter ikke tiltak som treffes for å begrense produksjonen av en landbruksvare.

totalverdien av individuelle eller samlede utenlandske investeringer,

- v) det samlede antall fysiske personer som kan være ansatt i en bestemt sektor, eller som et foretak kan ha ansatt, og som er nødvendig for og direkte knyttet til utøvelse av økonomisk virksomhet, i form av tallmessige kvoter eller krav om økonomisk behovsprøving,
- b) begrenser eller krever bruk av en bestemt selskapsform eller form for fellesforetak som en investor fra en annen part kan utøve økonomisk virksomhet gjennom.

ARTIKKEL 3.7

Nasjonal behandling

Hver part skal gi investorer fra en annen part og omfattede foretak en behandling som ikke er mindre gunstig enn behandlingen den i like situasjoner gir sine egne investorer og deres foretak når det gjelder etablering og drift i den aktuelle parten.

ARTIKKEL 3.8

Bestevilkårsbehandling

1. Hver part skal gi investorer fra en annen part og omfattede foretak en behandling som ikke er mindre gunstig enn behandlingen den i like situasjoner gir investorer fra en ikke-part og deres foretak. når det gjelder etablering og drift i den aktuelle parten.¹⁸
2. Nummer 1 skal ikke forstås som at en part er forpliktet til å la investorer fra en annen part og omfattede foretak bli omfattet av noen behandling som følger av tiltak som innebærer anerkjennelse, herunder anerkjennelse av standarder eller kriterier for å gi en fysisk person eller et foretak godkjenning, lisens eller sertifisering for å utøve en økonomisk virksomhet, eller anerkjennelse av tilsynstiltak som nevnt i nr. 3 i GATS-vedlegget om finansielle tjenester.
3. Det presiseres at «behandling» omhandlet i nr. 1 ikke omfatter framgangsmåter for tvisteløsning mellom investorer og stater som er fastsatt i andre internasjonale avtaler.

---

¹⁸ Det presiseres at dette nummer ikke omfatter behandling som Det forente kongerike gir investorer (og deres foretak) fra territorier hvis internasjonale forbindelser ivaretas av Det forente kongerike.

4. Det presiseres at forekomsten av materielle bestemmelser i andre internasjonale avtaler som en part har inngått med en ikke-part, eller en rent formell innarbeiding av disse bestemmelsene i nasjonal lovgivning i den grad det er nødvendig for å innlemme dem i den nasjonale rettsorden, ikke i seg selv utgjør «behandling» som omhandlet i nr. 1. Tiltak som en part treffer i henhold til slike bestemmelser, kan utgjøre en slik behandling og dermed føre til overtredelse av denne artikkelen.

ARTIKKEL 3.9

Øverste ledelse og styre

En part skal ikke kreve at et omfattende foretak utnevner fysiske personer av en bestemt nasjonalitet eller som er bosatt i parten, til den øverste ledelsen eller styret.

ARTIKKEL 3.10

Ytelseskrav

1. En part skal ikke, i forbindelse med etablering eller drift av noe foretak i den aktuelle parten, pålegge eller håndheve noe krav eller håndheve noe forpliktende tilsagn om å¹⁹
- a) eksportere en viss mengde eller en viss prosentandel av varer eller tjenester,
  - b) oppnå en viss mengde eller en viss prosentandel innenlandsk innhold,
  - c) kjøpe, bruke eller gi fortrinnsrett til varer som produseres eller tjenester som leveres i parten, eller kjøpe varer eller tjenester av en person i parten,
  - d) på noen måte knytte mengden eller verdien av importen til mengden eller verdien av eksporten, eller omfanget av utenlandsk valutatilstrømning, knyttet til foretaket,
  - e) begrense salget i parten av varer eller tjenester som foretaket produserer eller leverer, ved på noen måte å knytte slikt salg til volumet eller verdien av foretakets eksport eller tilstrømning av utenlandsk valuta,
  - f) begrense eksport eller salg for eksport,

---

¹⁹ Det presiseres at et vilkår for å motta eller fortsette å motta en fordel omhandlet i nr. 2 ikke utgjør et krav eller et forpliktende tilsagn i henhold til nr. 1.

- g) overføre teknologi, en produksjonsprosess eller annen eiendomsrettslig beskyttet kunnskap til en person i denne parten,
- h) lokalisere et foretaks regionale eller verdensomspennende hovedkvarter i denne parten,
- i) ansette et bestemt antall eller en bestemt prosentandel fysiske personer fra denne parten,
- j) oppnå et visst nivå eller en viss verdi av forskning og utvikling i denne parten,
- k) levere én eller flere av varene som produseres eller tjenestene som leveres fra et slikt foretak, til en bestemt region eller til verdensmarkedet utelukkende fra denne parten, eller
- l) vedta
  - i) en royaltysats eller et royaltybeløp under et visst nivå, eller
  - ii) en bestemt gyldighetstid for en lisensavtales løpetid²⁰

med henblikk på enhver lisensavtale som gjelder på tidspunktet der kravet pålegges eller håndheves, eller der noe forpliktende tilsagn håndheves, eller med henblikk på enhver framtidig lisensavtale inngått fritt mellom foretaket og en fysisk eller juridisk person eller en annen enhet i parten, dersom kravet pålegges eller håndheves, eller det forpliktende tilsagnet håndheves, på en slik måte at det utgjør et direkte inngrep i lisensavtalen ved at parten utøver en ikke-rettslig statlig myndighet.²¹

2. En part skal ikke, i forbindelse med etablering eller drift av noe foretak på sitt territorium, gjøre mottakelsen eller den fortsatte mottakelsen av en fordel betinget av noe krav om å
- a) oppnå en viss mengde eller en viss prosentandel innenlandsk innhold,
  - b) kjøpe, bruke eller gi fortrinnsrett til varer som produseres eller tjenester som leveres i parten, eller kjøpe varer eller tjenester av en person på partens territorium,
  - c) på noen måte knytte mengden eller verdien av importen til mengden eller verdien av eksporten, eller omfanget av utenlandsk valutatilstrømning, knyttet til foretaket,

²⁰ Med «lisensavtale» som omhandlet i dette ledd menes enhver avtale om lisensiering av en teknologi, en produksjonsprosess eller annen eiendomsrettslig beskyttet kunnskap.

²¹ Det presiseres at bokstav l) ikke får anvendelse når lisensavtalen inngås mellom foretaket og en part.

- d) begrense salget i parten av varer eller tjenester som foretaket produserer eller leverer, ved på noen måte å knytte slikt salg til volumet eller verdien av foretakets eksport eller tilstrømning av utenlandsk valuta, eller
  - e) begrense eksport eller salg for eksport.
3. Det presiseres at intet i nr. 1 skal forstås slik at det hindrer en part i å håndheve et forpliktende tilsagn som er gitt frivillig²² av en person i forbindelse med en overtakelse eller foretakssammenslutning.
  4. Intet i nr. 2 skal forstås som å hindre en part i å gjøre mottakelse eller fortsatt mottakelse av en fordel i forbindelse med etablering eller drift av noe foretak i denne parten, betinget av at foretaket oppfyller krav om å lokalisere produksjon, levere en tjeneste, lære opp eller sysselsette ansatte, bygge eller utvide bestemte lokaler, eller drive forskning og utvikling i denne parten.
  5. Nummer 1 bokstav a)–c) og nr. 2 bokstav a) og b) får ikke anvendelse på kvalifikasjonskrav for varer eller tjenester med hensyn til deltakelse i programmer for eksportfremming eller utenlandsk bistand.
  6. Nummer 1 bokstav g) og l) gjelder ikke når
    - a) kravet er pålagt eller håndheves, eller det forpliktende tilsagnet håndheves, av en domstol eller forvaltningsdomstol, eller av en konkurransemyndighet i henhold til en parts konkurranserett, eller
    - b) en part tillater bruk av en immaterialrett i samsvar med artikkel 31 eller 31 *bis* i TRIPS-avtalen, eller treffer eller opprettholder tiltak som krever utlevering av data eller opplysninger underlagt eiendomsrett som omfattes av og er i samsvar med artikkel 39 nr. 3 i TRIPS-avtalen.
  7. Nummer 1 bokstav l) gjelder ikke dersom kravet er pålagt eller håndheves, eller det forpliktende tilsagnet håndheves, av en domstol som rimelig vederlag i henhold til partens lovgivning om opphavsrett.
  8. Nummer 2 bokstav a) og b) gjelder ikke for krav som en importerende part pålegger eller håndhever angående innholdet i varer for at de skal være berettiget til preferansetolltiltak eller preferansekvoter.
  9. Denne artikkelen berører ikke en parts forpliktelser i henhold til avtalen om handelsrelaterte investeringstiltak som er fastsatt i vedlegg 1A til WTO-avtalen.

---

²² Med «forpliktende tilsagn som er gitt frivillig» menes at en part ikke setter det som et vilkår for å godkjenne overtakelsen eller foretakssammenslutningen.

10. Det presiseres at denne artikkelen ikke er til hinder for håndheving av krav eller forpliktende tilsagn mellom private parter dersom parten selv ikke har pålagt kravet eller det forpliktende tilsagnet.

ARTIKKEL 3.11

Investerings og bærekraftig utvikling

1. Partene anerkjenner betydningen av miljøvern i forbindelse med etablering og drift av foretak, og bekrefter på nytt partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til miljøvern, herunder klimaendringer, som fastsatt i denne avtalen.
2. Partene anerkjenner betydningen av å oppmuntre omfattede foretak til å følge ansvarlige forretningsmetoder, og bekrefter på nytt partenes forpliktelser i den forbindelse som fastsatt i artikkel 13.11 (Ansvarlig forretningsdrift) i kapittel 13 (Handel og bærekraftig utvikling).

ARTIKKEL 3.12

Uforenlige tiltak

1. Artikkel 3.6 (Markedsadgang), 3.7 (Nasjonal behandling), 3.8 (Bestevilkårsbehandling), 3.9 (Øverste ledelse og styre) og 3.10 (Ytelseskrav) får ikke anvendelse på
  - a) et eksisterende uforenlig tiltak som opprettholdes av en part på
    - i) sentralt forvaltningsnivå, som angitt av parten i dens oversikt i vedlegg XVI (Eksisterende tiltak),
    - ii) regionalt forvaltningsnivå, som angitt av parten i dens oversikt i vedlegg XVI (Eksisterende tiltak), eller
    - iii) lokalt forvaltningsnivå,
  - b) forlengelse eller umiddelbar fornyelse av et uforenlig tiltak som nevnt i bokstav a), eller
  - c) en endring av ethvert uforenlig tiltak som nevnt i bokstav a), i den grad endringen ikke reduserer tiltakets forenlighet, slik det forelå umiddelbart før endringen, med artikkel 3.6 (Markedsadgang), 3.7 (Nasjonal behandling), 3.8 (Bestevilkårsbehandling), 3.9 (Øverste ledelse og styre) og 3.10 (Ytelseskrav).
2. Artikkel 3.6 (Markedsadgang), 3.7 (Nasjonal behandling), 3.8 (Bestevilkårsbehandling), 3.9 (Øverste ledelse og styre) og 3.10 (Ytelseskrav) får ikke anvendelse på tiltak truffet av en part som er i samsvar

med de forbeholdene, vilkårene eller kvalifikasjonene som parten har angitt for en sektor, delsektor eller virksomhet i sin oversikt i vedlegg XVII (Framtidige tiltak).

3. Når det gjelder immaterialrettigheter, kan en part gjøre unntak fra artikkel 3.10 (Ytelseskrav) nr. 1 bokstav g) samt artikkel 3.7 (Nasjonal behandling) og 3.8 (Bestevilkårsbehandling) dersom det er tillatt i henhold til TRIPS-avtalen, herunder eventuelle endringer av TRIPS-avtalen som gjelder for alle parter, og unntak fra TRIPS-avtalen vedtatt i henhold til artikkel IX i WTO-avtalen.
4. Uten hensyn til artikkel 3.7 (Nasjonal behandling) og 3.8 (Bestevilkårsbehandling) kan en part kreve at en investor fra en annen part eller dens omfattede foretak framlegger opplysninger om dette foretaket for opplysnings- eller statistikkformål, forutsatt at disse kravene er rimelige og ikke urimelig belastende. Parten skal beskytte fortrolige forretningsopplysninger mot enhver offentliggjøring som kan være til skade for investorens eller det omfattede foretakets konkurransemessige stilling. Dette nummeret er ikke til hinder for at en part på annen måte kan innhente eller offentliggjøre opplysninger i forbindelse med en rettferdig anvendelse i god tro av sin lovgivning.

AVSNITT 3.3

HANDEL MED TJENESTER OVER LANDEGRENSENE

ARTIKKEL 3.13

Virkeområde

Dette avsnittet får anvendelse på tiltak som en part treffer som påvirker handel med tjenester over landegrensene som utføres av tjenestetilbydere fra en annen part. Slike tiltak omfatter

- a) framstilling, distribusjon, markedsføring, salg eller levering av en tjeneste,
- b) kjøp av, bruk av eller betaling for en tjeneste,
- c) tilgang til og bruk av tjenester, i forbindelse med levering av en tjeneste, som etter pålegg av parten tilbys publikum i sin alminnelighet, og
- d) utstedelse av en obligasjon eller en annen form for økonomisk sikkerhet som et vilkår for å levere en tjeneste.

ARTIKKEL 3.14

Markedsadgang

En part skal ikke, verken i parten som helhet eller innenfor noen territoriell underoppdeling, vedta eller opprettholde noe tiltak som

- a) pålegger en begrensning av
  - i) antall tjenestetilbydere, enten i form av tallmessige kvoter, monopoler, tjenestetilbydere med enerett eller krav om økonomisk behovsprøving,
  - ii) den samlede verdien av servicetransaksjoner eller -aktiva, i form av tallmessige kvoter eller krav om økonomisk behovsprøving,
  - iii) begrensninger av det samlede antall tjenestevirksomheter eller den samlede mengde tjenester som leveres, uttrykt ved angitte

tallmessige enheter i form av kvoter eller krav om økonomisk behovsprøving,²³ eller

- b) begrenser eller krever bruk av bestemte selskapsformer eller fellesforetak som en tjenestetilbyder kan levere en tjeneste gjennom.

ARTIKKEL 3.15

Lokal tilstedeværelse

En part skal ikke kreve at en tjenestetilbyder fra en annen part oppretter eller opprettholder et foretak, eller er bosatt, i parten, som et vilkår for levering av en tjeneste over landegrensene.

ARTIKKEL 3.16

Nasjonal behandling

1. Hver part skal gi tjenester og tjenestetilbydere fra en annen part en behandling som er minst like gunstig som behandlingen parten gir sine egne tilsvarende tjenester og tjenestetilbydere.
2. En part kan oppfylle kravet i nr. 1 ved å gi en annen parts tjenester og tjenestetilbydere en behandling som enten er formelt identisk med eller formelt forskjellig fra det den gir sine egne tilsvarende tjenester og tjenestetilbydere.
3. Formelt identisk eller formelt forskjellig behandling skal anses for å være mindre gunstig dersom den endrer konkurransevilkårene i favør av partens tjenester eller tjenestetilbydere sammenlignet med tilsvarende tjenester eller tjenestetilbydere fra en annen part.
4. Intet i denne artikkelen skal tolkes slik at en part pålegges å yte erstatning for noen iboende konkurransemessig ulempe som følge av at vedkommende tjenester eller tjenestetilbydere er utenlandske.

ARTIKKEL 3.17

Bestevilkårsbehandling

---

²³ Bokstav a) iii) dekker ikke tiltak som en part innfører eller opprettholder som begrenser innsatsfaktorer for levering av tjenester.

1. Hver part skal gi tjenester og tjenestetilbydere fra en annen part en behandling som er minst like gunstig som behandlingen parten gir tilsvarende tjenester og tjenestetilbydere fra en ikke-part.²⁴
2. Nummer 1 skal ikke forstås som at en part er forpliktet til å la tjenester og tjenestetilbydere fra en annen part bli omfattet av noen behandling som følger av tiltak som innebærer anerkjennelse, herunder anerkjennelse av standarder eller kriterier for å gi en fysisk person eller et foretak godkjenning, lisens eller sertifisering for å utøve en økonomisk virksomhet, eller anerkjennelse av tilsynstiltak som nevnt i nr. 3 i GATS-vedlegget om finansielle tjenester.
3. Det presiseres at forekomsten av materielle bestemmelser i andre internasjonale avtaler som en part har inngått med en ikke-part, eller en rent formell innarbeiding av disse bestemmelsene i nasjonal lovgivning i den grad det er nødvendig for å innlemme dem i den nasjonale rettsorden, ikke i seg selv utgjør «behandling» som omhandlet i nr. 1. Tiltak som en part treffer i henhold til slike bestemmelser, kan utgjøre en slik behandling og dermed føre til overtredelse av denne artikkelen.

ARTIKKEL 3.18

Uforenlige tiltak

1. Artikkel 3.14 (Markedsadgang), artikkel 3.15 (Lokal tilstedeværelse), artikkel 3.16 (Nasjonal behandling) og artikkel 3.17 (Bestevilkårsbehandling) får ikke anvendelse på
  - a) ethvert eksisterende uforenlig tiltak som opprettholdes av en part på
    - i) sentralt forvaltningsnivå, som angitt av parten i dens oversikt i vedlegg XVI (Eksisterende tiltak),
    - ii) regionalt forvaltningsnivå, som angitt av parten i dens oversikt i vedlegg XVI (Eksisterende tiltak), eller
    - iii) lokalt forvaltningsnivå,
  - b) fortsettelse eller umiddelbar fornyelse av ethvert uforenlig tiltak som nevnt i bokstav a), eller
  - c) en endring av ethvert uforenlig tiltak som nevnt i bokstav a), i den grad endringen ikke reduserer tiltakets forenlighet, slik det forelå umiddelbart før endringen, med artikkel 3.14 (Markedsadgang),

---

²⁴ Det presiseres at dette nummer ikke omfatter behandling som Det forente kongerike gir tjenester og tjenestetilbydere fra territorier hvis internasjonale forbindelser ivaretas av Det forente kongerike.

artikkel 3.15 (Lokal tilstedeværelse), artikkel 3.16 (Nasjonal behandling) eller artikkel 3.17 (Bestevilkårsbehandling).

2. Artikkel 3.14 (Markedsadgang), artikkel 3.15 (Lokal tilstedeværelse), artikkel 3.16 (Nasjonal behandling) og artikkel 3.17 (Bestevilkårsbehandling) får ikke anvendelse på noe tiltak truffet av en part som er i samsvar med de forbeholdene, vilkårene eller kvalifikasjonene som parten har angitt for en sektor, delsektor eller virksomhet i sin oversikt i vedlegg XVII (Framtidige tiltak).

AVSNITT 3.4

INNREISE OG MIDLERTIDIG OPPHOLD FOR FYSISKE PERSONER

ARTIKKEL 3.19

Alminnelige bestemmelser og virkeområde

1. Dette avsnittet gjenspeiler forholdet mellom partene med hensyn til preferansehandel samt partenes ønske om på gjensidig grunnlag å lette innreise og midlertidig opphold for fysiske personer i forretningsøyemed og å sikre innsyn i prosessen.
2. Dette avsnittet får anvendelse på en parts tiltak som påvirker innreise til den parten av fysiske personer fra en annen part som er forretningsreisende i etableringsøyemed, virksomhetsinternt forflyttede, ytere av kontraktbaserte tjenester, selvstendige oppdragstakere eller forretningsreisende på kortvarig besøk, samt tiltak som påvirker deres forretningsvirksomhet under deres midlertidige opphold i førstnevnte part.
3. I den utstrekning partene ikke påtar seg forpliktelser i henhold til dette avsnittet, får alle krav i en parts lovgivning med hensyn til innreise og midlertidig opphold fortsatt anvendelse, herunder regler om oppholdets varighet.
4. Uten hensyn til bestemmelsene i dette avsnittet får alle krav i en parts lovgivning om arbeid og trygd fortsatt anvendelse, herunder regler om minstelønn og tariffavtaler.
5. Forpliktelser ved innreise og midlertidig opphold for fysiske personer i forretningsøyemed får ikke anvendelse i tilfeller der hensikten med eller virkningen av innreisen og det midlertidige oppholdet er å gripe inn i eller på annen måte påvirke utfallet av en arbeids- eller ledelsestvist eller -forhandling eller ansettelsen av en fysisk person som er involvert i en slik tvist eller forhandling.
6. Dette avsnittet får ikke anvendelse på tiltak
  - a) som påvirker fysiske personer fra en part som søker adgang til arbeidsmarkedet i en annen part, eller
  - b) som gjelder nasjonalitet eller statsborgerskap, bosetning eller sysselsetting på permanent grunnlag.
7. Dette avsnittet skal ikke hindre en part i å anvende tiltak for å regulere fysiske personers innreise til eller midlertidige opphold i parten, herunder tiltak som er nødvendige for å beskytte partens grenser og sikre en ordnet grensepassering for fysiske personer, forutsatt at slike tiltak ikke anvendes på

en måte som tilsidesetter eller svekker fordelene som tilkommer en annen part i henhold til vilkårene i dette avsnittet.²⁵

8. Dette avsnittet, vedlegg XVIII (Forretningsreisende i etableringsøyemed, virksomhetsinternt forflyttede og forretningsreisende på kortvarig besøk) og vedlegg XIX (Tilbydere av kontraktbaserte tjenester og selvstendige oppdragstakere) skal bare gjelde for en parts territorium som omhandlet i nr. 1 bokstav a) i artikkel 1.2 (Geografisk virkeområde) i kapittel 1 (Alminnelige bestemmelser).

ARTIKKEL 3.20

Definisjoner

I dette avsnittet menes med

- a) «forretningsreisende i etableringsøyemed» fysiske personer som arbeider i ledende stillinger hos en juridisk person fra en part, og som
- i) har ansvar for å opprette et foretak i samme foretaksgruppe i parten som innvilger innreise,
  - ii) ikke tilbyr eller yter tjenester eller utøver annen økonomisk virksomhet enn den som kreves for å etablere foretaket, og
  - iii) ikke mottar vederlag fra en kilde beliggende i den parten som innvilger innreise,
- b) «yttere av kontraktbaserte tjenester», fysiske personer ansatt hos en juridisk person fra en part, som
- i) ikke selv er et byrå for arbeidsformidling og formidling av personale og ikke opptrer gjennom et slikt byrå,
  - ii) ikke er etablert i den parten som innvilger innreise, og
  - iii) i god tro har inngått en kontrakt om å yte en tjeneste til en sluttforbruker i en annen part som krever at dennes ansatte midlertidig oppholder seg i den parten for å oppfylle kontrakten om å yte den aktuelle tjenesten²⁶,

---

²⁵ Krav om visum for fysiske personer fra et bestemt land og ikke for fysiske personer fra andre land skal ikke i seg selv anses for å tilsidesette eller svekke fordeler som er opparbeidet i henhold til dette avsnittet.

²⁶ Kontrakten om tjenesteyting nevnt i bokstav b) iii) skal oppfylle kravene i lovene som gjelder der kontrakten utføres.

- c) «selvstendige oppdragstakere» fysiske personer som deltar i leveringen av en tjeneste og er etablert som selvstendig næringsdrivende i en part, som
- i) ikke er etablert i den parten som innvilger innreise, og
  - ii) i god tro har inngått en kontrakt (på annen måte enn gjennom et byrå for arbeidsformidling og formidling av personale) om å yte en tjeneste til en sluttforbruker i den parten som innvilger innreise, som krever at de midlertidig oppholder seg i den sistnevnte parten for å oppfylle kontrakten om å yte den aktuelle tjenesten²⁷,
- d) «virksomhetsinternt forflyttede» fysiske personer som har vært ansatt av en juridisk person hos en part eller har vært deleiere i denne i en periode på minst ett år umiddelbart før datoen for deres søknad om innreise og midlertidig opphold, og som forflyttes midlertidig til en juridisk person i en annen part, som inngår i samme konsern som den førstnevnte juridiske personen, herunder dens representasjonskontor, datterforetak, filial eller hovedkontor, forutsatt at den berørte fysiske personen tilhører en av følgende kategorier:
- i) «ledere»: fysiske personer som arbeider i ledende stillinger, som hovedsakelig styrer ledelsen av foretaket, som står under allment tilsyn av eller mottar instruksjoner først og fremst fra styret eller fra aksjeeiere i virksomheten eller tilsvarende, og hvis ansvarsområder minst omfatter
    - aa) å lede foretaket eller en avdeling eller underavdeling av det,
    - ab) å føre tilsyn med og kontrollere arbeidet til andre tilsyns-, fag- eller ledelsesmedarbeidere, eller
    - ac) å ha myndighet til å ansette og avskjedige eller til å anbefale ansettelse, avskjedigelse eller andre personalrelaterte tiltak, eller
  - ii) «spesialister»: fysiske personer som har
    - aa) spesialkunnskap som er av vesentlig betydning for foretakets produkter eller tjenester, og evne til å anvende den i internasjonale markeder, eller

---

²⁷ Kontrakten om tjenesteyting nevnt i bokstav c) ii) skal oppfylle kravene i lovene som gjelder der kontrakten utføres.

- ab) et høyt nivå av ekspertise eller kunnskap om foretakets prosesser og prosedyrer, som dets produksjon, forskning, utstyr, teknikker eller ledelse²⁸, eller
- iii) «praktikanter» fysiske personer som
  - aa) har en universitetsgrad på minst bachelornivå, og som
  - ab) midlertidig forflyttes til et foretak i parten som innvilger innreise, med henblikk på karriereutvikling eller for å få opplæring i forretningsteknikker eller -metoder, og som lønnes under forflytningsperioden.

ARTIKKEL 3.21

Generelle forpliktelser

1. En part skal innvilge fysiske personer fra en annen part innreise og midlertidig opphold i forretningsøyemed i samsvar med dette avsnittet og vedlegg XVIII (Forretningsreisende i etableringsøyemed, virksomhetsinternt forflyttede og forretningsreisende på kortvarig besøk) og vedlegg XIX (Ytere av kontraktbaserte tjenester og selvstendige oppdragstakere), forutsatt at disse personene overholder førstnevnte parts lovgivning om immigrasjon som får anvendelse på innreisen og det midlertidige oppholdet.
2. Hver part skal anvende sine tiltak knyttet til bestemmelsene i dette avsnittet i samsvar med partenes ønske som angitt i nr. 1 i artikkel 3.19 (Alminnelige bestemmelser og virkeområde), og skal særlig anvende disse tiltakene for å unngå unødig svekkelse eller forsinkelse av handelen med varer eller tjenester eller av etablering eller drift i henhold til denne avtalen.

ARTIKKEL 3.22

Søknadsprosedyrer

1. Tiltakene som hver part treffer for å lette og påskynde prosedyrene for innreise og midlertidig opphold for fysiske personer fra en annen part i forretningsøyemed, skal være i samsvar med vedlegg XVII (Forretningsreisende i etableringsøyemed, virksomhetsinternt forflyttede og forretningsreisende på kortvarig besøk), vedlegg XIX (Ytere av kontraktbaserte tjenester og selvstendige oppdragstakere) og denne artikkelen.

---

²⁸ Ved vurdering av slik ekspertise eller kunnskap vil partene ta hensyn til evner som er uvanlige og annerledes enn dem som vanligvis finnes i en bestemt næring, og som ikke lett kan overføres til en annen fysisk person på kort sikt. Slike evner vil ha blitt opparbeidet gjennom bestemte akademiske eller tilsvarende kvalifikasjoner eller gjennom omfattende erfaring i foretaket.

2. Partene bør sikre at behandlingen av søknader om innreise og midlertidig opphold i henhold til deres respektive forpliktelser i denne avtalen skjer i samsvar med god forvaltningspraksis. For dette formålet gjelder følgende:
  - a) Partene skal sikre at gebyrer som kreves av de kompetente myndighetene for behandlingen av søknader om innreise og midlertidig opphold, ikke fører til unødig svekkelse eller forsinkelse av handelen med varer eller tjenester eller av etablering eller drift i henhold til denne avtalen.
  - b) Med forbehold for de kompetente myndighetenes skjønn bør dokumenter som kreves fra søkeren i forbindelse med søknader om innreise og midlertidig opphold for forretningsreisende på kortvarig besøk, stå i forhold til det formålet de innhentes for.
  - c) Dersom en parts kompetente myndigheter krever tilleggsopplysninger fra søkeren for å behandle søknaden, skal de bestrebe seg på å underrette søkeren uten unødig opphold om hvilke tilleggsopplysninger som kreves.
  - d) En parts kompetente myndigheter skal underrette søkeren om utfallet av søknaden umiddelbart etter at det er truffet en beslutning. Dersom søknaden innvilges, skal en parts kompetente myndigheter underrette søkeren om oppholdstiden og andre relevante vilkår. Dersom søknaden avslås, skal en parts kompetente myndigheter i på anmodning eller på eget initiativ gi søkeren opplysninger om eventuelle overprøvings- eller klageordninger.
  - e) Hver part skal bestrebe seg på å ta imot og behandle søknader i elektronisk format.
  - f) Hver part skal så langt det er praktisk mulig, sørge for at relevante søknadsskjemaer, retningslinjer, godkjenningskrav, kostnader og behandlingstider er tilgjengelige via én og samme nettportal.
3. I den grad det er praktisk mulig, skal en parts kompetente myndigheter treffe en beslutning om en søknad om tillatelse til innreise og midlertidig opphold for en fysisk person i en av kategoriene angitt i nr. 2 i artikkel 3.19 (Alminnelige bestemmelser og virkeområde), eller om forlengelse av den, og skal snarest mulig og senest 90 dager etter at en fullstendig søknad ble inngitt, underrette søkeren skriftlig om beslutningen i samsvar med prosedyrene for underretning etter den relevante partens lovgivning. Dersom det ikke er mulig å treffe en beslutning innen 90 dager, skal de bestrebe seg på å treffe beslutningen innen rimelig tid etter dette.
4. Dersom informasjon eller dokumentasjon i søknaden er ufullstendig, og det er behov for tilleggsopplysninger for å behandle søknaden, skal de kompetente myndighetene bestrebe seg på å underrette søkeren uten unødig opphold om hvilke tilleggsopplysninger som kreves, og sette en rimelig frist

for å framlegge dem. Fristen nevnt i nr. 3 skal slutte å løpe inntil de kompetente myndighetene har mottatt de nødvendige tilleggsopplysningene.

ARTIKKEL 3.23

Samarbeid om retur og fornyet adgang

Partene erkjenner at den utvidede bevegelsesfriheten for fysiske personer som følger av 3.22 (Søknadsprosedyrer), krever fullt samarbeid fra de relevante partene for å støtte retur av og fornyet adgang for fysiske personer som oppholder seg i en part i strid med dens lover om innreise og midlertidig opphold.

ARTIKKEL 3.24

Åpenhet

1. En part skal offentliggjøre opplysninger om innreise og midlertidig opphold for fysiske personer i en annen part, som nevnt i nr. 2 i artikkel 3.19 (Alminnelige bestemmelser og virkeområde).
2. Opplysningene nevnt i nr. 1 skal, dersom det er relevant, omfatte følgende:
  - a) Kategorier av visa, oppholdstillatelser eller tilsvarende tillatelser i forbindelse med innreise og midlertidig opphold.
  - b) Dokumentasjon som kreves, og vilkår som skal oppfylles.
  - c) Metode for inngivelse av en søknad og opplysning om hvor den kan inngis, for eksempel til konsulære kontorer eller via internett.
  - d) Søknadsgebyrer og en veiledende tidsplan for behandling av en søknad.
  - e) Maksimal oppholdstid for hver type tillatelse omhandlet i bokstav a).
  - f) Vilkår for eventuell forlengelse eller fornyelse.
  - g) Regler om medfølgende forsørgede personer.
  - h) Tilgjengelige overprøvings- og klageordninger.
  - i) Relevant lovgivning med generell anvendelse om innreise og midlertidig opphold for fysiske personer i forretningsøyemed.
3. Når det gjelder opplysningene nevnt i nr. 1 og 2, skal hver part bestrebe seg på å underrette de andre partene om eventuelle endringer i krav og prosedyrer som kan påvirke muligheten for søkere om innreise og midlertidig opphold til å utøve sin rett til fordelene omhandlet i dette avsnittet.

ARTIKKEL 3.25

Forretningsreisende i etableringsøyemed og virksomhetsinternt forflyttede

1. Hver part skal innvilge innreise og midlertidig opphold for forretningsreisende i etableringsøyemed og virksomhetsinternt forflyttede i samsvar med vedlegg XVIII (Forretningsreisende i etableringsøyemed, virksomhetsinternt forflyttede og forretningsreisende på kortvarig besøk).
2. Hver part skal tillate innreise og midlertidig opphold for forretningsreisende i etableringsøyemed uten å kreve en arbeidstillatelse eller annen forutgående godkjenningprosedyre med tilsvarende formål.
3. En part skal ikke vedta eller opprettholde begrensninger, verken for parten som helhet eller noen underoppdeling av denne, av det samlede antallet fysiske personer som innvilges innreise i samsvar med nr. 1, i en bestemt sektor eller delsektor, i form av tallmessige kvoter eller krav om økonomisk behovsprøving.
4. Hver part skal gi forretningsreisende i etableringsøyemed og virksomhetsinternt forflyttede fra en annen part en behandling under deres midlertidige opphold i den aktuelle parten som er minst like gunstig som den behandlingen parten i tilsvarende situasjoner gir sine egne fysiske personer.
5. Island, Liechtenstein og Norge skal tillate innreise og midlertidig opphold for partnere²⁹ og forsørgede barn³⁰ av virksomhetsinternt forflyttede fra Det forente kongerike som tilhører kategorien ledere og spesialister, i samme periode som den virksomhetsinternt forflyttede er innvilget midlertidig opphold.

---

²⁹ I dette nummer menes med «partner» ektefelle eller registrert partner av en virksomhetsinternt forflyttet fra Det forente kongerike, herunder gjennom ekteskap, registrert partnerskap eller tilsvarende forening eller partnerskap som er anerkjent som dette i samsvar med lovgivningen i henholdsvis Island, Liechtenstein og Norge. Det presiseres at dette også omfatter enhver ugift partner eller partner av samme kjønn som, når denne følger med en virksomhetsinternt forflyttet fra én part, kan innvilges innreise og midlertidig opphold i henhold til den relevante lovgivningen i henholdsvis Island, Liechtenstein og Norge.

³⁰ I dette nummer menes med «forsørgede barn» barn som er avhengige av en virksomhetsinternt forflyttet fra Det forente kongerike, og som er anerkjent som slike i samsvar med den relevante lovgivningen i henholdsvis Island, Liechtenstein og Norge.

6. Det forente kongerike skal tillate innreise og midlertidig opphold for partnere³¹ og forsørgede barn³² av virksomhetsinternt forflyttede fra henholdsvis Island, Liechtenstein og Norge som tilhører kategorien ledere og spesialister, i samme periode som den virksomhetsinternt forflyttede er innvilget midlertidig opphold.
7. Med mindre annet er angitt i vedlegg XVIII (Forretningsreisende i etableringsøyemed, virksomhetsinternt forflyttede og forretningsreisende på kortvarig besøk), skal hver part tillate partnere og forsørgede barn av virksomhetsinternt forflyttede, som nevnt i bokstav d) i) og ii) i artikkel 3.20 (Definisjoner), å arbeide som ansatte eller selvstendige oppdragstakere under hele sitt tillatte opphold, og skal ikke pålegge dem å skaffe en separat arbeidstillatelse.
8. Det presiseres at når det gjelder partnere og forsørgede barn av virksomhetsinternt forflyttede, berører nr. 5–7 ikke hver parts lovgivning om innreise og midlertidig opphold.

ARTIKKEL 3.26

Ytere av kontraktbaserte tjenester og selvstendige oppdragstakere

1. Hver part skal innvilge innreise og midlertidig opphold for ytere av kontraktbaserte tjenester og selvstendige oppdragstakere fra en annen part i samsvar med vedlegg XIX (Ytere av kontraktbaserte tjenester og selvstendige oppdragstakere).
2. Med mindre annet er angitt i vedlegg XIX (Ytere av kontraktbaserte tjenester og selvstendige oppdragstakere), skal en part ikke vedta eller opprettholde begrensninger av det samlede antallet ytere av kontraktbaserte tjenester og selvstendige oppdragstakere fra en annen part som innvilges innreise, i form av tallmessige kvoter eller krav om økonomisk behovsprøving.
3. Hver part skal gi ytere av kontraktbaserte tjenester og selvstendige oppdragstakere fra en annen part en behandling under deres midlertidige opphold i parten som er minst like gunstig som den behandlingen parten i tilsvarende situasjoner gir sine egne tjenesteytere.

---

³¹ I dette nummer menes med «partner» ektefelle eller registrert partner av en virksomhetsinternt forflyttet fra henholdsvis Island, Liechtenstein og Norge, herunder gjennom ekteskap, registrert partnerskap eller tilsvarende forening eller partnerskap som er anerkjent som dette i samsvar med lovgivningen i Det forente kongerike. Det presiseres at dette omfatter også enhver ugift partner eller partner av samme kjønn som, når denne følger med en virksomhetsinternt forflyttet fra henholdsvis Island, Liechtenstein eller Norge, kan innvilges innreise og midlertidig opphold i henhold til den relevante lovgivningen i Det forente kongerike.

³² I dette nummer menes med «forsørgede barn» barn som er avhengige av en virksomhetsinternt forflyttet fra henholdsvis Island, Liechtenstein eller Norge, og som er anerkjent som slike i samsvar med den relevante lovgivningen i Det forente kongerike.

ARTIKKEL 3.27

Forretningsreisende på kortvarig besøk

1. Hver part skal innvilge innreise og midlertidig opphold for forretningsreisende på kortvarig besøk fra en annen part i samsvar med vedlegg XVIII (Forretningsreisende i etableringsøyemed, virksomhetsinternt forflyttede og forretningsreisende på kortvarig besøk) på følgende vilkår:
  - a) De forretningsreisende på kortvarig besøk deltar ikke i salg av sine varer eller levering av sine tjenester til allmennheten.
  - b) De forretningsreisende på kortvarig besøk mottar ikke på egne vegne vederlag innenfor den parten der de midlertidig oppholder seg.
  - c) De forretningsreisende på kortvarig besøk deltar ikke i leveringen av en tjeneste innenfor rammen av en kontrakt inngått mellom en juridisk person som ikke har etablert seg på territoriet til den parten der de midlertidig oppholder seg, og en forbruker der, unntatt som fastsatt i vedlegg XVIII (Forretningsreisende i etableringsøyemed, virksomhetsinternt forflyttede og forretningsreisende på kortvarig besøk).
2. Med mindre annet er angitt i vedlegg XVIII (Forretningsreisende i etableringsøyemed, virksomhetsinternt forflyttede og forretningsreisende på kortvarig besøk), skal hver part innvilge innreise for forretningsreisende på kortvarig besøk uten krav om arbeidstillatelse, økonomisk behovsprøving eller andre forutgående godkjenningsprosedyrer med tilsvarende formål.
3. Dersom en parts forretningsreisende på kortvarig besøk deltar i leveringen av en tjeneste til en forbruker i den parten der de midlertidig oppholder seg i samsvar med vedlegg XVIII (Forretningsreisende i etableringsøyemed, virksomhetsinternt forflyttede og forretningsreisende på kortvarig besøk), skal sistnevnte part, i forbindelse med leveringen av nevnte tjeneste, gi dem en behandling som er minst like gunstig som den behandlingen parten i tilsvarende situasjoner gir sine egne tjenestetilbydere.

ARTIKKEL 3.28

Uforenlige tiltak

I den utstrekning det relevante tiltaket påvirker fysiske personers midlertidige opphold i forretningsøyemed, får nr. 3 og 4 i artikkel 3.25 (Forretningsreisende i etableringsøyemed og virksomhetsinternt forflyttede), nr. 2 og 3 i artikkel 3.26 (Ytere av kontraktbaserte tjenester og selvstendige oppdragstakere) og nr. 3 i artikkel 3.27 (Forretningsreisende på kortvarig besøk) ikke anvendelse på

- a) en parts eksisterende uforenlige tiltak på

- i) sentralt forvaltningsnivå, som angitt av parten i dens oversikt i vedlegg XVI (Eksisterende tiltak),
  - ii) regionalt forvaltningsnivå, som angitt av parten i dens oversikt i vedlegg XVI (Eksisterende tiltak), eller
  - iii) lokalt forvaltningsnivå,
- b) fortsettelse eller umiddelbar fornyelse av ethvert uforenlig tiltak som nevnt i bokstav a),
  - c) endring av et uforenlig tiltak som nevnt i bokstav a) og b) i den utstrekning endringen ikke reduserer tiltakets forenlighet, slik det forelå umiddelbart før endringen, med nr. 3 og 4 i artikkel 3.25 (Forretningsreisende i etableringsøyemed og virksomhetsinternt forflyttede), nr. 2 og 3 i artikkel 3.26 (Ytere av kontraktbaserte tjenester og selvstendige oppdragstakere) eller nr. 3 i artikkel 3.27 (Forretningsreisende på kortvarig besøk), eller
  - d) ethvert tiltak truffet av en part i samsvar med et vilkår eller en kvalifikasjon som omhandlet i vedlegg XVII (Framtidige tiltak).

ARTIKKEL 3.29

Kontaktpunkter

Hver part skal ved ikrafttredelse av denne avtalen utpeke et kontaktpunkt for effektiv gjennomføring av dette avsnittet og underrette de andre partene om kontaktopplysningene. Partene skal umiddelbart underrette hverandre om eventuelle endringer i disse kontaktopplysningene.

AVSNITT 3.5
RAMMEREGLER
UNDERAVSNITT 3.5.1
INNENLANDSK REGULERING

ARTIKKEL 3.30

Virkeområde

1. Med forbehold for nr. 2 skal dette underavsnittet gjelde for tiltak en part treffer med hensyn til lisenskrav og tilhørende prosedyrer, kvalifikasjonskrav og tilhørende prosedyrer samt formaliteter og tekniske standarder som berører
  - a) handel med tjenester over landegrensene,
  - b) etablering eller drift, eller
  - c) levering av en tjeneste, ved at en fysisk person fra en part er til stede i den andre partens territorium, utført av kategorier av fysiske personer som definert i artikkel 3.19 (Alminnelige bestemmelser og virkeområde) og 3.20 (Definisjoner) i avsnitt 3.4 (Innreise og midlertidig opphold for fysiske personer).

Hva angår tiltak knyttet til tekniske standarder skal dette underavsnittet bare gjelde for tiltak som berører handel med tjenester. I dette underavsnittet omfatter termen «tekniske standarder» ikke tekniske regulerings- eller gjennomføringsstandarder for finansielle tjenester.
2. Dette underavsnittet skal ikke gjelde for lisenskrav og tilhørende prosedyrer, kvalifikasjonskrav og tilhørende prosedyrer, tekniske standarder og formaliteter i henhold til et tiltak
  - a) som ikke er i samsvar med artikkel 3.6 (Markedsadgang) eller artikkel 3.7 (Nasjonal behandling) i avsnitt 3.2 (Liberalisering av investeringer) og er nevnt i nr. 1 bokstav a)–c) i artikkel 3.12 (Uforenlige tiltak) i avsnitt 3.2 (Liberalisering av investeringer), eller med artikkel 3.14 (Markedsadgang) eller artikkel 3.15 (Lokal tilstedeværelse) eller artikkel 3.16 (Nasjonal behandling) i avsnitt 3.3 (Handel med tjenester over landegrensene) og er nevnt i nr. 1 bokstav a)–c) i artikkel 3.18 (Uforenlige tiltak) i avsnitt 3.3 (Handel med tjenester over landegrensene), eller med artikkel 3.25 (Forretningsreisende i etableringsøyemed og virksomhetsinternt forflyttede) eller artikkel 3.26 (Ytere av kontraktbaserte tjenester og selvstendige oppdragstakere) eller artikkel 3.27 (Forretningsreisende på kortvarig

besøk) og er nevnt i artikkel 3.28 (Uforenlige tiltak) i avsnitt 3.4 (Innreise og midlertidig opphold for fysiske personer), eller

- b) som er nevnt i nr. 2 i artikkel 3.12 (Uforenlige tiltak) i avsnitt 3.2 (Liberalisering av investeringer) eller i nr. 2 i artikkel 3.18 (Uforenlige tiltak) i avsnitt 3.3 (Handel med tjenester over landegrensene).

ARTIKKEL 3.31

Definisjoner

I dette underavsnittet menes med

- a) «tillatelse» adgang til å utøve virksomhet oppført i artikkel 3.30 (Virkeområde) nr. 1 bokstav a)–c) som et resultat av en prosedyre som en fysisk eller juridisk person må følge for å kunne dokumentere samsvar med lisenskrav, kvalifikasjonskrav, tekniske standarder eller formaliteter, for det formål å oppnå, beholde eller fornye tillatelsen,
- b) «kompetent myndighet» en sentral, regional eller lokal myndighet eller et ikke-statlig organ som utøver myndighet delegert av sentrale, regionale eller lokale myndigheter, med rett til å gjøre vedtak om tillatelsen nevnt i bokstav a).

ARTIKKEL 3.32

Innlevering av søknader

Hver part skal så langt det er praktisk mulig unngå å kreve at en søker henvender seg til mer enn én kompetent myndighet for hver søknad om tillatelse. Dersom en virksomhet som det søkes om tillatelse for, ligger under flere kompetente myndigheters jurisdiksjon, kan det kreves flere søknader om tillatelse.

ARTIKKEL 3.33

Tidsrammer for søknaden

Dersom en part krever tillatelse, skal den sørge for at kompetente myndigheter så langt det er praktisk mulig tillater at en søknad om tillatelse kan innleveres når som helst gjennom hele året. Dersom det foreligger en bestemt søknadsfrist, skal parten sørge for at kompetente myndigheter setter en rimelig søknadsfrist.

ARTIKKEL 3.34

Elektroniske søknader og godtakelse av kopier

1. Dersom en part krever tillatelse, skal den sørge for at kompetente myndigheter
  - a) så langt det er mulig bestemmer at søknader kan leveres elektronisk, også fra en annen parts territorium, og
  - b) godtar kopier av dokumenter som er bekreftet i samsvar med partens lovgivning, i stedet for originaldokumenter, med mindre kompetente myndigheter krever originaldokumenter for å beskytte søknadsprosessens integritet.

ARTIKKEL 3.35

Behandling av søknader

1. Dersom en part krever tillatelse, skal den sørge for at kompetente myndigheter
  - a) behandler søknader gjennom hele året. Når det ikke er mulig, skal dette offentliggjøres på forhånd, så langt det lar seg gjøre,
  - b) gir skriftlig³³ bekreftelse på at en søknad er mottatt, dersom søkeren ber om det,
  - c) så langt det er praktisk mulig, setter en fast eller veiledende tidsramme for behandling av alle søknader. Tidsrammen skal være rimelig, så langt det er praktisk mulig,
  - d) når det er fastsatt en tidsramme etter bokstav c), melder fra til søkerne om eventuelle utvidelser av denne tidsrammen,
  - e) uten unødig opphold opplyser om status for søknaden dersom søkeren ber om det,
  - f) så langt det er praktisk mulig, uten unødig opphold forvisser seg om at en søknad er fullstendig og klar til behandling etter partens lover og forskrifter,
  - g) dersom de innen rimelig tid etter at søknaden er innlevert, anser at søknaden er fullstendig og klar til behandling etter partens lover og forskrifter, sikrer at

---

³³ «skriftlig» kan også være i elektronisk form.

- i) behandlingen av søknaden avsluttes innenfor den angitte tidsrammen, dersom det er relevant, og
  - ii) søkeren underrettes om søknadsvedtaket³⁴, så langt det er mulig skriftlig,
- h) dersom de anser at en søknad er ufullstendig og ikke er klar til behandling etter partens lover og forskrifter, sikrer at de så langt det er praktisk mulig
  - i) underretter søkeren om at søknaden er ufullstendig,
  - ii) dersom søkeren ber om det, oppgir hvilke tilleggsopplysninger som er nødvendige for at søknaden kan fullføres, eller på annen måte gir rettleiding om grunnen til at søknaden anses som ufullstendig, og
  - iii) gir søkeren anledning³⁵ til å rette opp eventuelle mangler,

Dersom det er rimelig å avslå søknaden fordi den er ufullstendig, skal imidlertid kompetente myndigheter sørge for at de underretter søkeren om dette innen rimelig tid, og

  - i) dersom en søknad avslås, enten på eget initiativ eller fordi søkeren ber om det, underrette søkeren om grunnene til avslaget, og om fristen for å påklage vedtaket, samt prosedyrene for innlevering av en ny søknad dersom det er aktuelt. En søker skal ikke hindres i å innlevere en annen søknad³⁶ utelukkende på grunnlag av en tidligere avslått søknad.
- 2. Partene skal sørge for at kompetente myndigheter gir tillatelse så snart det på bakgrunn av en hensiktsmessig gjennomgåelse er fastslått at søkeren fyller vilkårene for å få den.
- 3. Partene skal sørge for at kompetente myndigheter sikrer at tillatelsen, straks den er gitt, trer i kraft uten unødig opphold, i samsvar med gjeldende vilkår.³⁷

ARTIKKEL 3.36

Gebyrer

1. For all virksomhet som er oppført i artikkel 3.30 (Virkeområde) nr. 1 bokstav a)–c), skal hver part sørge for at kompetente myndigheters gebyrer for

---

³⁴ Kompetente myndigheter kan oppfylle dette kravet ved å underrette en søker skriftlig på forhånd, inkludert gjennom en offentliggjort bestemmelse om at manglende svar etter at det er gått en viss tid fra søknadsdatoen, betyr at søknaden er godtatt.

³⁵ En slik anledning krever ikke at kompetent myndighet gir mulighet til å forlenge fristene.

³⁶ Kompetente myndigheter kan kreve at innholdet i en slik søknad er revidert.

³⁷ Kompetente myndigheter er ikke ansvarlige for forsinkelser som skyldes forhold utenfor deres ansvarsområde.

tillatelse³⁸ er rimelige og transparente og ikke i seg selv begrenser utøvelsen av slik virksomhet, og så langt det er praktisk mulig kan betales elektronisk.

2. Hva angår finansielle tjenester skal hver part sørge for at kompetente myndigheter gir søkerne en oversikt over hvilke gebyrer de krever for tillatelse, eller informasjon om hvordan beløpene fastsettes, og ikke bruker gebyrene som et middel til å unngå partens tilsagn eller forpliktelser.

ARTIKKEL 3.37

Vurdering av kvalifikasjoner

Dersom en part krever en prøve for å kunne vurdere kvalifikasjonene til den som søker om tillatelse, skal den sørge for at kompetente myndigheter berammer prøven med rimelige intervaller og gir søkerne en rimelig frist til å be om å få ta prøven. Hver part skal så langt det er praktisk mulig sørge for at kompetente myndigheter godtar anmodninger i elektronisk form om å få ta disse prøvene, og skal vurdere bruk av elektroniske midler i andre deler av denne prosessen.

ARTIKKEL 3.38

Offentliggjøring og tilgjengelig informasjon

1. Dersom en part krever tillatelse, skal den umiddelbart offentliggjøre³⁹ nødvendig informasjon slik at personer som utøver eller søker om å få utøve virksomhet nevnt i artikkel 3.30 (Virkeområde) nr. 1 bokstav a)–c) der det kreves tillatelse, kan oppfylle krav, formaliteter, tekniske standarder og prosedyrer for å oppnå, beholde, endre og fornye tillatelsen. Denne informasjonen skal, i den grad den foreligger, omfatte
  - a) lisens- og kvalifikasjonskrav, prosedyrer og formaliteter,
  - b) kontaktinformasjon til relevant kompetent myndighet,
  - c) gebyrer for tillatelse,
  - d) gjeldende tekniske standarder,
  - e) prosedyrer for overprøving eller klagebehandling av søknadsvedtak,
  - f) prosedyrer for å kontrollere overholdelsen av eller håndheve vilkårene for lisenser eller kvalifikasjoner,

---

³⁸ Gebyrer for tillatelse omfatter ikke gebyrer for bruk av naturressurser, betaling for auksjon, anbud eller andre ikke-diskriminerende metoder for tildeling av konsesjoner, eller obligatoriske bidrag til ytelse av leveringspliktige tjenester.

³⁹ I denne artikkelen menes med «offentliggjøre» publisering i en offisiell publikasjon, for eksempel et offisielt kunngjøringsblad, eller på et offisielt nettsted.

- g) muligheter for offentlig deltaking, for eksempel gjennom høringer eller uttalelser,
  - h) faste eller veiledende tidsrammer for søknadsbehandling, og
  - i) veiledning om tilgang til offentlige registre og databaser over tjenesteytere og tjenester.
2. Partene skal samle elektroniske publikasjoner i en felles nettportal, eller på annen måte sørge for at kompetente myndigheter gjør dem lett tilgjengelige med andre elektroniske midler.
  3. Hver part skal kreve at alle kompetente myndigheter besvarer enhver anmodning om informasjon eller hjelp.

ARTIKKEL 3.39

Tekniske standarder

Hver part skal oppfordre kompetente myndigheter til, når disse vedtar tekniske standarder, å vedta tekniske standarder utarbeidet gjennom prosesser som er åpne og transparente, og skal oppfordre alle organer, blant annet relevante internasjonale organisasjoner⁴⁰ som utarbeider tekniske standarder, til å benytte prosesser som er åpne og transparente.

ARTIKKEL 3.40

Vilkår for tillatelse

1. Hver part skal sørge for at tiltak knyttet til tillatelse bygger på kriterier som utelukker at kompetente myndigheter utøver sin vurderingsmyndighet på en vilkårlig måte.
2. Kriteriene⁴¹ som er nevnt i nr. 1, skal være
  - a) objektive,
  - b) transparente,
  - c) klare,

---

⁴⁰ Med uttrykket «relevante internasjonale organisasjoner» menes internasjonale organer der begge parters relevante organer kan være medlemmer.

⁴¹ Disse kriteriene kan omfatte, men er ikke begrenset til, kompetanse og evne til å levere en tjeneste eller utøve en økonomisk virksomhet, og å gjøre dette på en måte som er forenlig med partens lovfestede krav, for eksempel krav knyttet til helse og miljø. Kompetente myndigheter kan fastsette hvordan hvert enkelt kriterium skal vektlegges.

- d) nøytrale,
  - e) offentliggjort på forhånd, så langt det er praktisk mulig,
  - f) lett tilgjengelige.
3. Dersom en part vedtar eller opprettholder et tiltak knyttet til tillatelse, skal den sørge for at
- a) kompetent myndighet behandler søknader og gjør sine vedtak og forvalter dem på en objektiv og nøytral måte, uten utilbørlig påvirkning fra en person som utøver den økonomiske virksomheten som krever tillatelse,
  - b) prosedyrene i seg selv ikke er til hinder for at kravene kan oppfylles,
  - c) disse tiltakene ikke forskjellsbehandler menn og kvinner⁴².

---

⁴² Differensiert behandling som er rimelig og objektiv, og som har et lovlig formål, og partens vedtakelse av midlertidige, særlige tiltak med sikte på å påskynde den faktiske likestillingen mellom menn og kvinner, skal ikke anses som forskjellsbehandling etter denne bestemmelsen.

UNDERAVSNITT 3.5.2

BESTEMMELSER MED GENERELL ANVENDELSE

ARTIKKEL 3.41

Klagebehandling av forvaltningsvedtak

Hver part skal opprettholde rettslige, voldgiftsmessige eller administrative domstoler eller prosedyrer som på anmodning fra en berørt investor eller tjenestetilbyder hos den andre parten sørger for rask gjennomgåelse av, og dersom det er berettiget, adgang til å påklage, forvaltningsvedtak⁴³ som berører utøvelsen av en virksomhet nevnt i artikkel 3.30 (Virkeområde) nr. 1 bokstav a)–c). Når disse prosedyrene ikke er uavhengige av kompetent myndighet som er betrodd det aktuelle forvaltningsvedtaket, skal parten sørge for at prosedyrene faktisk fører til en objektiv og nøytral behandling.

ARTIKKEL 3.42

Mulighet til å uttale seg før ikrafttredelse

1. Hver part⁴⁴ skal, så langt det er praktisk mulig og på en måte som er forenlig med dens rettsorden med hensyn til å vedta tiltak, på forhånd offentliggjøre
  - a) eventuelle lover eller forskrifter med generell anvendelse som den foreslår vedtatt, eller
  - b) dokumenter som gir tilstrekkelige opplysninger om den mulige nye loven eller forskriften til at en annen part kan vurdere hvorvidt og hvordan dens interesser kan bli vesentlig berørt.
2. Hver part oppfordres til å anvende nr. 1 på prosedyrer og forvaltningsvedtak med generell anvendelse som den foreslår vedtatt, så langt det er praktisk mulig og på en måte som er forenlig med dens rettsorden med hensyn til å vedta tiltak.
3. Hver part skal, så langt det er praktisk mulig og på en måte som er forenlig med dens rettsorden med hensyn til å vedta tiltak, gi de andre partene en rimelig mulighet til å uttale seg om de foreslåtte tiltakene eller dokumentene som er offentliggjort etter nr. 1 eller 2.

---

⁴³ I denne artikkelen menes med «forvaltningsvedtak» en beslutning eller et tiltak som har rettsvirkning, og som omfatter unnlattelse av å gjøre et forvaltningsvedtak eller treffe et slikt tiltak når dette kreves i henhold til en parts lovgivning.

⁴⁴ Partene er innforstått med at det anerkjennes i nr. 1–4 at partene kan ha ulike ordninger for å rådføre seg med berørte personer om visse tiltak før de vedtas, og at alternativene i nr. 1 bokstav a) og b) gjenspeiler ulike rettsordener.

4. Hver part skal, så langt det er praktisk mulig og på en måte som er forenlig med dens rettsorden med hensyn til å vedta tiltak, vurdere uttalelser som er mottatt etter nr. 3.⁴⁵
5. Når en part offentliggjør en lov eller forskrift som nevnt i nr. 1 bokstav a), eller før offentligjøringen, oppfordres den til å redegjøre for lovens eller forskriftens formål og begrunnelse, så langt det er praktisk mulig og på en måte som er forenlig med dens rettsorden med hensyn til å vedta tiltak.
6. Hver part skal så langt det er praktisk mulig bestrebe seg på å la det gå en rimelig tid fra offentligjøringen av teksten til en lov eller forskrift som nevnt i nr. 1 bokstav a), og til den dato tjenestetilbydere må overholde loven eller forskriften.

ARTIKKEL 3.43

Regelverkssamarbeid

1. For å fremme en ytterligere liberalisering av tjenester skal partene
  - a) overveie å samarbeide om reguleringsspørsmål av felles interesse ved
    - i) å drøfte reguleringsmetoder som understøtter deres kriterier for å gi tillatelse,
    - ii) å utveksle beste praksis og ekspertise,
    - iii) å delta i internasjonale dialoger, og
    - iv) å utveksle handelsinformasjon.
  - b) bestrebe seg på å oppfordre deres kompetente myndigheter til å overveie å samarbeide med kompetente myndigheter i en annen part om reguleringsspørsmål av felles interesse, på de måtene som er nevnt i bokstav a) i)–iv).
2. Denne artikkelen gjelder ikke for finansielle tjenester.

---

⁴⁵ Denne bestemmelsen berører ikke en parts endelige beslutning om å vedta eller opprettholde tiltak knyttet til tillatelse til å yte tjenester.

UNDERAVSNITT 3.5.3

FINANSIELLE TJENESTER

ARTIKKEL 3.44

Virkeområde

1. Dette underavsnittet får anvendelse på en parts tiltak som påvirker levering av finansielle tjenester i tillegg til avsnitt 3.1–3.4 (Alminnelige bestemmelser, Liberalisering av investeringer, Handel med tjenester over landegrensene, Innreise og midlertidig opphold for fysiske personer i forretningsøyemed) i dette kapittelet samt underavsnitt 3.5.1 (Innenlandsk regulering) og underavsnitt 3.5.2 (Bestemmelser med generell anvendelse) i dette avsnittet.
2. Ved anvendelse av artikkel 3.1 (Virkeområde) i avsnitt 3.1 (Alminnelige bestemmelser) på dette underavsnittet menes med «aktiviteter som utføres under utøvelse av offentlig myndighet»
  - a) aktiviteter som utøves av en sentralbank eller en monetær myndighet, eller av en hvilken som helst annen offentlig institusjon som ledd i penge- eller valutapolitikk,
  - b) virksomhet som utgjør en del av en lovfestet trygdeordning eller offentlige pensjonsordninger, og
  - c) annen virksomhet som utøves av en offentlig institusjon for en parts eller dennes offentlige institusjoners regning, eller med garantistillelse eller ved bruk av økonomiske midler.
3. Ved anvendelse av artikkel 3.1 (Virkeområde) i avsnitt 3.1 (Alminnelige bestemmelser) på dette underavsnittet, dersom en part tillater at virksomhet nevnt i nr. 2 bokstav b) eller c) utøves av partens finansielle tjenesteytere i konkurranse med en offentlig institusjon eller en finansiell tjenesteyter, skal «aktiviteter som utføres under utøvelse av offentlig myndighet», ikke omfatte slik virksomhet.
4. Definisjonen av «aktiviteter som utføres under utøvelse av offentlig myndighet» i avsnitt 3.1 (Alminnelige bestemmelser), får ikke anvendelse på tjenester som omfattes av dette underavsnittet.
5. Artikkel 3.9 (Øverste ledelse og styre) i avsnitt 3.2 (Liberalisering av investeringer) får ikke anvendelse på tiltak som omfattes av dette underavsnittet.

ARTIKKEL 3.45

Definisjoner

I dette kapittelet menes med

- a) «finansiell tjeneste» enhver tjeneste av finansiell art som tilbys av en finansiell tjenesteyter hos en part. Finansielle tjenester omfatter følgende virksomhet:

Forsikringstjenester og forsikringsrelaterte tjenester

- i) direkte forsikring (herunder koassuranse):
  - (aa) livsforsikring,
  - (ab) skadeforsikring,
- ii) gjenforsikring og retrocesjon,
- iii) forsikringsformidling, for eksempel megler- og agenturvirksomhet, og
- iv) tilleggstjenester til forsikring, som rådgivning, aktuarietjenester, risikovurdering og skadeoppgjørstjenester,

Banktjenester og andre finansielle tjenester (unntatt forsikring)

- v) mottak av innskudd og andre midler fra offentligheten som skal tilbakebetales,
- vi) alle typer utlånsvirksomhet, herunder forbrukerkreditt, pantelån, faktoring og finansiering av forretnings-transaksjoner,
- vii) finansiell leasing,
- viii) alle betalings- og pengeoverføringstjenester, herunder kredittkort og betalingskort, reisesjekker, e-betalinger og bankremisser,
- ix) garantier og forpliktelser,
- x) handel for egen eller for kunders regning, på børs, utenom børs eller på annen måte, med
  - (aa) pengemarkedsinstrumenter (herunder sjekker, vekslere og innskuddsbevis),
  - (ab) utenlandsk valuta,

- (ac) derivatprodukter, herunder futurekontrakter og opsjoner,
  - (ad) valuta- og renteinstrumenter, herunder produkter som bytteavtaler, framtidige renteavtaler,
  - (ae) omsettelige verdipapirer og
  - (af) andre omsettelige instrumenter og finansielle eiendeler, herunder umyntet gull,
- xi) deltakelse ved utstedelse av alle typer verdipapirer, herunder fulltegningsgaranti og plassering som agent (enten dette skjer offentlig eller privat) og yting av tjenester i forbindelse med slike utstedelser,
  - xii) pengemekling,
  - xiii) forvaltning av eiendeler, for eksempel kontant- eller porteføljeforvaltning, alle former for forvaltning av kollektive investeringer, pensjonsfondsforvaltning, forvarings-, deponerings- og forvaltningstjenester,
  - xiv) oppgjørs- og clearingtjenester for finansielle eiendeler, herunder verdipapirer, derivatprodukter og andre omsettelige instrumenter,
  - xv) framskaffelse og overføring av finansiell informasjon, databehandling av finansiell informasjon og tilknyttet programvare fra andre finansielle tjenesteytere,
  - xvi) rådgivning, formidling og andre finansielle tilleggstjenester til samtlige virksomheter oppført under punkt v)–xv), herunder kredittopplysninger og kredittanalyse, undersøkelser og rådgivning i forbindelse med investeringer og porteføljer, rådgivning om oppkjøp og om selskapers omstrukturering og strategi,
- b) «finansiell tjenesteyter» enhver fysisk eller juridisk person hos en part som ønsker å yte eller yter finansielle tjenester, men som ikke er en offentlig institusjon,
  - c) «nye finansielle tjenester» en finansiell tjeneste som ikke ytes i parten, og som ytes i en annen part, herunder enhver ny form for levering av en finansiell tjeneste eller salg av et finansielt produkt som ikke selges i parten,
  - d) «offentlig institusjon»

- i) staten, en sentralbank eller en monetær myndighet hos en part, eller en institusjon som eies eller kontrolleres av en part, og som i det vesentlige utfører oppgaver for staten eller driver virksomhet for statlige formål, men som ikke omfatter en institusjon som i det vesentlige yter finansielle tjenester på kommersielle vilkår, eller
  - ii) et privat foretak som utfører oppgaver som vanligvis utføres av en sentralbank eller en monetær myndighet, når den utfører slike oppgaver, og
- e) «selvregulerende organisasjoner» ethvert ikke-statlig organ, herunder alle verdipapirer eller futurekontrakter eller markeder, clearingbyråer eller andre organisasjoner eller sammenslutninger, som i henhold til lov eller delegasjon fra sentrale eller regionale myndigheter utøver regulerings- eller tilsynsmyndighet over finansielle tjenesteytere.

ARTIKKEL 3.46

Nye finansielle tjenester

1. Hver part skal, i samsvar med sin lovgivning, tillate at en finansiell tjenesteyter fra en annen part yter en ny finansiell tjeneste som parten i lignende situasjoner tillater at egne finansielle tjenesteytere yter, uten å vedta en ny lov eller endre en eksisterende lov.
2. En part kan bestemme den institusjonelle og juridiske formen⁴⁶ som den nye finansielle tjenesten kan ytes gjennom, og kan kreve at det innhentes tillatelse til levering eller fornyelse av tjenesten fra den relevante reguleringsmyndigheten. Når en slik tillatelse kreves, skal det treffes en beslutning innen rimelig tid, og tillatelsen eller fornyelsen av den kan bare avslås av forsiktighetshensyn, herunder dersom slike forsiktighetshensyn følger av partens internasjonale forpliktelser.
3. Hver part skal bestrebe seg på å samarbeide og utveksle kunnskap om utviklingen innen finansielle tjenester, herunder finansiell integritet, forbrukervelferd og -vern, finansiell inkludering, finansielle data, konkurranse og finansiell stabilitet gjennom nyskaping innen finansielle tjenester, ved å utveksle beste praksis og lette utviklingen av nye finansielle tjenester over landegrensene.
4. Partene er innforstått med at ingen bestemmelse i denne artikkelen skal forhindre en finansiell tjenesteyter fra en part i å inngi en søknad til en annen part for å anmode om tillatelse til å yte en finansiell tjeneste som ikke ytes i

---

⁴⁶ Det presiseres at en part kan bestemme at tjenesten bare skal ytes av en etablert finansiell tjenesteyter.

noen av partene. Søknaden skal være underlagt lovgivningen til den parten som mottar søknaden, og det presiseres at den ikke skal omfattes av nr. 1–2.

ARTIKKEL 3.47

Finansiell informasjon og finansielle data

1. Ingen part skal begrense muligheten en finansiell tjenesteyter fra en annen part har til å overføre eller behandle opplysninger, herunder elektronisk, eller til å overføre utstyr i samsvar med denne avtalen og eventuelle gjeldende nasjonale lover og forskrifter, dersom slik overføring eller behandling er nødvendig i forbindelse med virksomheten til denne leverandøren av finansielle tjenester.
2. Partene bekrefter at artikkel 4.11 (Dataflyt over landegrensene) nr. 1 i kapittel 4 (Digital handel) får anvendelse på dataoverføringer over landegrensene fra finansielle tjenesteytere.
3. Uten hensyn til denne artikkel nr. 1 og artikkel 4.11 (Dataflyt over landegrensene) nr. 1 i kapittel 4 (Digital handel) har hver part rett til å kreve at opplysninger fra en finansiell tjenesteyter brukes, lagres eller behandles i den parten dersom den ikke er i stand til å sikre tilgang til data som er nødvendig for regulering av og tilsyn med finansielle tjenester. Før en finansiell tjenesteyter fra en annen part pålegges slike krav med hensyn til bruk, lagring eller behandling av finansiell informasjon i den parten, skal parten eller dens finansreguleringsmyndigheter bestrebe seg på å rådføre seg med den andre parten eller dens finansreguleringsmyndigheter og, så langt det er praktisk mulig, gi den finansielle tjenesteyteren en rimelig mulighet til å rette opp eventuell manglende tilgang til opplysninger.
4. Det presiseres at ingen bestemmelser i denne artikkelen skal forhindre en part i å treffe eller opprettholde tiltak i samsvar med artikkel 4.12 (Vern av personopplysninger og personvern) nr. 2 i kapittel 4 (Digital handel).

ARTIKKEL 3.48

Betalinger og clearing

I henhold til vilkår som er i samsvar med nasjonal behandling i henhold til artikkel 3.7 (Nasjonal behandling) i avsnitt 3.2 (Liberalisering av investeringer) og artikkel 3.16 (Nasjonal behandling) i avsnitt 3.3 (Handel med tjenester over landegrensene), skal hver part gi finansielle tjenesteytere som er etablert hos en annen part, adgang til betalings- og clearingsystemer som drives av offentlige institusjoner, og til offisielle finansierings- og refinansieringssystemer som er tilgjengelige som en del av den ordinære forretningsvirksomheten. Bestemmelsene i denne artikkelen gir ikke adgang til partens långiver i siste instans.

ARTIKKEL 3.49

Øverste ledelse og styre

1. Ingen part skal kreve at finansielle tjenesteytere som er etablert hos en annen part, skal engasjere fysiske personer av en bestemt nasjonalitet som medlemmer av styret, av den øverste ledelsen eller som annet viktig personell.
2. Ingen av partene skal kreve at mer enn et mindretall i styret til finansielle tjenesteytere som er etablert hos en annen part, skal være sammensatt av personer bosatt i den parten.
3. Denne artikkelen er underlagt alle parter forbehold som angitt i vedlegg XVI (Eksisterende tiltak) og vedlegg XVII (Framtidige tiltak).

ARTIKKEL 3.50

Selvregulerende organisasjoner

Når en part krever at en finansiell tjenesteyter fra en annen part skal være medlem av, delta i eller ha adgang til en selvregulerende organisasjon for å levere en finansiell tjeneste på eller til den parten, eller gir privilegier eller fordeler i forbindelse med yting av finansielle tjenester gjennom en selvregulerende organisasjon, skal den sikre at den selvregulerende organisasjonen oppfyller forpliktelsene i artikkel 3.6 (Markedsadgang), artikkel 3.7 (Nasjonal behandling) og artikkel 3.8 (Bestevilkårsbehandling) i avsnitt 3.2 (Liberalisering av investeringer) og artikkel 3.14 (Markedsadgang), artikkel 3.16 (Nasjonal behandling) og artikkel 3.17 (Bestevilkårsbehandling) i avsnitt 3.3 (Handel med tjenester over landegrensene).

ARTIKKEL 3.51

Forsiktighetsklausul

1. Intet i denne avtalen skal hindre en part i å treffe eller opprettholde tiltak av forsiktighetshensyn⁴⁷, herunder
  - a) vern av investorer, innskytere, forsikringstakere eller personer som en finansiell tjenesteyter har en forvaltningsmessig plikt overfor,
  - b) opprettholdelse av sikkerheten, soliditeten, integriteten eller det finansielle ansvaret til en finansiell tjenesteyter, eller

---

⁴⁷ Det presiseres at dette ikke skal hindre en part i å treffe eller opprettholde tiltak av forsiktighetshensyn med hensyn til filialer etablert i parten av juridiske personer fra en annen part.

- c) sikre integriteten og stabiliteten til partens finanssystem.
2. Dersom slike tiltak ikke er i samsvar med bestemmelsene i denne avtalen, skal de ikke brukes som et middel for å unngå partens forpliktelser i henhold til denne avtalen.

ARTIKKEL 3.52

Fortrolige opplysninger

Ingen bestemmelse i denne avtalen skal fortolkes slik at det kreves av en part at den skal gi opplysninger om enkeltkunders forhold og kontoer, eller fortrolige opplysninger eller opplysninger underlagt eiendomsrett som offentlige enheter er i besittelse av.

ARTIKKEL 3.53

Internasjonale standarder

Hver part skal gjøre sitt ytterste for å sikre at internasjonalt avtalte standarder for regulering og tilsyn i sektoren for finansielle tjenester og for å bekjempe skatteflukt og skatteunndragelse, gjennomføres og anvendes i den aktuelle parten. Slike internasjonalt avtalte standarder er blant annet Basel-komiteens «Core Principles for Effective Banking Supervision» (Grunnleggende prinsipper for effektivt banktilsyn), standardene og prinsippene fra Den internasjonale organisasjonen for forsikringstilsyn, «Objectives and Principles of Securities Regulation» (Mål og prinsipper for regulering av verdipapirer), «FATF-anbefalinger» til Den internasjonale innsatsgruppen for finansielle tiltak til bekjempelse av hvitvasking av penger (FATF) og standardene til OECDs globale forum for åpenhet og utveksling av opplysninger for skatteformål.

ARTIKKEL 3.54

Anerkjennelse av tilsynstiltak

1. En part kan anerkjenne en ikke-parts tilsynstiltak ved anvendelse av tiltak som omfattes av dette underavsnittet.⁴⁸ Denne anerkjennelsen kan
  - a) gis på selvstendig grunnlag,
  - b) oppnås ved harmonisering eller på annen måte, eller

---

⁴⁸ Det presiseres at ingen bestemmelse i artikkel 3.8 (Bestevilkårsbehandling) i avsnitt 3.2 (Liberalisering av investeringer) og artikkel 3.17 (Bestevilkårsbehandling) i avsnitt 3.3 (Handel med tjenester over landegrensene) skal fortolkes slik at det kreves at en part skal anerkjenne en annen parts tilsynstiltak.

- c) gis på grunnlag av en avtale eller ordning med en ikke-part.
- 2. En part som anerkjenner tilsynstiltak i henhold til nr. 1, skal gi en annen part tilstrekkelig mulighet til å godtgjøre at det foreligger omstendigheter der det finnes eller vil foreligge likeverdig regulering, tilsyn, gjennomføring av slik regulering og, dersom det er relevant, framgangsmåter for utveksling av opplysninger mellom de berørte partene.
- 3. Dersom en part anerkjenner tilsynstiltak i henhold til nr. 1 bokstav c), og det foreligger omstendigheter som omhandlet i nr. 2, skal vedkommende part gi en annen part tilstrekkelig mulighet til å forhandle om tiltredelse til avtalen eller ordningen, eller til å forhandle om en tilsvarende avtale eller ordning.

UNDERAVSNITT 3.5.4

TELETJENESTER

ARTIKKEL 3.55

Virkeområde

1. Dette underavsnittet får anvendelse på en parts tiltak som påvirker levering av teletjenester i tillegg til avsnitt 3.1–3.4 (Alminnelige bestemmelser, Liberalisering av investeringer, Handel med tjenester over landegrensene, Innreise og midlertidig opphold for fysiske personer i forretningsøyemed) i dette kapitlet samt underavsnitt 3.5.1 (Innenlandsk regulering) og underavsnitt 3.5.2 (Bestemmelser med generell anvendelse) i dette avsnittet.
2. Dette underavsnittet får ikke anvendelse på
  - a) tiltak som påvirker levering av eller utøvelse av redaksjonell kontroll over innhold som overføres ved hjelp av telenett eller -tjenester, eller
  - b) tiltak i forbindelse med kringkasting eller kabeldistribusjon av radio- eller fjernsynsprogrammer, unntatt for å sikre at en tjenestetilbyder som driver en kringkastingsstasjon eller et kabelnett, fortsatt har tilgang til og kan bruke offentlige telenett og -tjenester.

ARTIKKEL 3.56

Definisjoner

I dette underavsnittet menes med

- a) «tilhørende fasiliteter» tjenester, fysisk infrastruktur og andre ressurser knyttet til et telenett eller en teletjeneste som muliggjør eller støtter levering av tjenester via dette nettet eller denne tjenesten, eller gir mulighet for det,
- b) «sluttbruker» en sluttforbruker av eller abonnent på en offentlig teletjeneste, herunder en annen tjenestetilbyder enn en tilbyder av offentlige teletjenester,
- c) «avgjørende fasiliteter» ressurser i et offentlig telenett eller en offentlig teletjeneste
  - i) som utelukkende eller hovedsakelig stilles til rådighet av én tilbyder eller et begrenset antall tilbydere, og
  - ii) som det ikke er økonomisk eller teknisk mulig å erstatte for å kunne levere en tjeneste,

- d) «samtrafikk» sammenkopling av offentlige telenett som brukes av de samme eller av forskjellige tilbydere av telenett eller -tjenester, for å gjøre det mulig for en tilbyders brukere å kommunisere med brukere hos samme tilbyder eller en annen tilbyder, eller å få tilgang til tjenester som leveres av en annen tilbyder. Tjenester kan leveres av de berørte tilbyderne eller av enhver annen tilbyder som har tilgang til nettet.
- e) «internasjonal mobilnettgjestingstjeneste» en mobiltjeneste som leveres i henhold til en avtale mellom tilbydere av offentlige teletjenester, og som gjør det mulig for en sluttbruker hvis mobiltelefon eller andre enheter vanligvis har tilgang til offentlige teletjenester i en part, å bruke sin mobiltelefon eller sine andre enheter til tale-, data-, eller meldingstjenester i en annen part,
- f) «leid samband» teletjenester eller -fasiliteter, herunder av virtuell eller ikke-fysisk art, mellom to eller flere utpekte punkter som er avsatt til særskilt bruk av eller tilgjengelighet for en bruker,
- g) «tilbyder med sterk markedsstilling» tilbyder av telenett eller -tjenester som i vesentlig grad kan påvirke vilkårene for deltakelse, avhengig av pris og tilbud, på et relevant marked for offentlige telenett eller -tjenester fordi den har kontroll over avgjørende fasiliteter eller kan utnytte sin stilling på dette markedet,
- h) «nettelement» fasilitet eller utstyr brukt ved levering av en teletjeneste, herunder funksjoner og kapasitet som stilles til rådighet ved hjelp av denne fasiliteten eller dette utstyret,
- i) «ikke-diskriminerende» behandling som ikke er mindre gunstig enn den som i tilsvarende situasjoner gis til andre tjenestetilbydere og brukere av tilsvarende offentlige telenett eller -tjenester,
- j) «nummerportabilitet» den muligheten sluttbrukere av offentlige teletjenester som anmoder om det, har til å beholde, på samme sted dersom det gjelder en fast linje, de samme telefonnumrene ved bytte mellom samme kategori av tilbydere av offentlige teletjenester,
- k) «offentlig telenett» ethvert telenett som brukes til å levere offentlige teletjenester mellom nettermineringspunkter,
- l) «offentlig teletjeneste» enhver teletjeneste som tilbys publikum i sin alminnelighet,
- m) «referansetilbud om samtrafikk» et samtrafikktilbud fra en tilbyder med sterk markedsstilling som offentliggjøres, slik at enhver tilbyder av offentlige teletjenester som er villig til å godta det, kan etablere samtrafikk med tilbyderen med sterk markedsstilling på dette grunnlaget,

- n) «telekommunikasjon» overføring og mottak av signaler med elektromagnetiske midler,
- o) «telenett» overføringssystemer og eventuelt utstyr for svitsjing eller ruting samt andre ressurser, herunder nettelementer som ikke er aktive, som gjør det mulig å sende og motta signaler via tråd, radiobølger, optikk eller andre elektromagnetiske midler,
- p) «reguleringsmyndighet for telekommunikasjon» det organet eller de organene som har ansvar for regulering av telenett og -tjenester som omfattes av dette underavsnittet,
- q) «teletjeneste» en tjeneste som helt eller hovedsakelig består i overføring og mottak av signaler via telenett, herunder via nett som brukes til kringkasting, men ikke tjenester som leverer eller utøver redaksjonelt kontroll over innhold som overføres ved hjelp av telenett og -tjenester,
- r) «leveringspliktige tjenester» et minstesett av tjenester som må stilles til rådighet for alle brukere i en part, og
- s) «bruker» en tjenesteforbruker eller tjenestetilbyder som bruker et offentlig telenett eller en offentlig teletjeneste.

ARTIKKEL 3.57

Tilgang og bruk

1. Hver part skal sikre at ethvert omfattet foretak eller enhver omfattet tjenestetilbyder fra en annen part gis tilgang til og mulighet til å bruke offentlige telenett eller -tjenester, herunder private leide samband, som tilbys på dens territorium eller på tvers av dens grenser, på rimelige og ikke-diskriminerende vilkår. Denne forpliktelsen får blant annet anvendelse på nr. 2 til 6.
2. Hver part skal sikre at et omfattet foretak eller en omfattet tjenestetilbyder fra en annen part gis tillatelse til å
  - a) kjøpe eller leie og tilkople terminalutstyr eller annet utstyr som danner grensesnitt mot nettet, og som er nødvendig for å drive deres virksomhet,
  - b) etablere samtrafikk mellom private leide eller eide samband og offentlige telekommunikasjonsnett og -tjenester eller mellom private leide eller eide samband og samband som er leid eller eid av et annet omfattet foretak eller en annen omfattet tjenestetilbyder, og
  - c) bruke driftsprotokoller etter eget valg i sin virksomhet, bortsett fra slike som er nødvendige for å sikre tilgjengelighet av offentlige teletjenester.

3. Hver part skal sikre at omfattede foretak eller tjenestetilbydere fra en annen part kan bruke offentlige telenett og -tjenester til overføring av opplysninger i den aktuelle parten eller på tvers av dens grenser, herunder til virksomhetsintern kommunikasjon, og for å få tilgang til opplysninger som finnes i databaser eller på annen måte er lagret i maskinleselig form i parten.
4. Uten hensyn til nr. 3 kan en part treffe de tiltakene som er nødvendige for å ivareta sikkerheten og fortroligheten i kommunikasjonen, på det vilkåret at slike tiltak ikke anvendes på en måte som vil utgjøre et middel til vilkårlig eller uberettiget forskjellsbehandling eller en skjult begrensning av handelen med tjenester.
5. Hver part skal sikre at det ikke stilles andre vilkår for tilgang til og bruk av offentlige telenett og -tjenester enn de som er nødvendige
  - a) for å ivareta det ansvaret for offentlig tjenesteyting som påhviler tilbydere av offentlige telenett eller -tjenester, særlig deres mulighet til å stille sine tjenester til rådighet, eller
  - b) for å beskytte den tekniske integriteten til offentlige telenett eller -tjenester.
6. Forutsatt at de oppfyller kriteriene fastsatt i nr. 5, kan vilkår for tilgang til og bruk av offentlige telekommunikasjonsnett og -tjenester omfatte
  - a) begrensninger på videresalg eller på delt bruk av slike tjenester,
  - b) et krav om å bruke nærmere angitte tekniske grensesnitt, herunder grensesnittprotokoller, til samtrafikk med slike nett og tjenester,
  - c) et krav, dersom det er nødvendig, om samvirkingsevne mellom slike tjenester,
  - d) typegodkjenning av terminalutstyr eller annet utstyr som danner grensesnitt mot nettet, og tekniske krav knyttet til tilkopling av slikt utstyr til slike nett,
  - e) begrensninger på samtrafikk mellom private leide eller eide samband og slike nett eller tjenester, eller mellom private leide eller eide samband og samband som er leid eller eid av en annen tjenestetilbyder, eller
  - f) underretning, registrering og tillatelser.

ARTIKKEL 3.58

Tilgang til de avgjørende fasilitetene til tilbydere med sterk markedsstilling

Hver part skal sikre at en tilbyder med sterk markedsstilling i den aktuelle parten gir tilbydere av telenett eller -tjenester tilgang til sine avgjørende fasiliteter på rimelige, åpne og ikke-diskriminerende vilkår med det formålet å levere offentlige teletjenester, unntatt når dette ikke er nødvendig for å oppnå effektiv konkurranse på grunnlag av de innsamlede opplysningene og en vurdering av markedsvilkårene som partens reguleringsmyndighet for telekommunikasjon har foretatt. De avgjørende fasilitetene til tilbyderen med sterk markedsstilling kan blant annet omfatte nettelementer, leide samband og tilhørende fasiliteter.

ARTIKKEL 3.59

Samtrafikk

Hver part skal sikre at en tilbyder av offentlige telenett eller -tjenester har rett til og, når en annen tilbyder av offentlige telenett eller -tjenester anmoder om det, plikt til å forhandle om samtrafikk med det formålet å tilby offentlige telenett eller -tjenester.

ARTIKKEL 3.60

Samtrafikk med tilbydere med sterk markedsstilling

1. Hver part skal sikre at en tilbyder av offentlige telenett eller -tjenester med sterk markedsstilling på dens territorium tilbyr samtrafikk
  - a) på ethvert punkt der det er teknisk mulig i nettet til tilbyderen med sterk markedsstilling,
  - b) på ikke-diskriminerende vilkår (herunder med hensyn til takster, tekniske standarder, spesifikasjoner, kvalitet og vedlikehold) og av en kvalitet som ikke er dårligere enn den som tilbys for de egne tilsvarende tjenestene til tilbyderen med sterk markedsstilling eller tilsvarende tjenester i dens datterforetak eller andre tilknyttede foretak,
  - c) til rett tid og på vilkår (herunder tekniske standarder og spesifikasjoner) og med takster som er åpne, rimelige, fastsatt ut fra hva som er økonomisk gjennomførbart, og tilstrekkelig atskilt, slik at tilbyderne ikke trenger å betale for nettelementer eller -fasiliteter som de ikke behøver for å levere tjenesten, og
  - d) etter anmodning, på ytterligere punkter enn de nettermineringspunktene som tilbys flertallet av brukere, mot avgifter som gjenspeiler kostnadene ved bygging av nødvendige ytterligere fasiliteter.

2. Hver part skal sikre at tilbydere med sterk markedsstilling i parten, alt etter hva som er relevant, offentliggjør
  - a) et referansetilbud om samtrafikk eller et annet standardtilbud om samtrafikk som inneholder de takstene og vilkårene som tilbyderen med sterk markedsstilling generelt tilbyr tilbydere av offentlige teletjenester, eller
  - b) vilkårene i en avtale om samtrafikk som er i kraft.
3. Hver part skal offentliggjøre de gjeldende prosedyrene for forhandlinger om samtrafikk med en tilbyder med sterk markedsstilling i den aktuelle parten.

ARTIKKEL 3.61

Nummerportabilitet

Hver part skal sikre at tilbydere av offentlige teletjenester sørger for nummerportabilitet til rett tid, uten at det går ut over kvaliteten, påliteligheten eller brukervennligheten, og på rimelige og ikke-diskriminerende vilkår.

ARTIKKEL 3.62

Begrensede ressurser

1. Hver part skal sikre at fordelingen og tildelingen av bruksrettigheter til begrensede ressurser, herunder radiospektrum, numre og framføringsrettigheter, skjer på en åpen, objektiv, rettidig, oversiktlig, ikke-diskriminerende og forholdsmessig måte og for å nå mål av allmenn interesse, herunder for å fremme konkurranse. Prosedyrer samt vilkår og forpliktelser som er knyttet til bruksrettigheter, skal bygge på objektive, åpne, ikke-diskriminerende og forholdsmessige kriterier.
2. Hver part skal offentliggjøre den nåværende bruken av tildelte frekvensbånd, men det kreves ikke detaljert identifikasjon av radiospektrum som er tildelt for spesifikke statlige bruksområder.
3. Hver part kan benytte markedsbaserte metoder, for eksempel anbudsprosedyrer, for å tildele spektrum til kommersiell bruk.
4. En parts tiltak med henblikk på fordeling og tildeling av spektrum og forvaltning av frekvenser er ikke i seg selv i strid med artikkel 3.6 (Markedsadgang) i avsnitt 3.2 (Liberalisering av investeringer) og artikkel 3.14 (Markedsadgang) i avsnitt 3.3 (Handel med tjenester over landegrensene). Derfor har hver part rett til å fastsette og anvende spektrum- og frekvensforvaltningstiltak som kan føre til en begrensning av antallet tilbydere av telekommunikasjonstjenester, forutsatt at den gjør dette på en måte som er i samsvar med denne avtalen. Dette inkluderer muligheten til å

tildele frekvensbånd under hensyn til de nåværende og framtidige behovene og den nåværende og framtidige tilgangen på spektrum.

ARTIKKEL 3.63

Konkurranseregulering av tilbydere med sterk markedsstilling

1. Hver part skal innføre eller opprettholde egnede tiltak for å hindre tilbydere av offentlige telekommunikasjonsnett eller -tjenester som alene eller sammen utgjør en tilbyder med sterk markedsstilling, i å påbegynne eller fortsette en konkurransebegrensende praksis.
2. Konkurransebegrensende praksis som nevnt i nr. 1 omfatter
  - a) konkurransebegrensende kryssubsidiering,
  - b) bruk av opplysninger fra konkurrenter på en måte som fører til konkurransebegrensninger, og
  - c) unnlattelse av til rett tid å stille til rådighet for andre tjenestetilbydere tekniske opplysninger om avgjørende fasiliteter samt kommersielt relevante opplysninger som er nødvendige for at de skal kunne levere tjenester.

ARTIKKEL 3.64

Behandling fra tilbydere med sterk markedsstilling

Hver part skal gi sin reguleringsmyndighet for telekommunikasjon myndighet til, dersom det er relevant, å kreve at en tilbyder med sterk markedsstilling i den aktuelle parten gir leverandører av offentlige telekommunikasjonsnett eller -tjenester fra en annen part en behandling som ikke er mindre gunstig enn den som tilbyderen med sterk markedsstilling i tilsvarende situasjoner gir sine datterforetak eller tilknyttede foretak med hensyn til

- a) tilgjengeligheten av, leveringen av, takstene for eller kvaliteten på tilsvarende telekommunikasjonstjenester og
- b) tilgjengeligheten av tekniske grensesnitt som er nødvendige for samtrafikk.

ARTIKKEL 3.65

Reguleringsmyndighet for telekommunikasjon

1. Hver part skal sikre at dens reguleringsmyndighet for telekommunikasjon er rettslig atskilt fra og funksjonelt uavhengig av alle tilbydere av telenett,

teleutstyr og teletjenester. For å sikre at reguleringsorganer på telekommunikasjonsområdet er uavhengige og upartiske, skal hver part sikre at dens reguleringsmyndighet for telekommunikasjon ikke har noen økonomisk interesse i eller noen rolle i driften eller ledelsen av noen tilbyder av offentlige teletjenester, telenett eller teleutstyr. En part som beholder eierskapet til eller kontrollen over tilbydere av telenett eller -tjenester, skal sikre et faktisk strukturelt skille mellom reguleringsfunksjonen og virksomheten knyttet til eierskap eller kontroll.

2. Hver part skal sikre at beslutningene og prosedyrene til dens reguleringsmyndighet for telekommunikasjon eller en annen kompetent myndighet er upartiske med hensyn til alle markedsdeltakere.
3. Hver part skal sikre at dens reguleringsmyndighet for telekommunikasjon opptrer uavhengig og ikke søker eller tar imot instruksjoner fra noe annet organ i forbindelse med utføringen av de oppgavene den er gitt i henhold til partens lovgivning, for å håndheve forpliktelsene fastsatt i dette underavsnittet med hensyn til forpliktelser knyttet til den partens tilbydere av teletjenester⁴⁹.
4. Hver part skal sikre at reguleringsmyndigheten for telekommunikasjon har nødvendig myndighet og tilstrekkelige økonomiske og menneskelige ressurser til å utføre oppgavene den er tildelt for å håndheve forpliktelsene fastsatt i dette underavsnittet. Denne myndigheten skal utøves på en åpen måte og til rett tid.
5. Hver part skal gi sin reguleringsmyndighet for telekommunikasjon myndighet til å sikre at tilbydere av telenett eller -tjenester etter anmodning straks forelegger den alle opplysninger, herunder økonomiske opplysninger, som er nødvendige for at myndigheten skal kunne utføre sine oppgaver i samsvar med dette underavsnittet. Opplysningene det anmodes om, skal behandles i samsvar med partens fortrolighetskrav.
6. Hver part skal sikre at en bruker eller tilbyder av telenett eller -tjenester som er berørt av en beslutning truffet av partens reguleringsmyndighet for telekommunikasjon, har rett til å klage til en klageinstans som er uavhengig av reguleringsmyndigheten for telekommunikasjon og av brukeren eller tilbyderen som berøres av beslutningen. I påvente av utfallet av klagen skal beslutningen fra reguleringsmyndigheten for telekommunikasjon fortsatt gjelde, med mindre det treffes midlertidige tiltak i samsvar med partens lovgivning.
7. Hver part skal sikre
  - a) at dens reguleringsmyndighet for telekommunikasjon årlig avgir rapport om blant annet forholdene på markedet for elektronisk kommunikasjon, beslutningene den treffer, dens personalressurser og

---

⁴⁹ Det presiseres at dette nummeret ikke får anvendelse på en parts tiltak med henblikk på fordeling og tildeling av spektrum og forvaltning av frekvenser som nevnt i nr. 4 i artikkel 3.62 (Begrensede ressurser).

økonomiske ressurser og hvordan disse er fordelt, samt framtidige planer, og

- b) at rapporten nevnt i bokstav a) offentliggjøres.

ARTIKKEL 3.66

Tillatelse til å levere telenett eller teletjenester

1. Hver part skal tillate levering av telenett eller teletjenester uten forutgående formell tillatelse.
2. Hver part skal offentliggjøre alle kriterier, prosedyrer og vilkår som gjelder for tilbyderes tillatelse til å tilby telenett eller teletjenester.
3. Hver part skal sikre
  - a) at alle kriterier og gjeldende prosedyrer er så enkle som mulig, objektive, oversiktlige, ikke-diskriminerende og forholdsmessige, og
  - b) at alle forpliktelser og vilkår som pålegges i eller er knyttet til en tillatelse, er ikke-diskriminerende, oversiktlige, forholdsmessige og relatert til de tjenestene eller nettene som leveres.
4. Hver part skal sikre at en søker mottar en skriftlig begrunnelse dersom en søknad om tillatelse avslås eller en tillatelse tilbakekalles, eller dersom det pålegges tilbyderspesifikke vilkår. I slike tilfeller skal en søker ha rett til å klage til en klageinstans.
5. Hver part skal sikre at administrasjonsgebyrer som pålegges tilbydere, er objektive, oversiktlige, ikke-diskriminerende og står i forhold til de administrasjonskostnadene som med rimelighet kan forventes i forbindelse med forvaltning, kontroll og håndheving av forpliktelsene angitt i dette underavsnittet. Administrasjonsgebyrer omfatter ikke betalinger for rettigheter til å bruke begrensede ressurser og obligatoriske bidrag til yting av leveringspliktige tjenester.

ARTIKKEL 3.67

Åpenhet

I den grad det ikke allerede er fastsatt i denne avtalen, skal hver part offentliggjøre opplysninger om følgende, i den grad de foreligger:

- a) Ansvarsområdene til partens reguleringsmyndigheter for telekommunikasjon, i en lett tilgjengelig og tydelig form.

- b) De tiltakene den innfører eller opprettholder med hensyn til offentlige telenett eller -tjenester, herunder
  - i) forskrifter fra dens reguleringsmyndighet for telekommunikasjon, sammen med grunnlaget for disse forskriftene,
  - ii) tariffer og andre vilkår for tjenester, unntatt under omstendigheter der annet er fastsatt i dens lover, forskrifter og i beslutninger fra dens reguleringsmyndighet for telekommunikasjon,
  - iii) spesifikasjoner for tekniske grensesnitt,
  - iv) vilkår for tilkopling av terminalutstyr eller annet utstyr til de offentlige telenettene, og
  - v) krav i forbindelse med underretning, tillatelse, registrering eller lisensiering,
- c) opplysninger om organer med ansvar for å utarbeide, endre og vedta tiltak knyttet til standarder.

ARTIKKEL 3.68

Plikt til å tilby leveringspliktige tjenester

1. Hver part har rett til å definere hvilken type leveringspliktige tjenester den ønsker å opprettholde.
2. Hver part skal forvalte enhver plikt til å tilby leveringspliktige tjenester som den opprettholder, på en måte som er åpen, ikke-diskriminerende og nøytral med hensyn til konkurranse. Hver part skal sikre at dens plikt til å tilby leveringspliktige tjenester ikke er mer byrdefull enn nødvendig for den typen leveringspliktige tjenester den har definert. En plikt til å tilby leveringspliktige tjenester i samsvar med disse prinsippene skal ikke i seg selv anses som konkurransebegrensende.
3. Hver part skal sikre at prosedyrer for utpeking av tilbydere av leveringspliktige tjenester er åpne for alle leverandører av offentlige telenett eller -tjenester. Utpekingen skal foretas ved hjelp av en effektiv, oversiktlig og ikke-diskriminerende ordning.
4. Dersom en part beslutter å kompensere en tilbyder av leveringspliktige tjenester, skal den sikre at kompensasjonen ikke overstiger de behovene som er direkte knyttet til plikten til å tilby leveringspliktige tjenester, som fastsatt gjennom en konkurranseprosess eller en fastsettelse av nettokostnader.

ARTIKKEL 3.69

Internasjonale mobilnettgjestingstjenester⁵⁰

1. Partene anerkjenner viktigheten av internasjonale mobilnettgjestingstjenester for å bedre forbrukernes velferd og fremme økt handel mellom partene.
2. For å muliggjøre internasjonal mobilnettgjesting uten tilleggsavgifter for sluttbrukere fra hver part skal de maksimale takstene som en tilbyder av offentlige teletjenester i en part kan kreve av en tilbyder av offentlige teletjenester i en annen part for levering av internasjonale mobilnettgjestingstjenester i engrosleddet (IMRS-takster), være IMRS-takstene angitt i vedlegg XX.
3. Underkomiteen for tjenester og investeringer skal innen rimelig tid gi en anbefaling til den blandede komiteen om å vedta, gjennom endring av vedlegg XX, de IMRS-takstene som underkomiteen for tjenester og investeringer anser hensiktsmessige, forutsatt at disse takstene er
  - a) rimelige og gjensidige og
  - b) basert på de kostnadene som en parts tilbydere pådrar seg ved å levere internasjonale mobilnettgjestingstjenester i engrosleddet til tilbydere i de andre partene, hvilket kan omfatte en rimelig fortjeneste.
4. Når underkomiteen for tjenester og investeringer gir sin anbefaling
  - a) skal den ta hensyn til relevante internasjonale referansetakster,
  - b) kan den rådføre seg med hver parts reguleringsmyndighet for telekommunikasjon på en hvilken som helst måte som den anser hensiktsmessig, og
  - c) kan den vedta sine egne saksbehandlingsregler for fastsettelse av IMRS-takstene.
5. Underkomiteen for tjenester og investeringer skal gjennomgå IMRS-takstene i vedlegg XX annethvert år, med mindre den beslutter noe annet, for å bestemme om disse takstene fortsatt er passende. Gjennomgåelsen skal blant annet omfatte en vurdering av gjennomføringen og virkningen av IMRS-takstene, særlig for hver parts forbrukere og tilbydere av offentlige teletjenester, og av synspunktene fra hver parts reguleringsmyndighet for telekommunikasjon. Etter en slik gjennomgåelse kan underkomiteen for tjenester og investeringer i samsvar med nr. 3 og 4 anbefale overfor den blandede komiteen at IMRS-takstene endres.
6. Hver part skal overvåke takstene for internasjonale mobilnettgjestingstjenester i sluttbrugerleddet som tilbys av tilbydere av offentlige

---

⁵⁰ Denne artikkelen får ikke anvendelse for Liechtenstein.

teletjenester i den parten, og kan treffe de tiltakene som den finner nødvendige for å muliggjøre internasjonal mobilnettgjesting uten tilleggsavgifter for sluttbrukere fra parten når de bruker nettgjesting i en annen part.

7. Det presiseres at denne artikkelen ikke er til hinder for
  - a) at en tilbyder av offentlige teletjenester i en part anvender en ordning for «normal bruk» ved levering av internasjonale mobilnettgjestingstjenester i sluttbrukerleddet, eller
  - b) at en part innfører eller opprettholder tiltak for å forby permanente internasjonale mobilnettgjestingstjenester.
8. Underkomiteen for tjenester og investeringer skal gjennomgå gjennomføringen og virkningen av denne artikkelen innen tre år etter ikrafttreddelsen av denne avtalen.

ARTIKKEL 3.70

Twisteløsning

1. Hver part skal ved en tvist som oppstår mellom tilbydere av telenett eller -tjenester i forbindelse med de rettighetene og forpliktelsene som følger av dette underavsnittet, og etter anmodning fra en av tilbyderne som er involvert i tvisten, sikre at partens reguleringsmyndighet for telekommunikasjon innen en frist fastsatt i partens lovverk treffer en bindende beslutning om å løse tvisten.
2. Hver part skal sikre at dersom dens reguleringsmyndighet for telekommunikasjon avstår fra å treffe tiltak etter en anmodning om å løse en tvist, på anmodning gir en skriftlig begrunnelse for sin beslutning innen en rimelig frist.
3. Hver part skal sikre at en beslutning truffet av dens reguleringsmyndighet for telekommunikasjon offentliggjøres, samtidig som det tas hensyn til kravet om vern av forretningshemmeligheter.
4. Hver part skal sikre at tilbyderne som er involvert i tvisten,
  - a) får en fullstendig begrunnelse for beslutningen, og
  - b) kan påklage beslutningen i samsvar med nr. 6 i artikkel 3.65 (Reguleringsmyndighet for telekommunikasjon).
5. Det presiseres at framgangsmåten omhandlet i nr. 1 og 2 ikke skal være til hinder for at en tilbyder av telenett eller -tjenester som er involvert i en tvist, bringer en sak inn for noen rettsmyndighet.

ARTIKKEL 3.71

Fortrolighet

1. Hver part skal sikre at tilbydere som får opplysninger fra en annen tilbyder under forhandlinger om avtaler i henhold til artikkel 3.57 (Tilgang og bruk), artikkel 3.58 (Tilgang til de avgjørende fasilitetene til tilbydere med sterk markedsstilling), artikkel 3.59 (Samtrafikk) og artikkel 3.60 (Samtrafikk med tilbydere med sterk markedsstilling), bruker disse opplysningene bare til det formålet de ble gitt for, og til enhver tid overholder fortrolighetsplikten med hensyn til opplysninger som overføres eller lagres.
2. Hver part skal, i samsvar med sitt lovverk, sikre fortrolig behandling av kommunikasjon og tilhørende trafikkdata som overføres ved bruk av offentlige telenett eller offentlige teletjenester, på det vilkåret at tiltak som iverksettes for dette formålet, ikke utgjør et middel til vilkårlig eller uberettiget forskjellsbehandling eller en skjult begrensning av handelen med tjenester.

UNDERAVSNITT 3.5.5:
INTERNASJONALE SJØTRANSPORTTJENESTER

ARTIKKEL 3.72

Virkeområde og definisjoner

1. Dette underavsnittet får anvendelse på en parts tiltak som påvirker levering av internasjonale sjøtransporttjenester, i tillegg til avsnitt 3.1–3.4 (Alminnelige bestemmelser, Liberalisering av investeringer, Handel med tjenester over landegrensene og Innreise og midlertidig opphold for fysiske personer i forretningsøyemed) i dette kapitlet samt underavsnitt 3.5.1 (Innenlandsk regulering) og underavsnitt 3.5.2 (Bestemmelser med generell anvendelse) i dette avsnittet.
2. I dette underavsnittet, underavsnitt 3.5.1 (Innenlandsk regulering) i dette avsnittet og avsnitt 3.1–3.4 (Alminnelige bestemmelser, Liberalisering av investeringer, Handel med tjenester over landegrensene og Innreise og midlertidig opphold for fysiske personer i forretningsøyemed) i dette kapitlet menes med
  - a) «containerterminal- og containerdepottjenester» virksomhet som består i lagring, fylling, tømning eller reparasjon av containere og klargjøring av containere for utskiping, enten i havneområder eller i innlandet,
  - b) «tollklareringstjenester» virksomhet som består i å utføre tollformaliteter på vegne av en annen part knyttet til import, eksport eller transitt av gods, uavhengig av om disse tjenestene er tjenestetilbyderens hovedvirksomhet eller et vanlig supplement til dennes hovedvirksomhet,
  - c) «dør-til-dør-transport eller multimodal transport» transport av gods ved bruk av mer enn én transportform på grunnlag av et enkelt transportdokument, der en av transportformene er internasjonal sjøtransport,
  - d) «feedertjenester» forutgående og videre transport til sjøs av internasjonal last, herunder i containere og som stykk gods og tørr eller flytende bulklast, mellom havner i en part, forutsatt at slik internasjonal last er «underveis», dvs. på vei til et bestemmelsessted eller fra en utskipningshavn utenfor den parten,
  - e) «internasjonal last» gods som transporteres mellom en havn i en av partene og en havn i en annen part eller i en ikke-part,
  - f) «internasjonale sjøtransporttjenester» transport av passasjerer eller gods med sjøgående fartøyer mellom en havn i en av partene og en

havn i en annen part eller i en ikke-part, herunder direkteavtaler med tilbydere av andre transporttjenester med sikte på dør-til-dør-transport eller multimodal transport på grunnlag av et enkelt transportdokument, men dette omfatter ikke retten til å yte slike andre transporttjenester,

- g) «skipsagenttjenester» virksomhet som består i som agent å representere, innenfor et gitt geografisk område, forretningsinteressene til et eller flere linje- eller skipsrederier, med det formål å
  - i) markedsføre og selge sjøtransport og tilknyttede tjenester, fra utarbeiding av tilbud til fakturering, utstedelse av konnossementer på vegne av linje- eller skipsrederier, erverv og videresalg av nødvendige tilknyttede tjenester, utarbeiding av dokumentasjon og tilveiebringelse av forretningsopplysninger, og
  - ii) opptre på vegne av linje- eller skipsrederiene med hensyn til å organisere skipets anløp eller overtakelse av gods, når det er nødvendig,
- h) «hjelpetjenester innen sjøtransport» godshåndtering i forbindelse med sjøtransport, tollklareringstjenester, containerterminal- og containerdepottjenester, skipsagenttjenester, speditørtjenester innen sjøfart og lagrings- og lagertjenester,
- i) «godshåndtering i forbindelse med sjøtransport» virksomhet som utøves av laste- og losseselskaper, herunder terminaloperatører, men ikke havnearbeidernes virksomhet som sådan dersom disse er organisert uavhengig av laste- og losseselskaper eller terminaloperatører. I den omfattede virksomheten inngår organisering av og oppsyn med
  - i) lasting eller lossing av gods til eller fra et skip,
  - ii) surring eller løsning av surring av gods, og
  - iii) mottak, levering og oppbevaring av gods før utskiping eller etter lossing,
- j) «speditørtjenester innen sjøfart» virksomhet som består i å organisere og overvåke utskipingsvirksomhet på vegne av utskipere, gjennom organisering av transport og tilknyttede tjenester, utarbeiding av dokumentasjon og tilveiebringning av forretningsinformasjon,
- k) «havnetjenester» tjenester som utføres av havneadministrasjonen, dens underleverandører eller andre tjenesteytere innenfor et sjøhavneområde eller på en vannvei som fører til et slikt område, for å støtte transport av gods eller passasjerer, og

- l) «lagrings- og lagertjenester» lagring av fryste eller kjølte varer, lagring i bulk av væsker eller gasser og andre lagrings- og lagertjenester.

ARTIKKEL 3.73

Forpliktelser

1. Uten at det berører uforenlige tiltak eller andre tiltak omhandlet i artikkel 3.12 (Uforenlige tiltak) i avsnitt 3.2 (Liberalisering av investeringer) og artikkel 3.18 (Uforenlige tiltak) i avsnitt 3.3 (Handel med tjenester over landegrensene), skal hver part anvende prinsippet om ubegrenset tilgang til de internasjonale sjøfartsmarkedene og sjøfartshandelen på kommersielt og ikke-diskriminerende grunnlag ved å
  - a) gi skip som seiler under en annen parts flagg, eller som drives av en annen parts tilbydere av internasjonale sjøtransporttjenester, en behandling som ikke er mindre gunstig enn den som gis partens egne skip eller skip fra en ikke-part, blant annet med hensyn til
    - i) tilgang til havner,
    - ii) bruk av havneinfrastruktur,
    - iii) bruk av hjelpetjenester innen sjøtransport, og
    - iv) tollfasiliteter og tildeling av kaiplasser og fasiliteter for lasting og lossing,herunder relaterte gebyrer og avgifter,
  - b) stille følgende havnetjenester til rådighet for en annen parts tilbydere av internasjonale sjøtransporttjenester på vilkår som er både rimelige og ikke mindre gunstige enn dem som gjelder for partens egne tilbydere eller fartøyer eller for en ikke-parts fartøyer eller tilbydere (herunder gebyrer og avgifter, spesifikasjoner og kvaliteten på tjenesten som skal ytes): lostjenester, buksering og slepebåtassistanse, proviantering, bunkring av drivstoff og vann, avfallsinnsamling og disponering av ballastavfall, havnekapteinstjenester, navigasjonshjelpemidler, nødreparasjonsfasiliteter, ankrings-, kaiplass- og fortøyningstjenester samt landbaserte driftstjenester som er vesentlige for drift av skip, herunder kommunikasjon, vann- og strømforsyning,
  - c) tillate en annen parts tilbydere av internasjonale sjøtransporttjenester å omplassere eide eller leide tomme containere, som ikke føres som last mot betaling, mellom havner i nevnte part, og
  - d) tillate en annen parts tilbydere av internasjonale sjøtransporttjenester å yte feedertjenester mellom nasjonale havner i nevnte part.
2. Ved anvendelse av prinsippet omhandlet i nr. 1 skal en part ikke

- a) innføre ordninger for lastdeling i framtidige avtaler om sjøtransporttjenester med ikke-parter, herunder transport av tørrbulk eller flytende bulk samt linjefart, og parten skal innen rimelig tid si opp slike ordninger for lastdeling dersom de finnes i tidligere avtaler,
- b) vedta eller opprettholde et tiltak som krever at hele eller deler av den internasjonale lasten transporteres utelukkende av fartøyer som er registrert i nevnte part, eller som eies eller kontrolleres av fysiske personer fra nevnte part,
- c) innføre ensidige tiltak eller administrative, tekniske og andre hindringer som kan utgjøre en skjult begrensning eller ha diskriminerende virkning på den frie leveringen av internasjonale sjøtransporttjenester, og parten skal fjerne eventuelle slike tiltak eller administrative, tekniske og andre hindringer dersom de allerede foreligger, eller
- d) hindre en annen parts tilbydere av internasjonale sjøtransporttjenester i å inngå direkteavtaler med andre tilbydere av transporttjenester for dør-til-dør-transport eller multimodal transport.

UNDERAVSNITT 3.5.6

JURIDISKE TJENESTER

ARTIKKEL 3.74

Virkeområde

1. Dette underavsnittet får anvendelse på en parts tiltak som påvirker levering av utpekte juridiske tjenester fra en advokat fra den andre parten, ut over avsnitt 3.1–3.4 (Alminnelige bestemmelser, Liberalisering av investeringer, Handel med tjenester over landegrensene og Innreise og midlertidig opphold for fysiske personer) i dette kapitlet og underavsnitt 3.5.1 (Innenlandsk regulering) og 3.5.2 (Bestemmelser med generell anvendelse) i dette avsnittet.
2. Dette underavsnittet får anvendelse uten at det berører partenes øvrige rettigheter og forpliktelser i henhold til denne avtalen, herunder når det gjelder eventuelle uforenlige tiltak.⁵¹

ARTIKKEL 3.75

Definisjoner

1. I dette underavsnittet menes med
  - a) «CPC» De forente nasjoners foreløpige sentrale produktgruppering (Statistical Papers Series M No. 77, Department of International Economic and Social Affairs, Statistical Office of the United Nations, New York, 1991),
  - b) «utpekte juridiske tjenester» juridiske tjenester knyttet til hjemmejurisdiksjonens rett og folkeretten,
  - c) «hjemmejurisdiksjon» jurisdiksjonen (eller en del av denne) i den parten der en advokat har fått en yrkestittel i hjemmejurisdiksjonen,
  - d) «hjemmejurisdiksjonens rett» retten i advokatens hjemmejurisdiksjon,
  - e) «yrkestittel i hjemmejurisdiksjonen» yrkestittelen oppført i andre kolonne i tabellen nedenfor, som en advokat har fått i jurisdiksjonen (eller en del av denne) i tilsvarende part oppført i første kolonne i

---

⁵¹ Det presiseres at dette underavsnittet får anvendelse uten at det berører partenes rettigheter og forpliktelser med hensyn til medlemmer av yrkesgruppene Lögmaður, Rechtsanwalt, Advokat eller Advocate, Barrister eller Solicitor i henhold til kapittel 12 (Anerkjennelse av yrkeskvalifikasjoner).

tabellen, og som gir tillatelse til å levere juridiske tjenester i denne jurisdiksjonen (eller en del av denne):

Part (hjemmejurisdiksjon)	Yrkestittel i hjemmejurisdiksjonen
Island	Lögmaður
Liechtenstein	Rechtsanwalt
Norge	Advokat
Det forente kongerike	Advocate/Barrister/Solicitor

- f) «advokat» en fysisk person fra en part som har tillatelse i en part til å levere juridiske tjenester under en yrkestittel i hjemmejurisdiksjonen,
- g) «advokat fra den andre parten»
  - i) dersom «den andre parten» er Island, Liechtenstein eller Norge, en advokat som har fått en yrkestittel i hjemmejurisdiksjonen i Island, Liechtenstein eller Norge,
  - ii) dersom «den andre parten» er Det forente kongerike, en advokat som har fått en yrkestittel i hjemmejurisdiksjonen i en hvilken som helst del av Det forente kongerikes jurisdiksjon,
- h) «juridiske tjenester» det samme som i CPC 861, men unntatt
  - i) juridisk representasjon ved en parts forvaltningsorganer, domstoler og andre behørig opprettede domstolslignende organer, og
  - ii) juridisk rådgivning og juridiske dokumentasjons- og sertifiseringstjenester som bare kan leveres i en part av en profesjonell aktør i rettsvesenet som er blitt betrodd offentlige oppgaver, for eksempel notarius publicus, og tjenester som leveres av namsmenn.

ARTIKKEL 3.76

Forpliktelser

1. En part skal tillate at en advokat fra den andre parten leverer utpakte juridiske tjenester under en yrkestittel i hjemmejurisdiksjonen og skal ikke legge urimelig komplekse eller belastende administrative eller regulatoriske vilkår på slike tjenester eller på levering av dem.

2. Nr. 3 får anvendelse på levering av utpekte juridiske tjenester i henhold til nr. 1 gjennom
  - a) handel med tjenester over landegrensene, eller
  - b) innreise til og midlertidig opphold for fysiske personer fra en part i den andre parten.
3. En part (vertsjurisdiksjonen) skal ikke vedta eller opprettholde tiltak som pålegger noe krav om at en advokat fra den andre parten som vilkår for å levere utpekte juridiske tjenester skal
  - a) registrere seg hos den berørte kompetente myndigheten eller det bransjeorganet som har ansvar for å regulere juridiske tjenester i vertsjurisdiksjonen, eller
  - b) være medlem av et bransjeorgan i vertsjurisdiksjonen.
4. Dersom en part (vertsjurisdiksjonen) krever at en advokat fra den andre parten skal registrere seg hos en kompetent myndighet eller et bransjeorgan i parten som et vilkår for at vedkommende advokat skal kunne levere juridiske tjenester i vertsjurisdiksjonen under andre omstendigheter enn de som er beskrevet i nr. 2, skal kravene eller prosessen for slik registrering
  - a) gi en behandling som ikke er mindre gunstig enn det som gjelder for en fysisk person som leverer juridiske tjenester knyttet til en ikke-parts rett eller folkeretten, under sin yrkestittel fra en ikke-part i vertsjurisdiksjonen, og
  - b) ikke utgjøre eller tilsvare noe krav om å kvalifisere seg til eller få adgang til advokatyret i parten.
5. En part (vertsjurisdiksjonen) skal tillate at en juridisk person fra den andre parten etablerer en filial i vertsjurisdiksjonen der det leveres utpekte juridiske tjenester i henhold til nr. 1, i samsvar med og på vilkårene angitt i avsnitt 3.2 (Liberalisering av investeringer) i dette kapitlet.

ARTIKKEL 3.77

Uforenlige tiltak

1. Bestemmelsene i dette underavsnittet får ikke anvendelse på
  - a) ethvert eksisterende uforenlig tiltak som opprettholdes av en part på
    - i) sentralt forvaltningsnivå, som angitt av parten i dens oversikt i vedlegg XVI (Eksisterende tiltak),

- ii) regionalt forvaltningsnivå, som angitt av parten i dens oversikt i vedlegg XVI (Eksisterende tiltak), eller
    - iii) lokalt forvaltningsnivå,
  - b) fortsettelse eller umiddelbar fornyelse av ethvert uforenlig tiltak som nevnt i bokstav a), eller
  - c) en endring av ethvert uforenlig tiltak som nevnt i bokstav a), i den utstrekning endringen ikke reduserer tiltakets forenlighet, slik det forelå umiddelbart før endringen, med bestemmelsene i dette underavsnittet.
2. Bestemmelsene i dette underavsnittet får ikke anvendelse på tiltak truffet av en part som er i samsvar med de forbeholdene, vilkårene eller kvalifikasjonene som parten har angitt for en sektor, delsektor eller virksomhet i sin oversikt i vedlegg XVII (Framtidige tiltak).
3. Dette underavsnittet får anvendelse uten at det berører vedlegg XIX (Ytere av kontraktbaserte tjenester og selvstendige oppdragstakere).

KAPITTEL 4

DIGITAL HANDEL

ARTIKKEL 4.1

Formål

1. Partene anerkjenner at digital handel skaper økonomisk vekst og økonomiske muligheter, og at det er viktig å vedta eller opprettholde rammer som styrker forbrukernes tillit til digital handel, og å unngå unødvendige hindringer for bruk og utvikling av slik handel.
2. Partene anerkjenner at prinsippet om teknologinøytralitet er viktig i digital handel.

ARTIKKEL 4.2

Definisjoner

I dette kapitlet menes med

- a) «databehandlingsanlegg» en datatjener eller en lagringsenhet for behandling eller lagring av informasjon til kommersiell bruk,
- b) «elektronisk autentisering» en elektronisk prosess som gjør det mulig å bekrefte
  - i) den elektroniske identifikasjonen av en person, eller
  - ii) dataenes opprinnelse og integritet i elektronisk form,
- c) «elektronisk tjeneste for registrert sending» en tjeneste som gjør det mulig å overføre data elektronisk mellom personer, og dokumenterer håndteringen av de overførte dataene, inkludert dokumentasjon av sending og mottak av dataene, og som beskytter overførte data mot tap, tyveri, skade eller uautoriserte endringer,
- d) «elektronisk segl» data i elektronisk form som brukes av en juridisk person, og som er lagt ved eller er logisk knyttet til andre data i elektronisk form for å sikre sistnevntes opprinnelse og integritet,
- e) «elektronisk signatur» data i elektronisk form som er lagt ved eller er logisk knyttet til andre data i elektronisk form, og som
  - i) brukes av en fysisk person til å godkjenne de dataene i elektronisk form som signaturen gjelder, og

- ii) er knyttet til de dataene i elektronisk form som signaturen gjelder på en slik måte at eventuelle etterfølgende endringer i dataene kan etterspores,
- f) «elektronisk tidsstempel» data i elektronisk form som knytter andre data i elektronisk form til et bestemt tidspunkt og dokumenterer at sistnevnte data eksisterte på det tidspunktet,
- g) «elektronisk tillitstjeneste» en elektronisk tjeneste som består av
  - i) framstilling, kontroll og validering av elektroniske signaturer, elektroniske segl, elektroniske tidsstempler, elektroniske tjenester for registrert sending og sertifikater knyttet til disse tjenestene,
  - ii) framstilling, kontroll og validering av sertifikater for nettstedsautentisering, eller
  - iii) bevaring av elektroniske signaturer, segl eller sertifikater knyttet til slike tjenester,
- h) «ny teknologi» en muliggjørende og innovativ teknologi som kan komme til å få betydelig anvendelse på en lang rekke eksisterende og framtidige områder, blant annet
  - i) kunstig intelligens,
  - ii) distribuert transaksjonsteknologi,
  - iii) kvanteteknologi,
  - iv) immersiv teknologi, og
  - v) tingenes internett,
- i) «sluttbruker» en fysisk person, eller juridisk person i den utstrekning dette er fastsatt i en parts lovgivning, som bruker eller ber om en offentlig teletjeneste, enten som forbruker eller i forbindelse med forretnings- eller yrkesvirksomhet,
- j) «forvaltningsdata» data som eies eller innehas av ethvert forvaltningsnivå og av ikke-statlige organer under utøvelse av den myndighet de er gitt av et hvilket som helst forvaltningsnivå,
- k) «juridisk person» ethvert rettssubjekt som er behørig opprettet eller på annen måte organisert i henhold til gjeldende lovgivning, uansett om det har et økonomisk formål eller ikke, og uansett om det er privat eller offentlig eid, herunder enhver form for selskap, forvaltningsselskap («trust»), kompaniskap, fellesforetak («joint venture»), enkeltpersonforetak eller forening,

- l) «tiltak som en part treffer» tiltak som vedtas eller opprettholdes av
  - i) sentrale, regionale eller lokale myndigheter, og
  - ii) ikke-statlige organer som utøver myndighet som er delegert av sentrale, regionale eller lokale myndigheter,
- m) «person» en fysisk eller juridisk person,
- n) «personopplysning» enhver opplysning om en identifisert eller identifiserbar fysisk person,
- o) «offentlig teletjeneste» enhver teletjeneste som tilbys publikum i sin alminnelighet, og
- p) «uønsket kommersiell elektronisk melding» en elektronisk melding⁵² som sendes for kommersielle formål eller markedsføringsformål uten at mottakeren har samtykket, eller til tross for at mottakeren uttrykkelig har sagt nei, direkte til en sluttbruker via en offentlig teletjeneste.

ARTIKKEL 4.3

Virkeområde

1. Dette kapittelet får anvendelse på en parts tiltak som påvirker elektronisk handel.
2. Dette kapittelet får ikke anvendelse på
  - a) audiovisuelle tjenester,
  - b) spilltjenester,
  - c) offentlige anskaffelser, med unntak av artikkel 4.5 (Elektroniske kontrakter) og artikkel 4.6 (Elektronisk autentisering og elektroniske tillitstjenester), og
  - d) med unntak av artikkel 4.14 (Åpne forvaltningsdata), opplysninger som innehas eller behandles av eller på vegne av en part, eller en parts tiltak i tilknytning til disse opplysningene, inkludert tiltak knyttet til innsamlingen av dem.

---

⁵² Det presiseres at en elektronisk melding omfatter meldinger via elektronisk post og tekst (kortmeldingstjenester, SMS) og multimedier (multimediemeldingstjenester, MMS).

ARTIKKEL 4.4⁵³

Toll

1. En part skal ikke legge toll på elektroniske overføringer, inkludert innhold som overføres elektronisk, mellom en person fra en part og en person fra en annen part.
2. Det presiseres at nr. 1 ikke er til hinder for at en part kan legge interne skatter, gebyrer eller andre avgifter på elektroniske overføringer, forutsatt at slike skatter, gebyrer eller avgifter ilegges på en måte som er forenlig med denne avtalen.

ARTIKKEL 4.5

Elektroniske kontrakter

En part skal, med mindre det er fastsatt noe annet i dens lovgivning, ikke vedta eller opprettholde tiltak som

- a) fører til at en elektronisk kontrakt er uten rettsvirkning, rettskraft eller gyldighet, ene og alene fordi kontrakten er inngått elektronisk eller
- b) på annen måte vanskeliggjør bruk av elektroniske kontrakter.

ARTIKKEL 4.6

Elektronisk autentisering og elektroniske tillitstjenester

1. En part skal ikke unnlate å gi et elektronisk dokument, en elektronisk signatur, et elektronisk segl, et elektronisk tidsstempel, elektronisk autentiserte data, eller data som sendes og mottas ved hjelp av en elektronisk tjeneste for registrert sending, rettsvirkning og gyldighet som bevis ved rettergang ene og alene fordi de er i elektronisk form.
2. En part skal ikke vedta eller opprettholde tiltak som vil
  - a) hindre parter i en elektronisk transaksjon i å bestemme i fellesskap hvilke elektroniske autentiseringsmetoder som er hensiktsmessige i deres transaksjon, eller
  - b) hindre parter i en elektronisk transaksjon i å kunne dokumentere overfor retts- og forvaltningsmyndigheter at bruken av elektronisk

---

⁵³ I henhold til artikkel 1.4 (Handel og økonomiske forbindelser som omfattes av denne avtalen) i kapittel 1 (Alminnelige bestemmelser) får denne artikkelen ikke anvendelse for Liechtenstein.

autentisering eller en elektronisk tillitstjeneste i den aktuelle transaksjonen oppfyller gjeldende lovfestede krav.

3. Uten hensyn til nr. 2 kan en part, for en bestemt kategori transaksjoner, kreve at den elektroniske autentiseringsmetoden eller den elektroniske tillitstjenesten sertifiseres av en myndighet som er akkreditert i samsvar med partens lovgivning, eller oppfyller visse objektive, åpne og ikke-diskriminerende kvalitetsstandarder og bare skal gjelde for særtrekkene ved den aktuelle kategorien transaksjoner.
4. I samsvar med sine respektive internasjonale forpliktelser skal partene oppmuntre til bruk av samvirkende elektroniske tillitstjenester og elektronisk autentisering, samt gjensidig anerkjennelse av elektroniske tillitstjenester og elektronisk autentisering utstedt av en anerkjent leverandør av elektroniske tillitstjenester.

ARTIKKEL 4.7⁵⁴

Papirløs handel

1. Partene bekrefter sine forpliktelser etter artikkel 2.53 (Data, dokumentasjon og automatisering) i avsnitt 2.4 (Tollprosedyrer og handelsfasilitering).
2. Partene skal oppfordre sine vedkommende myndigheter og andre relevante organer til å samarbeide om spørsmål knyttet til papirløs handel, for eksempel standardisering av handelsforvaltningsdokumenter.
3. Når partene utarbeider initiativer som gjelder bruk av papirløs handel, skal de bestrebe seg på å ta hensyn til relevante internasjonale organers prinsipper og retningslinjer.

ARTIKKEL 4.8

Forbrukervern på Internett

1. Hver part skal vedta eller opprettholde tiltak som bidrar til forbrukertillit på Internett, blant annet ved lover og forskrifter som forbyr urimelig, villedende, bedragerisk og svikaktig handelspraksis som er eller kan bli til skade for forbrukerne.
2. Partene anerkjenner viktigheten av samarbeid mellom de respektive nasjonale forbrukervernmyndighetene eller andre relevante myndigheter, om

---

⁵⁴ I henhold til artikkel 1.4 (Handel og økonomiske forbindelser som omfattes av denne avtalen) i kapittel 1 (Alminnelige bestemmelser) får denne artikkelen ikke anvendelse for Liechtenstein.

aktiviteter knyttet til digital handel mellom partene med sikte på å bedre forbrukernes velferd.

ARTIKKEL 4.9

Uønskede kommersielle elektroniske meldinger

1. Hver part skal, med hensyn til uønskede kommersielle elektroniske meldinger, vedta eller opprettholde tiltak der
  - a) det kreves at leverandører av uønskede kommersielle elektroniske meldinger gjør det lettere for mottakerne å hindre løpende mottak av slike meldinger, eller
  - b) det kreves at mottakere samtykker til å motta kommersielle elektroniske meldinger, i henhold til partens lovgivning.
2. Hver part skal kreve at leverandører av uønskede kommersielle elektroniske meldinger sikrer at disse meldingene klart kan identifiseres som en slik type meldinger, at det framgår klart hvem dette gjøres på vegne av, og at de inneholder de opplysninger som er nødvendige for at sluttbrukerne kostnadsfritt og på ethvert tidspunkt skal kunne be om at meldingene opphører.
3. Hver part skal ha bestemmelser om rettslige skritt mot leverandører av uønskede kommersielle elektroniske meldinger som ikke overholder tiltak vedtatt eller opprettholdt i henhold til nr. 1 og 2.

ARTIKKEL 4.10

Kildekode

1. En part skal ikke kreve at overføring av eller tilgang til kildekode for en programvare som eies av en person fra en annen part, er et vilkår for import, distribusjon, salg eller bruk av denne programvaren, eller av et produkt som inneholder denne programvaren, i den aktuelle parten.
2. Nr. 1 skal ikke gjelde når en person fra en annen part frivillig overfører eller gir tilgang til programvarens kildekode
  - a) under lisenser med åpen kildekode, for eksempel i forbindelse med koding av en åpen kildekode, eller
  - b) på kommersielt grunnlag, for eksempel i forbindelse med en fritt framforhandlet kontrakt.

3. Ingen bestemmelse i denne artikkelen skal være til hinder for at et reguleringsorgan eller en rettsmyndighet hos en part, eller en part med hensyn til et samsvarsvurderingsorgan, kan kreve at en person fra en annen part
  - a) bevarer og gjør tilgjengelig⁵⁵ kildekode for programvare som benyttes ved etterforskning, inspeksjon, undersøkelse, håndhevingstiltak eller rettergang, eller kontroll med at atferdsregler og andre standarder er overholdt, med forbehold for beskyttelsestiltak mot ulovlig spredning, og
  - b) overfører eller gir tilgang til programvarens kildekode for det formål å pålegge og håndheve et tiltak som er truffet i samsvar med denne partens lovgivning etter etterforskning, inspeksjon, undersøkelse, håndhevingstiltak eller rettergang.

ARTIKKEL 4.11

Dataflyt over landegrensene

1. Partene er forpliktet til å sikre dataflyt over landegrensene for å lette handelen i den digitale økonomien. For dette formål skal en part ikke begrense grensekryssende dataflyt mellom partene ved å
  - a) kreve at databehandlingsanlegg eller nettkomponenter i parten brukes til behandlingen, herunder ved å pålegge bruk av databehandlingsanlegg eller nettkomponenter som er sertifisert eller godkjent i parten,
  - b) kreve at data ligger i parten, til lagring eller behandling,
  - c) forby lagring eller behandling av data i en annen part, eller
  - d) gjøre overføring av data over landegrensene betinget av bruk av databehandlingsanlegg eller nettkomponenter hos partene eller av lokaliseringsskrav hos partene.
2. Partene skal jevnlig gjennomgå gjennomføringen av denne bestemmelsen og vurdere hvordan den virker innen tre år etter at denne avtalen er trådt i kraft. En part kan på ethvert tidspunkt foreslå at partene gjennomgår listen over begrensninger som er oppført i nr. 1. En slik anmodning skal behandles med velvillighet.

---

⁵⁵ Partene er innforstått med at en slik tilgjengeliggjøring ikke skal fortolkes på en slik måte at den virker negativt inn på statusen til programvarens kildekode som en forretningshemmelighet.

ARTIKKEL 4.12

Vern av personopplysninger og personvern

1. Partene anerkjenner at privatpersoner har rett til vern av personopplysninger og personvern, og at høye standarder på dette området bidrar til tillit til den digitale økonomien og til utvikling av handelen.
2. Ingen bestemmelse i denne avtalen skal være til hinder for at en part kan vedta eller opprettholde tiltak for vern av personopplysninger og personvern, også med hensyn til dataoverføringer over landegrensene, forutsatt at partens lovgivning har ordninger som muliggjør overføringer på generelle vilkår⁵⁶ for vern av de overførte dataene.
3. Hver part skal underrette de øvrige partene om ethvert tiltak nevnt i nr. 2 som den vedtar eller opprettholder.

ARTIKKEL 4.13

Åpen tilgang til Internett

Med forbehold for gjeldende politikk, lover og forskrifter bør hver part vedta eller opprettholde egnede tiltak for å sikre at sluttbrukere hos denne parten kan

- a) få tilgang til, distribuere og bruke tjenester og programmer etter eget valg, som er tilgjengelige på Internett, med forbehold om en rimelig, åpen og ikke-diskriminerende nettforvaltning,
- b) kople utstyr etter eget valg til Internett, forutsatt at dette utstyret ikke skader nettet, og
- c) få tilgang til informasjon om praksis for nettforvaltning hos sin tilbyder av tjenester som gir tilgang til Internett.

ARTIKKEL 4.14

Åpne forvaltningsdata

1. Partene anerkjenner at tilrettelegging av offentlig tilgang til og bruk av forvaltningsdata fremmer økonomisk og sosial utvikling, konkurransevne og nyskaping.

---

⁵⁶ Det presiseres at «på generelle vilkår» er objektivt formulerte vilkår som gjelder horisontalt for et uidentifisert antall markedsdeltakere, og som derfor dekker en rekke situasjoner og tilfeller.

2. Dersom en part velger å gjøre forvaltningsdata offentlig tilgjengelig, skal den bestrebe seg på å sikre at dataene er i et maskinleselig og åpent format, er søkbare og kan gjenfinnes, brukes, viderebrukes og videreformidles.
3. Partene skal bestrebe seg på å samarbeide om å finne fram til hvordan hver part kan utvide tilgangen til og bruken av forvaltningsdata som parten har gjort offentlig tilgjengelige, med sikte på bedre og nye forretningsmuligheter, særlig for små og mellomstore bedrifter.

ARTIKKEL 4.15

Cybersikkerhet

1. Partene anerkjenner at trusler mot cybersikkerheten undergraver tilliten til digital handel.

Partene skal derfor bestrebe seg på å

- a) bygge opp kapasiteten i sine respektive nasjonale enheter med ansvar for å respondere på hendelser knyttet til cybersikkerhet, med tanke på at truslene mot cybersikkerheten er i stadig utvikling,
  - b) opprette eller styrke eksisterende samarbeidsordninger som skal foregripe, identifisere og begrense ondsinnede inntrengninger eller spredning av skadelige koder som påvirker elektroniske nett, og bruke disse ordningene med sikte på rask håndtering av hendelser knyttet til cybersikkerhet, og
  - c) føre en dialog om spørsmål knyttet til cybersikkerhet, blant annet ved å dele informasjon om og erfaringer fra bevisstgjøring og beste praksis hva angår risikobaserte metoder for å håndtere trusler mot cybersikkerheten.
2. Ettersom truslene mot cybersikkerheten er i stadig utvikling, anerkjenner partene at risikobaserte tilnærminger kan være mer effektive enn preskriptive tilnærminger til å håndtere disse truslene. Hver part skal derfor bestrebe seg på å oppmuntre juridiske personer innenfor sin jurisdiksjon til å benytte risikobaserte tilnærminger til å beskytte seg mot risiko knyttet til cybersikkerhet.

ARTIKKEL 4.16

Samarbeid om reguleringsspørsmål knyttet til digital handel

1. Partene skal, når det er hensiktsmessig, samarbeide og delta aktivt i multilaterale fora, herunder WTO, for å fremme utarbeidingen av internasjonale rammer for digital handel.

2. Partene skal bestrebe seg på å samarbeide om reguleringsspørsmål av felles interesse i forbindelse med digital handel, blant annet
  - a) anerkjennelse og tilrettelegging av samvirkende elektronisk autentisering og elektroniske tillitstjenester,
  - b) behandling av uønskede kommersielle elektroniske meldinger,
  - c) inngåelse og bruk av elektroniske kontrakter og
  - d) vern av forbrukere.

ARTIKKEL 4.17

Dialog om ny teknologi

1. Partene anerkjenner viktigheten av
  - a) ny teknologi som bidrar til økonomisk vekst og livskvalitet,
  - b) utvikling av standarder for ny teknologi,
  - c) fremming av offentlighetens tillit til utvikling og bruk av ny teknologi,
  - d) tilrettelegging og fremming av investeringer i forskning og utvikling knyttet til ny teknologi,
  - e) opplæring av arbeidsstyrken til bruk av ny teknologi og
  - f) samarbeid mellom offentlig forvaltning og ikke-statlige enheter om utvikling, bruk og regulering av ny teknologi.
2. Partene skal etablere en strategidialog om ny teknologi (dialogen), som skal møtes som bestemt av partene. Gjennom dialogen skal partene bestrebe seg på
  - a) å samarbeide om spørsmål og utviklingstrekk knyttet til ny teknologi, for eksempel etisk bruk, menneskelig mangfold og utilsiktede skjevheter, tekniske standarder og algoritmisk åpenhet,
  - b) å utveksle informasjon og dele erfaringer og beste praksis med hensyn til lover, forskrifter, politikk, håndheving og overholdelse knyttet til ny teknologi,
  - c) å fremme samarbeid mellom partenes offentlige forvaltning og ikke-statlige enheter om mulighetene for investering, forskning og utvikling i forbindelse med ny teknologi,
  - d) å fremme ikke-statlige personers eller gruppers deltakelse i dialogen, og

- e) å drøfte eventuelle andre spørsmål knyttet til denne artikkelen som de anser som hensiktsmessige.

KAPITTEL 5

KAPITALBEVEGELSER, BETALINGER OG OVERFØRINGER⁵⁷

ARTIKKEL 5.1

Formål

Formålet med dette kapitlet er å muliggjøre fri bevegelighet for kapital og betalinger knyttet til transaksjoner som liberaliseres i henhold til denne avtalen.

ARTIKKEL 5.2

Driftsbalansen

Hver part skal tillate alle betalinger og overføringer, i fritt konvertibel valuta og i samsvar med artiklene i Det internasjonale valutafonds avtale, i forbindelse med løpende transaksjoner under driftsbalansen av betalingsbalansen som omfattes av denne avtalen.

ARTIKKEL 5.3

Kapitalbevegelser

1. Hver part skal med hensyn til transaksjoner på betalingsbalansens kapital- og finansposter tillate fri kapitalbevegelighet med sikte på liberalisering av investeringer og andre transaksjoner som fastsatt i kapittel 3 (Tjenester og investeringer).
2. Partene skal rådføre seg med hverandre i underkomiteen for tjenester og investeringer, for å lette kapitalbevegelser seg imellom med sikte på å fremme handel og investering.

ARTIKKEL 5.4

Tiltak som påvirker kapitalbevegelser, betalinger eller overføringer

1. Artikkel 5.2 (Driftsbalansen) og 5.3 (Kapitalbevegelser) skal ikke tolkes slik at de hindrer en part i å anvende sin lovgivning om
  - a) konkurs, insolvens eller beskyttelse av kreditorers rettigheter,

---

⁵⁷ Bestemmelsene i dette kapitlet får anvendelse for Liechtenstein innenfor rammen av valutatraktaten mellom Fyrstedømmet Liechtenstein og Det sveitsiske edsforbund, inngått i Bern 19. juni 1980.

- b) utstedelse av, handel med eller omsetning av verdipapirer, eller futurekontrakter, opsjoner og andre finansielle instrumenter,
  - c) finansiell rapportering eller registrering av kapitalbevegelser, betalinger eller overføringer når dette er nødvendig for å bistå rettshåndhevingsmyndighetene eller finanstilsynsmyndighetene,
  - d) forbrytelser eller straffbare forhold, villedende praksis eller bedrageri,
  - e) sikring av at avgjørelser eller dommer knyttet til rettergang eller forvaltningssaker etterkommes, eller
  - f) trygdeordninger, ordninger for offentlig pensjon eller obligatoriske spareordninger.
2. Lovgivningen omhandlet i nr. 1 skal ikke anvendes på en vilkårlig eller diskriminerende måte, eller på annen måte utgjøre en skjult hindring for kapitalbevegelser, betalinger eller overføringer.

ARTIKKEL 5.5

Begrensninger med hensyn til vanskeligheter med betalingsbalansen og eksterne finansielle vanskeligheter

1. Dersom en part opplever alvorlige vanskeligheter med betalingsbalansen eller eksterne finansielle vanskeligheter, eller en fare for at slike vanskeligheter oppstår, kan den vedta eller opprettholde restriktive tiltak med hensyn til kapitalbevegelser, betalinger eller overføringer.⁵⁸
2. Tiltakene nevnt i nr. 1 skal
- a) være i samsvar med artiklene i Det internasjonale valutafonds avtale,
  - b) ikke gå ut over det som er nødvendig for å håndtere omstendighetene beskrevet i nr. 1,
  - c) være midlertidige og gradvis fases ut etter hvert som situasjonen omhandlet i nr. 1 blir bedre,
  - d) unngå unødig skade på de andre partenes kommersielle, økonomiske og finansielle interesser, og
  - e) ikke innebære forskjellsbehandling sammenlignet med tredjeland i lignende situasjoner.

---

⁵⁸ Det presiseres at alvorlige vanskeligheter med betalingsbalansen eller eksterne finansielle vanskeligheter, eller fare for at slike vanskeligheter oppstår, kan skyldes blant annet alvorlige vanskeligheter knyttet til penge- eller valutapolitikk, eller fare for slike vanskeligheter.

3. Når det gjelder handel med varer, kan hver part vedta eller opprettholde restriktive tiltak for å beskytte sin eksterne finansielle stilling eller betalingsbalanse. Disse tiltakene skal være i samsvar med GATT 1994 og bestemmelsene i overenskomsten om betalingsbalanse i GATT 1994.
4. Når det gjelder handel med tjenester, kan hver part vedta eller opprettholde restriktive tiltak for å beskytte sin eksterne finansielle stilling eller betalingsbalanse. Disse tiltakene skal være i samsvar med artikkel XII i GATS.
5. En part som opprettholder eller har truffet tiltak omhandlet i nr. 1 og 2, skal umiddelbart og skriftlig underrette de andre partene om dem, med begrunnelsen for å pålegge dem, innen 30 dager etter at tiltakene er vedtatt eller opprettholdt.
6. Dersom en part vedtar eller opprettholder begrensninger i henhold til denne artikkelen, skal partene umiddelbart holde konsultasjoner i underkomiteen for tjenester og investeringer, med mindre det holdes konsultasjoner i andre fora. Underkomiteen skal vurdere vanskelighetene med betalingsbalansen eller de eksterne finansielle vanskelighetene som førte til de respektive tiltakene, og ta hensyn til blant annet følgende faktorer:
  - a) vanskelighetenes art og omfang,
  - b) det eksterne økonomiske miljøet og handelsmiljøet, og
  - c) alternative korrigerende tiltak som kan være tilgjengelige.
7. Under konsultasjonene i henhold til nr. 6 skal det vurderes om eventuelle restriktive tiltak er i samsvar med nr. 1 og 2. Alle tilgjengelige resultater av statistisk eller faktisk art som framlegges av Det internasjonale valutafond, skal godtas, og i konklusjonene skal det tas hensyn til Det internasjonale valutafonds vurdering av den berørte partens betalingsbalanse og eksterne finansielle situasjon.

KAPITTEL 6

OFFENTLIGE ANSKAFFELSER

ARTIKKEL 6.1

Virkeområde og dekningsomfang

1. Bestemmelsene i den reviderte WTO-avtalen om offentlige anskaffelser (2012) (GPA), angitt i tillegg 1 til vedlegg XXI (Offentlige anskaffelser) til denne avtalen, herunder hver parts vedlegg til tillegg 1 til GPA, innarbeides herved i og gjøres til en del av denne avtalen med de nødvendige tilpasningene.
2. I dette kapitlet menes med «omfattede anskaffelser» anskaffelser som omfattes av GPA artikkel II, samt anskaffelser oppført i tillegg 2 til vedlegg XXI (Offentlige anskaffelser) til denne avtalen.
3. Ved omfattede anskaffelser skal hver part anvende, med de nødvendige tilpasningene, bestemmelsene i GPA som angitt i tillegg 1 til vedlegg XXI (Offentlige anskaffelser) til denne avtalen, på bilateralt grunnlag, på den andre partens leverandører, varer eller tjenester. Ved omfattede anskaffelser skal hver part dessuten anvende bestemmelsene om terskelverdier i tillegg 5 til vedlegg XXI (Offentlige anskaffelser).

ARTIKKEL 6.2

Tilleggsbestemmelser

I tillegg til bestemmelsene nevnt i artikkel 6.1 (Virkeområde og dekningsomfang) skal partene anvende bestemmelsene i artikkel 6.3 (Bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler), 6.4 (Elektronisk offentliggjøring av anskaffelseskunngjøring), 6.5 (Dokumentasjonsbevis), 6.6 (Kvalifikasjonskrav), 6.7 (Registreringsordninger og kvalifiseringsprosedyrer), 6.8 (Begrensede anskaffelsesprosedyrer), 6.9 (Unormalt lave priser), 6.10 (Tilretteleggelse av deltakelse fra små og mellomstore bedrifter (SMB)), 6.11 (Miljømessige, sosiale og arbeidsmessige forhold), 6.12 (Endringer og rettelser av markedsadgangsforpliktelser), 6.13 (Endringer), 6.14 (Rettelser) og 6.15 (Videre forhandlinger).

ARTIKKEL 6.3

Bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler

1. Hver part skal sikre at dens oppdragsgivere så langt det er praktisk mulig, gjennomfører omfattede anskaffelser ved bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler.

2. En oppdragsgiver anses for å gjennomføre omfattede anskaffelser ved bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler dersom den bruker elektroniske informasjons- og kommunikasjonsmidler til
  - a) offentliggjøring av kunngjøringer og anskaffelsesdokumenter i forbindelse med anskaffelsesprosedyrer og
  - b) innlevering av forespørsler om å delta i konkurransen og innlevering av tilbud.
3. Med unntak av i særlige situasjoner skal slike elektroniske informasjons- og kommunikasjonsmidler være ikke-diskriminerende, allment tilgjengelige og kunne samvirke med de informasjons- og kommunikasjonsteknologi-produktene som er i allmenn bruk, og skal ikke begrense tilgangen til anskaffelsesprosedyren.
4. Hver part skal sikre at dens oppdragsgivere mottar og behandler elektroniske fakturaer i samsvar med dens lovgivning.

ARTIKKEL 6.4

Elektronisk offentliggjøring av anskaffeskunngjøringer

1. Ved omfattede anskaffelser skal alle anskaffeskunngjøringer, herunder kunngjøringer av hva som skal anskaffes, sammendrag av kunngjøringer, veiledende kunngjøringer og kunngjøringer av kontraktstildeling, være direkte tilgjengelige ved bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler, gratis, via ett felles tilgangspunkt på internett.
2. Hver part skal offentliggjøre kunngjøringer i samsvar med tillegg 3 til vedlegg XXI (Offentlige anskaffelser).

ARTIKKEL 6.5

Dokumentasjonsbevis

Hver part skal sikre at oppdragsgiverne på tidspunktet for innlevering av forespørsler om å delta i konkurransen eller på tidspunktet for innlevering av tilbud ikke pålegger leverandørene å framlegge hele eller deler av dokumentasjonen som viser at de ikke er i en av situasjonene der en leverandør kan avvises, og som viser at de oppfyller kvalifikasjonskravene, med mindre dette er nødvendig for å sikre korrekt gjennomføring av anskaffelsen.

ARTIKKEL 6.6

Kvalifikasjonskrav

Hver part skal sikre at dersom dens oppdragsgivere krever at en leverandør, som et vilkår for å delta i en omfattende anskaffelse, dokumenterer tidligere erfaring, ikke krever at leverandøren har slik erfaring i den parten.

ARTIKKEL 6.7

Registreringssystemer og kvalifikasjonsprosedyrer

En part som opprettholder en registreringsordning for leverandører, skal sikre at interesserte leverandører når som helst kan anmode om registrering. Enhver interessert leverandør som har framsatt en anmodning, skal underrettes innen rimelig tid om beslutningen om å innvilge eller avslå anmodningen.

ARTIKKEL 6.8

Begrensede anskaffelsesprosedyrer

Hver part skal sikre at en oppdragsgiver som bruker begrensede anskaffelsesprosedyrer, retter tilbudsinvitasjoner til et antall leverandører som er tilstrekkelig til å sikre reell konkurranse uten at anskaffelsessystemets driftseffektivitet påvirkes.

ARTIKKEL 6.9

Unormalt lave priser

I medfør av artikkel XV nr. 6 i GPA kan en oppdragsgiver som mottar et tilbud med en pris som er unormalt lav i forhold til prisene i de andre innkomne tilbudene, verifisere med leverandøren om det ved prisfastsettelsen er tatt hensyn til bevilgning av subsidier.

ARTIKKEL 6.10

Tilretteleggelse av deltakelse fra små og mellomstore bedrifter (SMB)

1. Partene anerkjenner små og mellomstore bedrifters viktige bidrag til økonomisk vekst og sysselsetting og viktigheten av å fremme deres deltakelse i offentlige anskaffelser.
2. Dersom en part opprettholder et tiltak som innebærer særbehandling av SMB-er, skal parten sikre at tiltaket, herunder kriteriene for kvalifisering, er åpent og ikke-diskriminerende overfor leverandører fra de andre partene.

3. En part skal på anmodning fra en annen part gi opplysninger om eventuelle tiltak den har truffet for å fremme, oppmuntre og tilrettelegge SMB-ers deltakelse i offentlige anskaffelser. Partenes kontaktpunkter er oppført i tillegg 4 til vedlegg XXI (Offentlige anskaffelser).
4. For å tilrettelegge SMB-ers deltakelse i offentlige anskaffelser skal hver part i den grad det er mulig, og dersom det er relevant,
  - a) stille til rådighet omfattende opplysninger om anskaffelser på én felles elektronisk portal,
  - b) bestrebe seg på å gjøre alle anskaffelsesdokumenter gratis tilgjengelig,
  - c) gjennomføre anskaffelser elektronisk eller ved hjelp av annen ny informasjons- og kommunikasjonsteknologi og
  - d) ta hensyn til anskaffelsens størrelse, utforming og struktur.

ARTIKKEL 6.11

Miljømessige, sosiale og arbeidsmessige forhold

Hver part skal

- a) tillate at oppdragsgivere tar i betraktning miljømessige, arbeidsmessige og sosiale forhold gjennom hele anskaffelsesprosedyren, forutsatt at disse hensynene er ikke-diskriminerende og ikke anvendes på en diskriminerende måte, og
- b) treffe egnede tiltak for å sikre overholdelse av sine forpliktelser etter miljø-, sosial og arbeidsretten, herunder forpliktelsene fastsatt i kapittel 13 (Handel og bærekraftig utvikling).

ARTIKKEL 6.12

Endringer og rettelser av markedsadgangsfpliktelse

Hver part kan endre eller rette sine markedsadgangsfpliktelse i tillegg 2 til vedlegg XXI (Offentlige anskaffelser) i samsvar med prosedyrene fastsatt i artikkel 6.13 (Endringer) og 6.14 (Rettelser).

ARTIKKEL 6.13

Endringer

1. En part som har til hensikt å endre tillegg 2 til vedlegg XXI (Offentlige anskaffelser), skal

- a) underrette de andre partene skriftlig om dette og
  - b) ved underretningen tilby de andre partene passende kompenserende justeringer for å opprettholde markedsadgangsforpliktelsene på et nivå som er sammenlignbart med nivået før endringen.
2. Uten hensyn til nr. 1 bokstav b) er en part ikke forpliktet til å tilby de andre partene kompenserende justeringer dersom den foreslåtte endringen omfatter en oppdragsgiver som parten i praksis har fjernet sin kontroll eller innflytelse over med hensyn til omfattede anskaffelser.
  3. En parts kontroll eller innflytelse over en oppdragsgivers omfattede anskaffelser antas for i praksis å være fjernet dersom oppdragsgiveren er utsatt for konkurranse på markeder som det ikke er begrenset adgang til.
  4. Enhver annen part kan gjøre innsigelse mot endringen nevnt i nr. 1 bokstav a) dersom parten bestrider
    - a) at en kompenserende justering som er tilbudt i henhold til nr. 1 bokstav b), er tilstrekkelig til å opprettholde de gjensidig avtalte markedsadgangsforpliktelsene på et sammenlignbart nivå, eller
    - b) at endringen omfatter en oppdragsgiver som parten i praksis har fjernet sin kontroll eller innflytelse over i henhold til nr. 2.
  5. Dersom en part ikke gjør skriftlig innsigelse innen 45 dager etter å ha blitt underrettet som nevnt i nr. 1 bokstav a), skal parten anses å ha godtatt den kompenserende justeringen eller endringen, herunder med hensyn til kapittel 16 (Tvisteløsning).

ARTIKKEL 6.14

Rettelser

1. En part som har til hensikt å rette tillegg 2 til vedlegg XXI (Offentlige anskaffelser), skal underrette de andre partene skriftlig om dette.
2. Følgende endringer av et tillegg til vedlegg XXI (Offentlige anskaffelser) skal anses som en rettelse, forutsatt at de ikke berører de gjensidig avtalte markedsadgangsforpliktelsene fastsatt i dette kapitlet:
  - a) En endring i navnet på en oppdragsgiver.
  - b) En sammenslutning mellom to eller flere foretak som er oppført i nevnte underavsnitt.
  - c) Oppdeling av en oppdragsgiver som er oppført i nevnte underavsnitt, i to eller flere oppdragsgivere som føyes til listen over oppdragsgivere i samme underavsnitt.

3. En part kan underrette de andre partene om innsigelser mot en foreslått rettelse innen 45 dager etter å ha mottatt underretningen. En part som gjør innsigelse, skal angi årsakene til at den ikke anser den foreslåtte rettelsen som en endring i henhold til nr. 1, og beskrive virkningen av den foreslåtte rettelsen på de gjensidig avtalte markedsadgangsforpliktelsene omhandlet i dette kapitlet. Dersom ingen slik innsigelse framsettes skriftlig innen 45 dager etter at underretningen er mottatt, skal de andre partene anses for å ha samtykket i den foreslåtte rettelsen.

ARTIKKEL 6.15

Videre forhandlinger

Dersom en part i framtiden tilbyr en ikke-part ytterligere fordeler med hensyn til omfanget av adgangen til sitt respektive marked for offentlige anskaffelser som avtalt i henhold til dette kapitlet, skal den på anmodning fra en annen part samtykke i å innlede forhandlinger med sikte på å utvide dekningsomfanget i henhold til dette kapitlet på gjensidig grunnlag.

KAPITTEL 7
IMMATERIALRETT⁵⁹

AVSNITT 7.1
ALMINNELIGE BESTEMMELSER

ARTIKKEL 7.1

Formål

Målene med dette kapitlet er å

- a) lette produksjon, levering og markedsføring mellom partene av innovative og kreative produkter og tjenester ved å redusere vridninger og hindringer for denne handelen og dermed bidra til en mer bærekraftig og inkluderende økonomi, og
- b) sikre et tilstrekkelig effektivt og ikke-diskriminerende nivå for beskyttelse og håndheving av immaterialrettigheter.

ARTIKKEL 7.2

Virkeområde

1. Denne avdelingen skal utfylle hver enkelt parts rettigheter og plikter i henhold til avtalen om handelsrelaterte sider ved immaterialrettigheter, utferdiget i Marrakech 15. april 1994 (TRIPS-avtalen) og andre internasjonale traktater på området immaterialrett som de er parter i.
2. Dette kapitlet er ikke til hinder for at en part innfører mer omfattende beskyttelse og håndheving av immaterialrettigheter enn det som kreves i henhold til dette kapitlet, forutsatt at slik beskyttelse og håndheving ikke strider mot dette kapitlet.

---

⁵⁹ I henhold til artikkel 1.4 (Handel og økonomiske forbindelser som omfattes av denne avtalen) i kapittel 1 (Alminnelige bestemmelser) får saker som gjelder i) geografiske betegnelser, herunder underavsnitt 7.2.4 (Geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser), ii) patenter, herunder underavsnitt 7.2.5 (Patenter) og iii) håndheving, herunder avsnitt 7.3 (Håndheving av immaterialrettigheter), ikke anvendelse for Liechtenstein.

ARTIKKEL 7.3

Definisjoner

I dette kapitlet menes med

- a) «Pariskonvensjonen» Pariskonvensjonen angående beskyttelse av den industrielle eiendomsrett av 20. mars 1883, sist revidert i Stockholm 14. juli 1967,
- b) «Bernkonvensjonen» Bernkonvensjonen til beskyttelse av litterære og kunstneriske verk av 9. september 1886, revidert i Paris 24. juli 1971 og endret 28. september 1979,
- c) «Romakonvensjonen» den internasjonale konvensjonen om vern av utøvende kunstnere, fonogramprodusenter og kringkastingsvirksomheter, utferdiget i Roma 26. oktober 1961,
- d) «WIPO» World Intellectual Property Organisation (Den internasjonale immaterialrettsorganisasjonen),
- e) «immaterialrettigheter» opphavsrettigheter, herunder beskyttelse av dataprogrammer og samlinger av data samt nærstående rettigheter, varemerker for varer og tjenester, geografiske betegnelser for varer og betegnelser for opprinnelsesangivelser for varer og tjenester, design, patenter, plantesorter, kretsmønstre og fortrolig informasjon,
- f) «borger», med hensyn til relevant immaterialrettighet, en person fra en part som vil oppfylle kriteriene for å omfattes av beskyttelsen i TRIPS-avtalen og multilaterale avtaler inngått og administrert i regi av WIPO, som en part er avtalepart i.

ARTIKKEL 7.4

Internasjonale avtaler

1. Med forbehold for nr. 2 bekrefter partene sin forpliktelse til å overholde internasjonale avtaler som de er part i:
  - a) TRIPS-avtalen.
  - b) Romakonvensjonen.
  - c) Bernkonvensjonen.
  - d) Pariskonvensjonen.
  - e) WIPO-traktaten om opphavsrett, vedtatt i Genève 20. desember 1996.

- f) WIPO-traktaten om framføringer og fonogrammer, vedtatt i Genève 20. desember 1996.
  - g) Budapest-konvensjonen om internasjonal anerkjennelse av deponering av mikroorganismer i forbindelse med behandling av patentsaker.
  - h) Protokoll til Madrid-overenskomsten om den internasjonale registrering av varemerker, vedtatt i Madrid 27. juni 1989, sist endret 12. november 2007.
  - i) Marrakech-traktaten om tilgang til utgitte åndsverk for blinde og synshemmede, undertegnet i Marrakech 27. juni 2013.
  - j) Genève-avtalen til Haag-overenskomsten om internasjonal registrering av design, vedtatt i Genève 2. juli 1999.
  - k) Internasjonal konvensjon om vern av nye plantesorter, utferdiget i Paris 2. desember 1978 eller 1991.⁶⁰
  - l) Den europeiske patentkonvensjonen av 5. oktober 1973, revidert ved akten om revisjon av artikkel 63 EPC av 17. desember 1991 og ved akten om revisjon av EPC av 29. november 2000.
2. Dersom en part i denne avtalen ikke er part i én eller flere av de multilaterale avtalene nevnt i nr. 1, bekrefter denne parten sin forpliktelse til å overholde de materielle standardene i enhver oppført avtale som parten ikke er part i.
3. Hver part skal gjøre sitt ytterste for å ratifisere eller tiltre følgende internasjonale avtaler, dersom de ikke allerede er parter i dem:
- a) Beijing-traktaten om audiovisuelle framføringer, vedtatt i Beijing 24. juni 2012.
  - b) Singapore-traktaten om varemerkerett, vedtatt i Singapore 27. mars 2006.

ARTIKKEL 7.5

Konsumpsjon

Denne avdelingen berører ikke partenes frihet til å avgjøre hvorvidt og på hvilke vilkår konsumpsjon av immaterialrettigheter finner sted.

---

⁶⁰ Liechtenstein er ennå ikke part i konvensjonen om vern av nye plantesorter. Forpliktelsen med hensyn til nr. 1 bokstav k) og nr. 2 i denne artikkelen får anvendelse for Liechtenstein når landet blir part i konvensjonen.

ARTIKKEL 7.6

Nasjonal behandling

1. For alle kategorier av immaterialrettigheter som omfattes av dette kapitlet, skal hver part gi borgere av enhver annen part en behandling som ikke er mindre gunstig enn den behandlingen den gir sine egne borgere med hensyn til beskyttelse av immaterialrettigheter, eventuelt med de unntakene som allerede er fastsatt i henholdsvis Pariskonvensjonen, Bernkonvensjonen, Romakonvensjonen og Traktaten om immateriell eiendom med hensyn til integrerte kretser vedtatt i Washington 26. mai 1989. For utøvende kunstnere, produsenter av lydopptak og kringkastingsorganisasjoner gjelder denne plikten bare med hensyn til rettigheter fastsatt i denne avtalen.
2. For formålene i nr. 1 omfatter «beskyttelse» også spørsmål som påvirker tilgjengelighet, erverv, omfang, opprettholdelse og håndheving av immaterialrettigheter samt spørsmål som vedrører bruken av immaterialrettigheter som omhandles særskilt i dette kapitlet, herunder tiltak for å hindre omgåelse av tekniske beskyttelsessystemer som nevnt i artikkel 7.16 (Vern av tekniske beskyttelsessystemer) og tiltak vedrørende opplysninger om rettighetsforvaltning som nevnt i artikkel 7.17 (Forpliktelser med hensyn til rettighetsinformasjon).
3. En part kan benytte seg av de unntakene som er tillatt i henhold til nr. 1, i forbindelse med sine rettslige og administrative prosedyrer, herunder kreve at en borger fra en annen part angir en tjenesteadresse på dens territorium eller utpeker en agent på dens territorium, dersom slike unntak
  - a) er nødvendige for å sikre overholdelse av partens lover eller forskrifter som ikke er i strid med dette kapitlet, eller
  - b) ikke brukes på en måte som kan utgjøre en skjult handelshindring.

Nr. 1 får ikke anvendelse på prosedyrer fastsatt i multilaterale avtaler inngått i regi av WIPO om erverv eller opprettholdelse av immaterialrettigheter.

AVSNITT 7.2

STANDARDE FOR IMMATERIALRETTIGHETER

UNDERAVSNITT 7.2.1

OPPHAVSRETT OG NÆRSTÅENDE RETTIGHETER

ARTIKKEL 7.7

Opphavere

Hver part skal gi opphavere enerett til å tillate eller forby

- c) direkte eller indirekte, midlertidig eller varig reproduksjon av verkene, helt eller delvis, ved ethvert middel og i enhver form,
- d) enhver form for spredning til allmennheten ved salg eller på annen måte av originalen av deres verker eller kopier av dem,
- e) enhver overføring til allmennheten av deres verker, over tråd eller trådløst, herunder tilgjengeliggjøring av deres verker for allmennheten på en slik måte at allmennheten kan få tilgang til dem fra et selvvalgt sted og på et selvvalgt tidspunkt, og
- f) unntatt for bygninger eller brukskunst, kommersiell utleie til allmennheten av originaler eller kopier av verkene.

ARTIKKEL 7.8

Utøvende kunstnere

Hver part skal gi utøvende kunstnere enerett til å tillate eller forby

- a) opptak av deres framføringer,
- b) direkte eller indirekte, midlertidig eller varig reproduksjon av opptak eller framføringer, helt eller delvis, ved ethvert middel og i enhver form,
- c) spredning til allmennheten ved salg eller på annen måte av opptak av deres framføringer,
- d) tilgjengeliggjøring for allmennheten av opptak av deres framføringer, over tråd eller trådløst, på en slik måte at allmennheten kan få tilgang til dem fra et selvvalgt sted og på et selvvalgt tidspunkt,

- e) trådløs kringkasting og overføring til allmennheten av deres framføringer, unntatt når selve framføringen er en kringkasting eller skjer på grunnlag av et opptak,
- f) kommersiell utleie til allmennheten av opptak av deres framføringer.

ARTIKKEL 7.9

Produsenter av lydopptak

Hver part skal gi produsenter av lydopptak enerett til å tillate eller forby

- a) direkte eller indirekte, midlertidig eller varig reproduksjon av lydopptak, helt eller delvis, ved ethvert middel og i enhver form,
- b) spredning til allmennheten ved salg eller på annen måte av lydopptak, herunder kopier av dem,
- c) tilgjengeliggjøring for allmennheten av lydopptak, over tråd eller trådløst, på en slik måte at allmennheten kan få tilgang til dem fra et selvvalgt sted og på et selvvalgt tidspunkt,
- d) kommersiell utleie av deres lydopptak til allmennheten.

ARTIKKEL 7.10

Kringkastingsforetak

Hver part skal gi kringkastingsforetak enerett til å tillate eller forby

- a) opptak av deres sendinger, enten de sendes over tråd eller trådløst, herunder via kabel eller satellitt,
- b) direkte eller indirekte, midlertidig eller varig reproduksjon, helt eller delvis, ved ethvert middel og i enhver form, av opptak av deres sendinger, enten de sendes over tråd eller trådløst, herunder via kabel eller satellitt,
- c) tilgjengeliggjøring for allmennheten av opptak av deres sendinger via kabel eller trådløst, enten de sendes over tråd eller trådløst, herunder via kabel eller satellitt, på en slik måte at allmennheten kan få tilgang til dem fra et selvvalgt sted og på et selvvalgt tidspunkt,
- d) spredning til allmennheten, ved salg eller på annen måte, av opptak av deres sendinger, enten de sendes over tråd eller trådløst, herunder via kabel eller satellitt,

- e) trådløs videresending av deres sendinger samt overføring til allmennheten av deres sendinger dersom denne overføringen skjer på steder som er åpne for allmennheten mot betaling av inngangspenger.

ARTIKKEL 7.11

Kringkasting og overføring til allmennheten av lydopptak som utgis i ervervsøyemed

1. Hver part skal fastsette en rettighet som sikrer at brukeren betaler et samlet rimelig vederlag til de utøvende kunstnerne og produsentene av lydopptak dersom et lydopptak som utgis i ervervsøyemed, eller reproduksjon av et slikt lydopptak, brukes til kringkasting eller til overføring til allmennheten.
2. Hver part skal sikre at det samlede rimelige vederlaget deles mellom de berørte utøvende kunstnerne og produsentene av lydopptak. Hver part kan vedta lovgivning som i mangel av en avtale mellom utøvende kunstnere og produsenter av lydopptak fastsetter vilkårene for de utøvende kunstnerne og produsentene av lydopptaks deling av det samlede rimelige vederlaget.
3. Hver part kan med hensyn til kringkasting og overføring til allmennheten av lydopptak som utgis i ervervsøyemed, gi mer omfattende rettigheter til utøvende kunstnere og produsenter av lydopptak.

ARTIKKEL 7.12

Vernetid

1. Opphavsretten til et verks opphaver skal vare ut opphaverens levetid og 70 år etter vedkommendes død, uansett fra hvilken dato verket lovlig ble gjort tilgjengelig for allmennheten.
2. For formålene i nr. 1 kan hver part fastsette særlige regler for beregning av vernetiden for musikkstykker med ord, fellesverk og filmverk eller audiovisuelle verk. Hver part kan fastsette særlige regler for beregning av vernetiden for anonyme eller pseudonyme verk.
3. Kringkastingsforetaks rettigheter skal opphøre 50 år etter første overføring av en kringkastingssending, uansett om denne kringkastingssendingen overføres over tråd eller trådløst, herunder via kabel eller satellitt.
4. Rettighetene til utøvende kunstnere for deres framføringer annet enn i lydopptak skal utløpe 50 år etter datoen for opptaket av framføringen eller, dersom dette er lovlig utgitt eller lovlig overført til allmennheten i løpet av denne tiden, 50 år fra første slike utgivelse eller overføring, alt etter hvilken dato som kommer først.

5. Rettighetene til utøvende kunstnere for deres framføringer i lydopptak skal utløpe 50 år etter datoen for opptaket av framføringen eller, dersom dette er lovlig utgitt eller lovlig overført til allmennheten i løpet av denne tiden, 70 år fra en slik handling, alt etter hvilken dato som kommer først.
6. Rettighetene til produsenter av lydopptak skal utløpe 50 år etter at opptaket er gjort, eller, dersom det er lovlig utgitt i løpet av denne tiden, 70 år fra slik utgivelse. Dersom lydopptaket ikke er lovlig utgitt, men lovlig overført til allmennheten i løpet av denne tiden, er vernetiden 70 år fra en slik overføring. Hvert part kan vedta effektive tiltak for å sikre at fortjenesten som genereres i løpet av de 20 årene med beskyttelse utover 50 år, deles rettferdig mellom de utøvende kunstnerne og produsentene av lydopptak.
7. Vernetid som er fastsatt i denne artikkelen, beregnes fra 1. januar i året som følger etter den hendelsen som gir opphav til vernetiden.
8. Hver part kan fastsette lengre vernetid enn det som er fastsatt i denne artikkelen.

ARTIKKEL 7.13

Følgerett ved videresalg

1. Hver part skal, til fordel for opphaveren til et originaleksemplar av et kunstverk, fastsette en følgerett, som defineres som en umistelig rett som ikke kan gis avkall på, heller ikke på forhånd, til å motta vederlag på grunnlag av salgsprisen som oppnås ved ethvert videresalg etter opphaverens første avhending av verket.
2. Retten nevnt i nr. 1 får anvendelse på alt videresalg der profesjonelle aktører på kunstmarkedet er involvert som selgere, kjøpere eller formidlere, herunder auksjonshus, kunstgallerier og generelt alle kunsthandlere.
3. Hver part kan fastsette at retten nevnt i nr. 1 ikke får anvendelse på videresalg når selgeren har ervervet verket direkte fra opphaveren mindre enn tre år før videresalget og salgsprisen ikke overstiger et visst minstebeløp.
4. Framgangsmåten for innkreving av vederlag samt vederlagsbeløpene skal fastsettes i den enkelte parts lovgivning.

ARTIKKEL 7.14

Kollektiv rettighetsforvaltning

1. Partene skal fremme samarbeid mellom sine respektive organisasjoner for kollektiv forvaltning med sikte på å fremme tilgjengeligheten av verk og annet beskyttet materiale i de respektive partene og overføring av inntekter

fra rettigheter mellom de respektive organisasjonene for kollektiv forvaltning for bruk av slike verk eller annet beskyttet materiale.

2. Partene skal fremme åpenhet omkring organisasjoner for kollektiv forvaltning, særlig med hensyn til de rettighetsinntektene de innkrever, de fradragene de anvender på de rettighetsinntektene de innkrever, bruken av de innkrevde rettighetsinntektene, distribusjonspolitikken og repertoaret.
3. Partene skal bestrebe seg på å legge til rette for ordninger mellom deres respektive organisasjoner for kollektiv forvaltning med hensyn til likebehandling av rettighetshavere hvis rettigheter disse organisasjonene forvalter i henhold til representasjonsavtaler.
4. Partene skal samarbeide for å støtte de organisasjonene for kollektiv forvaltning som er etablert i partene, og som representerer en annen organisasjon for kollektiv forvaltning som er etablert i en annen part gjennom en representasjonsavtale, for å sikre at de nøyaktig, regelmessig og behørig betaler skyldige beløp til de representerte organisasjonene for kollektiv forvaltning, og gir den representerte organisasjonen for kollektiv forvaltning opplysninger om de rettighetsinntektene som er innkrevd på dens vegne, samt eventuelle fradrag i disse inntektene.

ARTIKKEL 7.15

Unntak og begrensninger

Hver part skal avgrense begrensningene eller unntakene fra rettighetene fastsatt i artikkel 7.7 (Opphavere) til 7.11 (Kringkasting og overføring til allmennheten av lydopptak som utgis i ervervsøyemed) til visse særtilfeller som ikke er i strid med normal utnyttelse av verket eller annet beskyttet materiale, og som ikke griper urimelig inn i rettighetshavernes rettmessige interesser.

ARTIKKEL 7.16

Vern av tekniske beskyttelsessystemer

1. Hver part skal fastsette hensiktsmessig rettslig vern mot omgåelse av ethvert teknisk beskyttelsessystem som en person foretar selv om vedkommende vet, eller har rimelig grunnlag for å vite, at dette er formålet. Hver part kan fastsette en særlig ordning for rettslig vern av tekniske beskyttelsessystemer som brukes til å beskytte datamaskinprogrammer.
2. Hver part skal fastsette hensiktsmessig rettslig vern mot framstilling, import, spredning, salg, utleie, reklame for salg eller utleie, eller besittelse i ervervsøyemed, av innretninger, produkter eller komponenter eller tjenesteyting som

- a) er gjenstand for salgsfremmende tiltak, reklame eller markedsføring med henblikk på omgåelse av,
  - b) bare i begrenset grad har annet kommersielt formål eller annet bruksområde enn å omgå, eller
  - c) hovedsakelig er konstruert, produsert, tilpasset eller utført for det formål å muliggjøre eller lette omgåelse av tekniske beskyttelsessystemer.
3. I dette underavsnittet menes med «tekniske beskyttelsessystemer» enhver teknologi, innretning eller komponent som ved normal bruk er beregnet på å hindre eller avgrense handlinger, med hensyn til verk eller annet beskyttet materiale, som ikke er tillatt av innehaveren av opphavsretten eller en opphavsrettsbeslektet rettighet som omfattes av dette underavsnittet. Tekniske beskyttelsessystemer skal anses som virkningsfulle når bruken av et beskyttet verk eller annet beskyttet materiale kontrolleres av rettighets-haverne ved bruk av tilgangskontroll eller en beskyttelsesprosess, for eksempel kryptering, koding eller annen omgjøring av verket eller det andre beskyttede materialet, eller en kopikontrollmekanisme som sikrer at beskyttelse oppnås.
4. Uten hensyn til det rettslige vernet som er fastsatt i nr. 1, kan hver part ved behov treffe egnede tiltak for å sikre at det hensiktsmessige rettslige vernet mot omgåelse av tekniske beskyttelsessystemer som er fastsatt i samsvar med denne artikkelen, ikke hindrer dem som er berettiget til unntak eller begrensninger fastsatt i samsvar med artikkel 7.15 (Unntak og begrensninger), i å benytte slike unntak eller begrensninger.

ARTIKKEL 7.17

Forpliktelser med hensyn til rettighetsinformasjon

1. Hver part skal fastsette hensiktsmessig rettslig vern mot enhver person som bevisst og uten tillatelse utfører en av følgende handlinger:
  - a) Fjerning eller endring av elektronisk rettighetsinformasjon.
  - b) Spredning, import for spredning, kringkasting, overføring til eller tilgjengeliggjøring for allmennheten av verk eller annet materiale som er beskyttet i henhold til dette underavsnittet, og der elektronisk rettighetsinformasjon er fjernet eller endret uten tillatelse.
2. når personen vet eller har rimelig grunnlag for å vite at vedkommende ved å gjøre dette vil forårsake, muliggjøre, lette eller skjule et inngrep i en opphavsrettighet eller en opphavsrettsbeslektet rettighet fastsatt ved lov av en part.

3. I denne artikkelen menes med «rettighetsinformasjon» enhver opplysning gitt av rettighetshaverne som identifiserer verket eller annet beskyttet materiale nevnt i denne artikkelen, opphaveren eller en annen rettighetshaver; uttrykket omfatter også opplysninger om vilkårene for bruk av verket eller annet beskyttet materiale samt alle numre eller koder som utgjør slike opplysninger.
4. Nr. 2 får anvendelse dersom noen av disse opplysningene er knyttet til en kopi av eller forekommer i forbindelse med overføring til allmennheten av et verk eller annet beskyttet materiale nevnt i denne artikkelen.

UNDERAVSNITT 7.2.2

VAREMERKER

ARTIKKEL 7.18

Varemerkeklassifisering

Hver part skal opprettholde et varemerkeklassifiseringssystem som er i samsvar med Nice-avtalen angående den internasjonale klassifisering av varer og tjenester for registrering av varemerker av 15. juni 1957, som endret og revidert.

ARTIKKEL 7.19

Tegn som et registrert varemerke kan bestå av

Et varemerke kan bestå av ethvert tegn, særlig ord, herunder personnavn, eller figurer, bokstaver, tall, farger, varens form eller vareemballasjens form, eller lyd, eller en kombinasjon av slike, forutsatt at slike tegn er egnet til å

- a) skille varene eller tjenestene til ulike virksomheter fra hverandre, og
- b) bli gjengitt i de respektive varemerkeregistrene til hver part på en måte som gjør det mulig for kompetente myndigheter og allmennheten klart og entydig å fastslå gjenstanden for den beskyttelsen som innehaveren gis.

ARTIKKEL 7.20

Rettigheter som er knyttet til et registrert varemerke

1. Hver part skal fastsette at registreringen av et varemerke gir innehaveren enerett til det. Innehaveren skal ha rett til å hindre alle tredjeparter som ikke har innehaverens samtykke, i å bruke i handel med varer eller tjenester
  - a) ethvert tegn som er identisk med det registrerte varemerket for varer eller tjenester som er identiske med dem som varemerket er registrert for,
  - b) ethvert tegn som er identisk med eller ligner det registrerte varemerket, for identiske eller lignende varer eller tjenester som varemerket omfatter, der det foreligger forvekslingsfare i det relevante markedet, herunder sannsynlighet for assosiasjon mellom tegnet og det registrerte varemerket, eller
  - c) ethvert tegn som er identisk med eller ligner varemerket (uansett om det brukes i forbindelse med varer eller tjenester som er identiske med

eller ligner eller ikke ligner dem som varemerket er registrert for), dersom dette varemerket er velkjent i den aktuelle parten, og der bruk av tegnet uten rimelig grunn vil dra utilbørlig fordel av, eller være til skade for, varemerkets særpreg eller anseelse.

2. Rettighetene beskrevet over berører ikke eksisterende eldre rettigheter, og berører heller ikke muligheten for at en part gjør rettigheter tilgjengelig på grunnlag av bruk.
3. Dersom gjengivelsen av et varemerke i en ordbok, et leksikon eller lignende oppslagsverk, i trykt eller elektronisk form, gir inntrykk av at det utgjør den generiske betegnelsen for de varene eller tjenestene som varemerket er registrert for, skal utgiveren av verket på skriftlig anmodning fra innehaveren av varemerket sørge for at gjengivelsen av varemerket, snarest mulig og for verker i trykt form senest i neste utgave av utgivelsen, ledsages av en opplysning om at det er et registrert varemerke.

ARTIKKEL 7.21

Registreringsprosedyre

1. Hver part skal sørge for et system for registrering av varemerker der alle endelige avslag som treffes av vedkommende varemerkemyndighet, skal meddeles den berørte part skriftlig, behørig begrunnet, og skal kunne påklages.
2. Hver part skal gi tredjeparter mulighet til å fremme innsigelse mot varemerkesøknader eller eventuelt varemerkeregistreringer.
3. Hver part skal gi tredjeparter mulighet til å søke om å få opphevet eller slettet en varemerkeregistrering. Slike prosedyrer for oppheving eller sletting skal være kontradiktoriske.
4. Hver part skal opprette en offentlig tilgjengelig elektronisk database over varemerkesøknader og varemerkeregistreringer.
5. Hver parts systemer for søknad, behandling, registrering og opprettholdelse av varemerker kan være elektroniske.

ARTIKKEL 7.22

Velkjente varemerker

1. For å sikre vern av velkjente varemerker, som omhandlet i Pariskonvensjonens artikkel 6 b og artikkel 16 nr. 2 og 3 i TRIPS-avtalen, bekrefter hver part betydningen av, og skal følge, «Joint Recommendation Concerning Provisions on the Protection of Well-Known Marks», vedtatt av Paris-unionens forsamling for vern av industriell eiendomsrett og WIPOs

generalforsamling ved den 34. serien av møter av forsamlinger fra WIPO-medlemsstatene 20.–29. september 1999.

2. Partene kan ikke, som vilkår for å fastslå at et varemerke er velkjent, kreve at varemerket er registrert hos denne parten eller i en annen jurisdiksjon, er oppført på en liste over kjente varemerker eller er anerkjent på forhånd som et velkjent varemerke.

ARTIKKEL 7.23

Unntak fra rettigheter som er knyttet til et varemerke

1. Hver part kan fastsette begrensede unntak fra rettighetene knyttet til et varemerke, for eksempel rimelig bruk av beskrivende betegnelser, herunder geografiske betegnelser, og kan fastsette andre begrensede unntak, forutsatt at slike unntak tar hensyn til de rettmessige interessene til innehaveren av varemerket og til tredjeparter.
2. Varemerket skal ikke gi innehaveren rett til å forby at tredjeparter i næringsvirksomhet gjør bruk av
  - a) tredjepartens navn eller adresse, dersom vedkommende tredjepart er en fysisk person,
  - b) tegn eller betegnelser som angir varens eller tjenestens art, kvalitet, mengde, tiltenkte formål, verdi, geografiske opprinnelse, tiden for tilvirkningen av varen eller ytelsen av tjenesten eller andre egenskaper ved varer eller tjenester, eller
  - c) varemerket til å identifisere eller vise til varer eller tjenester som tilhørende innehaveren av dette varemerket, særlig dersom bruken av varemerket er nødvendig for å angi formålet med en vare eller en tjeneste, særlig som tilbehør eller reservedeler, forutsatt at tredjeparten bruker dem i samsvar med hederlig industriell praksis eller god forretningsskikk.
3. Varemerket skal ikke gi innehaveren rett til å forby en tredjepart å gjøre bruk i næringsvirksomhet av en eldre rettighet som bare gjelder for et særskilt geografisk område, dersom denne rettigheten er anerkjent av lovgivningen i den aktuelle parten og blir benyttet innenfor det territoriet som den er anerkjent for.

ARTIKKEL 7.24

Grunnlag for sletting

1. Hver part skal fastsette at et varemerke skal kunne slettes dersom det over et sammenhengende tidsrom på fem år ikke er gjort reell bruk av varemerket i

en part for de varene eller tjenestene det er registrert for, og det ikke foreligger noen gyldig grunn for manglende bruk.

2. Hver part skal også fastsette at et varemerke skal kunne slettes dersom det innen fem år etter at registreringsprosedyren er avsluttet, ikke er gjort reell bruk av varemerket i en part av innehaveren eller med innehaverens samtykke, i forbindelse med de varene eller tjenestene som det er registrert for, og det ikke foreligger noen gyldig grunn for manglende bruk.
3. Det kan imidlertid ikke kreves at innehaverens rett til et varemerke skal oppheves dersom reell bruk av varemerket blir påbegynt eller gjenopptatt mellom utløpet av tidsrommet på fem år og det tidspunktet da det framsettes en begjæring om sletting. Påbegynnes eller gjenopptas bruken innenfor et tidsrom på tre måneder forut for framsettelsen av begjæringen om sletting, som tidligst begynte ved utløpet av det sammenhengende tidsrommet på fem år med manglende bruk, skal det imidlertid ikke tas hensyn til denne bruken dersom forberedelsene til å påbegynne eller gjenoppta bruken først skjer etter at innehaveren er blitt kjent med at begjæringen om sletting kan bli framsatt.
4. Et varemerke skal også kunne slettes dersom varemerket, etter den datoen da det ble registrert,
  - a) som følge av innehaverens handlinger eller passivitet er blitt den alminnelige betegnelsen i handelen for en vare eller tjeneste som det er registrert for, eller
  - b) som følge av den bruken som innehaveren av varemerket eller andre med innehaverens samtykke har gjort av varemerket i forbindelse med de varene eller tjenestene som det er registrert for, vil kunne villedde offentligheten, særlig med hensyn til disse varenes eller tjenestenes art, kvalitet eller geografiske opprinnelse.

ARTIKKEL 7.25

Retten til å forby forberedende handlinger knyttet til bruk av emballasje eller andre midler

Dersom det er fare for at emballasje, etiketter, merker, sikkerhets- eller ekthetslementer eller -innretninger, eller andre midler som varemerket er anbrakt på, kan bli brukt i forbindelse med varer eller tjenester, og denne bruken kan utgjøre et inngrep i rettighetene til innehaveren av varemerket, har innehaveren av varemerket rett til å forby følgende handlinger dersom de utføres i næringsvirksomhet:

- a) Å anbringe et tegn som er identisk med eller ligner varemerket, på emballasje, etiketter, merker, sikkerhets- eller ekthetslementer eller -innretninger, eller andre midler som merket kan anbringes på.
- b) Å tilby eller bringe i omsetning, eller lagre for disse formålene, eller importere eller eksportere, emballasje, etiketter, merker, sikkerhets- eller ekthetslementer eller -innretninger, eller andre midler som merket er anbrakt på.

ARTIKKEL 7.26

Ond tro-søknader

Et varemerke skal kunne kjennes ugyldig dersom søkeren har søkt om registrering av varemerket i ond tro. Hver part kan dessuten fastsette at et slikt varemerke ikke skal registreres.

UNDERAVSNITT 7.2.3

DESIGN

ARTIKKEL 7.27

Beskyttelse av registrerte design

1. Hver part skal sørge for beskyttelse av design som er nye og har individuell karakter. Denne beskyttelsen skal gis av registreringen, og skal gi innehaverne enerett i samsvar med dette underavsnittet.
2. Innehaveren av et registrert design skal ha rett til minst å hindre at andre uten innehaverens samtykke framstiller, bruker, tilbyr for salg, selger, importerer, eksporterer eller lagerfører et produkt der designet inngår eller er anvendt, og der slike handlinger skjer i ervervsøyemed.
3. Et design som anvendes på eller inngår i et produkt som utgjør en del av et sammensatt produkt, skal anses å være nytt og inneha individuell karakter bare
  - a) dersom delen, når den inngår i det sammensatte produktet, fortsatt er synlig under normal bruk av produktet, og
  - b) i den grad disse synlige trekkene ved delen i seg selv oppfyller kravene til nyhet og individuell karakter.
4. For formålene i nr. 3 bokstav a) betyr «normal bruk» sluttbrukerens bruk unntatt vedlikehold, service eller reparasjon.

ARTIKKEL 7.28

Vernets varighet

Varigheten av den beskyttelsen som er tilgjengelig for registrerte design, herunder fornyelser av registrerte design, skal være 25 år fra datoen da søknaden ble inngitt⁶¹. En part kan fastsette en kortere vernetid for design for deler som brukes til reparasjon av et produkt.

---

⁶¹ Hver part kan fastsette den relevante datoen for inngivelse av søknaden i samsvar med sin egen lovgivning.

ARTIKKEL 7.29

Unntak

1. Hver part kan fastsette begrensede unntak fra beskyttelsen av design, forutsatt at slike unntak ikke i urimelig grad er i strid med normal utnyttelse av designene og ikke fører til urimelig skade for de rettmessige interessene til innehaveren av designet, idet det i hvert tilfelle tas hensyn til tredjeparters rettmessige interesser.
2. Beskyttelsen skal ikke omfatte design som utelukkende skyldes tekniske eller funksjonelle avveininger. Et design skal ikke kunne tilskrives ytre trekk ved et produkt som nødvendigvis må gjengis i akkurat denne formen og disse dimensjonene for at produktet som designet inngår i eller brukes på, skal kunne knyttes mekanisk til eller plasseres i, rundt eller mot et annet produkt, slik at produktet eller produktene kan utføre sin funksjon.
3. Som unntak fra nr. 2 skal et design i samsvar med vilkårene fastsatt i artikkel 7.27 (Beskyttelse av registrerte design) nr. 1 kunne bestå i et design som har som formål å gjøre det mulig å sette sammen eller sammenkople flere gjensidig utskiftbare produkter i et modulbasert system.

ARTIKKEL 7.30

Forholdet til opphavsrett

Hver part skal sørge for at design også skal kunne omfattes av vern i henhold til partens opphavsrettsrettslovgivning fra den datoen designet ble skapt eller fastholdt i en hvilken som helst form. I hvilken utstrekning og på hvilke vilkår slikt vern gis, herunder hvilket nivå av originalitet som kreves, skal fastsettes av hver part.

UNDERAVSNITT 7.2.4

GEOGRAFISKE BETEGNELSER OG TRADISJONELLE BETEGNELSER

ARTIKKEL 7.31

Dette underavsnittets virkning

Bestemmelsene i dette underavsnittet erstatter i sin helhet artikkel 46 og 47 i avtalen om ordninger mellom Island, Fyrstedømmet Liechtenstein, Kongeriket Norge og Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irland som følge av Det forente kongerikes uttreden fra Den europeiske union, EØS-avtalen og andre avtaler som gjelder mellom Det forente kongerike og EØS/EFTA-statene i kraft av Det forente kongerikes medlemskap i Den europeiske union. utferdiget i London 28. januar 2020 («separasjonsavtalen»).

ARTIKKEL 7.32

Virkeområde

1. Dette underavsnittet får anvendelse på anerkjennelse og beskyttelse av geografiske betegnelser for landbruksprodukter og næringsmidler med opprinnelse i Det forente kongerikes og Islands territorier, og for viner, aromatiserte viner og alkoholsterke drikker med opprinnelse i partenes⁶² territorier samt tradisjonelle betegnelser med opprinnelse i Det forente kongerike⁶³.
2. Dette underavsnittet får ikke anvendelse på Norges anerkjennelse og beskyttelse av geografiske betegnelser for landbruksvarer og næringsmidler med opprinnelse i Det forente kongerikes territorium.

ARTIKKEL 7.33

Systemer for registrering og beskyttelse av geografiske betegnelser

1. Partene skal fortsette å anvende systemer for registrering og beskyttelse av geografiske betegnelser på sine territorier som omfatter minst følgende:⁶⁴

---

⁶² Dette underavsnittet får ikke anvendelse på geografiske betegnelser som er beskyttet av partene i henhold til andre internasjonale avtaler som partene omfattes av.

⁶³ Uten at det berører dette nummeret, kan de geografiske betegnelsene og de tradisjonelle betegnelsene knyttet til Det forente kongerike oppført i vedlegg XXIV (Det forente kongerikes geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser) omfatte de geografiske betegnelsene og tradisjonelle betegnelsene i kronbesittelsene Guernsey, Jersey og Isle of Man.

⁶⁴ Det forente kongerike anerkjenner at systemene for registrering og beskyttelse av geografiske betegnelser som gjelder på hvert av territoriene til Island og Norge på datoen for denne avtalens ikrafttredelse, overholder det som er fastsatt i denne artikkelen.

- a) Et register over geografiske betegnelser som er beskyttet på deres respektive territorier.
- b) En administrativ prosess der det kontrolleres at geografiske betegnelser identifiserer en vare som har sin opprinnelse i et territorium, en region eller et sted der en gitt kvalitet, et bestemt omdømme eller andre kjennetegn ved varen i det vesentlige kan tilskrives varens geografiske opprinnelse.
- c) Et krav om at en geografisk betegnelse skal tilsvare ett eller flere bestemte produkter som det er fastsatt en produktspesifikasjon for, og som bare kan endres ved en behørig administrativ prosess.
- d) Kontrollbestemmelser som får anvendelse på produksjonen.
- e) Lovbestemmelser som fastsetter at en geografisk betegnelse kan brukes av enhver aktør som markedsfører produktet i samsvar med tilsvarende spesifikasjon.
- f) En prosedyre for innsigelse som gjør det mulig å ta hensyn til de rettmessige interessene til tidligere brukere av navn, uansett om disse navnene er vernet som en form for immaterialrett eller ikke.

ARTIKKEL 7.34

Anerkjennelse av spesifikke geografiske betegnelser

1. I Island skal Det forente kongerikes geografiske betegnelser oppført i del A, B og D i vedlegg XXIV (Det forente kongerikes geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser) beskyttes for de produktene som bruker disse geografiske betegnelsene, i samsvar med det beskyttelsesnivået som er fastsatt i dette underavsnittet.
2. I Norge skal Det forente kongerikes geografiske betegnelser oppført i del B og D i vedlegg XXIV (Det forente kongerikes geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser) beskyttes for de produktene som bruker disse geografiske betegnelsene, i samsvar med det beskyttelsesnivået som er fastsatt i dette underavsnittet.
3. I Det forente kongerike skal Norges geografiske betegnelser oppført i vedlegg XXIII (Norges geografiske betegnelser) beskyttes for produkter som bruker disse geografiske betegnelsene, i samsvar med det beskyttelsesnivået som er fastsatt i dette underavsnittet.
4. I Det forente kongerike skal Islands geografiske betegnelser oppført i del A i vedlegg XXII (Islands geografiske betegnelser) beskyttes for produkter som bruker disse geografiske betegnelsene, i samsvar med det beskyttelsesnivået som er fastsatt i dette underavsnittet.

ARTIKKEL 7.35

Beskyttelse av tradisjonelle betegnelser

I Island og Norge skal Det forente kongerikes tradisjonelle betegnelser oppført i del C i vedlegg XXIV (Det forente kongerikes geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser) beskyttes mot

- a) ethvert misbruk, også når den beskyttede betegnelsen følges av et uttrykk som «stil», «type», «metode», «som framstilt i», «etterligning», «smak», «som» eller tilsvarende,
- b) enhver annen uberettiget eller villedende angivelse i markedsføringen av et produkt med hensyn til dets art, kjennetegn eller vesentlige egenskaper, og
- c) enhver annen praksis som kan villeder forbrukeren.

ARTIKKEL 7.36

Rett til bruk

En geografisk betegnelse som er beskyttet i henhold til dette underavsnittet, kan brukes av enhver aktør som markedsfører landbruksvarer, næringsmidler, vin, aromatiserte viner eller brennevin som overholder den tilsvarende spesifikasjonen.

ARTIKKEL 7.37

Beskyttelsens omfang

1. Geografiske betegnelser nevnt i artikkel 7.34 (Anerkjennelse av spesifikke geografiske betegnelser), herunder de som er tilføyd i henhold til artikkel 7.40 (Endring av vedleggene om geografiske betegnelser) og artikkel 7.41 (Behandling av spesifikke geografiske betegnelser), er beskyttet mot
  - a) direkte eller indirekte kommersiell bruk av ethvert slag i betegnelsen på eller presentasjonen av et produkt som angir eller antyder at det aktuelle produktet har sin opprinnelse i et annet geografisk område enn det egentlige opprinnelsesstedet, på en måte som villeder allmennheten med hensyn til produktets geografiske opprinnelse,
  - b) ethvert misbruk og enhver etterligning eller antydning, også når produktets eller tjenestens virkelige opprinnelse er angitt eller den geografiske betegnelsen er brukt⁶⁵ i oversettelse eller transkripsjon

---

⁶⁵ Det presiseres at dette vurderes i det enkelte tilfelle. Denne bestemmelsen får ikke anvendelse dersom det kan dokumenteres at det ikke er noen sammenheng mellom den beskyttede betegnelsen og den oversatte eller translittererte betegnelsen.

- eller ledsaget av uttrykk som «stil», «type», «metode», «som framstilt i», «etterligning», «smak», «som» eller tilsvarende,
- c) enhver annen uberettiget eller villedende angivelse i markedsføringen av et produkt av dets opprinnelse, art eller vesentlige egenskaper som kan gi et feilaktig inntrykk av dets opprinnelse, og
  - d) enhver annen bruk som innebærer illojal konkurranse i henhold til Pariskonvensjonens artikkel 10 b.
2. Dette underavsnittet berører på ingen måte en persons rett til i næringsvirksomhet å bruke personens navn eller navnet på forgjengeren i virksomheten, med mindre et slikt navn brukes på en slik måte at forbrukerne villedes.
  3. Dersom partenes geografiske betegnelser er helt eller delvis homonyme, skal hver betegnelse beskyttes, forutsatt at den er blitt brukt i god tro. Hver part skal fastsette de praktiske bruksvilkårene for helt eller delvis å skille de helt eller delvis homonyme geografiske betegnelsene fra hverandre, idet det tas hensyn til behovet for å sikre rettferdig behandling av de berørte produsentene og unngå at forbrukerne villedes.
  4. Intet i dette underavsnittet skal pålegge en part å beskytte en geografisk betegnelse som ikke er eller ikke lenger er beskyttet i opprinnelseslandet, eller som har gått ut av bruk i det landet. Hver part skal underrette de andre partene dersom en geografisk betegnelse ikke lenger er beskyttet på opprinnelsespartens territorium. Slik underretning skal skje i samsvar med artikkel 7.40 (Endring av vedleggene om geografiske betegnelser) nr. 4.
  5. Beskyttelsen av en geografisk betegnelse i henhold til denne artikkelen er ikke til hinder for fortsatt bruk av et varemerke som det er søkt om, som er registrert eller som er etablert ved bruk, dersom denne muligheten er fastsatt i den berørte lovgivningen, på en parts territorium før datoen for søknad om beskyttelse av den geografiske betegnelsen. Et slikt varemerke kan fortsatt brukes og fornyes for dette produktet selv om den geografiske betegnelsen er beskyttet, forutsatt at det ikke finnes noe grunnlag for varemerkets ugyldighet eller sletting i den berørte partens lovgivning. Datoen for søknad om beskyttelse av den geografiske betegnelsen bestemmes i samsvar med artikkel 7.39 (Forhold til varemerker) nr. 2.
  6. Et navn kan ikke registreres som en geografisk betegnelse dersom det er i strid med navnet på en plantesort, herunder en druesort, eller en dyrerace og dette kan villege forbrukeren med hensyn til produktets virkelige opprinnelse.
  7. Det kreves ikke at en part beskytter et navn som geografisk betegnelse i henhold til dette underavsnittet dersom dette navnet er den betegnelsen som vanligvis brukes som fellesnavn på det felles språket for den berørte varen på denne partens territorium.

8. Det skal ikke kreves at en part beskytter et navn som en geografisk betegnelse i henhold til dette underavsnittet dersom det i lys av varemerkets omdømme og anerkjennelse og det tidsrommet det har vært brukt i, vil kunne villede forbrukerne om produktets faktiske identitet.

ARTIKKEL 7.38

Håndheving av beskyttelse

Hver part skal bemyndige sine kompetente myndigheter til, på eget initiativ eller på anmodning fra en berørt part, i samsvar med partens lovgivning å treffe hensiktsmessige tiltak for å beskytte en annen parts geografiske betegnelser som er beskyttet i henhold til dette underavsnittet.

ARTIKKEL 7.39

Forhold til varemerker

1. Registrering av et varemerke som tilsvarende en av situasjonene nevnt i artikkel 7.37 (Beskyttelsens omfang) nr. 1 i forbindelse med en geografisk betegnelse som er beskyttet i henhold til artikkel 7.34 (Anerkjennelse av spesifikke geografiske betegnelser) for lignende produkter, herunder dem som er tilføyd i henhold til artikkel 7.40 (Endring av vedleggene om geografiske betegnelser) og artikkel 7.41 (Behandling av spesifikke geografiske betegnelser), skal avslås eller erklæres ugyldig av partene, forutsatt at en søknad om registrering av varemerket inngis etter datoen for søknad om beskyttelse av den geografiske betegnelsen på det berørte territoriet.
2. For formålene i nr. 1 gjelder følgende:
  - a) For geografiske betegnelser nevnt i artikkel 7.34 (Anerkjennelse av spesifikke geografiske betegnelser) nr. 1 og oppført i del A i vedlegg XXIV (Det forente kongerikes geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser) som gjeldende på datoen for ikrafttredelse av denne avtalen, skal datoen for søknad om beskyttelse være 1. mai 2018.
  - b) For geografiske betegnelser nevnt i artikkel 7.34 (Anerkjennelse av spesifikke geografiske betegnelser) og oppført i del B og D i vedlegg XXIV (Det forente kongerikes geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser) og vedlegg XXIII (Norges geografiske betegnelser) på datoen for ikrafttredelse av denne avtalen, skal datoen for søknad om beskyttelse være den datoen da søknaden som førte til den første registreringen av den geografiske betegnelsen i Unionen, ble inngitt til Europakommisjonen.
  - c) For geografiske betegnelser som er nevnt i artikkel 7.40 (Endring av vedleggene om geografiske betegnelser), og som er tilføyd til et

vedlegg omhandlet i artikkel 7.40 (Endring av vedleggene om geografiske betegnelser) nr. 1 etter datoen for ikrafttredelse av denne avtalen, skal datoen for søknad om beskyttelse være den datoen da en part mottar en anmodning fra den andre parten om å beskytte en geografisk betegnelse.

- d) For geografiske betegnelser nevnt i artikkel 7.41 (Behandling av spesifikke geografiske betegnelser) og oppført i del A i vedlegg XXIV (Det forente kongerikes geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser) eller del A i vedlegg XXII (Islands geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser) etter datoen for ikrafttredelse av denne avtalen, skal datoen for søknad om beskyttelse være den datoen da denne avtalen undertegnes.

ARTIKKEL 7.40

Endring av vedleggene om geografiske betegnelser

1. Partene er enige om muligheten for å tilføye geografiske betegnelser i del A, B og D i vedlegg XXIV (Det forente kongerikes geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser), i vedlegg XXIII (Norges geografiske betegnelser) og i del A i vedlegg XXII (Islands geografiske betegnelser) i samsvar med prosedyren fastsatt i denne artikkelen etter fullføring av en prosedyre for innsigelse, og etter at de geografiske betegnelse er undersøkt på en måte som de berørte parter er tilfreds med.
2. For at en geografisk betegnelse skal tilføyes i et vedlegg nevnt i nr. 1, skal hvert av følgende inntreffe:
  - a) Parten som den relevante geografiske betegnelsen kommer fra (anmodende part), skal inngi en søknad til en annen part (mottakende part) om å innlede en prosedyre for undersøkelse og innsigelse med sikte på tilføvelse i det aktuelle vedlegget.
  - b) Den anmodende parten skal sende sin anmodning til underkomiteen for handel med varer nedsatt i henhold til artikkel 2.19 (Underkomité for handel med varer) i avsnitt 2.1 (Alminnelige bestemmelser om handel med varer).
  - c) Når den mottakende parten mottar en søknad, skal den uten utilbørlig forsinkelse iverksette alle nødvendige prosedyrer for undersøkelse og innsigelse.
  - d) Når disse prosedyrene er fullført, skal mottakende part så snart det er praktisk mulig, underrette anmodende part og underkomiteen for handel med varer om resultatet med hensyn til den geografiske betegnelsen den har vurdert.

3. På det første møtet i underkomiteen for handel med varer etter mottak av en underretning som nevnt i nr. 2 bokstav d) som bekrefter at en geografisk betegnelse er berettiget til beskyttelse på den mottakende partens territorium, skal underkomiteen for handel med varer vurdere anmodningen fra anmodende part med sikte på å fremme en anbefaling til den blandede komiteen i henhold til artikkel 2.19 (Underkomité for handel med varer) nr. 5 i avsnitt 2.1 (Alminnelige bestemmelser om handel med varer) om at den geografiske betegnelsen bør tilføyes i det relevante vedlegget.
4. Dersom en geografisk betegnelse ikke lenger er beskyttet i opprinnelseslandet eller har gått ut av bruk i dette landet i henhold til artikkel 7.37 (Beskyttelsens omfang) nr. 4, skal den parten som den geografiske betegnelsen stammer fra, underrette den andre parten og underkomiteen for handel med varer. På det første møtet i underkomiteen for handel med varer etter mottak av underretningen nevnt i dette nummeret skal underkomiteen for handel med varer fremme en anbefaling til den blandede komiteen om at den geografiske betegnelsen skal fjernes fra det relevante vedlegget.

ARTIKKEL 7.41

Behandling av spesifikke geografiske betegnelser

1. Uten hensyn til artikkel 7.40 (Endring av vedleggene om geografiske betegnelser) skal Island snarest mulig etter mottak av de tilsvarende spesifikasjonene gjennomføre en prosedyre for undersøkelse og innsigelse med hensyn til de Det forente kongerikes geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser oppført i del E i vedlegg XXIV (Det forente kongerikes geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser).
2. Uten hensyn til artikkel 7.40 (Endring av vedleggene om geografiske betegnelser) skal Det forente kongerike snarest mulig etter mottak av den tilsvarende spesifikasjonen gjennomføre en prosedyre for undersøkelse og innsigelse med hensyn til Islands geografiske betegnelse oppført i del B i vedlegg XXI (Islands geografiske betegnelser).
3. Ved fullføring av prosedyrene nevnt i nr. 1 og 2 skal Island og Det forente kongerike så snart det er praktisk mulig underrette underkomiteen for handel med varer om utfallet med hensyn til de geografiske betegnelsene som de har vurdert.
4. Underkomiteen for handel med varer skal fremme en anbefaling til den blandede komiteen i henhold til artikkel 2.19 (Underkomité for handel med varer) nr. 5 i avsnitt 2.1 (Alminnelige bestemmelser om handel med varer) om å tilføye de geografiske betegnelsene som er bekreftet å kunne beskyttes, i del A i vedlegg XXIV (Det forente kongerikes geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser) eller del A i vedlegg XXII (Islands geografiske betegnelser).

ARTIKKEL 7.42

Individuelle søknader om beskyttelse av geografiske betegnelser og tradisjonelle betegnelser

Bestemmelsene i dette underavsnittet berører ikke retten til å søke om anerkjennelse og beskyttelse av en geografisk betegnelse i henhold til en parts relevante lovgivning.

ARTIKKEL 7.43

Opprinnelsesangivelser og landsnavn

1. Hver part skal sørge for rettslige midler til å hindre at det registreres et varemerke som inneholder en opprinnelsesangivelse eller et landsnavn i tilknytning til en vare eller tjeneste på en slik måte at forbrukerne villedes med hensyn til varens eller tjenestens opprinnelse. Denne bestemmelsen får anvendelse selv om stedsnavnet oversettes eller brukes i endret form dersom slik bruk fører til at allmennheten villedes med hensyn til varens eller tjenestens virkelige opprinnelsessted.

Hver part skal i samsvar med sine forpliktelser i henhold til Pariskonvensjonens artikkel 6 c sørge for at offentlige våpen, flagg og andre statseblemer tilhørende en annen part hindres i å bli brukt eller registrert som varemerke eller design uten tillatelse fra relevante kompetente myndigheter i den andre parten, dersom en slik parts nasjonale lovgivning krever slik tillatelse. Dette nummeret får også anvendelse på tegn som kan forveksles med en parts offentlige våpen, flagg og andre statseblemer.

UNDERAVSNITT 7.2.5

PATENTER

ARTIKKEL 7.44

Patenter og folkehelse

1. Partene anerkjenner betydningen av erklæringen om TRIPS-avtalen og folkehelsen, vedtatt 14. november 2001 av WTOs ministerkonferanse i Doha («Doha-erklæringen»). Ved fortolkning og gjennomføring av rettigheter og forpliktelser i henhold til dette underavsnittet skal hver av partene sikre samsvar med Doha-erklæringen.
2. Hver part skal gjennomføre artikkel 31 *bis* i TRIPS-avtalen samt vedlegget til TRIPS-avtalen og tillegget til vedlegget til TRIPS-avtalen.

ARTIKKEL 7.45

Forlengelse av vernetiden for legemidler og for plantevernmidler som et patent for legemidler og plantevernmidler gir⁶⁶

1. Partene anerkjenner at legemidler og plantevernmidler⁶⁷ som er beskyttet av et patent i den respektive parten, kan være underlagt en administrativ godkjenningssprosedyre før de bringes i omsetning på deres respektive markeder. Partene anerkjenner at tidsrommet mellom inngivelsen av en søknad om et patent og den første tillatelsen til å bringe produktet i omsetning, som fastsatt for dette formålet i relevant regelverk, kan forkorte vernetiden for patentet.
2. Hver part skal i samsvar med sitt lovverk sørge for ytterligere beskyttelse av et produkt som er beskyttet av et patent og har vært gjenstand for en administrativ godkjenningssprosedyre som nevnt i nr. 1, for å kompensere innehaveren av et patent for reduksjonen i den effektive patentbeskyttelsen. Vilkårene for slik ytterligere beskyttelse, herunder lengde, skal fastsettes i samsvar med partenes lovverk.
3. I dette kapitlet menes med «legemiddel»

---

⁶⁶ Liechtenstein utsteder ikke markedsføringstillatelser for å bringe plantevernmidler eller legemidler i omsetning. I stedet utstedes markedsføringstillatelser i Liechtenstein av relevante sveitsiske eller østerrikske myndigheter i samsvar med gjeldende sveitsisk regelverk og regelverk i Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS).

⁶⁷ For dette kapitlets formål er «plantevernmidler» for hver enkelt part definert i partenes respektive lovgivninger.

- a) ethvert stoff eller enhver sammensetning av stoffer som presenteres som et middel med egenskaper til å helbrede eller forebygge sykdom hos mennesker eller dyr, eller
- b) ethvert stoff eller enhver sammensetning av stoffer som kan anvendes i eller på kroppen eller tilføres mennesker eller dyr, enten med sikte på å gjenopprette, korrigere eller endre fysiologiske funksjoner gjennom en farmakologisk, immunologisk eller metabolsk virkning, eller for å stille en medisinsk diagnose.

UNDERAVSNITT 7.2.6

BESKYTTELSE AV FORTROLIG INFORMASJON

ARTIKKEL 7.46

Beskyttelse av forretningshemmeligheter

1. Hver part skal fastsette hensiktsmessige sivilrettslige prosedyrer og rettsmidler for alle innehavere av forretningshemmeligheter for å hindre, og få erstatning for, tilegnelse, bruk eller formidling av forretningshemmeligheter når dette skjer på en måte som er i strid med god forretningsskikk.
2. I dette underavsnittet menes med
  - a) «forretningshemmelighet» informasjon som oppfyller alle følgende krav:
    - i) Den er hemmelig i den forstand at den ikke, sett som helhet eller på grunn av elementenes konkrete sammenstilling, er allment kjent eller lett tilgjengelig for personer i kretser der det er vanlig å behandle den aktuelle typen informasjon.
    - ii) Den har en salgsverdi fordi den er hemmelig.
    - iii) Den personen som lovlig kontrollerer informasjonen, har truffet tiltak som er rimelige under de gitte omstendighetene, for å holde den hemmelig,
  - b) «innehaver av en forretningshemmelighet» en fysisk eller juridisk person som lovlig kontrollerer en forretningshemmelighet.
3. For dette underavsnittets formål skal minst følgende atferd anses å være i strid med god forretningsskikk:
  - a) Tilegnelse av en forretningshemmelighet uten samtykke fra innehaveren av forretningshemmeligheten, når den innhentes ved ulovlig tilgang til eller ved tilegnelse eller kopiering av dokumenter, gjenstander, materialer, stoffer eller elektroniske filer som lovlig kontrolleres av innehaveren av forretningshemmeligheten, og som inneholder forretningshemmeligheten, eller som forretningshemmeligheten kan utledes fra.
  - b) Bruk eller formidling av en forretningshemmelighet uten samtykke fra innehaveren av forretningshemmeligheten av en person som har vist seg å oppfylle noen av følgende vilkår:

- i) Har tilegnet seg forretningshemmeligheten på en måte som nevnt i bokstav a),
    - ii) har misligholdt en avtale om fortrolighet eller en annen forpliktelse til ikke å formidle forretningshemmeligheten, eller
    - iii) har misligholdt en avtaleforpliktelse eller en annen forpliktelse til å begrense bruken av forretningshemmeligheten.
  - c) Tilegnelse, bruk eller formidling av en forretningshemmelighet utført av en person som, på tidspunktet for tilegnelsen, bruken eller formidlingen, visste eller under de gitte omstendighetene burde ha visst at forretningshemmeligheten var mottatt direkte eller indirekte fra en person som brukte eller formidlet forretningshemmeligheten ulovlig i henhold til bokstav b).
4. Ingenting i dette underavsnittet skal forstås som et krav om at en part skal anse noen av følgende former for atferd å være i strid med god forretningskikk:
- a) Uavhengig oppdagelse eller frambringelse.
  - b) Observasjon, undersøkelse, demontering eller prøving av et produkt som er gjort tilgjengelig for allmennheten, eller som den personen som tilegner seg opplysningene, innehar lovlig, og der denne personen ikke har noen rettsgyldig plikt til å begrense tilegnelsen av forretningshemmeligheten.
  - c) Tilegnelse, bruk eller formidling av en forretningshemmelighet som kreves eller tillates i henhold til lovgivningen til hver av partene.
  - d) Utøvelsen av arbeidstakeres eller arbeidstakerrepresentanters rett til informasjon og konsultasjon i samsvar med den aktuelle partens lovverk.
5. Ingenting i dette underavsnittet berører utøvelsen av yrings- og informasjonsfrihet, herunder medienes frihet og mediemangfold, slik de er vernet i hver av partene, eller begrenser arbeidstakernes mobilitet eller påvirker uavhengigheten til partene i arbeidslivet og deres rett til å inngå tariffavtaler i samsvar med den aktuelle partens lovverk.

ARTIKKEL 7.47

Beskyttelse av data som er framlagt for å oppnå markedsføringstillatelse for et legemiddel⁶⁸

1. Hver part skal beskytte forretningsmessig fortrolige opplysninger som framlegges for å få markedsføringstillatelse for legemidler («markedsføringstillatelse»), mot formidling til tredjeparter, med mindre det treffes tiltak for å sikre at dataene vernes mot urimelig kommersiell bruk, eller formidling er nødvendig av hensyn til tvingende allmenne hensyn.
2. Hver part skal i et begrenset tidsrom som fastsettes ut fra nasjonal rett, og i samsvar med eventuelle vilkår fastsatt i dens nasjonale rett, sikre at myndigheten med ansvar for å gi markedsføringstillatelse ikke godtar en senere søknad om markedsføringstillatelse som bygger på resultatene av prekliniske eller kliniske forsøk som er framlagt i søknaden til nevnte myndighet om den første markedsføringstillatelsen, uten uttrykkelig samtykke fra innehaveren av den første markedsføringstillatelsen, med mindre internasjonale avtaler som alle partene er part i, fastsetter noe annet.
3. Hver part skal i et begrenset tidsrom som fastsettes i nasjonal rett, og i samsvar med eventuelle vilkår fastsatt i nasjonal rett, også sikre at et legemiddel som senere godkjennes av nevnte myndighet på grunnlag av resultatene av de prekliniske og kliniske forsøkene nevnt i nr. 2, ikke bringes i omsetning uten uttrykkelig samtykke fra innehaveren av den første markedsføringstillatelsen, med mindre internasjonale avtaler som alle partene er part i, fastsetter noe annet.
4. Denne artikkelen berører ikke ytterligere vernetid som hver av partene kan fastsette i sin nasjonale rett.

ARTIKKEL 7.48

Beskyttelse av data framlagt for å oppnå markedsføringstillatelse for plantevernmidler eller biocidprodukter⁶⁹

1. Hver part skal anerkjenne en midlertidig rett for eieren av en forsøks- eller undersøkelsesrapport som er framlagt for første gang for å oppnå en markedsføringstillatelse vedrørende sikkerheten til og effektiviteten av et aktivt stoff, plantevernmiddel eller biocidprodukt. I slike perioder skal

---

⁶⁸ I henhold til «Notenaustausch vom 11. Dezember 2001 zwischen der Schweiz und Liechtenstein betreffend die Geltung der schweizerischen Heilmittelgesetzgebung in Liechtenstein» anvender Liechtenstein sveitsisk lovgivning om terapeutiske produkter (legemidler og medisinsk utstyr). Ved eventuell motstrid mellom denne artikkelen og den sveitsiske lovgivningen om terapeutiske produkter har sistnevnte forrang.

⁶⁹ I henhold til tolltraktaten anvender Liechtenstein den sveitsiske lovgivningen om plantevernmidler. Ved eventuell motstrid mellom denne artikkelen og den sveitsiske lovgivningen om plantevernmidler har sistnevnte forrang.

forsøks- eller undersøkelsesrapporten ikke brukes til fordel for noen annen person som søker om en markedsføringstillatelse for et aktivt stoff, plantevernmiddel eller biocidprodukt, med mindre den første eieren uttrykkelig har gitt sitt samtykke. I denne artikkelen omtales denne retten som «vern av personopplysninger».

2. Forsøks- eller undersøkelsesrapporten som framlegges i forbindelse med markedsføringstillatelse for et aktivt stoff eller plantevernmiddel, skal oppfylle følgende vilkår:
  - a) den er nødvendig for tillatelsen eller for en endring av tillatelsen for å tillate bruk på en annen vekst, og
  - b) den er bekreftet å være i samsvar med prinsippene for god laboratoriepraksis eller god forsøkspraksis.
3. Varigheten av vernet av personopplysninger skal være minst 10 år fra den første tillatelsen gis av en relevant myndighet i parten.
4. Hver part skal sikre at de offentlige organene som har ansvar for å utstede en markedsføringstillatelse, ikke bruker opplysningene nevnt i nr. 1 og 2 til fordel for en etterfølgende søker i forbindelse med en etterfølgende markedsføringstillatelse, uansett om opplysningene er gjort tilgjengelige for allmennheten eller ikke.
5. Hver part skal fastsette regler for å unngå duplisering av forsøk på virveldyr.

AVSNITT 7.3

HÅNDHEVING AV IMMATERIALRETTIGHETER

UNDERAVSNITT 7.3.1

ALMINNELIGE BESTEMMELSER

ARTIKKEL 7.49

Generelle forpliktelser

1. Hver part skal i sin respektive lovgivning fastsette nødvendige tiltak, prosedyrer og rettsmidler for å sikre håndheving av immaterialrettigheter.
2. For formålene i underavsnitt 7.3.1 (Alminnelige bestemmelser), 7.3.2 (Sivil og administrativ håndheving) og 7.3.4 (Sivilrettslige prosedyrer og rettsmidler for forretningshemmeligheter) omfatter begrepet «immaterialrettigheter» ikke rettigheter som omfattes av underavsnitt 7.2.6 (Beskyttelse av fortrolig informasjon).
3. Tiltakene, prosedyrene og rettsmidlene nevnt i nr. 1 skal
  - a) være rimelige og rettferdige,
  - b) ikke være unødig kompliserte eller kostbare eller medføre urimelige frister eller uberettigede forsinkelser,
  - c) være virkningsfulle, forholdsmessige og avskrekkende,
  - d) anvendes på en slik måte at det unngås at det skapes hindringer for lovlig handel, og slik at det sikres vern mot misbruk av dem.

ARTIKKEL 7.50

Personer med rett til å søke om anvendelse av tiltak, prosedyrer og rettsmidler

Hver part skal anerkjenne som personer med rett til å søke om anvendelse av tiltakene, prosedyrene og rettsmidlene nevnt i underavsnitt 7.3.2 og 7.3.4 i dette avsnittet

- a) innehavere av immaterialrettigheter i samsvar med en parts lovgivning,
- b) alle andre personer som har tillatelse til å benytte disse rettighetene, særlig lisenstakere, i den grad det er tillatt i henhold til og i samsvar med en parts lovgivning, og

- c) forbund og sammenslutninger⁷⁰, i den grad det er tillatt i henhold til og i samsvar med en parts lovgivning.

---

⁷⁰ Det presiseres at i den grad det er tillatt i henhold til en parts lovgivning, omfatter «forbund og sammenslutninger» minst organer for kollektiv rettighetsforvaltning og bransjeorganisasjoner som regelmessig anerkjennes som organer med rett til å representere innehavere av immaterialrettigheter.

UNDERAVSNITT 7.3.2

SIVIL OG ADMINISTRATIV HÅNDHEVING

ARTIKKEL 7.51

Tiltak for å sikre bevis

1. Hver part skal sikre at kompetente rettsmyndigheter, også før en rettergang som fører til en realitetsavgjørelse begynner, etter søknad fra en part som har framlagt rimelig tilgjengelige bevis til støtte for sine påstander om at det er gjort inngrep i deres immaterialrettigheter eller er i ferd med å bli gjort inngrep, kan iverksette raske og effektive midlertidige tiltak for å bevare relevante bevis med hensyn til det påståtte inngrepet, forutsatt hensiktsmessige beskyttelsestiltak og vern av fortrolige opplysninger.
2. Slike tiltak kan omfatte den detaljerte beskrivelsen, enten det tas stikkprøver eller ikke, eller fysisk beslaglegging av varer som påstås å gjøre inngrep, og, i relevante tilfeller, materialer og midler som brukes i produksjonen og/eller distribusjonen av disse varene, og dokumenter i tilknytning til dette.
3. En parts rettsmyndigheter skal ha myndighet til å vedta midlertidige tiltak uten at den andre parten i saken høres, særlig dersom forsinkelse med sannsynlighet vil føre til uopprettelig skade for rettighetshaveren, eller dersom det er en påviselig risiko for at bevis kan ødelegges.

ARTIKKEL 7.52

Bevis

1. Hver part skal treffe de tiltakene som er nødvendige for å gjøre det mulig for kompetente rettsmyndigheter å beordre, etter søknad fra en part som har framlagt tilstrekkelig med rimelig tilgjengelige bevis til støtte for sine påstander, og som ved dokumentasjonen av disse påstandene har angitt bevismateriale som er under motpartens kontroll, at motparten framlegger bevisene, forutsatt at fortrolige opplysninger beskyttes.
2. Hver part skal også treffe de tiltakene som er nødvendige for å gjøre det mulig for kompetente rettsmyndigheter, der dette er hensiktsmessig, ved inngrep i en immaterialrettighet begått i kommersielt omfang, på samme vilkår som i nr. 1 å beordre oversendelse av bank-, finans- eller handelsdokumenter under motpartens kontroll, forutsatt at fortrolige opplysninger beskyttes.

ARTIKKEL 7.53

Rett til informasjon

1. Hver part skal i forbindelse med en sivil sak som gjelder inngrep i en immaterialrettighet, og som svar på en begrunnet og forholdsmessig anmodning fra søkeren, sikre at kompetente rettsmyndigheter kan pålegge inngriperen eller enhver annen person å gi opplysninger om opprinnelses- og distribusjonsnettene for de varene eller tjenestene som gjør inngrep i en immaterialrettighet.
2. For formålene i nr. 1 menes med «enhver annen person» en person som
  - a) er funnet å være i besittelse av varene som gjør inngrep, i kommersielt omfang,
  - b) er funnet å bruke tjenestene som gjør inngrep, i kommersielt omfang,
  - c) er funnet å yte tjenester som er brukt i inngrepsaktiviteter, i kommersielt omfang, eller
  - d) av personen som er nevnt i bokstav a), b) eller c), er angitt som involvert i produksjon, framstilling eller distribusjon av varene eller levering av tjenestene.
3. Opplysningene som er nevnt i nr. 1, skal i den grad det er relevant omfatte
  - a) navn og adresse til produsenter, tilvirkere, distributører, leverandører og andre tidligere innehavere av varene eller tjenestene samt tiltenkte grossister og detaljister, og
  - b) opplysninger om mengdene som er produsert, framstilt, levert, mottatt eller bestilt, samt prisen som er oppnådd for de aktuelle varene eller tjenestene.
4. Nr. 1 og 2 får anvendelse uten å berøre enhver annen lovgivning i en part som
  - a) gir rettighetshaveren rett til å motta mer fullstendige opplysninger,
  - b) regulerer bruken av opplysningene som formidles i henhold til denne artikkelen, i sivile saker,
  - c) regulerer ansvaret for misbruk av retten til informasjon,
  - d) gir mulighet til å nekte å framlegge opplysninger som kan tvinge personen nevnt i nr. 1 til å innrømme sin deltakelse eller nære slektingers deltakelse i inngrepet i en immaterialrettighet,
  - e) regulerer vernet av informasjonskilders fortrolighet eller behandling av personopplysninger.

ARTIKKEL 7.54

Midlertidige og forebyggende tiltak

1. Hver part skal sikre at dens rettsmyndigheter, på anmodning fra søkeren, overfor den påståtte inngriperen kan utstede en midlertidig forføyning som har som formål å hindre ethvert overhengende inngrep i en immaterialrettighet, eller, på midlertidig grunnlag og eventuelt med tvangsmulkt dersom dette er fastsatt i denne partens lovgivning, å forby fortsettelse av de påståtte inngrepene i denne retten, eller til å gjøre slik fortsettelse betinget av at det stilles garantier for å sikre kompensasjon til rettighetshaveren. En midlertidig forføyning kan også, på samme vilkår, utstedes mot en mellommann hvis tjenester brukes av tredjeparter til å gjøre inngrep i det minste i opphavsretten eller nærstående rettigheter.
2. Hver part skal sikre at dens rettsmyndigheter på anmodning fra søkeren kan kreve beslaglegging eller utlevering av varer som mistenkes for å gjøre inngrep i en immaterialrettighet, for å hindre at de innføres i eller flyttes innenfor handelskanalene.
3. Dersom et påstått inngrep skjer i kommersielt omfang, skal hver part sikre at dersom søkeren påviser omstendigheter som kan sette inndrivelsen av skadeserstatning i fare, kan rettsmyndighetene kreve beslaglegging av den påståtte inngriperens løsøre og faste eiendom, herunder sperring av vedkommendes bankkontoer og andre eiendeler. For dette formålet kan kompetente myndigheter kreve at bank-, finans- eller forretningsdokumenter oversendes, eller at de får hensiktsmessig tilgang til relevante opplysninger.
4. Hver part skal sikre at dens rettsmyndigheter, med hensyn til tiltakene nevnt i nr. 1, 2 og 3, har myndighet til å kreve at søkeren framlegger ethvert rimelig tilgjengelig bevis, slik at de med tilstrekkelig sikkerhet kan forvisse seg om at søkeren er rettighetshaveren, og at det gjøres inngrep i søkerens rettighet, eller at faren for slikt inngrep er overhengende.

ARTIKKEL 7.55

Korrigerende tiltak

1. Hver part skal sikre at dens rettsmyndigheter på anmodning fra søkeren kan kreve, uten at dette berører eventuell skadeserstatning som rettighetshaveren har krav på som følge av inngrepet, og uten noen form for kompensasjon, at varer som de har konstatert gjør inngrep i en immaterialrettighet, destrueres, eller i det minste at disse varene fjernes endelig fra handelskanalene. Rettsmyndighetene kan eventuelt på samme vilkår også kreve at materialer og midler som hovedsakelig brukes til framstilling eller produksjon av slike varer, destrueres.

2. Hver parts rettsmyndigheter skal ha myndighet til å kreve at disse tiltakene skal gjennomføres på inngriperens bekostning, med mindre særlige grunner påberopes for ikke å gjøre det.
3. Ved vurdering av en anmodning om korrigerende tiltak skal det tas hensyn til behovet for forholdsmessighet mellom inngrepets alvorlighetsgrad og pålagte avhjelpende tiltak samt tredjeparters interesser.

ARTIKKEL 7.56

Midlertidige forføyninger

1. Hver part skal sikre at rettsmyndighetene når en rettsavgjørelse fastslår inngrep i en immaterialrettighet, overfor inngriperen kan utstede en midlertidig forføyning med sikte på å hindre fortsatt inngrep.
2. Hver part skal også sikre at rettsmyndighetene kan utstede en midlertidig forføyning overfor mellommenn hvis tjenester benyttes av tredjeparten ved inngrep, i det minste for opphavsrettigheter og nærstående rettigheter.

ARTIKKEL 7.57

Alternative tiltak

Hver part kan fastsette at rettsmyndighetene i relevante tilfeller og på anmodning fra den personen som kan bli omfattet av tiltakene fastsatt i artikkel 7.55 (Korrigerende tiltak) eller artikkel 7.56 (Midlertidige forføyninger), kan kreve at skadelidte får økonomisk erstatning, i stedet for å anvende tiltakene fastsatt i disse to artiklene, dersom denne personen handlet utilsiktet og uten uaktsomhet, dersom gjennomføringen av de aktuelle tiltakene ville påføre vedkommende uforholdsmessig stor skade, og dersom økonomisk erstatning til skadelidte synes rimelig tilfredsstillende.

ARTIKKEL 7.58

Skadeserstatning

1. Hver part skal sikre at dens rettsmyndigheter skal ha myndighet til å pålegge, på den skadelidte parts anmodning, en inngriper som bevisst har begått, eller hadde rimelig grunnlag for å vite at vedkommende begikk, et inngrep, å betale rettighetshaveren skadeserstatning som står i forhold til den faktiske skaden som rettighetshaveren har lidd som følge av inngrepet.
2. Under de omstendigheter som er fastsatt i nr. 1 skal hver part, når dens rettsmyndigheter fastsetter skadeserstatningen, sikre følgende:

- a) De tar hensyn til alle relevante aspekter, for eksempel negative økonomiske følger, herunder tapt fortjeneste, for skadelidte, urimelig fortjeneste for inngriperen og, i relevante tilfeller, andre faktorer enn økonomiske, for eksempel ikke-økonomisk skade som inngriperen har påført rettighetshaveren, eller
  - b) de kan som alternativ til bokstav a) i relevante tilfeller fastsette skadeserstatningen som et engangsbeløp på grunnlag av elementer som minst tilsvarer beløpet for vederlag eller avgifter som ville ha blitt betalt dersom inngriperen hadde søkt om tillatelse til å bruke den aktuelle immaterialrettigheten.
3. Dersom inngriperen ikke bevisst har begått, og ikke hadde rimelig grunnlag for å vite at vedkommende begikk, et inngrep, kan hver part fastsette i sitt lovverk at rettsmyndighetene kan kreve inndrivelse av overskudd eller utbetaling av skadeserstatning som kan være forhåndsfastsatt.

ARTIKKEL 7.59

Saksomkostninger

Hver part skal sikre at rimelige og forholdsmessige saksomkostninger og andre kostnader som påløper for parten som vinner fram med søksmålet, som hovedregel dekkes av tapende part, med mindre billighetsretten ikke tillater dette.

ARTIKKEL 7.60

Offentliggjøring av rettsavgjørelser

Hver part skal sikre at rettsmyndighetene, ved rettergang innledet i forbindelse med inngrep i en immaterialrettighet, på anmodning fra saksøker og for inngriperers regning, kan kreve at det treffes egnede tiltak for spredning av informasjon om avgjørelsen, herunder at hele eller deler av avgjørelsen skal offentliggjøres.

ARTIKKEL 7.61

Formodning om opphavsrett eller eierskap

Ved anvendelse av tiltakene, prosedyrene og rettsmidlene fastsatt i avsnitt 7.3 (Håndheving av immaterialrettigheter) gjelder følgende:

- a) For at opphaveren til et litterært eller kunstnerisk verk, i mangel av bevis på det motsatte, skal anses som sådan og derfor ha rett til å innlede inngreps søksmål, er det tilstrekkelig at opphaverens navn står på verket på vanlig måte, og

- b) bokstav a) gjelder tilsvarende med nødvendige endringer for innehavere av rettigheter knyttet til opphavsrett med hensyn til deres beskyttede materiale.

UNDERAVSNITT 7.3.3

SIVILRETTLIGE PROSEDYRER OG RETTSMIDLER FOR FORRETNINGSHEMMELIGHETER

ARTIKKEL 7.62

Sivilrettslige prosedyrer og rettsmidler for forretningshemmeligheter

1. Hver part skal sikre at enhver person som deltar i sivil rettergang som nevnt i nr. 1 i artikkel 7.46 (Beskyttelse av forretningshemmeligheter), eller som har tilgang til dokumenter som inngår i slik rettergang, ikke tillates å bruke eller formidle forretningshemmeligheter eller påståtte forretningshemmeligheter som kompetente rettsmyndigheter, etter en behørig begrunnet anmodning fra en berørt part, har identifisert som fortrolige, og som de har fått kjennskap til som følge av en slik deltakelse eller tilgang.
2. Hver part skal sørge for at forpliktelsen nevnt i nr. 1 opprettholdes så lenge det er relevant, etter at den sivile rettergangen er avsluttet.
3. I forbindelse med den sivile rettergangen nevnt i nr. 1 i artikkel 7.46 (Beskyttelse av forretningshemmeligheter) skal hver part fastsette at dens rettsmyndigheter minst har myndighet til å
  - a) pålegge midlertidige tiltak, i samsvar med deres respektive lovverk, for å stanse og forby bruken eller formidlingen av forretningshemmeligheten på en måte som strider mot god forretningsskikk,
  - b) pålegge tiltak i samsvar med deres respektive lovverk, som krever opphør av eller eventuelt forbud mot bruk eller formidling av forretningshemmeligheten på en måte som strider mot god forretningsskikk,
  - c) kreve, i samsvar med deres respektive lovverk, at enhver person som har tilegnet seg, brukt eller formidlet en forretningshemmelighet på en måte som strider mot god forretningsskikk, og som visste eller burde ha visst at han eller hun tilegnet seg, brukte eller formidlet en forretningshemmelighet på en måte som strider mot god forretningsskikk, betaler innehaveren av forretningshemmeligheten skadeserstatning som står i forhold til den faktiske skaden som er påført som følge av en slik tilegnelse, bruk eller formidling av forretningshemmeligheten,
  - d) treffe særlige tiltak som er nødvendige for å bevare fortroligheten til enhver forretningshemmelighet eller påstått forretningshemmelighet som brukes eller vises til i en rettergang som nevnt i nr. 1 i artikkel 7.46 (Beskyttelse av forretningshemmeligheter). Slike særlige tiltak kan, i samsvar med den enkelte parts lovverk, omfatte retten til å forsvare

seg, muligheten til helt eller delvis å begrense tilgangen til visse dokumenter, til å begrense adgangen til rettsmøter og tilhørende dokumentasjon eller utskrift og til å gjøre en ikke-fortrolig versjon av rettsavgjørelsen tilgjengelig der de passusene som inneholder forretningshemmeligheter, er fjernet eller redigert,

- e) ilegge sanksjoner for enhver person som deltar i en rettergang og ikke overholder eller nekter å etterkomme rettsavgjørelser om beskyttelse av forretningshemmeligheten eller den påståtte forretningshemmeligheten.
4. Hver part skal sikre at en søknad om tiltak, prosedyrer eller rettsmidler som fastsatt i denne artikkelen avvises dersom den påståtte tilegnelsen, bruken eller formidlingen av en forretningshemmelighet i strid med god forretningskikk fant sted i samsvar med partens lovverk
- a) for å avdekke en forsømmelse, forseelse eller ulovlig virksomhet, med henblikk på å beskytte allmennhetens interesse,
  - b) som ansattes formidling til sine representanter som en del av, og med nødvendighet for, disse representantenes utførelse av sine oppgaver, eller
  - c) for å beskytte en rettmessig interesse som anerkjennes i denne partens lovverk.

UNDERAVSNITT 7.3.4

GRENSEKONTROLL

ARTIKKEL 7.63

Grensetiltak

1. For varer under tollkontroll skal hver part innføre eller opprettholde prosedyrer som gjør det mulig for en rettighetshaver å inngi søknader til en kompetent myndighet om å utsette klareringen eller holde tilbake mistenkte varer. I dette underavsnittet menes med «mistenkte varer» varer som mistenkes for å gjøre inngrep i varemerker, opphavsrett og nærstående rettigheter, geografiske betegnelser, patenter, bruksmønstre, industridesign, topografier i integrerte kretser og planteforedlerrettigheter.
2. Hver part skal bestrebe seg på å innføre elektroniske systemer for tollmyndighetenes forvaltning av søknader som innvilges eller registreres.
3. Dersom en part i forbindelse med prosedyrene beskrevet i denne artikkelen fastsetter eller vurderer et gebyr for en søknad, et lagringsgebyr eller en destrueringsavgift, skal gebyret eller avgiften ikke fastsettes til et beløp som i urimelig grad avskrekker fra å benytte disse prosedyrene.
4. Hver part skal sikre at dens kompetente myndigheter treffer beslutning om å innvilge eller registrere søknader innen en rimelig frist.
5. Hver part skal fastsette at søknadene nevnt i nr. 1 får anvendelse på flere overføringer.
6. For varer under tollkontroll skal hver part sørge for at dens tollmyndigheter på eget initiativ kan treffe tiltak for å utsette klareringen eller holde tilbake mistenkte varer.
7. Hver part kan oppmuntre sine tollmyndigheter til å bruke risikoanalyse for å identifisere mistenkte varer.
8. Hver part kan på anmodning gi sin tollmyndighet myndighet til å gi en rettighetshaver opplysninger om varer, herunder en beskrivelse og faktiske eller anslåtte mengder av dem, og dersom de er kjent, navn og adresse til avsenderen, importøren, eksportøren eller mottakeren samt opprinnelses- eller avsenderlandet for de varene som klareringen er utsatt for, eller som er holdt tilbake.
9. Hver part skal ha innført prosedyrer som gjør det mulig å destruere mistenkte varer, uten at det er behov for forutgående forvaltningssaker eller retterganger for formelt å fastslå inngrepene, dersom de berørte personene samtykker i eller ikke motsetter seg destrueringen. Dersom mistenkte varer ikke destrueres, skal hver part, unntatt under særlige omstendigheter, sørge for at

slike varer disponeres utenfor den kommersielle kanalen på en måte som ikke er til skade for rettighetshaveren.

10. Hver part skal ha innført prosedyrer som gjør det mulig raskt å destruere varer med forfalsket varemerke og piratvarer som sendes i post- eller budforsendelser.
11. Hver part skal fastsette at innehaveren av den innvilgede eller registrerte søknaden på anmodning fra tollmyndighetene skal ha plikt til å refundere kostnader påløpt av tollmyndighetene, eller andre parter som opptrer på vegne av tollmyndighetene, fra tidspunktet for tilbakeholding eller utsettelse av klareringen av varene, herunder lagring, håndtering og eventuelle kostnader knyttet til destruering eller disponering av varene.
12. Hver part kan beslutte ikke å anvende denne artikkelen på import av varer som bringes i omsetning i et annet land av rettighetshavere eller med samtykke fra disse. En part kan unnta fra anvendelsen av denne artikkelen varer av ikke-kommersiell art som inngår i reisendes personlige bagasje.
13. Hver part skal tillate sine tollmyndigheter å føre en regelmessig dialog og fremme samarbeid med relevante berørte parter og med andre myndigheter som deltar i håndhevingen av immaterialrettigheter.
14. Partene skal samarbeide med hensyn til internasjonal handel med mistenkte varer. Særlig skal partene, så langt det er mulig, dele relevante opplysninger om handelen med mistenkte varer som berører enhver annen part.

ARTIKKEL 7.64

Samsvar med GATT 1994 og TRIPS-avtalen

Ved gjennomføring av grensetiltak for tollmyndighetenes håndheving av immaterialrettigheter, enten de omfattes av dette underavsnittet eller ikke, skal partene sikre samsvar med sine forpliktelser i henhold til GATT 1994 og TRIPS-avtalen, og særlig med artikkel V i GATT 1994 og artikkel 41 og avsnitt 4 i del III i TRIPS-avtalen.

AVSNITT 7.4

ANDRE BESTEMMELSER

ARTIKKEL 7.65

Samarbeid

Samarbeidsaktiviteter som utføres i henhold til dette kapitlet, forutsetter tilgjengelige ressurser, og på anmodning, gjensidig avtalte vilkår som partene enes om. Partene bekrefter at samarbeidet i henhold til dette kapitlet kommer i tillegg til og ikke berører andre tidligere, pågående og framtidige samarbeidsaktiviteter, både bilaterale og multilaterale, mellom noen av partene, herunder deres respektive kontorer for immaterialrett.

KAPITTEL 8

KONKURRANSEPOLITIKK

ARTIKKEL 8.1

Definisjoner

I dette kapitlet menes med

- a) «konkurransbegrensende forretningsdrift»
  - i) avtaler mellom foretak, samordnet opptreden mellom foretak eller beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak som har som formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen,
  - ii) ett eller flere foretaks utilbørlige utnyttelse av sin dominerende stilling i et marked, og
  - iii) foretakssammenslutninger med betydelig konkurransebegrensende virkning.
- b) «foretak» et rettssubjekt som er opprettet eller organisert i henhold til gjeldende lovgivning, uansett om det har et økonomisk formål eller ikke, og uansett om det er privat eller offentlig eid, herunder et selskap, forvaltningsselskap («trust»), kompaniskap, enkeltpersonforetak, fellesforetak («joint venture») eller en annen sammenslutning.
- c) «kompetent myndighet» en myndighet med ansvar for håndheving av konkurranselovgivningen.

ARTIKKEL 8.2

Konkurranselovgivning

1. Partene anerkjenner betydningen av fri konkurranse uten forstyrrelser i sine handelsforbindelser. Partene erkjenner at konkurransebegrensende forretningsdrift kan være til hinder for velfungerende markeder og kan undergrave fordelene ved handelsliberalisering.
2. Partene skal treffe hensiktsmessige tiltak for å forby konkurransebegrensende forretningsdrift, idet de anerkjenner at slike tiltak vil forbedre mulighetene for å nå målene med denne avtalen.
3. Tiltakene nevnt i nr. 2 skal være forenlige med prinsippene om åpenhet, likebehandling og rettferdig saksbehandling.

4. Hver part kan gi visse unntak fra anvendelsen av sin konkurranselovgivning, forutsatt at unntakene er åpne for innsyn og bygger på hensynet til offentlig orden eller offentlighetens interesse. En part skal stille offentlig informasjon om slike unntak som er gitt etter dens konkurranselovgivning, til rådighet for en annen part.

ARTIKKEL 8.3

Anvendelse av konkurranselovgivning på offentlige foretak

Hver part skal sikre at tiltakene nevnt i nr. 2 i artikkel 8.2 (Konkurranselovgivning) anvendes på dens offentlig eide eller offentlig kontrollerte foretak i den utstrekning dette kreves etter dens lovgivning.

ARTIKKEL 8.4

Samarbeid

1. Partene anerkjenner betydningen av samarbeid og samordning for ytterligere å styrke en effektiv håndheving av konkurranselovgivningen.
2. Partenes respektive kompetente myndigheter skal tilstrebe samordning og samarbeid i håndhevingen av partenes respektive konkurranselovgivning for å nå målene med denne avtalen. Partene skal treffe de tiltakene som de anser hensiktsmessige for å minimere direkte eller indirekte hindringer for eller begrensninger av et effektivt håndhevings samarbeid mellom partenes kompetente myndigheter.
3. De berørte partene kan inngå en separat avtale om samarbeid og samordning mellom sine kompetente myndigheter, som kan omfatte vilkår for utveksling og bruk av fortrolig informasjon.
4. Ingenting i denne artikkelen skal pålegge en part, eller dens kompetente myndigheter, å treffe noe tiltak som strider mot den partens offentlige orden eller viktige interesser.

ARTIKKEL 8.5

Twisteløsning

Dette kapittelet skal ikke være gjenstand for tvisteløsning i henhold til kapittel 16 (Twisteløsning).

KAPITTEL 9

SUBSIDIER⁷¹

ARTIKKEL 9.1

Prinsipper

Partene anerkjenner at en part kan gi subsidier når de er nødvendige for å nå politiske mål. Visse subsidier kan imidlertid være til hinder for velfungerende markeder og kan undergrave fordelene ved handelsliberalisering. I prinsippet bør en part ikke gi subsidier dersom den finner at subsidiene har eller kan få en betydelig negativ innvirkning på handelen mellom partene.

ARTIKKEL 9.2

Forholdet til WTO-avtalen

Ingenting i dette kapitlet skal berøre partenes rettigheter og plikter i henhold til artikkel VI i GATT 1994, artikkel XV i GATS og SCM-avtalen.

ARTIKKEL 9.3

Definisjoner og virkeområde

1. I dette kapitlet menes med «subsidie» et tiltak knyttet til handel som oppfyller vilkårene i artikkel 1.1 i SCM-avtalen, uansett om mottakerne av en subsidie handler med varer eller tjenester.
2. En subsidie omfattes av dette kapitlet bare dersom den er spesifikk i henhold til artikkel 2 i SCM-avtalen.
3. Dette kapitlet får ikke anvendelse på subsidier til foretak som offentlige myndigheter har gitt i oppdrag å yte tjenester til allmennheten med henblikk på å nå offentlige politiske mål. Slike unntak fra reglene om subsidier skal være transparente og skal ikke gå lenger enn de fastsatte offentlige politiske målene.
4. Dette kapitlet får ikke anvendelse på subsidier som gis for å kompensere for skader forårsaket av naturkatastrofer eller andre ekstraordinære ikke-økonomiske hendelser.

---

⁷¹ I henhold til artikkel 1.4 (Handel og økonomiske forbindelser som omfattes av denne avtalen) i kapittel 1 (Alminnelige bestemmelser) får dette kapitlet ikke anvendelse for Liechtenstein med hensyn til subsidier knyttet til handel med varer.

5. Dette kapittelet får ikke anvendelse på subsidier som gis midlertidig for å håndtere en nasjonal eller global økonomisk nødssituasjon⁷². Slike subsidier skal være målrettede, økonomisk forsvarlige, effektive og egnet til å avhjelpe den påviste midlertidige nasjonale eller globale økonomiske nødssituasjonen.
6. Dette kapittelet får anvendelse bare på spesifikke subsidier der beløpet per mottaker overstiger 450 000 spesielle trekkrettigheter i et tidsrom på tre år.
7. Dette kapittelet får verken anvendelse på subsidier knyttet til produkter som omfattes av vedlegg 1 til WTO-avtalen om landbruk, eller på andre subsidier som omfattes av WTO-avtalen om landbruk.
8. Dette kapittelet får ikke anvendelse på fiskerisubsidier. Partene har som felles mål å samarbeide om å utvikle en global, multilateral tilnærming til subsidiering av fiskerisektoren, med sikte på å forby visse former for fiskerisubsidier som bidrar til overfiske og overkapasitet, og til å fjerne subsidier som bidrar til ulovlig, urapportert og uregulert fiske.
9. Dette kapittelet får ikke anvendelse på subsidier knyttet til den audiovisuelle sektoren.

ARTIKKEL 9.4

Åpenhet

1. Hvert andre år skal hver part underrette de andre partene om følgende med hensyn til alle subsidier som er tildelt eller opprettholdt:
  - a) Det juridiske grunnlaget for en subsidie.
  - b) Subsidiens form.
  - c) Størrelsen på subsidien eller beløpet som er budsjettert til subsidien.
2. Dersom en part offentliggjør opplysningene angitt i nr. 1 på et offisielt nettsted, skal det anses som underretning i samsvar med nr. 1. Meldinger som sendes til WTO i henhold til artikkel 25 nr. 1 i SCM-avtalen, anses for å oppfylle kravet i nr. 1.

ARTIKKEL 9.5

Konsultasjoner

1. Dersom en part anser at en subsidie tildelt av en annen part påvirker eller kan påvirke dens handelsinteresser negativt, kan den meddele dette skriftlig til

---

⁷² Det presiseres at en nødssituasjon skal forstås som en som påvirker hele økonomien til en part.

den parten (den svarende parten) og anmode om konsultasjoner om saken. Den svarende parten skal gi anmodningen grundig og velvillig behandling.

2. Under konsultasjonene kan en part anmode om ytterligere opplysninger om en subsidie som den svarende parten har tildelt, herunder
  - a) dens politiske mål,
  - b) dens størrelse og
  - c) eventuelle tiltak som er truffet for å begrense dens mulige handelsvridende virkning.
3. Den svarende parten skal framlegge de ønskede opplysningene skriftlig senest 60 dager etter å ha mottatt anmodningen. Dersom noen av de ønskede opplysningene ikke kan framlegges, skal parten i sitt skriftlige svar forklare fraværet av disse opplysningene.
4. På grunnlag av konsultasjonene skal den svarende parten bestrebe seg på å fjerne eller minimere, alt etter hva som er relevant, eventuelle negative virkninger av en subsidie på den anmodende partens interesser.

ARTIKKEL 9.6

Bruk av subsidier

Hver part skal sikre at foretak bare bruker subsidier til det særskilte formålet de ble tildelt for.

ARTIKKEL 9.7

Fortrolighet

Når en part gir opplysninger i henhold til dette kapittelet, er den ikke pålagt å røpe fortrolige opplysninger.

ARTIKKEL 9.8

Tvisteløsning

Artikkel 9.5 (Konsultasjoner) i dette kapittelet skal ikke være gjenstand for tvisteløsning i henhold til kapittel 16 (Tvisteløsning).

KAPITTEL 10

SMÅ OG MELLOMSTORE BEDRIFTER

ARTIKKEL 10.1

Generelle prinsipper

Partene anerkjenner betydningen av bestemmelsene i dette kapitlet og andre bestemmelser i denne avtalen som har til formål å gi små og mellomstore bedrifter (SMB-er), herunder svært små bedrifter, bedre muligheter til å dra nytte av denne avtalen.

ARTIKKEL 10.2

Informasjonsutveksling

1. Hver part skal gjøre informasjon om denne avtalen offentlig og fritt tilgjengelig på internett, herunder
  - a) teksten til denne avtalen,
  - b) et sammendrag av denne avtalen og
  - c) informasjon som den anser nyttig for partenes små og mellomstore bedrifter.
2. Hver part skal i informasjonen nevnt i nr. 1 inkludere lenker til
  - a) de andre partenes relevante nettstedet og
  - b) nettstedene til sine egne offentlige organer eller myndigheter og/eller andre relevante enheter som gir informasjon som parten anser nyttig for de andre partenes SMB-er.

ARTIKKEL 10.3

SMB-kontaktpunkter

1. Hver part skal ved ikrafttreddelsen av denne avtalen umiddelbart utpeke et SMB-kontaktpunkt og underrette de andre partene om kontaktopplysningene.
2. Hver part skal umiddelbart underrette de andre partene om eventuelle endringer i sitt SMB-kontaktpunkt.

3. Under hensyn til SMB-enes behov i forbindelse med gjennomføringen av denne avtalen skal SMB-kontaktpunktene i fellesskap eller hver for seg søke å
  - a) utveksle informasjon av betydning for SMB-er, herunder ethvert spørsmål som de blir gjort oppmerksom på av SMB-er i deres handels- og investeringsvirksomhet med en annen part,
  - b) vurdere metoder for å øke handels- og investeringsmulighetene for SMB-ene hos alle partene, uansett størrelse, og inkludert SMB-er som eies av underrepresenterte grupper,
  - c) sikre at informasjonen nevnt i artikkel 10.2 (Informasjonsutveksling) er oppdatert og relevant for SMB-er, og anbefale eventuelle ytterligere informasjon som de andre partenes SMB-kontaktpunkter måtte offentliggjøre,
  - d) oppfordre eventuelle andre organer som er opprettet i henhold til denne avtalen, til å integrere hensynet til SMB-er i sitt arbeid og
  - e) vurdere eventuelle andre saker som er av interesse for SMB-er.
4. SMB-kontaktpunktene kan, enkeltvis eller i fellesskap, ta opp ethvert spørsmål som oppstår i deres virksomhet, med den blandede komiteen.
5. SMB-kontaktpunktene kan samarbeide med sakkyndige, eksterne organisasjoner og SMB-interessenter, alt etter hva som er relevant, i utøvelsen av sin virksomhet.

ARTIKKEL 10.4

Tvisteløsning

Bestemmelsene i dette kapittelet skal ikke være gjenstand for tvisteløsning i henhold til kapittel 16 (Tvisteløsning).

KAPITTEL 11

GOD REGELVERKSPRAKSIS OG REGELVERKSSAMARBEID

AVSNITT 11.1

ALMINNELIGE BESTEMMELSER

ARTIKKEL 11.1

Mål og generelle prinsipper

1. Målene med dette kapitlet er å fremme god regelverkspraksis og regelverkssamarbeid mellom partene for å øke handel og investeringer mellom partene, ved å
  - (a) fremme effektivitet, åpenhet og forutsigbarhet i regelverksutviklingen og
  - (b) drøfte berørte parters regelverkstiltak, regelverkspraksis eller regelverkstilnærming, herunder hvordan de kan anvendes mer effektivt.
2. Ingenting i dette kapitlet berører en parts rett til å fastsette regler for å fremme målene for sin offentlige politikk.
3. Ingenting i dette kapitlet skal tolkes slik at det hindrer en part i å vedta, opprettholde eller anvende regelverkstiltak i samsvar med sin rettslige ramme, sine prinsipper og sine frister for å nå målene for sin offentlige politikk.
4. Ingenting i dette kapitlet skal tolkes slik at det pålegger en part å oppnå et bestemt regelverksmessig resultat.

ARTIKKEL 11.2

Definisjoner

I dette kapitlet, med mindre annet er angitt, menes med

- a) «reguleringsmyndighet»
  - i) for Island, Liechtenstein og Norge, denne partens regjering, og
  - ii) for Det forente kongerike, Hennes Majestets regjering i Det forente kongerike Storbritannia og Nord-Irland samt Det forente kongerikes desentraliserte forvaltninger,

- b) «regelverkstiltak» lovgivning som angitt i vedlegg XXV (Tilleggsbestemmelser om hva «regelverkstiltak» omfatter). For Island, Liechtenstein og Norge omfatter regelverkstiltak i henhold til dette kapitlet ikke tiltak som følger av forpliktelser etter EØS-avtalen.

ARTIKKEL 11.3

Virkeområde

1. Avsnitt 11.2 (God regelverkspraksis) får anvendelse på alle regelverkstiltak som er utarbeidet av en parts reguleringsmyndighet på ethvert område som omfattes av denne avtalen.
2. Avsnitt 11.3 (Regelverkssamarbeid) og 11.4 (Institusjonelle bestemmelser) gjelder andre tiltak med generell anvendelse utarbeidet av en parts reguleringsmyndighet som er relevante for regelverkssamarbeidet, for eksempel retningslinjer, politiske dokumenter eller anbefalinger, i tillegg til regelverkstiltakene nevnt i nr. 1.
3. Eventuelle særlige bestemmelser i andre kapitler i denne avtalen skal ha forrang for bestemmelsene i dette kapitlet i den utstrekning det er nødvendig for anvendelsen av de særlige bestemmelsene.

AVSNITT 11.2

GOD REGELVERKSPRAKSIS

ARTIKKEL 11.4

Intern samordning

Hver part skal bestrebe seg på å opprettholde interne prosesser eller ordninger for å fremme god regelverkspraksis, herunder de som er fastsatt i dette avsnittet.

ARTIKKEL 11.5

Regelverksprosesser og -ordninger

Hver part skal sikre at dens reguleringsmyndighet gir offentlig tilgang til beskrivelser av prosessene og ordningene for utarbeiding, evaluering og gjennomgang av sine regelverkstiltak. Dersom det er praktisk mulig, bør disse opplysningene gjøres tilgjengelige på internett. Disse beskrivelsene bør vise til relevante retningslinjer, regler eller prosedyrer.

ARTIKKEL 11.6

Offentlig høring

1. Når hver parts reguleringsmyndighet forbereder vesentlige⁷³ regelverkstiltak, bør den i den grad det er mulig, og på en måte som er forenlig med partenes rettsorden for å vedta nye tiltak,
  - a) offentliggjøre enten utkastene til regelverkstiltak eller høringsdokumenter som gir tilstrekkelige opplysninger om regelverkstiltak som er under utarbeiding, slik at enhver person kan vurdere om og hvordan personens interesser kan bli betydelig berørt,
  - b) på ikke-diskriminerende grunnlag gi enhver person rimelige muligheter til å komme med merknader⁷⁴ og
  - c) ta hensyn til de mottatte merknadene.
- d) Hver parts reguleringsmyndighet bør benytte elektroniske kommunikasjonsmidler og søke å opprettholde nettbaserte tjenester som er gratis og offentlig tilgjengelige, for å gi opplysninger og motta merknader i forbindelse med offentlige høringer.
- e) Hver parts reguleringsmyndighet skal offentliggjøre eventuelle kommentarer som er mottatt, eller et sammendrag av resultatene av høringen. Denne forpliktelsen gjelder ikke når det er nødvendig å verne fortrolige eller sensitive opplysninger eller å holde tilbake personopplysninger eller upassende innhold, eller når det foreligger andre berettigede grunner, for eksempel risiko for å skade en tredjeparts interesser.

ARTIKKEL 11.7

Forholdsmessige analyser

1. Hver parts reguleringsmyndighet skal i samsvar med de relevante reglene og prosedyrene bestrebe seg på å gjennomføre en forholdsmessig analyse av viktige regelverkstiltak som er under forberedelse.
2. Ved gjennomføringen av en forholdsmessig analyse skal hver parts reguleringsmyndighet fastsette og opprettholde prosesser og ordninger som skal ta hensyn til følgende faktorer:

---

⁷³ Hver parts reguleringsmyndighet kan fastsette hva som utgjør «vesentlige» regelverkstiltak i forbindelse med dens forpliktelser i henhold til dette avsnittet.

⁷⁴ Dette innebærer ingen forpliktelse til å framlegge høringsdokumenter på noe annet språk enn det som vanligvis brukes hos parten.

- a) Behovet for regelverkstiltaket, herunder arten og betydningen av det forholdet som regelverkstiltaket er ment å regulere.
  - b) Eventuelle mulige og passende regelverksmessige eller ikke-regelverksmessige alternativer, herunder muligheten for ikke å regulere, dersom den foreligger, som kan bidra til å nå partens mål for den offentlige politikken.
3. Hver parts reguleringsmyndighet skal gi offentlig tilgang til resultatene av sine forholdsmessige analyser i samsvar med sine regler og prosedyrer. Dersom det er praktisk mulig, bør disse opplysningene gjøres tilgjengelige på internett og så snart som mulig.

ARTIKKEL 11.8

Retrospektiv evaluering

Hver parts reguleringsmyndighet bør opprettholde prosesser eller ordninger for å gjennomføre en retrospektiv evaluering av regelverkstiltak som er i kraft, dersom dette er relevant.

ARTIKKEL 11.9

Utvikling av opplysninger om god regelverkspraksis

Reguleringsmyndighetene kan utveksle opplysninger om sin gode regelverkspraksis som omhandlet i dette avsnittet, for eksempel praksis i forbindelse med forholdsmessige analyser eller retrospektive evalueringer.

AVSNITT 11.3

REGELVERKSSAMARBEID

ARTIKKEL 11.10

Aktiviteter knyttet til regelverkssamarbeid

1. En part kan foreslå en aktivitet knyttet til regelverkssamarbeid for en annen part. Den skal framlegge dette forslaget via kontaktpunktet utpekt i samsvar med artikkel 11.11 (Kontaktpunkter).
2. Den andre parten skal gjennomgå forslaget så snart som mulig og underrette parten som har fremmet forslaget, om hvorvidt den anser den foreslåtte aktiviteten som egnet for regelverkssamarbeid.

3. Dersom de berørte partene beslutter å delta i en aktivitet knyttet til regelverkssamarbeid, skal hver av partene
  - a) underrette den andre partens reguleringsmyndighet om utarbeiding av nye eller revisjon av eksisterende tiltak som er relevante for aktiviteten knyttet til regelverkssamarbeidet,
  - b) på anmodning gi opplysninger og drøfte tiltak som er relevante for aktiviteten knyttet til regelverkssamarbeidet, og
  - c) når den utarbeider nye eller reviderer eksisterende regelverkstiltak eller andre tiltak, ta i betraktning, i den grad det er mulig, den andre partens eventuelle regelverkstilnærming til det samme spørsmålet eller et relatert spørsmål.
4. Partene kan delta i aktiviteter knyttet til regelverkssamarbeid på frivillig grunnlag. En part kan avstå fra å delta i eller trekke seg fra aktiviteter knyttet til regelverkssamarbeid. En part som avstår fra å delta i eller trekker seg fra aktiviteter knyttet til regelverkssamarbeid, bør begrunne sin beslutning overfor den andre parten.
5. Dersom det er hensiktsmessig, kan reguleringsmyndighetene ved gjensidig enighet overlate gjennomføringen av en aktivitet knyttet til regelverkssamarbeid til partenes relevante organer.

AVSNITT 11.4

INSTITUSJONELLE BESTEMMELSER

ARTIKKEL 11.11

Kontaktpunkter

Hver part skal ved ikrafttredelse av denne avtalen utpeke et kontaktpunkt for gjennomføring av dette avsnittet og for utveksling av opplysninger i samsvar med artikkel 11.12 (Utteksling av opplysninger om planlagte eller eksisterende regelverkstiltak) og underrette de andre partene om kontakten. Partene skal umiddelbart underrette hverandre om eventuelle endringer i disse kontaktopplysningene.

ARTIKKEL 11.12

Utvexling av opplysninger om planlagte eller eksisterende regelverkstiltak

1. En part kan anmode en annen part om opplysninger og presiseringer med hensyn til den andre partens planlagte eller eksisterende regelverkstiltak. Den parten som anmodningen er rettet til, skal bestrebe seg på å svare raskt.
2. Partene skal ikke være pålagt å røpe fortrolige eller sensitive opplysninger eller data.

ARTIKKEL 11.13

Tvisteløsning

Bestemmelsene i dette kapittelet skal ikke være gjenstand for tvisteløsning i henhold til kapittel 16 (Tvisteløsning).

KAPITTEL 12

ANERKJENNELSE AV YRKESKVALIFIKASJONER

ARTIKKEL 12.1

Definisjoner

1. I dette kapitlet menes med
  - a) «prøveperiode» en periode med praksis under tilsyn, som er gjenstand for vurdering og eventuelt skal følges av tilleggsutdanning i et lovregulert yrke i vertsjurisdiksjonen under ansvar av en kvalifisert utøver av dette yrket,
  - b) «egnethetsprøve» en prøve avgrenset til yrkesutøvernes faglige kunnskaper som gjennomføres av relevante myndigheter i vertsjurisdiksjonen med sikte på å vurdere yrkesutøverens evne til å utøve et lovregulert yrke i denne jurisdiksjonen,
  - c) «utligningstiltak» en prøveperiode eller en egnethetsprøve,
  - d) «kvalifikasjonsbevis» diplomer, eksamensbevis og andre bevis utstedt av en myndighet i en av partenes jurisdiksjon, og som bekrefter bestått yrkesutdanning som hovedsakelig er gjennomført i denne jurisdiksjonen,
  - e) «hjemmejurisdiksjon» jurisdiksjonen til den parten der yrkeskvalifikasjonene er oppnådd,
  - f) «vertsjurisdiksjon» jurisdiksjonen til den parten der en yrkesutøver ønsker å få adgang til og å utøve et lovregulert yrke,
  - g) «tiltak» ethvert tiltak en part treffer i form av lov, forskrift, regel, prosedyre, vedtak, administrativ avgjørelse, krav, sedvane eller i enhver annen form⁷⁵,
  - h) «tiltak som en part treffer» tiltak som vedtas eller opprettholdes av
    - i) sentrale, regionale eller lokale myndigheter, og
    - ii) ikke-statlige organer som utøver myndighet som er delegert av sentrale, regionale eller lokale myndigheter,

---

⁷⁵ Det presiseres at begrepet «tiltak» også omfatter manglende handling.

- i) «yrke» et yrke eller fag eller en underinndeling av eller en tydelig spesialisering innenfor et yrke,
- j) «yrkesutøver» en fysisk person som har oppnådd sine yrkeskvalifikasjoner i en av partene og søker om å få adgang til og å utøve et lovregulert yrke i en vertsjurisdiksjon,
- k) «yrkesvirksomhet» en virksomhet som utgjør en del av et lovregulert yrke,
- l) «yrkeserfaring» lovlig og faktisk utøvelse av det relevante yrket,
- m) «faglig kvalifikasjon» kvalifikasjon som bekreftes av et kvalifikasjonsbevis eller av yrkeserfaring,
- n) «lovregulert yrke» et yrke der utøvelsen, herunder bruken av en tittel eller en betegnelse, er omfattet av et krav om besittelse av bestemte yrkeskvalifikasjoner i henhold til et tiltak truffet av en part,
- o) «relevant myndighet» en myndighet eller et organ som er utpekt i henhold til et tiltak truffet av en part til å anerkjenne kvalifikasjoner og tillate utøvelse av et lovregulert yrke i en jurisdiksjon.

ARTIKKEL 12.2

Mål og virkeområde

1. Dette kapitlet fastsetter en ramme for å legge til rette for en transparent og ensartet ordning for at partene skal kunne anerkjenne yrkeskvalifikasjoner. Dette kapitlet får anvendelse når
  - a) en yrkesutøver med en yrkeskvalifikasjon som er oppnådd i Det forente kongerike, inngir en søknad til en relevant myndighet i Island, Liechtenstein eller Norge om tillatelse til å få adgang til og å utøve et lovregulert yrke, eller
  - b) en yrkesutøver med en yrkeskvalifikasjon som er oppnådd i Island, Liechtenstein eller Norge, inngir en søknad til en relevant myndighet i Det forente kongerike om tillatelse til å få adgang til og å utøve et lovregulert yrke.
2. Det presiseres at dette kapitlet får anvendelse når yrket er lovregulert både i hjemmestadens jurisdiksjon og i vertsstatens jurisdiksjon, og på samme måte når yrket bare er lovregulert i vertsstatens jurisdiksjon.

ARTIKKEL 12.3

Innenlandsk regulering

Eventuelle særlige bestemmelser i dette kapitlet skal ha forrang for bestemmelsene i underavsnitt 3.5.1 (Innenlandsk regulering) og 3.5.2 (Bestemmelser med generell anvendelse) i kapittel 3 (Tjenester og investeringer) i den grad som er nødvendig for å gjennomføre de særlige bestemmelsene.

ARTIKKEL 12.4

Anerkjennelse av yrkeskvalifikasjoner

1. Med forbehold for artikkel 12.5 (Vilkår for anerkjennelse) skal vertsjurisdiksjonens anerkjennelse av en yrkesutøvers yrkeskvalifikasjoner tillate yrkesutøveren adgang til og utøvelse av det lovregulerte yrket i denne jurisdiksjonen⁷⁶.
2. Ved anerkjennelse skal vertsjurisdiksjonen gi vedkommende yrkesutøver en behandling som ikke er mindre gunstig når det gjelder adgang til eller utøvelse av det lovregulerte yrket, enn den i tilsvarende situasjoner gir fysiske personer som har oppnådd sine kvalifikasjoner i vertsjurisdiksjonen.
3. Hver part skal vedta, når det er relevant, og opprettholde de nødvendige tiltakene som krever at relevante myndigheter oppretter eller driver en anerkjennelsesordning som er i samsvar med artikkel 12.5 (Vilkår for anerkjennelse) til 12.11 (Gebyrer).
4. Tiltakene omhandlet i nr. 3 skal ha virkning for hver av partene fra det tidspunkt de andre partene mottar underretning om at partens interne krav for å iverksette dem er oppfylt. Hver part skal gjøre sitt beste for å ha iverksatt tiltakene nevnt i nr. 3 og gitt underretning om dette innen 24 måneder etter avtalens ikrafttredelsesdato. En part som ikke er i stand til å gi slik underretning i løpet av det nevnte tidsrommet, skal rapportere dette til underkomiteen for tjenester og investeringer.

ARTIKKEL 12.5

Vilkår for anerkjennelse

1. Dersom adgang til eller utøvelse av et lovregulert yrke i vertsjurisdiksjonen forutsetter besittelse av bestemte yrkeskvalifikasjoner, skal den relevante

---

⁷⁶ Partene er innforstått med at bestemmelsene i dette kapitlet ikke berører noen bestemmelser om markedsadgang eller bevegelsesfrihet for fysiske personer, og bare regulerer spørsmål om anerkjennelse av yrkeskvalifikasjoner. Partene er også innforstått med at dette kapitlet får anvendelse uten hensyn til de rettslige grunnlagene som retten til adgang til og utøvelse av det lovregulerte yrket i vertsparten bygger på.

myndigheten anerkjenne yrkeskvalifikasjonene til en yrkesutøver som søker om anerkjennelse i vertsjurisdiksjonen og besitter tilsvarende yrkeskvalifikasjoner for samme yrke i hjemmejurisdiksjonen.⁷⁷

2. En relevant myndighet kan bare nekte å anerkjenne yrkeskvalifikasjoner for samme yrke dersom vilkår 1, 2, 3 eller 4 er oppfylt.
3. Vilkår 1 er oppfylt når
  - a) det er en vesentlig forskjell mellom yrkesutøverens yrkeskvalifikasjoner og de grunnleggende kunnskapene eller ferdighetene som kreves for å utøve yrket i vertsjurisdiksjonen, og
  - b) yrkesutøveren unnlater eller nekter å avlegge en egnethetsprøve eller gjennomføre en prøveperiode i henhold til artikkel 12.6 (Utligningstiltak).
4. Vilkår 2 er oppfylt når
  - a) det lovregulerte yrket i vertsjurisdiksjonen omfatter en eller flere former for yrkesvirksomhet som omfatter fagområder som er vesentlig forskjellige fra dem som omfattes av yrkesutøverens yrkeskvalifikasjoner, og
  - b) yrkesutøveren unnlater eller nekter å avlegge en egnethetsprøve eller gjennomføre en prøveperiode i henhold til artikkel 12.6 (Utligningstiltak).
5. Vilkår 3 er oppfylt dersom kravet om at yrkesutøveren skal avlegge en egnethetsprøve eller gjennomføre en prøveperiode i henhold til artikkel 12.6 (Utligningstiltak), vil innebære å kreve at yrkesutøveren oppnår de yrkeskvalifikasjonene som kreves for å utøve det lovregulerte yrket i vertsjurisdiksjonen.
6. Vilkår 4 er oppfylt dersom adgang til og utøvelse av et lovregulert yrke av en fysisk person hvis yrkeskvalifikasjoner er oppnådd i vertsjurisdiksjonen, er omfattet av andre vilkår enn besittelse av bestemte yrkeskvalifikasjoner, og yrkesutøveren ikke oppfyller disse vilkårene.

---

⁷⁷ Island, Liechtenstein og Norge bemerker at de i henhold til EØS-avtalen er forpliktet til å overholde minstekravene til utdanning for visse yrker som er harmonisert i EØS-avtalen. For disse formålene og for denne artikkelens formål vil Island, Liechtenstein og Norge bare anerkjenne en yrkesutøvers kvalifikasjoner dersom yrkesutøveren tilfredsstillende disse minstekravene til utdanning på tidspunktet for søkeren, eller gjennomfører utligningstiltak i samsvar med artikkel 12.6 (Utligningstiltak).

ARTIKKEL 12.6

Utligningstiltak

1. En relevant myndighet kan kreve at en yrkesutøver avlegger en egnethetsprøve, standardisert eller på annen måte, eller at vedkommende gjennomfører en prøveperiode dersom
  - a) det er en vesentlig forskjell mellom yrkesutøverens yrkeskvalifikasjoner og de grunnleggende kunnskapene eller ferdighetene som kreves for å utøve det lovregulerte yrket i vertsjurisdiksjonen, eller
  - b) det lovregulerte yrket i vertsjurisdiksjonen omfatter en eller flere former for yrkesvirksomhet som omfatter fagområder som er vesentlig forskjellige fra dem som omfattes av yrkesutøverens yrkeskvalifikasjoner.
2. Den relevante myndigheten kan beslutte om det skal brukes en prøveperiode eller en egnethetsprøve.
3. Relevante myndigheter oppfordres til å anvende utligningstiltak på en måte som står i forhold til den forskjellen de har som formål å avhjelpe.
4. I den grad det er mulig og på anmodning fra yrkesutøveren skal de relevante myndighetene skriftlig begrunne hvorfor de krever at yrkesutøveren skal gjennomføre utligningstiltak.
5. Dersom en relevant myndighet krever at yrkesutøveren skal avlegge en egnethetsprøve, skal hver part sikre at den relevante myndigheten avholder egnethetsprøver med en rimelig hyppighet og eventuelt minst en gang i året.

ARTIKKEL 12.7

Søknadsprosedyre

1. Den relevante myndigheten skal
  - a) bekrefte mottak av yrkesutøverens søknad innen én måned etter mottak og underrette yrkesutøveren om eventuelle dokumenter som mangler,
  - b) gi yrkesutøveren tilstrekkelig tid til å gjennomføre kravene og prosedyrene i søknadsprosessen,
  - c) behandle yrkesutøverens søknad omgående, og
  - d) treffe en beslutning senest fire måneder etter datoen da den fullstendige søknaden ble inngitt.

2. Vedkommende myndighet kan kreve at yrkesutøveren dokumenterer yrkeskvalifikasjoner. Dokumentasjonen det bes om skal ikke være mer enn det som er nødvendig for å godtgjøre at yrkesutøveren besitter tilsvarende yrkeskvalifikasjoner.
3. Dersom adgang til og utøvelse av et lovregulert yrke av en fysisk person hvis yrkeskvalifikasjoner er oppnådd i vertsjurisdiksjonen, er omfattet av andre vilkår enn besittelse av bestemte yrkeskvalifikasjoner, kan den relevante myndigheten kreve at yrkesutøveren dokumenterer at vedkommende oppfyller disse vilkårene. Dokumentasjonen det bes om skal ikke være mer enn det som er nødvendig for å godtgjøre at yrkesutøveren oppfyller disse vilkårene.
4. En relevant myndighet skal godta kopier av dokumenter som er bekreftet i samsvar med partens nasjonale rett, i stedet for originaldokumenter, med mindre den relevante myndigheten krever originaldokumenter for å beskytte anerkjennelsesprosessens integritet.
5. Den relevante myndigheten⁷⁸ i vertsjurisdiksjonen og hjemmejurisdiksjonen skal samarbeide nært og utveksle opplysninger for å lette yrkesutøverens søknad, dersom det er relevant.
6. Dersom det er relevant, skal den relevante myndigheten⁷⁹ i vertsjurisdiksjonen og hjemmejurisdiksjonen, med forbehold for enhver taushetsplikt, utveksle opplysninger om disiplinære tiltak som er truffet, eller ilagte strafferettslige sanksjoner eller andre alvorlige, særlige omstendigheter som sannsynligvis vil få konsekvenser for yrkesutøverens utøvelse av lovregulerte yrker. Partene anerkjenner at dette er særlig viktig for følgende yrkesutøvere:
  - a) helsepersonell som utøver virksomhet som har sammenheng med pasientsikkerhet, og
  - b) yrkesutøvere som utøver virksomhet i forbindelse med undervisning av mindreårige, herunder barneomsorg og førskoleundervisning, dersom yrkesutøveren utøver et yrke som er lovregulert i den aktuelle parten.

---

⁷⁸ Ved anvendelse av dette nummeret, i Island, Liechtenstein og Norge, kan andre myndigheter enn dem som omfattes av definisjonen av «relevant myndighet» i henhold til artikkel 12.1 (Definisjoner) nr. 1 bokstav o), være involvert i styringen av lovregulerte yrker. I tilfelle av slik involvering fra andre myndigheter i Island, Liechtenstein eller Norge er partene enige om at opplysninger skal utveksles mellom disse myndighetene og eventuelt de relevante myndighetene i en annen part, for å overholde dette nummeret.

⁷⁹ Ved anvendelse av dette nummeret, i Island, Liechtenstein og Norge, kan andre myndigheter enn dem som omfattes av definisjonen av «relevant myndighet» i henhold til artikkel 12.1 (Definisjoner) nr. 1 bokstav o), være involvert i styringen av lovregulerte yrker. I tilfelle av slik involvering fra andre myndigheter i Island, Liechtenstein eller Norge er partene enige om at opplysninger skal utveksles mellom disse myndighetene og eventuelt de relevante myndighetene i en annen part, for å overholde dette nummeret.

7. All utveksling av opplysninger mellom relevante myndigheter i henhold til denne artikkelen være underlagt hver av partenes personvernlovgivning.⁸⁰

ARTIKKEL 12.8

Lisensiering og andre bestemmelser

1. Den relevante myndigheten skal gjøre tilgjengelig for yrkesutøvere opplysninger om de yrkeskvalifikasjonene som kreves for å utøve det lovregulerte yrket.
2. Den relevante myndigheten skal gjøre tilgjengelig for yrkesutøvere opplysninger som forklarer eventuelle andre vilkår som gjelder for utøvelsen av det lovregulerte yrket, herunder
  - a) om det kreves en lisens for å utøve yrket, vilkårene for å få utstedt lisens etter at berettigelse er fastslått, og hva lisensen innebærer,
  - b) medlemskap i et bransjeorgan,
  - c) bruk av yrkestitler eller akademiske titler,
  - d) å ha en kontoradresse, opprettholde en virksomhet eller være bosatt,
  - e) språkkunnskaper,
  - f) bevis for god vandel,
  - g) yrkesansvarsforsikring,
  - h) oppfyllelse av vertsjurisdiksjonens krav til bruk av handelsnavn eller foretaksnavn, og
  - i) overholdelse av vertsjurisdiksjonens etiske regler, for eksempel uavhengighet og god atferd.
3. Den relevante myndigheten skal gjøre tilgjengelig for yrkesutøvere opplysninger om
  - a) relevant lovgivning som skal anvendes med hensyn til for eksempel disiplinære tiltak, finansielt ansvar eller finansiell forpliktelse,
  - b) prinsippene om disiplin og håndheving av faglige standarder, herunder disiplinærjurisdiksjon og eventuelle konsekvenser for utøvelsen av yrkesvirksomhet,

---

⁸⁰ Partene er innforstått med at forpliktelsen i henhold til dette nummeret omfatter enhver annen myndighet som samarbeider eller utveksler opplysninger med henblikk på nr. 5 og 6.

- c) prosessen og prosedyrene for løpende verifisering av kompetanse, og
  - d) kriteriene og prosedyrene for tilbakekalling av registreringer.
4. Den relevante myndigheten skal gjøre tilgjengelig for yrkesutøvere opplysninger om
- a) hvilken dokumentasjon som kreves av yrkesutøvere, og i hvilken form den bør legges fram, og
  - b) godtaking av dokumenter og sertifikater som er utstedt i forbindelse med yrkeskvalifikasjoner, samt andre vilkår som gjelder utøvelsen av det lovregulerte yrket.
5. Den relevante myndigheten skal umiddelbart behandle forespørsler fra yrkesutøvere om de yrkeskvalifikasjonene som kreves for å utøve det lovregulerte yrket, samt alle andre vilkår som gjelder for utøvelsen av det lovregulerte yrket.

ARTIKKEL 12.9

Språkkunnskaper

Relevante myndigheter kan kreve at yrkesutøvere godtgjør at de besitter de språkkunnskapene som er nødvendige for å utøve det relevante yrket. Dersom det lovregulerte yrket har sammenheng med pasientsikkerhet, kan språkferdighetene kontrolleres. Alle språktester skal stå i rimelig forhold til virksomheten som skal utøves.

ARTIKKEL 12.10

Klageadgang

Hver part skal vedta tiltak som gir yrkesutøvere klageadgang når det gjelder

- a) en relevant myndighets beslutning om å nekte en yrkesutøver adgang til og utøvelse av det lovregulerte yrket, og
- b) en relevant myndighets manglende beslutning om en yrkesutøvers adgang til og utøvelse av det lovregulerte yrket.

ARTIKKEL 12.11

Gebyrer

Hver part skal sikre at gebyrer som ilegges av dens relevante myndigheter i forbindelse med tiltak i henhold til artikkel 12.4 (Anerkjennelse av yrkeskvalifikasjoner) nr. 3

- a) er rimelige og står i forhold til kostnaden ved yrkesutøverens søknad,
- b) er transparente, herunder i forbindelse med gebyrstrukturer, og er offentliggjort på forhånd, og
- c) kan betales elektronisk via den relevante myndighetens eget nettsted.

ARTIKKEL 12.12

Gjennomføring av dette kapitlet av underkomiteen for tjenester og investeringer

1. Underkomiteen for tjenester og investeringer opprettet i henhold til artikkel 3.3 (Underkomité for tjenester og investeringer) i kapittel 3 (Tjenester og investeringer) skal ha ansvar for en effektiv gjennomføring og anvendelse av dette kapitlet.
2. Partene kan beslutte å invitere representanter fra andre relevante enheter enn partene, herunder representanter for relevante myndigheter som har den nødvendige ekspertisen som er relevant for de spørsmålene som skal drøftes, til å delta på møter i underkomiteen for tjenester og investeringer.
3. Underkomiteen for tjenester og investeringer skal ha følgende funksjoner:
  - a) Rapportere til den blandede komiteen opprettet i henhold til artikkel 15.1 (Blandet komité) i kapittel 15 (Institusjonelle bestemmelser), etter behov.
  - b) Gjennomgå og overvåke gjennomføringen og anvendelsen av dette kapitlet, herunder ta hensyn til hvordan relevante myndigheter anvender tiltakene som er vedtatt i henhold til dette kapitlet.
  - c) Identifisere forbedringsområder i gjennomføringen og anvendelsen av dette kapitlet.
  - d) Utveksle opplysninger om eventuelle spørsmål i tilknytning til dette kapitlet, herunder legge til rette for deling av god praksis mellom partene når det gjelder gjennomføringen og anvendelsen av dette kapitlet.

- e) Gi partene retningslinjer om beste praksis i forbindelse med gjennomføringen og anvendelsen av dette kapittelet.
  - f) Utarbeide anbefalinger som den anser som nødvendige for en effektiv gjennomføring og anvendelse av dette kapittelet. Disse anbefalingene skal framlegges for den blandede komiteen, som i sin tur kan beslutte å vedta anbefalingene.
  - g) Utarbeide retningslinjer for utarbeiding av ordningene for gjensidig anerkjennelse nevnt i artikkel 12.13 (Opprettelse av ordninger for gjensidig anerkjennelse).
  - h) Drøfte spørsmål i forbindelse med dette kapittelet og andre spørsmål som er relevante for anerkjennelsen av yrkeskvalifikasjoner.
  - i) Utføre eventuelle andre funksjoner som den blandede komiteen har delegert til den.
4. Partene skal ta hensyn til eventuelle retningslinjer fra underkomiteen for tjenester og investeringer i samsvar med nr. 3.

ARTIKKEL 12.13

Opprettelse av ordninger for gjensidig anerkjennelse

1. Det forente kongerike på den ene side og Island, Liechtenstein og Norge, sammen eller hver for seg, på den andre siden⁸¹ kan opprette ordninger for gjensidig anerkjennelse (MRA-er) for å legge til rette for anerkjennelse av yrkeskvalifikasjoner.
2. En MRA kan bygge på bestemmelsene i dette kapittelet. En MRA kan fastsette delvis adgang til et yrke, og at anerkjennelse kan være betinget av at eventuelle utligningstiltak er gjennomført.
3. Partene kan avtale å bruke underkomiteen for tjenester og investeringer til å legge til rette for drøftinger om MRA-er.
4. Partene kan gjennom enighet avtale at en MRA som er opprettet i henhold til denne artikkelen, skal anses som en integrert del av denne avtalen⁸², gjennom et vedlegg eller på annen måte.

---

⁸¹ Ved anvendelse av denne artikkelen kan det inngås MRA-er mellom partene eller mellom deres relevante myndigheter i samsvar med hver parts nasjonale lovgivning.

⁸² Det presiseres at en slik MRA, uten hensyn til en slik avtale, bare skal være bindende for partene i den.

KAPITTEL 13
HANDEL OG BÆREKRAFTIG UTVIKLING

AVSNITT 13.1

ALMINNELIGE BESTEMMELSER

ARTIKKEL 13.1

Kontekst og formål

1. Partene minner om Rio-erklæringen om miljø og utvikling fra 1992, Agenda 21 om miljø og utvikling fra 1992, Johannesburg-erklæringen om bærekraftig utvikling fra 2002 og gjennomføringsplanen fra verdensstoppmøtet om bærekraftig utvikling i 2002, ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet og oppfølgingen av erklæringen fra 1998, ministererklæringen vedtatt av De forente nasjoners økonomiske og sosiale råd i 2006 om utvikling av et miljø på nasjonalt og internasjonalt plan som bidrar til å skape full og produktiv sysselsetting og anstendig arbeid for alle, og dens innvirkning på bærekraftig utvikling, ILOs erklæring fra 2008 om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering, ILOs hundreårserklæring fra 2019 om framtidens arbeidsliv, sluttokumentet fra Rio+20 i 2012 med tittelen «The Future We Want», konvensjonen av 1979 om å avskaffe alle former for diskriminering mot kvinner, og FNs Agenda 2030 for bærekraftig utvikling, fra 2015.
2. Partene skal fremme bærekraftig utvikling som omfatter økonomisk utvikling, sosial utvikling og miljøvern, som er gjensidig avhengige og gjensidig støttende faktorer. Partene understreker nytten av å samarbeide om handelsrelaterte og investeringsrelaterte aspekter ved arbeids- og miljøspørsmål som ledd i en global tilnærming til handel og bærekraftig utvikling.
3. Partene bekrefter på nytt at de forplikter seg til å fremme utviklingen av internasjonal handel og investering og til å fremme sine prioriterte økonomiske forbindelser på en måte som gagnar alle og bidrar til en bærekraftig utvikling. Partene har derfor bestemt seg for å opprettholde og forbedre sine respektive høye standarder på de områdene som omfattes av dette kapitlet.

ARTIKKEL 13.2

Definisjoner

1. I dette kapitlet menes med «arbeidslivslover og -standarder» en parts lover og standarder samt en parts øvrige rettslig bindende tiltak som er direkte knyttet til følgende rettigheter, prinsipper og vern:
  - a) De grunnleggende prinsippene og rettighetene i arbeidslivet som omhandlet i nr. 2 i artikkel 13.13 (Internasjonale arbeidslivsstandarder og avtaler).
  - b) Arbeidervern med hensyn til lønn, arbeidslivsstandarder, informasjons- og konsultasjonsrett på foretaksnivå, arbeidstid og helse og sikkerhet på arbeidsplassen som er i samsvar med ILOs agenda for anstendig arbeid, som fastsatt i ILOs erklæring om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering.

2. I dette kapitlet menes med «miljølover» en lov, eller et annet rettslig bindende tiltak vedtatt av en part, som har som formål å verne miljøet (herunder å begrense klimaendringene), blant annet for å hindre en fare for menneskers liv eller helse som skyldes miljøvirkninger, for eksempel slike som er rettet mot
  - a) å hindre, redusere eller kontrollere frigivelse eller utslipp av forurensende stoffer eller miljøforurensende stoffer, inkludert klimagasser,
  - b) håndtering av kjemikalier og avfall eller spredning av informasjon knyttet til dette, eller
  - c) bevaring og vern av ville planter eller dyr, herunder truede arter og deres habitater, samt verneområder,men det omfatter ikke en parts tiltak som utelukkende er knyttet til arbeidstakeres helse og sikkerhet.

ARTIKKEL 13.3

Rett til regulering og beskyttelsesnivåer

1. Partene anerkjenner hverandres rett til å fastsette sin egen politikk og sine prioriteringer på de områdene som omfattes av dette kapitlet, til å fastsette nivået for sitt eget arbeider- og miljøvern (herunder ressurseffektivitet, begrensning av og tilpasning til klimaendringer), og til å vedta eller endre sine lover og sin politikk på en måte som er i samsvar med partens internasjonale forpliktelser og med denne avtalen.

2. Hver part skal arbeide for å sikre at lovgivning og politikk som omfattes av dette kapitlet medfører og stimulerer til et høyt nivå for arbeider- og miljøvern, og skal i samsvar med sine internasjonale forpliktelser arbeide for å fortsette å forbedre disse lovene og denne politikken og deres tilknyttede beskyttelsesnivåer, med sikte på å oppnå et høyt nivå for arbeider- og miljøvern.

ARTIKKEL 13.4

Opprettholdelse av beskyttelsesnivåer

1. Partene skal ikke stimulere til handel eller investering mellom partene ved å svekke eller senke det vernenivået som følger av deres respektive miljølover eller arbeidslivslover og -standarder.
2. En part skal ikke gi avkall på eller på annen måte avvike fra, eller tilby å gi avkall på eller på annen måte avvike fra, sine miljølover eller sine arbeidslivslover eller -standarder i den hensikt å stimulere til handel eller investering mellom partene.
3. En part skal ikke, gjennom en vedvarende eller gjentatt handling eller manglende handling, unnlate å håndheve sine miljølover eller sine arbeidslivslover eller -standarder i den hensikt å stimulere til handel eller investering mellom partene.

ARTIKKEL 13.5

Åpenhet

Partene understreker betydningen av å sikre åpenhet som en nødvendig faktor for å fremme allmennhetens deltakelse og offentliggjøre informasjon innenfor rammen for dette kapitlet og i samsvar med deres respektive lover og praksis.

ARTIKKEL 13.6

Informasjon til og bevissthet blant allmennheten

1. I tillegg til artikkel 13.5 (Åpenhet) skal hver part oppmuntre til offentlig debatt med og mellom ikke-statlige aktører om utarbeidingen av lover og politikk som omfattes av dette kapitlet.
2. Hver part skal fremme allmennhetens bevissthet om lover og standarder som omfattes av dette kapitlet, samt om håndhevings- og etterlevelseshandlinger, ved å sikre at informasjon er tilgjengelig for berørte parter, og ved å treffe tiltak for å øke arbeidstakeres, arbeidsgiveres og deres respektive representanters kunnskap og forståelse.

3. Hver part skal sikre at allmennheten på anmodning får tilgang til relevant miljøinformasjon som oppbevares av eller for offentlige myndigheter, og skal treffe de tiltakene som er nødvendige for aktivt å spre slik informasjon elektronisk til allmennheten.
4. Hver part skal være åpen for å motta, og skal ta behørig hensyn til, synspunkter fra allmennheten i forbindelse med dette kapitlet, herunder henvendelser som gjelder gjennomføringen. Hver part skal i samsvar med sine lover og sin praksis underrette sine respektive organisasjoner i sivilsamfunnet om de henvendelsene den anser som relevante, gjennom samrådsordningene nevnt i artikkel 13.31 (Underkomité for handel og bærekraftig utvikling).

ARTIKKEL 13.7

Vitenskapelig og teknisk informasjon

1. Når partene utarbeider og gjennomfører tiltak knyttet til miljø- eller arbeidsforhold som påvirker handelen og investeringsvirksomheten dem imellom, skal de ta hensyn til relevant og tilgjengelig vitenskapelig, teknisk og annen informasjon, for eksempel tradisjonell kunnskap, samt relevante internasjonale standarder, retningslinjer og anbefalinger.
2. Partene anerkjenner at når det foreligger trusler om alvorlig eller uopprettelig skade, skal mangelen på full vitenskapelig sikkerhet ikke brukes som grunn for å utsette kostnadseffektive tiltak for å hindre forringelse av miljøet.

ARTIKKEL 13.8

Samarbeid

1. Partene anerkjenner at det er viktig å samarbeide om handelsrelaterte og investeringsrelaterte aspekter ved arbeids- og miljøspørsmål for å nå målene i dette kapitlet. Partene er derfor enige om å snakke sammen og rådføre seg med hverandre om handelsrelaterte spørsmål knyttet til bærekraftig utvikling som er av felles interesse. Hver part kan eventuelt invitere partene i arbeidslivet eller andre berørte parter til å delta i relevante samarbeidsprosjekter og til å identifisere mulige samarbeidsområder.
2. Partene kan derfor samarbeide i saker av felles interesse på områder som
  - a) bedre forståelse av den økonomiske virksomhetens og markedskreftenes innvirkning på miljøet og arbeidsvilkårene,
  - b) internasjonal fremming og effektiv anvendelse av de grunnleggende prinsippene og rettighetene i arbeidslivet som nevnt i artikkel 13.13 (Internasjonale arbeidslivsstandarder og avtaler), og ILOs agenda for anstendig arbeid, herunder om forbindelsene mellom handel og full og

produktiv sysselsetting, grunnleggende arbeidslivsstandarder, anstendig arbeid i globale forsyningskjeder, sosial trygghet, sosial dialog og likestilling mellom kjønnene,

- c) dialog og utveksling av informasjon om arbeidslivs-, likestillings- og miljøbestemmelsene i deres respektive handelsavtaler, og gjennomføringen av disse, og
  - d) overvåking og vurdering av hvilken virkning gjennomføringen av denne avtalen har på bærekraftig utvikling og kvinners økonomiske selvstendighet.
3. Partene skal arbeide for å styrke sitt samarbeid om handelsrelaterte og investeringsrelaterte arbeids- og miljøspørsmål av felles interesse, i relevante bilaterale og multilaterale fora som de deltar i, for eksempel ILO, WTO, OECD, De forente nasjoners miljøprogram og fora opprettet under multilaterale miljøavtaler. De kan eventuelt inngå samarbeidsavtaler med slike organisasjoner for å dra nytte av deres sakkunnskap og ressurser.

ARTIKKEL 13.9

Samarbeidsmetoder

- 1. Partene skal bestrebe seg på å samarbeide i saker av felles interesse for å fremme målene i dette kapitlet gjennom tiltak som
  - a) utveksling av informasjon om beste praksis, arrangementer, aktiviteter og initiativer,
  - b) utforsking av samarbeid om initiativer som gjelder tredjeparter,
  - c) teknisk utveksling, forskningsprosjekter, undersøkelser, rapporter, konferanser og seminarer, og
  - d) enhver annen form for samarbeid som anses som hensiktsmessig.
- 2. Samarbeid i henhold til dette kapitlet forutsetter at hver deltakende part har tilgang til midler og ressurser. Kostnader for samarbeid i henhold til dette kapitlet skal dekkes av de berørte partene på den måten de blir enige om.

ARTIKKEL 13.10

Fremming av handel og investeringer som er gunstige for en bærekraftig utvikling

- 1. Partene anerkjenner den viktige rollen handel og investering spiller når det gjelder å fremme en bærekraftig utvikling i alle dens dimensjoner.

2. I henhold til nr. 1 forplikter partene seg til fortsatt å
- a) fremme og legge til rette for investeringer i/fra utlandet og handel med og spredning av varer og tjenester som bidrar til en bærekraftig utvikling, herunder varer og tjenester som omfattes av ordninger for økologisk, rettferdig eller etisk handel,
  - b) fremme og stimulere til utvikling og bruk av sertifiseringsordninger for bærekraftig utvikling som gir økt åpenhet og sporbarhet i hele forsyningskjeden i samsvar med nasjonale prioriteringer,
  - c) fremme handels- og investeringspolitikk som støtter målene for sysselsetting, sosial dialog og rettigheter i arbeidslivet,
  - d) fremme handel med og investering i varer og tjenester som bidrar til bærekraftig utvikling, for eksempel produkter og tjenester basert på fornybar energi og energieffektivitet, blant annet ved å håndtere tilknyttede ikke-tollbaserte hindringer, eller ved å vedta politiske rammer som vil støtte bruken av de beste gjennomførbare miljøalternativene, alt etter hva som er relevant,
  - e) anerkjenne den betydningen handel og investering har for en mer ressurseffektiv og sirkulær økonomi, fremme livssyklus håndtering av varer og fremme bærekraftige produktverdikjeder, herunder karbonregnskap og sluttbehandling, utvidet produsentansvar, resirkulering og reduksjon av avfall,
  - f) fremme bærekraftig innkjøpspraksis,
  - g) oppmuntre til samarbeid mellom foretak i forbindelse med varer, tjenester og teknologi som bidrar til en bærekraftig utvikling,
  - h) oppmuntre til å integrere bærekrafthensyn i private og offentlige beslutninger om forbruk, og
  - i) fremme utvikling, fastsettelse, opprettholdelse eller forbedring av mål og standarder for miljøprestasjon.

ARTIKKEL 13.11

Ansvarlig forretningsdrift

Partene forplikter seg til å fremme ansvarlig forretningsdrift, herunder ved å oppmuntre til relevante praksiser, for eksempel ansvarlig forvaltning av forsyningskjeder i foretak, og til å tilby støttende politiske rammer for å oppmuntre foretakene til å ta i bruk relevante praksiser. Partene anerkjenner i denne forbindelse at det er viktig å formidle, slutte seg til, gjennomføre og følge internasjonalt anerkjente prinsipper og retningslinjer, som OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper, ILOs trepartserklæring om prinsipper for flernasjonale selskaper og

sosialpolitikk, FNs Global Compact-initiativ og FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter.

ARTIKKEL 13.12

Bekjempelse av korrupsjon

Partene erkjenner behovet for økt ansvarlighet, åpenhet og integritet i både offentlig og privat sektor, og at hver sektor har utfyllende ansvar i den forbindelse, partene bekrefter at de står fast på sin beslutning om å bekjempe bestikkelser og korrupsjon i internasjonal handel og investering, og på at de skal oppfylle sine respektive forpliktelser i henhold til konvensjonen om bekjempelse av korrupsjon og bestikkelser av utenlandske offentlige tjenestemenn i forbindelse med internasjonale forretningstransaksjoner, med dens vedlegg, utferdiget i Paris 17. desember 1997, og De forente nasjoners konvensjon mot korrupsjon, utferdiget i New York 31. oktober 2003. Partene skal rådføre seg med hverandre med sikte på å identifisere og bli enige om tiltak eller samarbeidsområder for å forebygge og bekjempe bestikkelser og korrupsjon i saker som påvirker internasjonal handel og investering.

AVSNITT 13.2

HANDEL OG ARBEID

ARTIKKEL 13.13

Internasjonale arbeidslivsstandarder og avtaler

1. Partene skal fortsatt fremme utviklingen av internasjonal handel og investering på en måte som fører til full og produktiv sysselsetting og anstendig arbeid for alle.
2. Hver part skal sørge for at dens arbeidslivslover og -praksis omfatter og verner om de grunnleggende prinsippene og rettighetene i arbeidslivet. Partene minner i denne forbindelse om forpliktelsene som følger av medlemskap i ILO, og bekrefter at de forplikter seg til å anerkjenne, fremme og realisere prinsippene om de grunnleggende rettighetene som gjenspeiles i ILOs erklæring om grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet og oppfølgingen av erklæringen fra 1998, det vil si
  - a) foreningsfrihet og faktisk anerkjennelse av retten til å føre kollektive forhandlinger,
  - b) avskaffelse av alle former for tvangsarbeid,
  - c) effektiv avskaffelse av barnearbeid, og
  - d) avskaffelse av forskjellsbehandling i forbindelse med ansettelse og i yrke.
3. Hver part som er medlem av ILO
  - a) skal kontinuerlig og konsekvent arbeide for at de grunnleggende ILO-konvensjonene (som angitt av ILOs styringsorgan) og tilknyttede protokoller blir ratifisert,
  - b) bekrefter på nytt at de i henhold til artikkel 5 nr. 1 bokstav c) i ILO-konvensjon nr. 144 forplikter seg til med egnede mellomrom på nytt å gjennomgå ikke-ratifiserte konvensjoner og anbefalinger som ennå ikke har trådt i kraft,
  - c) skal utveksle opplysninger om sine respektive situasjoner og framskritt med hensyn til ratifiseringen av de grunnleggende og prioriterte ILO-konvensjonene samt andre ILO-konvensjoner som ILO har klassifisert som ajourførte.
4. Hver part bekrefter på nytt at de forplikter seg til i sine lover og sin praksis effektivt å gjennomføre de ILO-konvensjonene som hver part har ratifisert.

5. Hver part bekrefter på nytt at de forplikter seg til i sine lover og sin praksis effektivt å gjennomføre de ulike bestemmelsene i Den europeiske sosialpakt⁸³ som hver part, i kraft av sitt medlemskap i Europarådet, har akseptert.
6. Partene anerkjenner også viktigheten av de strategiske målene i ILOs agenda for anstendig arbeid, som gjenspeiles i ILOs erklæring fra 2008 om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering.
7. Partene forplikter seg til å
  - a) fremme utvikling og forbedring av tiltak for å oppnå anstendige arbeidsvilkår for alle og tilknyttede arbeidsrettigheter, herunder med hensyn til lønn og inntekt, arbeidstid, helse og sikkerhet på arbeidsplassen og andre arbeidsvilkår,
  - b) fremme den sosiale dialogen om arbeidsforhold mellom arbeidstakere og arbeidsgivere og deres respektive organisasjoner og myndigheter,
  - c) opprettholde et velfungerende system for håndheving av arbeidslivsbestemmelser, og
  - d) sikre likebehandling med hensyn til arbeidsvilkår,og hver part som er medlem av ILO, skal gjøre dette i samsvar med ILOs erklæring fra 2008 om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering.
8. Partene merker seg, slik det er fastsatt i ILOs erklæring om sosial rettferdighet for en rettferdig globalisering, at brudd på grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet ikke skal kunne påberopes eller på annet vis benyttes som et legitimt komparativt fortrinn, og at arbeidslivsstandarder ikke skal benyttes til handelspolitisk proteksjonisme.
9. Partene anerkjenner verdien av internasjonalt samarbeid og avtaler på arbeidslivsområdet som det internasjonale samfunnets svar på økonomiske, sysselsettingsmessige og sosiale utfordringer og muligheter som følger av globaliseringen.
10. Partene stadfester verdien av sammenheng i politikken knyttet til anstendig arbeid, herunder grunnleggende arbeidslivsstandarder, og av et høyt arbeidervernnivå samt effektiv håndheving, og anerkjenner at disse områdene kan ha gunstig innvirkning på økonomisk effektivitet, nyskaping og produktivitet, herunder eksportresultater.

---

⁸³ Europarådet, som ble etablert i 1949, vedtok i 1961 Den europeiske sosialpakt, som ble revidert i 1996. For Det forente kongerike viser henvisningen til Den europeiske sosialpakt i nr. 5 til den opprinnelige versjonen fra 1961.

ARTIKKEL 13.14

Ikke-diskriminering og likestilling på arbeidsplassen

1. Partene støtter målene om å avskaffe diskriminering med hensyn til arbeid og yrke, og å fremme likestilling mellom kjønnene i forbindelse med handel og arbeidsplassen.
2. Hver part bekrefter at de forplikter seg til i sin lovgivning, politikk og praksis effektivt å gjennomføre de internasjonale avtalene om inkluderende økonomisk utvikling, likestilling mellom kjønnene eller likebehandling som de er part i.
3. Partene forplikter seg til å
  - a) fremme politikk som har som mål å sikre et inkluderende arbeidsmarked, like rettigheter og muligheter og å håndtere ulovlig forskjellsbehandling i forbindelse med handel og arbeidsplassen,
  - b) gjennomføre politikk og tiltak for å verne arbeidstakere mot forskjellsbehandling på grunnlag av kjønn, graviditet eller seksuell legning,
  - c) innføre foreldrepermisjon med oppsigelsesvern etter fødsel eller adopsjon av et barn,
  - d) arbeide for å fjerne kjønnsbaserte lønnsforskjeller ved å fremme likelønnslover og politikk med sikte på å oppnå lik lønn, og
  - e) fremme politikk som har som mål å fjerne alle former for kjønnsbasert vold og seksuell trakassering på arbeidsplassen.

ARTIKKEL 13.15

Tilgang til rettsmidler og garantier for rett saksbehandling

I henhold til artikkel 13.4 (Opprettholdelse av beskyttelsesnivåer) skal hver part fremme overholdelse av og effektivt håndheve sin arbeidsrett, blant annet ved å

- a) opprettholde et system for håndheving av arbeidslivsbestemmelser i samsvar med sine internasjonale forpliktelser med sikte på å sikre håndheving av lovbestemmelser om arbeidsvilkår og vern av arbeidstakere, og
- b) sikre at personer som har en rettslig anerkjent interesse i en bestemt sak, og som opprettholder en rettighet i henhold til sin lovgivning, kan benytte forvaltningssak og rettergang, med sikte på å muliggjøre effektive tiltak mot overtredelser av arbeidsretten, herunder egnede rettsmidler ved overtredelse av denne retten.

AVSNITT 13.3

KVINNERS ØKONOMISKE SELVSTENDIGHET OG HANDEL

ARTIKKEL 13.16

Formål

1. Partene erkjenner at det er viktig å integrere et likestillingsperspektiv når en inkluderende økonomisk utvikling fremmes, og at politikk som tar hensyn til kjønnsbalanse, er viktig for å sikre mer rettferdig deltakelse for alle i den innenlandske, regionale og globale økonomien og internasjonal handel, med sikte på å oppnå bærekraftig økonomisk vekst.
2. Partene anerkjenner at kvinners deltakelse i internasjonal handel kan bidra til å fremme deres økonomiske selvstendighet og uavhengighet. Partene er derfor enige om å fremme kvinners økonomiske selvstendighet i denne avtalen, og å integrere et kjønnsperspektiv i partenes handels- og investeringsforbindelser.
3. Partene anerkjenner videre at det er viktig å øke kvinners muligheter, blant annet i deres roller som arbeidstakere, bedriftseiere og entreprenører, og innser fordelene ved å utveksle erfaringer med og beste praksis for å håndtere eventuelle systemhindringer for kvinner i internasjonal handel.

ARTIKKEL 13.17

Internasjonale forpliktelser

1. Partene anerkjenner viktigheten av internasjonale avtaler om inkluderende økonomisk utvikling, likestilling mellom kjønnene og kvinners økonomiske selvstendighet.
2. Hver part bekrefter at de forplikter seg til i sin lovgivning, politikk og praksis effektivt å gjennomføre de internasjonale avtalene om inkluderende økonomisk utvikling, likestilling mellom kjønnene og kvinners økonomiske selvstendighet som de er part i.
3. Partene anerkjenner de forpliktelsene som ble inngått i den felles erklæringen om handel og kvinners økonomiske selvstendighet under WTOs ministerkonferanse i Buenos Aires i desember 2017, herunder behovet for å utarbeide faktabaserte tiltak for å håndtere de hindringene som begrenser kvinners muligheter i økonomien.

ARTIKKEL 13.18

Samarbeidsaktiviteter

Partene kan gjennomføre samarbeidsaktiviteter for å bidra til at målene i artikkel 13.16 (Formål) nås i forbindelse med saker av felles interesse. Samarbeidsaktiviteter skal utføres med inkluderende kvinnedeltakelse. Samarbeidsområdene kan omfatte utveksling av erfaringer og beste praksis knyttet til

- a) forbedring av kvinners adgang til handel, blant annet i deres roller som arbeidstakere, bedriftseiere og entreprenører, ved å fjerne spesifikke hindringer, herunder for deres tilgang til ferdigheter, teknologi og lederskap eller adgang til forretningsnettverk, og ved å treffe tiltak mot forskjellsbehandling,
- b) fremming av arbeidslivspraksiser som gjør det lettere å integrere, beholde og videreutvikle kvinner i arbeidsmarkedet, samt kapasitetsbygging og kompetanseutvikling,
- c) fremming og gjennomføring av politikk og programmer som sikrer lik lønn for arbeid av lik verdi,
- d) anerkjennelse av ulønnet omsorgsarbeid, blant annet foreldreansvar og annet medansvar for familien, og fremming av en god balanse mellom arbeid og fritid og fleksible arbeidstidsordninger, permisjon og barnepass til overkommelig pris,
- e) fremming av økonomisk integrasjon samt tilgang til lån, finansiering og finansiell støtte,
- f) økt tilgang for kvinner til deltakelse i og lederskap innenfor vitenskap, teknologi og innovasjon, herunder utdanning innenfor vitenskap, teknologi, teknikk, matematikk og næringsliv i den utstrekning den er knyttet til handel,
- g) gjennomføring av kvantitative og kvalitative kjønnsbaserte analyser av handelspolitikk og for å overvåke hvordan den påvirker kvinner som arbeidstakere, entreprenører og bedriftseiere,
- h) forbedring av metodene og framgangsmåtene for utvikling av data fordelt på kjønn, bruken av indikatorer, overvåkings- og vurderingsmetoder samt analyser av statistikk som viser kjønnsfordeling knyttet til handel, og
- i) fremming av kjønnsbalanse i handelsdelegasjoner og utviklingsprogrammer som støtter kvinnelige entreprenører som vil ha adgang til markedene.

ARTIKKEL 13.19

Tvisteløsning

Ingen av partene skal benytte tvisteløsning i henhold til artikkel 13.32 (Gjennomføring og tvisteløsning), 13.33 (Konsultasjoner) og 13.34 (Ekspertpanel) i dette kapitlet eller kapittel 16 (Tvisteløsning) i noen sak som oppstår i forbindelse med dette avsnittet.

AVSNITT 13.4

HANDEL OG MILJØ

ARTIKKEL 13.20

Multilaterale miljøavtaler og -prinsipper

1. Partene anerkjenner at det internasjonale miljøstyresettet og internasjonale miljøavtaler er viktig som det internasjonale samfunnets svar på globale eller regionale miljøutfordringer, og understreker behovet for økt gjensidig støttende handels- og miljøpolitikk.
2. Hver part bekrefter på nytt at de forplikter seg til i sin lovgivning, politikk og praksis effektivt å gjennomføre de multilaterale miljøavtalene som de er part i, og at de følger miljøprinsipper som gjenspeiles i de internasjonale dokumentene nevnt i artikkel 13.1 (Kontekst og formål).
3. Partenes tiltak på miljøområdet skal bygge på prinsippene nedenfor, som fastsatt i avtalene nevnt i nr. 2, det vil si at miljøvern bør integreres i politikktutforming, og på føre-var-prinsippet og på prinsippene om at det bør treffes forebyggende tiltak, at miljøskader fortrinnsvis bør rettes opp ved kilden og at forurensere bør betale.
4. Partene forplikter seg til ved behov å rådføre seg med hverandre og samarbeide om miljøspørsmål av felles interesse knyttet til multilaterale miljøavtaler, og særlig handelsrelaterte spørsmål. Dette omfatter utveksling av informasjon om
  - a) gjennomføringen av multilaterale miljøavtaler som en part er part i,
  - b) pågående forhandlinger om nye multilaterale miljøavtaler, og
  - c) hver parts respektive synspunkter på å bli part i flere multilaterale miljøavtaler.

ARTIKKEL 13.21

Tilgang til rettsmidler og garantier for rett saksbehandling

I henhold til forpliktelsene i artikkel 13.4 (Opprettholdelse av beskyttelsesnivåer) skal hver part fremme overholdelse av sin miljølovgivning, blant annet ved å sikre

- a) at dens myndigheter som har ansvar for å håndheve miljølovgivningen, i samsvar med partens lovverk tar behørig hensyn til påståtte overtredelser av miljølovgivningen som de får kjennskap til, og

- b) at personer som har en rettslig anerkjent interesse i en bestemt sak, eller som hevder at en rettighet er overtrådt i henhold til partens lovgivning, kan benytte forvaltningssak eller rettergang for å muliggjøre effektive tiltak mot overtredelser av miljølovgivningen, herunder egnede rettsmidler ved brudd på denne lovgivningen.

ARTIKKEL 13.22

Handel og klimaendringer

1. Partene anerkjenner at det er viktig å nå det ultimate målet for De forente nasjoners rammekonvensjon om klimaendring, som ble vedtatt i New York 9. mai 1992 («Klimakonvensjonen»), og Paris-avtalen som ble vedtatt i Paris 12. desember 2015 («Paris-avtalen»), med sikte på å håndtere den presserende trusselen fra klimaendringene, og at handel og investering spiller en viktig rolle når det gjelder å nå dette målet. Partene bekrefter at de forstår at tiltak som treffes for å nå dette ultimate målet, skal være forenlige med denne avtalen, og forplikter seg til å samarbeide for å treffe tiltak for å håndtere klimaendringer.
2. Partene skal i henhold til nr. 1
  - a) bekrefte at de forplikter seg til effektivt å gjennomføre Paris-avtalen og å treffe tiltak for å redusere klimagassutslippene med sikte på å styrke den globale innsatsen mot klimaendringer og holde økningen i den globale gjennomsnittstemperaturen godt under 2 °C over det førindustrielle nivået og tilstrebe å begrense temperaturøkningen til 1,5 °C over det førindustrielle nivået,
  - b) fremme og legge til rette for bidraget fra handel med og investering i varer og tjenester som er av særlig betydning for begrensning av og tilpasning til klimaendringer og for overgangen til en lavutslippøkonomi, og
  - c) på nytt bekrefte sine respektive klimaforpliktelser i henhold til Paris-avtalen og sine langsiktige klimamål for å oppnå netto nullutslipp eller bli et lavutslippssamfunn i samsvar med deres lovverk.
3. Partene anerkjenner at styrket samarbeid er viktig for å fremme målene i denne artikkelen, og skal samarbeide i saker av gjensidig interesse, herunder innenfor Klimakonvensjonen og WTO, på områder som
  - a) handels- og klimapolitikk, regler og tiltak som bidrar til formålet for og målene i Paris-avtalen og overgangen til lave klimagassutslipp og en utvikling som er motstandsdyktig mot klimaendringer,
  - b) handelsrelaterte aspekter ved den nåværende og framtidige internasjonale klimaendringsregimet, så vel som nasjonal

- klimapolitikk og nasjonale klimaprogrammer knyttet til utslippsreducerende tiltak og tilpasning, herunder spørsmål knyttet til karbonmarkeder, metoder for å håndtere de negative virkningene som handelen har på klimaet, og midler til å fremme energieffektivitet og utvikling og innføring av lavutslippsteknologi og annen klimavennlig teknologi,
- c) handel med og investering i teknologi for fornybar energi og energieffektive varer og tjenester,
  - d) kostnadseffektiv utnytting av fornybar energi, herunder havenergi, særlig havvindproduksjon i Nordsjøen,
  - e) utvikling av avkarboniseringsteknologi, for eksempel for hydrogen, herunder markeder for hydrogen og utvikling og fremming av karbonfangst, -bruk og -lagring, inkludert, men ikke begrenset til, Nordsjøen,
  - f) støtte til Den internasjonale sjøfartsorganisasjons utvikling og vedtakelse av ambisiøse og effektive tiltak for reduksjon av klimagassutslipp, som skal gjennomføres av skip i utenriksfart,
  - g) støtte til Den internasjonale organisasjon for sivil luftfarts utvikling og vedtakelse av ambisiøse og effektive tiltak for reduksjon av klimagassutslipp, og
  - h) den globale utfasingen av ineffektive subsidier til fossilt brensel.
4. Partene skal oppmuntre til samarbeid mellom sine respektive reguleringsmyndigheter og andre kompetente myndigheter om saker av gjensidig interesse knyttet til temaene i nr. 3 bokstav d) og e), blant annet utveksling av informasjon og ekspertise og lignende tiltak.

ARTIKKEL 13.23

Luftkvalitet

1. Partene anerkjenner at luftforurensning er en alvorlig trussel mot folkehelsen, økosystemets integritet og en bærekraftig utvikling, og merker seg at en reduksjon av luftforurensningen kan bidra til å redusere klimagassutslippene og dermed til å håndtere klimaendringer og andre miljøproblemer. Partene anerkjenner derfor verdien av en integrert tilnærming for å håndtere luftforurensning og klimaendringer.
2. Partene merker seg at produksjon, forbruk og transport kan forårsake luftforurensning, og at luftforurensning kan bevege seg langt, og de anerkjenner at det er viktig å redusere luftforurensning innenlands og over landegrensene, og at samarbeid kan være gunstig for å nå disse målene. For dette formålet skal partene bestrebe seg på å redusere luftforurensningen.

3. Partene anerkjenner videre viktigheten av offentlig deltakelse og samråd i samsvar med deres respektive lovgivning eller politikk i forbindelse med utarbeiding og gjennomføring av tiltak for å redusere luftforurensning og sikre tilgang til luftkvalitetsdata. Hver part skal derfor gjøre data og informasjon om sine tilknyttede programmer og aktiviteter offentlig tilgjengelig, og skal bestrebe seg på å sikre at data og informasjon er lett tilgjengelig og forståelig for allmennheten.
4. Partene kan samarbeide i saker av felles interesse som gjelder luftkvalitet, som kan omfatte
  - a) planlegging av kvaliteten på omgivelsesluft,
  - b) modellering og overvåking, som omfatter geografisk fordeling av de viktigste kildene til luftforurensning og utslippene fra dem,
  - c) måle- og inventeringsmetoder for luftkvalitet og måling av utslipp, og
  - d) teknologier og praksiser for reduksjon, kontroll og forebygging.

ARTIKKEL 13.24

Ozonedbrytende stoffer og deres erstatninger

1. Partene anerkjenner at utslipp av visse stoffer i betydelig grad kan bryte ned og på annet vis endre ozonlaget på en måte som kan gi skadevirkninger på menneskers helse og miljøet. Partene anerkjenner videre at fortsatt forbruk og utslipp av visse stoffer kan undergrave innsatsen for å håndtere globale miljøutfordringer, inkludert klimaendringer. Hver part skal derfor treffe tiltak for å kontrollere produksjon og forbruk av samt handel med stoffer som omfattes av Montreal-protokollen⁸⁴, og skal støtte en ambisiøs utfasing av hydrofluorkarboner i samsvar med Kigali-endringen, blant annet ved å redusere bruken av forhåndsfylte anlegg eller produkter som inneholder hydrofluorkarboner.
2. Partene anerkjenner også viktigheten av offentlig deltakelse og samråd i samsvar med deres respektive lovgivning eller politikk i forbindelse med utarbeiding og gjennomføring av tiltak som gjelder beskyttelse av ozonlaget. Hver part skal offentliggjøre relevante opplysninger om sine programmer og aktiviteter, inkludert samarbeidsprogrammer, som er knyttet til ozonedbrytende stoffer og deres alternativer.

---

⁸⁴ Det presiseres at denne bestemmelsen gjelder stoffer som omfattes av *Montreal-protokollen om stoffer som bryter ned ozonlaget*, vedtatt i Montreal 16. september 1987 («Montreal-protokollen»), og eventuelle eksisterende endringer eller tilpasninger av Montreal-protokollen (herunder *Kigali-endringen*, vedtatt i Kigali 15. oktober 2016 («Kigali-endringen»)) samt eventuelle framtidige endringer eller tilpasninger som en part er part i.

3. Partene kan samarbeide i saker av felles interesse knyttet til ozonnedbrytende stoffer og deres alternativer, herunder
  - a) fremming av produksjon av og handel med miljøvennlige alternativer til ozonnedbrytende stoffer og hydrofluorkarboner,
  - b) praksiser, retningslinjer og programmer for håndtering av kjølemidler, herunder livssyklus håndtering av kjølevæsker og kjølemidler,
  - c) metoder for måling av ozon i stratosfæren,
  - d) bekjempelse av ulovlig handel med ozonnedbrytende stoffer og hydrofluorkarboner,
  - e) nye teknologier til bærekraftige, klimavennlige kjøle- og varmepumper, og
  - f) hindringer for handel med og bruk av bærekraftige, klimavennlige teknologier for kjøle- og varmepumper.

ARTIKKEL 13.25

*Handel og biologisk mangfold*⁸⁵

1. Partene anerkjenner at det er viktig med bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, og at handel spiller en viktig rolle når det gjelder å nå disse målene, blant annet ved å fremme bærekraftig handel eller kontrollere eller begrense handelen med truede arter, i samsvar med de relevante multilaterale miljøavtalene som de er part i, og beslutninger vedtatt i henhold til disse, særlig konvensjonen om biologisk mangfold, vedtatt i Rio de Janeiro 5. juni 1992 («konvensjonen om biologisk mangfold»), med tilhørende protokoller, og konvensjonen om internasjonal handel med truede dyre- og plantearter, vedtatt i Washington D.C. 3. mars 1973 («CITES»). Partene anerkjenner også at naturbaserte løsninger og økosystemtjenester som skapes gjennom biologisk mangfold, er viktige, at klimaendringer kan bidra til tap av biologisk mangfold, og at økosystemer med rikt biologisk mangfold bedre kan tilpasse seg virkningene av klimaendringer og bidra til å redusere klimaendringene gjennom karbonbinding og -lagring.
2. I henhold til nr. 1 skal hver av partene
  - a) gjennomføre effektive tiltak, herunder ved behov vurdere bruk av strafferettslige sanksjoner, for å bekjempe ulovlig handel med ville dyr og planter, ulovlig fangst og handel med ville dyr og planter og produkter av slike (herunder tømmer), alt etter hva som er relevant,

---

⁸⁵ Denne artikkelen får anvendelse for Liechtenstein innenfor rammen av tolltraktaten.

- b) fortsette innsatsen for å bekjempe ulovlig handel med elfenbein, blant annet gjennom nasjonale restriksjoner på forretningsvirksomhet knyttet til elfenbein og varer som inneholder elfenbein,
  - c) fremme oppføring av dyre- og plantearter i vedleggene til CITES når en art er utrydningstruet eller kan bli utrydningstruet på grunn av internasjonal handel,
  - d) stimulere til handel med produkter som er framstilt gjennom bærekraftig bruk av biologiske ressurser og bidrar til å bevare det biologiske mangfoldet, og
  - e) fortsette å treffe tiltak for å bevare biologisk mangfold når det utsettes for press knyttet til handel og investering, særlig gjennom tiltak for å forebygge eller kontrollere innføring og spredning av invaderende fremmede arter.
3. Partene skal samarbeide om handelsrelaterte spørsmål av felles interesse som er relevante for denne artikkelen, blant annet i multilaterale fora, som CITES, konvensjonen om biologisk mangfold og FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO), alt etter hva som er relevant. Et slikt samarbeid kan omfatte blant annet
- a) håndtering av ulovlig handel med ville dyr og planter, blant annet initiativer for å redusere etterspørselen etter produkter av slike, og initiativer for å forbedre informasjonsutvekslingen og samarbeidet,
  - b) støtte til tredjelandts innsats for å stenge sine lands elfenbeinsmarkeder,
  - c) handel med naturressursbaserte produkter,
  - d) verdsetting og vurdering av økosystemer og tilknyttede tjenester, og
  - e) tilgang til genetiske ressurser og en rimelig og rettferdig fordeling av fordeler som følger av bruken av dem, i samsvar med Nagoya-protokollen om tilgang til genetiske ressurser og en rimelig og likeverdig fordeling av fordeler som følge av utnyttningen av disse, knyttet til konvensjonen om biologisk mangfold og vedtatt i Nagoya 29. oktober 2010.

ARTIKKEL 13.26

Bevaring av marine økosystemer og arter

1. Partene anerkjenner at økosystemene i havet spiller en viktig rolle i den naturlige bindingen og lagringen av karbon, og at klimaendringer gir skadelige virkninger på disse økosystemene.

2. Partene skal fremme bevaring og bærekraftig bruk av økosystemer og arter i havet, herunder i områder som ligger utenfor nasjonal jurisdiksjon.
3. Partene kan samarbeide i saker av felles interesse som gjelder bevaring av økosystemer og arter i havet.

ARTIKKEL 13.27

Bærekraftig skogforvaltning og tilknyttet handel⁸⁶

1. Partene anerkjenner at det er viktig å sikre bevaring og bærekraftig forvaltning av skoger og tilknyttede økosystemer og en bærekraftig produksjon av skogprodukter og varer med avskogingsrisiko for å skape miljømessige, økonomiske og sosiale fordeler for nåværende og framtidige generasjoner, blant annet ved å håndtere klimaendringer og redusere tap av biologisk mangfold som følge av avskoging og skogforringelse, herunder som følge av arealbruk og arealbruksendring på grunn av landbruks- og gruvevirksomhet.
2. Partene anerkjenner den rollen de har som viktige forbrukere, produsenter og forhandlere av skogprodukter og varer med avskogingsrisiko. Partene anerkjenner at bærekraftige forsyningskjeder er viktige for å håndtere klimagassutslipp, klimaendringer og tap av biologisk mangfold og for å redusere risikoen for at nye sykdommer oppstår. Partene anerkjenner videre at skogene spiller en avgjørende rolle når det gjelder å skape en rekke økosystemtjenester, herunder lagring av karbon, opprettholde vannmengden og -kvaliteten, stabilisere jordsmonnene og skape habitater for ville dyr og planter. Derfor, og i henhold til nr. 1, skal hver part
  - a) støtte effektiv rettshåndheving og forvaltningspraksis i skogsektoren, blant annet ved å opprettholde eller styrke offentlig kapasitet og institusjonelle rammer med sikte på å fremme bærekraftig skogforvaltning og bærekraftig produksjon av skogprodukter og varer med avskogingsrisiko,
  - b) treffe tiltak for å støtte overgangen til bærekraftig produksjon av skogprodukter og varer med avskogingsrisiko,
  - c) fremme handel med skogprodukter som er lovlig avvirket, og handel med varer med avskogingsrisiko som er produsert på lovlig eid og brukt land, herunder fremme slik handel med tredjeland dersom det er relevant,
  - d) gjennomføre tiltak for å forebygge og bekjempe ulovlig hogst, ulovlig avskoging og skogforringelse samt tilknyttet handel, i hele verdikjeden,

---

⁸⁶ Denne artikkelen får anvendelse for Liechtenstein innenfor rammen av tolltraktaten.

- e) fremme utvikling og bruk av dokumenter som viser at tømmeret er lovlig, eventuelt også i tredjeland, for å sikre at bare tømmer som kommer fra en lovlig kilde, og produkter framstilt av dette, omsettes mellom partene,
  - f) fremme eller støtte initiativer for å redusere etterspørselen etter produkter som er resultat av ulovlig hogst, ulovlig avskoging og skogforringelse samt tilknyttet handel, og fremme deling av informasjon og samarbeid over landegrensene,
  - g) fremme effektiv bruk av CITES, særlig med hensyn til trearter, og
  - h) samarbeide i saker som gjelder bevaring og bærekraftig forvaltning av skoger, mangrove og torvmark, når det er relevant, eventuelt gjennom eksisterende bilaterale avtaler, og i de relevante multilaterale forumene som de deltar i, særlig gjennom FNs samarbeidsinitiativ om reduksjon av utslipp fra avskoging og skogforringelse (REDD+), som Paris-avtalen oppmuntret til.
3. Partene skal samarbeide og utveksle informasjon om saker av felles interesse, for eksempel om metoder for å fremme bærekraftig skogforvaltning og praksis for arealbruk til støtte for FNs mål for bærekraftig utvikling, blant annet gjennom
- a) initiativer med sikte på å bekjempe ulovlig hogst, ulovlig avskoging og skogforringelse samt tilknyttet handel, herunder ordninger for å sikre lovlig i tredjeland,
  - b) fremming av bærekraftige forsyningskjeder for skogprodukter og varer med avskogingsrisiko,
  - c) metoder for vurdering og overvåking av forsyningskjeder for skogprodukter og varer med avskogingsrisiko, og
  - d) sammenheng i politikken for bærekraftige forsyningskjeder. Dette omfatter utvikling, innføring og gjennomføring av ensartede lover og forskrifter, blant annet krav om behørig aktsomhet med hensyn til skogprodukter og varer med avskogingsrisiko, og gjennom utveksling av informasjon og deltakelse i internasjonale fora, alt etter hva som er relevant.

ARTIKKEL 13.28

Handel og bærekraftig forvaltning av fiskeri og akvakultur

1. Partene anerkjenner at det er viktig å sikre bevaring og bærekraftig forvaltning av levende ressurser og økosystemer i havet, og at handel spiller en viktig rolle når det gjelder å nå disse målene.

2. I henhold til nr. 1 forplikter partene seg til
- a) å gjennomføre omfattende, effektive og transparente politikker og tiltak for å bekjempe ulovlig, urapportert og uregulert fiske, og å ha som mål å utelukke produkter fra slikt fiske fra handelsstrømmer,
  - b) å gjennomføre i sitt lovverk og sin politikk sine forpliktelser i henhold til de internasjonale avtalene som de er part i,
  - c) å fremme bruk av relevante internasjonale retningslinjer, herunder frivillige retningslinjer for ordninger for fangstdokumentasjon fra FAO,
  - d) å samarbeide bilateralt og i relevante internasjonale fora i kampen mot ulovlig, urapportert og uregulert fiske, blant annet ved å lette utvekslingen av informasjon om slikt fiske,
  - e) å fortsette å etterstrebe målene i FNs Agenda 2030 for bærekraftig utvikling med hensyn til fiskerisubsidier, og
  - f) å fremme utviklingen av bærekraftig og ansvarlig akvakultur.

ARTIKKEL 13.29

Handel med avfall og kjemikalier og forebygging av forurensning

Partene skal samarbeide i saker av felles interesse knyttet til handelsrelaterte aspekter ved ressursbruk, avfall og kjemikalier samt politikk og tiltak mot forurensning bilateralt, regionalt og i internasjonale fora, alt etter hva som er relevant, og skal støtte overgang til en mer sirkulær økonomi. Et slikt samarbeid kan omfatte blant annet

- a) fremming av miljømessig forsvarlig håndtering av alle typer avfall,
- b) reduksjon av avfallsproduksjonen, for eksempel gjennom ombruk, reparasjon, gjenproduksjon og resirkulering, og oppmuntring til bruk av avfall som en ressurs slik at land- og havbaserte kilder til havavfall og mikroplast reduseres,
- c) fremming av forsvarlig håndtering av kjemikalier,
- d) bekjempelse av ulovlig handel med avfall og kjemikalier, særlig ulovlig handel med elektronisk avfall og plastavfall, i samsvar med Baselkonvensjonen om kontroll av grensekryssende transport av farlig avfall og dets disponering, utferdiget i Basel 22. mars 1989,
- e) bekjempelse av ulovlige overføringer av alle typer avfall, og

- f) forebygging og begrensning av forurensning, herunder forurensning over landegrensar.

ARTIKKEL 13.30

Handel og bærekraftige landbruks- og næringsmiddelsystemer

1. Partene anerkjenner viktigheten av bærekraftige landbruks- og næringsmiddelsystemer og handelens rolle når det gjelder å nå dette målet. Partene gjentar at de har en felles forpliktelse til å rette seg etter FNs Agenda 2030 for bærekraftig utvikling og dens mål for bærekraftig utvikling.
2. I henhold til nr. 1 forplikter partene seg til
  - a) å fremme bærekraftig landbruk og tilknyttet handel,
  - b) å fremme bærekraftige næringsmiddelsystemer og
  - c) ved behov å samarbeide i saker knyttet til handel og bærekraftige landbruks- og næringsmiddelsystemer, blant annet gjennom utveksling av informasjon, erfaringer og god praksis, gjennom en dialog om deres respektive prioriteringer, og gjennom rapportering om framskritt som er gjort med hensyn til å skape bærekraftige landbruks- og næringsmiddelsystemer.

AVSNITT 13.5

INSTITUSJONELLE ORDNINGER

ARTIKKEL 13.31

Underkomité for handel og bærekraftig utvikling

1. Partene nedsetter herved en underkomité for handel og bærekraftig utvikling (heretter kalt «underkomiteen») med representanter fra partenes myndigheter. Hver part skal sikre at dens representanter i underkomiteen innehar den sakkunnskapen som er nødvendig med hensyn til spørsmålene som skal drøftes.
2. Møtene i underkomiteen skal ledes av en av EØS-EFTA-statene og Det forente kongerike i fellesskap.
3. Underkomiteen skal møtes innen ett år etter at denne avtalen har trådt i kraft. Deretter skal underkomiteen møtes rett før eller etter møtene i den blandede komiteen, med mindre partene beslutter noe annet. Møtene kan finne sted fysisk eller ved hjelp av et hvilket som helst kommunikasjonsmiddel som partene har avtalt.
4. Hver part skal etablere nye eller innkalle eksisterende innenlandske grupper for å innhente synspunkter og råd i forbindelse med dette kapitlet. Disse gruppene skal omfatte relevante uavhengige representative organisasjoner i sivilsamfunnet. Gjennom slike samrådsordninger kan berørte parter på eget initiativ avgi uttalelser og gi anbefalinger i ethvert spørsmål knyttet til dette kapitlet.
5. Underkomiteen kan behandle alle spørsmål som oppstår i forbindelse med dette kapitlet. Dens oppgaver skal omfatte
  - a) tilsyn med gjennomføringen av dette kapitlet, herunder samarbeidsaktiviteter,
  - b) å gjøre rede for de framskrittene som er gjort i henhold til dette kapitlet, herunder dets virkemåte og effektivitet,
  - c) en integrert håndtering av alle saker av felles interesse som gjelder grensesnittet mellom økonomisk utvikling, sosial utvikling, inkludert likestilling mellom kjønnene, og miljøvern,
  - d) utveksling av informasjon, drøfting av beste praksis og utveksling av erfaringer med gjennomføringen, og
  - e) fastsettelse og gjennomgåelse av prioriteringer for samarbeid som skjer i henhold til dette kapitlet.

6. Partene skal ta hensyn til virksomheten til relevante internasjonale organisasjoner eller organer med sikte på å fremme økt samarbeid og sammenheng mellom partenes og disse organisasjonenes eller organenes arbeid, og samarbeide med andre underkomiteer eller organer som er opprettet i henhold til denne avtalen, om ethvert spørsmål knyttet til dette kapitlet.
7. Underkomiteen skal utarbeide en rapport om resultatene av hvert møte. Underkomiteens rapporter skal offentliggjøres, med mindre de berørte partene beslutter noe annet.
8. Hvert regelmessige eller ekstraordinære møte i underkomiteen kan omfatte et møte med offentligheten for å drøfte spørsmål knyttet til gjennomføringen av dette kapitlet.

ARTIKKEL 13.32

Gjennomføring og tvisteløsning

1. Partene skal utpeke kontaktpunkter for gjennomføringen av dette kapitlet. Partene skal skriftlig underrette hverandre om sine respektive kontaktpunkter. Kontaktpunktene er ansvarlige for kommunikasjonen mellom Det forente kongerike og hver av EØS-EFTA-statene om planleggingen og organiseringen av underkomiteens møter beskrevet i artikkel 13.31 (Underkomité for handel og bærekraftig utvikling) og samarbeidsaktivitetene i henhold til kapitlet.
2. Partene skal utpeke kontaktpunkter for kvinners økonomiske selvstendighet og handel. Kontaktpunktene for kvinners økonomiske selvstendighet og handel skal være ansvarlige for kommunikasjonen mellom hver av EØS-EFTA-statene og Det forente kongerike i saker som gjelder målene i avsnitt 13.3 (Kvinnens økonomiske selvstendighet og handel). Partene skal skriftlig underrette hverandre om sine respektive kontaktpunkter for kvinners økonomiske selvstendighet og handel.
3. Partene skal til enhver tid bestrebe seg på å oppnå enighet om fortolkningen og anvendelsen av dette kapitlet. Dersom det oppstår en tvist eller et annet spørsmål i forbindelse med dette kapitlet, skal de berørte partene gjøre alt de kan for å komme fram til en gjensidig tilfredsstillende løsning.
4. For tvister eller andre spørsmål som oppstår i forbindelse med dette kapitlet, skal partene bare benytte de reglene og framgangsmåtene som er fastsatt i dette kapitlet. De berørte partene kan likevel, dersom de blir enige om det, benytte velvillig mellomkomst, forlik og mekling. Slike framgangsmåter kan innledes og avsluttes når som helst, og de skal være fortrolige og skal ikke berøre rettighetene til de berørte partene ved en eventuell annen behandling av saken. De kan gå sin gang mens forhandlingene i et ekspertpanel opprettet i samsvar med dette kapitlet pågår.

5. Partene skal gi sine respektive berørte parter mulighet til å utveksle synspunkter og komme med anbefalinger om gjennomføringen av dette kapitlet.

ARTIKKEL 13.33

Konsultasjoner

1. En part kan gjennom kontaktpunktene nevnt i artikkel 13.32 (Gjennomføring og tvisteløsning) anmode om konsultasjoner med en annen part i forbindelse med ethvert spørsmål som oppstår i forbindelse med dette kapitlet, ved å sende en skriftlig anmodning til den andre partens kontaktpunkt. Parten som anmoder om konsultasjoner, skal samtidig skriftlig underrette de andre partene om anmodningen.
2. Parten som anmodningen er rettet til, skal besvare anmodningen innen ti dager etter at den er mottatt. Konsultasjoner skal finne sted i underkomiteen for handel og bærekraftig utvikling, med mindre partene som framsetter og mottar anmodningen om konsultasjoner, avtaler noe annet.
3. I sin anmodning skal den anmodende parten beskrive saken tydelig, angi det spørsmålet eller det konkrete tiltaket som anmodningen gjelder, og gi et kort sammendrag av klagens rettslige og faktiske grunnlag.
4. De berørte partene skal gi tilstrekkelige opplysninger til at det kan foretas en fullstendig undersøkelse for å avklare om tiltaket er i strid med denne avtalen eller ikke, og skal behandle eventuelle fortrolige opplysninger som utveksles i løpet av konsultasjonene, på samme måte som den parten som gir opplysningene.
5. Dersom både den anmodende parten og den svarende parten samtykker, kan partene innhente råd fra relevante internasjonale organisasjoner, organer eller sakkyndige.
6. Dersom det er relevant, kan de berørte partene innhente råd fra sine respektive berørte parter.
7. De berørte partene skal innlede konsultasjoner senest 30 dager etter at anmodningen ble mottatt. Konsultasjonene skal anses som avsluttet senest 60 dager etter at anmodningen ble mottatt, med mindre de berørte partene avtaler noe annet.
8. Konsultasjoner kan holdes ved personlig oppmøte eller ved hjelp av andre kommunikasjonsmidler som avtales mellom de berørte partene.
9. De berørte partene skal underrette de andre partene om en eventuell omforent løsning av saken.

10. Enhver løsning eller beslutning som de berørte partene blir enige om, skal offentliggjøres.

ARTIKKEL 13.34

Ekspertpanel

1. Dersom de berørte partene ikke kommer fram til en gjensidig tilfredsstillende løsning på et spørsmål som oppstår i forbindelse med dette kapitlet, gjennom konsultasjoner i henhold til artikkel 13.33 (Konsultasjoner), kan en berørt part 90 dager etter at den har mottatt en anmodning om konsultasjoner i henhold til artikkel 13.33 (Konsultasjoner), anmode om at et ekspertpanel innkalles for å undersøke saken, ved å sende en skriftlig anmodning til kontaktpunktet for den andre berørte parten. Artikkel 16.6 (Opprettelse av et panel), 16.7 (Panelets sammensetning), 16.11 (Panelprosedyrer)⁽⁸⁷⁾, 16.21 (Omforent løsning), 16.23 (Frister) og 16.24 (Utgifter) i kapittel 16 (Tvisteløsning) gjelder tilsvarende med nødvendige endringer, med mindre annet er fastsatt i denne artikkelen.
2. Med forbehold for bestemmelsene i dette kapitlet skal partene anvende forretningsordenen og atferdsreglene fastsatt i artikkel 16.25 (Forretningsorden og atferdsregler) i kapittel 16 (Tvisteløsning), med mindre partene beslutter noe annet.
3. Paneldeltakerne skal ha relevant sakkunnskap, blant annet innenfor internasjonal handelsrett og internasjonal arbeidsrett eller internasjonal miljørett. De skal være uavhengige, handle etter sin egen overbevisning og ikke motta instruksjoner fra noen organisasjon eller regjering i spørsmål som gjelder konflikten, eller være tilknyttet en parts regjering. De skal overholde forretningsordenen og atferdsreglene nevnt i nr. 2.
4. Med mindre de berørte partene beslutter noe annet innen ti dager fra datoen for utvelgingen av paneldeltakerne, er ekspertpanelets mandat som følger: å undersøke, i lys av de relevante bestemmelsene i dette kapitlet, den saken eller de sakene det vises til i anmodningen om opprettelse av ekspertpanelet, å fastslå om tiltaket er i samsvar med de relevante bestemmelsene, med en begrunnelse og eventuelle anbefalinger om hvordan saken kan løses, og å framlegge en rapport i samsvar med denne artikkelen.
5. Ekspertpanelet bør innhente opplysninger eller råd fra relevante internasjonale organisasjoner eller organer, inkludert eventuelle relevante gjeldende tolkningsveiledninger, resultater eller beslutninger vedtatt av disse internasjonale organisasjonene eller organene. Alle innhentede opplysninger skal framlegges for de berørte partene slik at de kan uttale seg.

---

⁸⁷ Det presiseres at artikkel 16.11 (Panelprosedyrer) nr. 9 i kapittel 16 (Tvisteløsning) ikke får anvendelse på ekspertpanelets rapport, inkludert eventuelle anbefalinger i rapporten.

6. Panelet kan anmode om skriftlige merknader eller andre opplysninger fra personer med spesialkunnskap om saken. Alle innhentede opplysninger skal framlegges for de berørte partene slik at de kan uttale seg.
7. Ekspertpanelet skal framlegge en foreløpig rapport med sine resultater og anbefalinger for de berørte partene senest 90 dager etter at ekspertpanelet er opprettet. En berørt part kan sende skriftlige merknader til ekspertpanelet om dennes foreløpige rapport innen 45 dager etter at den foreløpige rapporten ble framlagt. Etter å ha vurdert slike skriftlige merknader kan ekspertpanelet endre den foreløpige rapporten og foreta eventuelle ytterligere undersøkelser som det finner hensiktsmessig. Ekspertpanelet skal framlegge en sluttrapport for de berørte partene innen 60 dager etter at den foreløpige rapporten ble framlagt. De berørte partene skal offentliggjøre sluttrapporten innen 30 dager etter at den ble framlagt.
8. Dersom ekspertpanelets sluttrapport fastslår at en part ikke har oppfylt sine forpliktelser i henhold til dette kapittelet, skal de berørte partene drøfte hensiktsmessige tiltak eller, dersom det er relevant, fastsette en gjensidig tilfredsstillende handlingsplan for å gjennomføre sluttrapporten fra ekspertpanelet. Slike tiltak skal meddeles de andre partene innen tre måneder etter at sluttrapporten ble framlagt, og skal overvåkes av underkomiteen for handel og bærekraftig utvikling.
9. Den svarende parten skal i rett tid underrette den anmodende parten om sin beslutning om eventuelle tiltak som skal gjennomføres. Den anmodende parten skal dessuten i rett tid underrette den svarende parten om eventuelle andre tiltak den kan beslutte å treffe, som en oppfølging av sluttrapporten, for å oppmuntre til en løsning av saken på en måte som er i samsvar med denne avtalen.
10. Hver part skal i rett tid underrette de berørte partene den anser som relevante, om sine beslutninger om tiltak som skal gjennomføres. Dette skal skje i samsvar med gjeldende ordninger eller gjennom andre ordninger som hver part anser som hensiktsmessige.
11. Dersom det oppstår et prosedyrespørsmål, kan ekspertpanelet etter samråd med de berørte partene vedta en egnet framgangsmåte.

KAPITTEL 14

UNNTAK

ARTIKKEL 14.1

Generelle unntak

1. Med hensyn til avsnitt 2.1 (Alminnelige bestemmelser om handel med varer), vedlegg I (Opprinnelsesregler), avsnitt 2.2 (Tekniske handelshindringer), avsnitt 2.3 (Veterinære og plantesanitære tiltak), avsnitt 2.4 (Tollprosedyrer og handelsfasilitering) og avsnitt 3.2 (Liberalisering av investeringer) får artikkel XX i GATT 1994 anvendelse og innarbeides herved i og gjøres til del av denne avtalen, med de nødvendige tilpasningene.
2. Med hensyn til kapittel 3 (Tjenester og investeringer), kapittel 4 (Digital handel), kapittel 5 (Kapitalbevegelser, betalinger og overføringer) og kapittel 12 (Gjensidig godkjenning av yrkeskvalifikasjoner), får artikkel XIV bokstav a), b) og c) i GATS anvendelse og innarbeides herved i og gjøres til del av denne avtalen, med de nødvendige tilpasningene.
3. Det presiseres at partene er innforstått med at, i den grad slike tiltak ellers er uforenlige med bestemmelsene nevnt i nr. 1 og 2 i denne artikkelen,
  - a) omfatter tiltakene nevnt i artikkel XX bokstav b) i GATT 1994 og i artikkel XIV bokstav b) i GATS miljøtiltak som er nødvendige for å verne menneskers, dyrs eller planters liv og helse,
  - b) omfatter miljøtiltak tiltak for å redusere klimaendringene,
  - c) får artikkel XX bokstav g) i GATT 1994 anvendelse på tiltak knyttet til bevaring av levende og ikke-levende uttømmelige naturressurser⁸⁸, og
  - d) kan tiltak som treffes for å gjennomføre multilaterale miljøavtaler, falle inn under artikkel XX bokstav b) eller g) i GATT 1994 eller artikkel XIV bokstav b) i GATS.

ARTIKKEL 14.2

Sikkerhetsunntak

1. Ingenting i denne avtalen skal forstås slik at den

---

⁸⁸ «Ikke-levende uttømmelige naturressurser» omfatter ren luft og en global atmosfære med sikre nivåer av klimagasser.

- a) pålegger en part å gi opplysninger når den anser at det vil være i strid med dens grunnleggende sikkerhetsinteresser,
- b) hindrer en part i å treffe tiltak som den anser som nødvendige for å trygge sine grunnleggende sikkerhetsinteresser, herunder tiltak
  - i) i forbindelse med spaltbare eller fusjonerbare stoffer eller stoffene de framstilles av,
  - ii) i forbindelse med produksjon av eller handel med våpen, ammunisjon og krigsmateriell samt produksjon av eller handel med andre varer og materiell som direkte eller indirekte skjer for å forsyne militære virksomheter og andre sikkerhetsvirksomheter,
  - iii) i forbindelse med yting av tjenester som direkte eller indirekte skjer for å forsyne militære virksomheter og andre sikkerhetsvirksomheter, eller
  - iv) som treffes i krigstid eller i en annen krisesituasjon i internasjonale forbindelser, eller
- c) hindrer en part i å treffe tiltak som den er forpliktet til for å opprettholde internasjonal fred og sikkerhet i henhold til De forente nasjoners pakt.

ARTIKKEL 14.3

Beskatning

1. I denne artikkelen

- a) menes med «direkte skatter» all skatt på inntekt, herunder skatt på gevinst ved overdragelse av eiendom, skatt på boet, arveavgift, skatt på gaver, skatt på lønnsutbetalinger fra foretak samt skatt på verdistigning på formue,
- b) menes med «skatteavtale» en avtale om å unngå dobbeltbeskatning eller enhver annen internasjonal avtale eller ordning som utelukkende eller hovedsakelig er knyttet til beskatning,
- c) omfatter «skatter» og «skattemessige tiltak» særavgifter⁸⁹, men omfatter ikke

---

⁸⁹ I henhold til artikkel 1.4 (Handel og økonomiske forbindelser som omfattes av denne avtalen) i kapittel 1 (Alminnelige bestemmelser) får denne artikkelen ikke anvendelse for Liechtenstein med hensyn til særavgifter.

- i) en «tollsats» som definert i artikkel 2.3 (Definisjoner) bokstav b) i avsnitt 2.1 (Alminnelige bestemmelser om handel med varer) eller
  - ii) tiltakene angitt i punkt ii) eller iii) i den definisjonen.
2. Unntatt som fastsatt i denne artikkelen får ingenting i denne avtalen anvendelse på skattemessige tiltak.⁹⁰
3. Ingenting i denne avtalen berører noen parts rettigheter og forpliktelser i henhold til noen skatteavtale. Dersom det er uoverensstemmelse mellom denne avtalen og en slik skatteavtale, skal skatteavtalen ha forrang i den utstrekning uoverensstemmelsen foreligger.
4. Dersom det oppstår spørsmål om hvorvidt det foreligger en uoverensstemmelse mellom denne avtalen og en skatteavtale mellom to eller flere parter, skal disse partene henvise saken til de kompetente myndighetene i henhold til, eller for så vidt angår, den aktuelle skatteavtalen. De kompetente myndighetene skal ha en frist på 12 måneder fra datoen for henvisningen til å treffe en avgjørelse om hvorvidt det foreligger en uoverensstemmelse, og i så fall om hvilket omfang den har. Dersom de kompetente myndighetene samtykker, kan denne fristen forlenges med høyst seks måneder. Først etter utløpet av de 12 månedene eller en annen avtalt frist (eller dersom de kompetente myndighetene finner at det ikke foreligger noen slik uoverensstemmelse) kan det opprettes et panel i henhold til denne avtalen for å behandle en tvist om tiltaket. Et panel opprettet i henhold til denne avtalen skal godta som bindende en avgjørelse truffet av de kompetente myndighetene i henhold til dette nummeret.
5. Uansett nr. 3
  - a) får artikkel 2.4 (Nasjonal behandling ved intern skattelegging og regulering) i avsnitt 2.1 (Alminnelige bestemmelser om handel med varer) og andre tiltak som er nødvendige for å gjennomføre den artikkelen, anvendelse på skattemessige tiltak i samme utstrekning som artikkel III i GATT 1994, herunder dens fortolkningsnoter, og
  - b) får artikkel 2.7 (Eksportavgifter, skatter og andre avgifter) og artikkel 2.8 (Gebyrer og avgifter) i avsnitt 2.1 (Alminnelige bestemmelser om handel med varer) anvendelse på skattemessige tiltak.
6. Med forbehold for nr. 3 får følgende bestemmelser anvendelse på skattemessige tiltak:

---

⁹⁰ Det presiseres at denne artikkelen ikke er til hinder for at en part kan innføre eller håndheve skattemessige tiltak i henhold til artikkel 14.1 (Generelle unntak) og artikkel 14.2 (Sikkerhetsunntak).

- a) Artikkel 3.7 (Nasjonal behandling) i avsnitt 3.2 (Liberalisering av investeringer).
  - b) Artikkel 3.8 (Bestevilkårsbehandling) i avsnitt 3.2 (Liberalisering av investeringer).
  - c) Artikkel 3.16 (Nasjonal behandling) i avsnitt 3.3 (Handel med tjenester over landegrensene).
  - d) Artikkel 3.17 (Bestevilkårsbehandling) i avsnitt 3.3 (Handel med tjenester over landegrensene).
  - e) Uten at det berører partenes rettigheter og forpliktelser i henhold til nr. 5, artikkel 3.10 (Ytelseskrav) i avsnitt 3.2 (Liberalisering av investeringer).
7. Imidlertid får ingenting i artiklene nevnt i nr. 6 anvendelse på
- a) noen bestevilkårsbehandling med hensyn til en fordel som innrømmes av en part i henhold til en skatteavtale,
  - b) vedtakelse, opprettholdelse eller håndheving av noe skattemessig tiltak som har som formål å sikre en rettferdig eller effektiv⁹¹ ilegging eller innkreving av direkte skatter, på det vilkåret at det skattemessige tiltaket ikke anvendes på en måte som vil utgjøre et middel til vilkårlig eller uberettiget forskjellsbehandling av land der lignende vilkår gjelder, eller en skjult begrensning av handelen og investeringene, eller
  - c) vedtakelse, opprettholdelse eller håndheving av noe skattemessig tiltak som skiller mellom personer på grunnlag av skattemessig bosted, forutsatt at det skattemessige tiltaket ikke utgjør vilkårlig forskjellsbehandling av personer, varer eller tjenester fra partene.

---

⁹¹ Fotnoten til artikkel XIV bokstav d) i GATS får anvendelse og innarbeides herved og gjøres til en del av denne avtalen med de nødvendige tilpasningene.

KAPITTEL 15
INSTITUSJONELLE BESTEMMELSER

ARTIKKEL 15.1

Blandet komité

1. Partene etablerer med dette en blandet komité («den blandede komiteen») som består av representanter på ledelsesnivå for hver part.
2. Den blandede komiteen skal
  - a) overvåke og gjennomgå gjennomføringen og anvendelsen av denne avtalen,
  - b) løpende vurdere muligheten for å fjerne handelshindringer og andre begrensende tiltak når det gjelder handel mellom partene,
  - c) føre tilsyn med og overvåke gjennomføringen av mål knyttet til fremming av kvinners økonomiske selvstendighet i samsvar med denne avtalen,
  - d) overvåke en videre utvikling av denne avtalen,
  - e) føre tilsyn med arbeidet til alle underkomiteer og arbeidsgrupper som er etablert i henhold til denne avtalen. Med mindre annet er fastsatt i denne avtalen, skal underkomiteer og arbeidsgrupper arbeide innenfor rammen av et mandat som den blandede komiteen har godkjent,
  - f) bestrebe seg på å løse problemer og tvister som kan oppstå i forbindelse med tolkningen eller anvendelsen av denne avtalen, og
  - g) vurdere saker som kan ha betydning for hvordan denne avtalen virker.
3. Den blandede komiteen kan
  - a) vurdere å endre denne avtalen dersom det skjer en utvikling i forholdet mellom EØS-EFTA-statene og Det forente kongerike, samt mellom hver av dem og tredjeparter som er relevante for denne avtalen, for eventuelt å tilpasse den til den relevante utviklingen,
  - b) beslutte å etablere underkomiteer og arbeidsgrupper som skal bistå den i utførelsen av dens oppgaver, og slå sammen eller oppløse slike underkomiteer eller arbeidsgrupper,
  - c) anbefale eventuelle endringer av denne avtalen for partene eller treffe beslutninger for å endre denne avtalen, som fastsatt i denne avtalen, og

- d) vedta tolkninger av bestemmelsene i denne avtalen, som skal være bindende for partene og alle underliggende organer opprettet av den blandede komiteen, herunder paneler opprettet i henhold til kapittel 16 (Tvisteløsning).
4. Den blandede komiteen kan treffe beslutninger som fastsatt i denne avtalen. I andre saker kan den blandede komiteen gi anbefalinger. Beslutningene som treffes, er bindende for partene. Hver part skal treffe de tiltakene som er nødvendige for å gjennomføre de beslutningene som treffes.
5. Den blandede komiteen skal treffe beslutninger og gi anbefalinger ved enighet og kan vedta disse enten ved fysisk møte eller skriftlig. Den blandede komiteen kan vedta beslutninger og gi anbefalinger om saker som gjelder bare én eller flere av EØS-EFTA-statene og Det forente kongerike. I dette tilfellet skal enigheten omfatte bare disse partene, og beslutningen eller anbefalingen skal gjelde bare for dem.
6. Den blandede komiteen skal møtes innen ett år etter at denne avtalen har trådt i kraft. Deretter skal den møtes når det er nødvendig, men vanligvis én gang i året. Møtene skal ledes av en av EØS-EFTA-statene og Det forente kongerike i fellesskap. Den blandede komiteen kan møtes fysisk eller på en annen måte som partene er blitt enige om.
7. Hver av partene kan på et hvilket som helst tidspunkt, ved skriftlig meddelelse til de øvrige partene, anmode om at det avholdes et ekstraordinært møte i den blandede komiteen. Et slikt møte skal finne sted innen 30 dager fra mottak av anmodningen, med mindre partene blir enige om noe annet.
8. Dersom en representant for en part i den blandede komiteen har godtatt en beslutning med forbehold om oppfyllelse av partens internrettslige krav, skal beslutningen tre i kraft på den dagen den siste parten meddeler at dens interne krav er oppfylt, med mindre annet er avtalt. Den blandede komiteen kan bestemme at beslutningen skal tre i kraft for de partene som har oppfylt sine interne krav, forutsatt at Det forente kongerike er en av disse partene.
9. Den blandede komiteen skal fastsette sin forretningsorden.
10. Følgende underkomiteer er etablert i henhold til denne avtalen:
  - a) Underkomiteen for handel med varer
  - b) Underkomiteen for tekniske handelshindringer
  - c) Underkomiteen for helse- og plantehelsetiltak
  - d) Underkomiteen for tjenester og investeringer
  - e) Underkomiteen for handel og bærekraftig utvikling

De skal treffe beslutning ved enighet.

KAPITTEL 16

TVISTELØSNING

ARTIKKEL 16.1

Formål

Målet med dette kapitlet er å opprette en effektiv og formålstjenlig ordning for å løse tvister mellom partene⁹² om fortolkningen og anvendelsen av bestemmelsene i denne avtalen med sikte på å oppnå en omforent løsning.

ARTIKKEL 16.2

Virkeområde

Med mindre noe annet er fastsatt i denne avtalen, får bestemmelsene i dette kapitlet anvendelse ved løsning av tvister om fortolkningen eller anvendelsen av bestemmelsene i denne avtalen.

ARTIKKEL 16.3

Anmodning om opplysninger

Før det framsettes en anmodning om konsultasjoner, velvillig mellomkomst, forlik eller mekling i henhold til henholdsvis artikkel 16.4 (Konsultasjoner) eller 16.5 (Velvillig mellomkomst, forlik og mekling), kan en part skriftlig anmode om alle relevante opplysninger om det aktuelle tiltaket. Parten som anmodningen framsettes til, skal gjøre sitt ytterste for å gi de ønskede opplysningene i et skriftlig svar som skal sendes senest 20 dager etter at anmodningen ble mottatt.

ARTIKKEL 16.4

Konsultasjoner

1. Partene skal til enhver tid bestrebe seg på å bli enige om hvordan denne avtalen skal fortolkes og anvendes, og skal gjennom samarbeid og konsultasjoner gjøre alt de kan for omgående å komme fram til en gjensidig tilfredsstillende løsning på ethvert spørsmål som reises i samsvar med denne artikkelen.

---

⁹² I dette kapitlet kan betegnelsene «part», «part i tvisten», «part som klager» og «innklaget part» vise til en eller flere parter.

2. En part kan skriftlig anmode en annen part om konsultasjoner dersom den anser at et tiltak er i strid med denne avtalen. Parten som ber om konsultasjoner, skal samtidig gi de andre partene skriftlig underretning om anmodningen. Parten som anmodningen er rettet til, skal besvare anmodningen innen ti dager etter at den er mottatt. Konsultasjoner skal finne sted i den blandede komiteen med mindre partene som framsetter og mottar anmodningen om konsultasjoner, avtaler noe annet.
3. Partene i tvisten skal gi tilstrekkelige opplysninger til at det kan foretas en fullstendig undersøkelse for å avklare om tiltaket er i strid med denne avtalen eller ikke, og skal behandle eventuelle fortrolige opplysninger som utveksles i løpet av konsultasjonene, på samme måte som den parten som gir opplysningene.
4. Partene i tvisten skal innlede konsultasjoner senest 30 dager, og senest 15 dager i hastesaker, etter at anmodningen ble mottatt. Konsultasjonene skal anses som avsluttet senest 45 dager etter at anmodningen ble mottatt, med mindre partene i tvisten avtaler noe annet. Dersom begge parter i tvisten anser at det dreier seg om en hastesak, skal konsultasjonene anses som avsluttet senest 25 dager etter at anmodningen ble mottatt, med mindre partene i tvisten avtaler noe annet.
5. Konsultasjoner kan holdes ved personlig oppmøte eller ved hjelp av andre kommunikasjonsmidler som avtales mellom partene i tvisten.
6. Konsultasjoner skal være fortrolige og skal ikke berøre rettighetene til partene i tvisten ved en eventuell annen behandling av saken.
7. Partene i tvisten skal underrette de andre partene om en eventuell omforent løsning av saken.

ARTIKKEL 16.5

Velvillig mellomkomst, forlik og mekling

1. Velvillig mellomkomst, forlik og mekling er frivillige prosedyrer som anvendes dersom partene i tvisten er enige om det. De kan innledes og avsluttes på et hvilket som helst tidspunkt. De kan gå sin gang mens forhandlingene i et panel opprettet i samsvar med dette kapitlet pågår.
2. Forhandlinger som omfatter velvillig mellomkomst, forlik og mekling, skal være fortrolige og skal ikke berøre rettighetene til partene i tvisten ved en eventuell annen behandling av saken.

ARTIKKEL 16.6

Opprettelse av et panel

1. Parten som har anmodet om konsultasjoner i henhold til artikkel 16.4 (Konsultasjoner), kan anmode om at det opprettes et panel dersom
  - a) den andre parten ikke besvarer anmodningen om konsultasjoner innen 10 dager etter at anmodningen ble mottatt, eller ikke innleder konsultasjoner innen 30 dager etter at anmodningen ble mottatt,
  - b) partene i tvisten er enige om ikke å innlede konsultasjoner, eller
  - c) partene i tvisten ikke får løst tvisten gjennom konsultasjoner innen 45 dager, eller innen 25 dager ved hastesaker, etter at anmodningen om konsultasjoner ble mottatt, med mindre partene i tvisten avtaler noe annet.
2. Anmodningen om opprettelse av et panel i henhold til nr. 1 skal framsettes skriftlig til den innklagede parten. I sin klage skal parten som klager, uttrykkelig angi det konkrete tiltaket som klagen gjelder, og gi et kort sammendrag av det rettslige og faktiske grunnlaget for klagen.
3. En kopi av en eventuell anmodning om å opprette et panel i henhold til nr. 1 skal oversendes de andre partene.
4. Dersom flere enn én part anmoder om at det opprettes et panel i tilknytning til samme sak, eller dersom anmodningen omfatter flere enn én innklaget part, bør det dersom lar seg gjøre, opprettes ett enkelt panel for å behandle klager som gjelder samme sak.

ARTIKKEL 16.7

Panelets sammensetning

1. Et panel skal bestå av tre voldgiftsmenn. En av voldgiftsmennene skal lede panelet. Panelets leder skal ikke være statsborger i eller fast bosatt i noen av partene i tvisten.
2. Når de mottar anmodningen om opprettelse av et panel fra den innklagede parten, skal partene i tvisten konsultere hverandre med sikte på å bli enige om panelets sammensetning.
3. Dersom partene i tvisten ikke kommer til enighet om andre voldgiftsmenn enn panellederen innen 10 dager etter å ha mottatt anmodningen om opprettelse av et panel, eller innen en eventuell forlengelse som er avtalt skriftlig, skal hver part i tvisten utnevne en voldgiftsmann til panelet. Voldgiftsmennene skal utnevnes innen 10 dager etter utløpet av den første fristen nevnt i dette nummeret (som forlenget, dersom dette er avtalt).

4. Dersom parten som klager, ikke utnevner sin voldgiftsmann i samsvar med nr. 3, skal tvisteløsningsprosedyren avsluttes.
5. Dersom den innklagede parten ikke utnevner sin voldgiftsmann i samsvar med nr. 3, skal parten som klager, ha rett til innen 10 dager etter utløpet av den andre fristen nevnt i samme nummer å anmode om at utnevnelsesmyndigheten utnevner en voldgiftsmann innen 15 dager etter at anmodningen er mottatt. Dersom parten som klager, ikke framsetter en slik anmodning, skal tvisteløsningsprosedyren avsluttes.
6. Dersom partene i tvisten ikke kommer til enighet om hvem som skal være leder av panelet, innen 50 dager etter at anmodningen om å opprette et panel er mottatt, eller innen en eventuell forlengelse som er avtalt skriftlig, skal de to voldgiftsmennene som er utnevnt i samsvar med nr. 2 til 5, innen 10 dager etter utnevnelsen av den andre av dem, utnevne den tredje voldgiftsmannen, som skal lede panelet.
7. Dersom lederen ikke er utnevnt innen den andre fristen angitt i nr. 6, skal hver av partene i tvisten ha rett til innen 10 dager å anmode om at utnevnelsesmyndigheten utnevner voldgiftsmannen som skal lede panelet, innen 15 dager etter at anmodningen er mottatt. Dersom det ikke framsettes noen slik anmodning, skal tvisteløsningsprosedyren avsluttes.
8. En person som blir kontaktet i forbindelse med en mulig utnevnelse til voldgiftsmann, skal opplyse om alle omstendigheter som kan føre til berettiget tvil om vedkommendes upartiskhet eller uavhengighet. En voldgiftsmann skal fra tidspunktet for utnevnelsen og gjennom voldgiftsbehandlingen, straks underrette partene i tvisten og de andre voldgiftsmennene om slike omstendigheter, med mindre de allerede er blitt underrettet.
9. Det kan gjøres innsigelse mot enhver voldgiftsmann dersom en part anser at det foreligger omstendigheter som gir grunn til berettiget tvil om medlemmets uavhengighet eller upartiskhet, eller dersom medlemmet på annen måte har brutt atferdsreglene. Dersom en part i tvisten ikke er enig i innsigelsen, eller dersom medlemmet som innsigelsen er rettet mot, ikke trekker seg, kan parten som gjør innsigelsen, be utnevnelsesmyndigheten om å treffe beslutning om innsigelsen. Dersom innsigelsen tas til følge, skal vedkommende medlem erstattes.
10. Dersom en voldgiftsmann er utilgjengelig, trekker seg eller må erstattes, skal erstatteren velges i samsvar med prosedyren i denne artikkelen.
11. Panelet skal regnes som opprettet samme dag som den siste voldgiftsmannen utnevnes.
12. Generalsekretæren for den faste voldgiftsdomstolen skal fungere som utnevnelsesmyndighet.

ARTIKKEL 16.8

Voldgiftsmennenes kvalifikasjoner

Alle voldgiftsmenn skal

- a) ha ekspertkunnskap eller erfaring innen juss, internasjonal handel, andre områder som omfattes av denne avtalen, eller løsning av tvister som oppstår i forbindelse med internasjonale handelsavtaler,
- b) være uavhengig av og ikke være tilknyttet eller motta instruksjoner fra noen av partene og heller ikke ha hatt befatning med saken i noen egenskap,
- c) handle etter sin egen overbevisning og ikke motta instruksjoner fra noen organisasjon eller regjering i spørsmål som gjelder tvisten, og
- d) overholde atferdsreglene.

ARTIKKEL 16.9

Mandat

1. Med mindre noe annet er avtalt mellom partene i tvisten, og senest 10 dager etter at panelet ble opprettet, skal panelets mandat være å
  - a) undersøke, i lys av de relevante bestemmelsene i denne avtalen, saken eller sakene det vises til i anmodningen om opprettelse av panelet,
  - b) avsi kjennelse om juridiske og faktiske forhold og treffe avgjørelse om hvorvidt det eller de aktuelle tiltakene er i samsvar med de relevante bestemmelsene i denne avtalen, og gi en begrunnelse for sine avgjørelser. Panelet kan foreslå måter den innklagede parten kan gjennomføre avgjørelsene på, og
  - c) framlegge en skriftlig rapport i samsvar med artikkel 16.14 (Panelets rapporter).
2. Dersom partene i tvisten blir enige om et annet mandat enn det som er nevnt i nr. 1, skal de underrette panelet om det avtalte mandatet senest tre dager etter at de er blitt enige om det.

ARTIKKEL 16.10

Hastesaker

I hastesaker, herunder i forbindelse med lett bedervelige varer, skal panelet og partene i tvisten gjøre sitt ytterste for i størst mulig grad å påskynde

saksbehandlingen. Dersom en part i tvisten anmoder om det, skal panelet senest 10 dager etter at det ble opprettet, avgjøre om tvisten omfatter hastesaker.

ARTIKKEL 16.11

Panelprosedyrer

1. Panelet bør regelmessig konsultere med partene i tvisten og sørge for tilstrekkelige muligheter til å oppnå en omforent løsning. Panelet skal i den forbindelse alltid sikre at det deler opplysninger med eller retter anmodninger til alle parter i tvisten samtidig.
2. Alle forhandlinger i panelet skal være åpne for allmennheten med mindre partene i tvisten blir enige om noe annet eller panelet beslutter å lukke forhandlingene så lenge fortrolige opplysninger drøftes. Forhandlinger som holdes for lukkede dører, skal være fortrolige.
3. Partene i tvisten skal i fellesskap avgjøre hvor forhandlingene skal finne sted. Dersom partene i tvisten ikke er i stand til å bli enige om sted, skal forhandlingene avholdes i Genève i Sveits.
4. Panelet og partene i tvisten skal behandle som fortrolige alle opplysninger framlagt for panelet av en part som den parten har betegnet som fortrolige. Dersom denne parten sender en fortrolig utgave av sine skriftlige merknader til panelet, skal den også, på anmodning fra enhver annen part, stille til rådighet et ikke-fortrolig sammendrag av opplysningene i sine merknader som kan offentliggjøres, med en forklaring på hvorfor de ikke-offentliggjorte opplysningene er fortrolige.
5. Panelets drøftelser skal holdes fortrolige.
6. Partene i tvisten skal gis mulighet til å være til stede under framstillinger, uttalelser, innlegg eller motinnlegg i saken. Alle dokumenter eller opplysninger som en part legger fram for panelet, skal samtidig sendes av denne parten til den andre parten i tvisten. Et skriftlig innlegg, en anmodning, en underretning eller et annet dokument skal anses som mottatt når det er levert til mottakeren gjennom diplomatiske kanaler.
7. Den foreløpige rapporten og sluttrapporten skal utarbeides uten at partene er til stede, og i lys av de opplysningene som er framlagt og uttalelsene som er gitt. Voldgiftsmennene påtar seg det fulle ansvaret for utarbeidingen av rapportene og skal ikke delegere dette ansvaret til noen annen person.
8. Panelet skal forsøke å treffe sine beslutninger, herunder om sin sluttrapport, ved enstemmighet. Det kan også treffe sine beslutninger, herunder om sin sluttrapport, ved flertallsavgjørelse dersom det ikke kan treffes en beslutning ved enstemmighet. Dissens mellom voldgiftsmenn skal ikke offentliggjøres.

9. Panelets beslutninger skal være endelige og bindende for partene i tvisten. De skal godtas uten vilkår av partene i tvisten. De skal ikke utvide eller innskrenke partenes rettigheter og forpliktelser i henhold til denne avtalen.
10. En part som ikke er part i tvisten, skal ved skriftlig underretning til partene i tvisten ha rett til å legge fram skriftlige innlegg for panelet, motta skriftlige innlegg, herunder vedlegg, fra partene i tvisten, møte i forhandlinger og avgi muntlige innlegg.

ARTIKKEL 16.12

Fortolkningsregler

Panelet skal fortolke de relevante bestemmelsene i denne avtalen i samsvar med alminnelige regler for fortolkning av folkeretten, herunder reglene som er nedfelt i Wien-konvensjonen om traktatretten. Panelet skal også ta hensyn til relevante fortolkninger i rapporter fra paneler og fra appellorganet som er vedtatt av WTOs tvisteløsningsorgan.

ARTIKKEL 16.13

Mottak av opplysninger

1. På anmodning fra en part i tvisten eller på eget initiativ kan panelet anmode partene i tvisten om relevante opplysninger som den anser som nødvendige og hensiktsmessige. Partene i tvisten skal svare raskt og fullstendig på enhver anmodning fra panelet om opplysninger.
2. På anmodning fra en part i tvisten eller på eget initiativ kan panelet fra enhver kilde be om alle opplysninger, herunder fortrolige opplysninger, som det finner hensiktsmessig. Panelet har også rett til å innhente en uttalelse fra sakkyndige dersom det finner det hensiktsmessig.
3. En parts fysiske personer eller juridiske personer som er etablert i en part, kan inngi *amicus curiae*-innlegg til panelet.
4. Alle opplysninger som panelet innhenter i henhold til denne artikkelen, skal gjøres tilgjengelige for partene i tvisten, og partene i tvisten kan sende merknader til disse opplysningene til panelet.

ARTIKKEL 16.14

Panelets rapporter

1. Panelet skal framlegge en foreløpig rapport for partene i tvisten som angir panelets kjennelser og avgjørelser og begrunnelsene for dem, senest 100 dager at det ble opprettet.

2. Hver part i tvisten kan sende skriftlige merknader til panelet og anmode om at panelet behandler bestemte punkter i den foreløpige rapporten på nytt, senest 15 dager etter at den foreløpige rapporten ble framlagt. Etter å ha vurdert eventuelle skriftlige merknader og anmodninger fra hver part i tvisten med hensyn til den foreløpige rapporten kan panelet endre den foreløpige rapporten og foreta eventuelle ytterligere undersøkelser som det finner hensiktsmessig.
3. I hastesaker
  - a) skal panelet gjøre sitt ytterste for å framlegge sin foreløpige rapport senest 60 dager etter at det ble opprettet, og
  - b) skal hver part i tvisten gjøre sitt ytterste for å sende panelet eventuelle skriftlige merknader eller anmodninger om at det skal behandle bestemte punkter i den foreløpige rapporten på nytt, senest 10 dager etter at den foreløpige rapporten ble framlagt.
4. Panelet skal framlegge sin sluttrapport for partene i tvisten senest 30 dager etter at den foreløpige rapporten ble framlagt.
5. I hastesaker skal panelet gjøre sitt ytterste for å framlegge sin sluttrapport senest 15 dager etter at den foreløpige rapporten ble framlagt.
6. Sluttrapporten skal inneholde alle skriftlige merknader og anmodninger fra partene i tvisten med hensyn til den foreløpige rapporten.
7. Partene i tvisten skal offentliggjøre sluttrapporten i sin helhet senest 10 dager etter at den ble framlagt, med forbehold for at fortrolige opplysninger skal beskyttes.

ARTIKKEL 16.15

Overholdelse av sluttrapporten

1. Den innklagede parten skal treffe alle nødvendige tiltak for raskt og i god tro å overholde sluttrapporten framlagt i samsvar med artikkel 16.14 (Panelets rapporter).
2. Dersom det ikke er praktisk mulig å overholde sluttrapporten umiddelbart, skal den innklagede parten senest 30 dager etter at sluttrapporten ble framlagt, underrette parten som klager, om lengden på den rimelige fristen for å overholde sluttrapporten, og partene i tvisten skal bestrebe seg på å bli enige om hvilken rimelig frist som er nødvendig for å overholde sluttrapporten. Dersom partene i tvisten er uenige om lengden på den rimelige fristen, kan parten som klager, senest 20 dager etter at den mottar underretning fra den innklagede parten i samsvar med første punktum i dette nummeret, skriftlig

anmode det opprinnelige panelet⁹³ om å fastsette lengden på den rimelige fristen. En slik anmodning skal meddeles samtidig til den innklagede parten. Det opprinnelige panelet skal underrette partene i tvisten om sin avgjørelse senest 30 dager etter at anmodningen ble sendt.

ARTIKKEL 16.16

Kontroll av overholdelse

1. Den innklagede parten skal senest på utløpsdatoen for den rimelige fristen for å overholde sluttrapporten underrette parten som klager, om eventuelle tiltak som er truffet for å overholde den endelige rapporten.
2. Dersom det er uenighet om det foreligger tiltak som er truffet for å overholde sluttrapporten, eller om tiltakene er i samsvar med sluttrapporten, kan parten som klager, skriftlig anmode det opprinnelige panelet om å undersøke saken. Anmodningen skal meddeles samtidig til den innklagede parten.
3. Anmodningen nevnt i nr. 2 skal angi det faktiske og rettslige grunnlaget for klagen, herunder hvilke spesifikke tiltak det dreier seg om, på en slik måte at det klart framgår på hvilken måte tiltakene er i strid med sluttrapporten.
4. Panelet skal underrette partene i tvisten om sin beslutning senest 90 dager etter at saken nevnt i nr. 2 ble forelagt det.

ARTIKKEL 16.17

Midlertidige korrigerende tiltak ved manglende overholdelse

1. Den innklagede parten skal på anmodning fra parten som klager, innlede konsultasjoner med sikte på å oppnå enighet om en gjensidig tilfredsstillende kompensasjonsordning eller alternativ ordning dersom
  - a) det opprinnelige panelet i samsvar med artikkel 16.16 (Kontroll av overholdelse) finner at den innklagede parten ikke har overholdt sluttrapporten,
  - b) den innklagede parten unnlater å underrette om noe tiltak som er truffet for å overholde sluttrapporten, før utløpet av den rimelige fristen, eller
  - c) den innklagede parten underretter parten som klager, om at den ikke har til hensikt eller at det ikke er praktisk mulig å overholde sluttrapporten innen den rimelige fristen fastsatt i samsvar med artikkel 16.15 (Overholdelse av sluttrapporten) nr. 2.

---

⁹³ Det presiseres at henvisninger i dette kapittelet til det opprinnelige panelet omfatter eventuelle erstatningsvoldgiftsmenn utpekt i henhold til artikkel 16.7 (Panelets sammensetning) nr. 10.

2. Dersom parten som klager, beslutter å ikke framsette en anmodning i samsvar med nr. 1 i en sak der vilkårene i nr. 1 bokstav a)–c) er oppfylt, eller dersom det framsettes en anmodning, og det ikke er avtalt en gjensidig tilfredsstillende erstatning eller alternativ ordning innen 20 dager etter at anmodningen ble mottatt i samsvar med nr. 1, kan parten som klager, skriftlig underrette den innklagede parten om at den har til hensikt å suspendere anvendelsen overfor den innklagede parten av konsesjoner eller andre forpliktelser gitt i henhold til denne avtalen. Underretningen skal angi omfanget av suspensjonen av konsesjoner eller andre forpliktelser.
3. Parten som klager, skal ha rett til å gjennomføre suspensjonen av konsesjoner eller andre forpliktelser 15 dager etter at den innklagede parten har mottatt underretningen, med mindre den innklagede parten har anmodet om voldgift i samsvar med nr. 6.
4. Når parten som klager, vurderer hvilke konsesjoner eller andre forpliktelser den skal suspendere, skal den anvende følgende prinsipper og prosedyrer:
  - a) Det generelle prinsippet er at parten som klager, først skal søke å suspendere anvendelsen av konsesjoner eller andre forpliktelser i samme sektor eller sektorer som den der panelet har funnet manglende overholdelse av denne avtalen.
  - b) Dersom den anser at det ikke lar seg gjøre eller ikke har den tiltenkte virkningen å suspendere konsesjoner eller andre forpliktelser i samme sektor eller sektorer, kan den søke å suspendere konsesjoner eller andre forpliktelser i andre sektorer som er gjenstand for tvisteløsning i samsvar med artikkel 16.2 (Virkeområde).
  - c) Konsesjoner eller andre forpliktelser i henhold til kapittel 3 (Tjenester og investeringer) i forbindelse med finansielle tjenester kan ikke suspenderes i henhold til denne artikkelen med mindre sluttrapporten omhandlet i artikkel 16.14 (Panelets rapporter) gjelder fortolkningen og anvendelsen av konsesjoner eller andre forpliktelser i henhold til kapittel 3 (Tjenester og investeringer) med hensyn til finansielle tjenester.
5. Suspensjonen av konsesjoner eller andre forpliktelser eller av kompensasjonen eller en alternativ ordning skal være midlertidig og skal bare gjelde inntil tiltaket som i sluttrapporten er funnet å være i strid med denne avtalen, er fjernet, eller inntil partene i tvisten har løst tvisten på annen måte.
6. Dersom den innklagede parten anser at suspensjonen av konsesjoner eller andre forpliktelser ikke er i samsvar med nr. 4, kan den skriftlig anmode det opprinnelige panelet om å undersøke saken senest 15 dager etter at underretningen nevnt i nr. 2 ble mottatt. Anmodningen skal samtidig meddeles parten som klager. Det opprinnelige panelet skal underrette partene i tvisten om sin beslutning i saken senest 30 dager etter at anmodningen ble framsatt. Ingen konsesjoner eller andre forpliktelser skal suspenderes før

panelets beslutning foreligger. Suspensjonen av konsesjoner eller andre forpliktelser skal være i samsvar med beslutningen.

ARTIKKEL 16.18

Kontroll av overholdelse etter vedtakelse av midlertidige korrigerende tiltak

På anmodning fra en av partene i tvisten skal det opprinnelige panelet avgjøre om eventuelle tiltak truffet for å overholde sluttrapporten som er vedtatt etter suspensjonen av konsesjoner eller andre forpliktelser eller av kompensasjonen eller alternative ordninger, er i samsvar med sluttrapporten, og, på bakgrunn av denne avgjørelsen, om suspensjonen av konsesjoner eller andre forpliktelser eller av kompensasjonen eller en alternativ ordning bør avsluttes eller endres. Panelet bør treffe sin avgjørelse senest 30 dager etter at anmodningen er mottatt.

ARTIKKEL 16.19

Suspensjon og avslutning av behandlingen

1. Dersom partene i tvisten er enige om det, kan panelet når som helst suspendere sitt arbeid for et tidsrom på høyst 12 måneder. Panelet skal gjenoppta behandlingen når som helst på felles anmodning fra partene i tvisten, eller etter utløpet av den avtalte suspensjonsperioden på skriftlig anmodning fra en av dem. Dersom et panels arbeid har vært suspendert i mer enn 12 måneder, opphører panelets myndighet til å behandle tvisten, med mindre partene i tvisten avtaler noe annet.
2. Partene i tvisten kan når som helst avtale å avslutte panelets behandling. Partene i tvisten skal i fellesskap underrette panelets leder om en slik avtale.

ARTIKKEL 16.20

Administrasjon av tvisteløsningsprosedyren

Partene i tvisten kan avtale i fellesskap å overlate til et eksternt organ å gi støtte til visse administrative oppgaver i forbindelse med tvisteløsningsprosedyren i henhold til dette kapittelet.

ARTIKKEL 16.21

Omforent løsning

1. Partene i tvisten kan når som helst nå fram til en omforent løsning på enhver tvist som nevnt i artikkel 16.2 (Virkeområde).

2. Dersom det nås fram til en omforent løsning under panelets behandling eller under en meklingsprosedyre, skal partene i tvisten i fellesskap underrette lederen for panelet eller mekleren og de andre partene om løsningen. Etter en slik underretning skal panelets behandling eller meklingsprosedyren avsluttes.

ARTIKKEL 16.22

Valg av instans

1. Dersom det oppstår en tvist om samme sak både i henhold til denne avtalen og en annen internasjonal handelsavtale som partene i tvisten er parter i, herunder WTO-avtalen, kan parten som klager, velge i hvilken instans tvisten skal løses.
2. Når en part har valgt instans og innledet en tvisteløsningsprosedyre, skal denne parten ikke innlede en tvisteløsningsprosedyre i henhold til dette kapitlet eller i henhold til en annen internasjonal avtale som nevnt i nr. 1, med mindre den først valgte instansen av jurisdiksjonsmessige eller prosedyremessige grunner ikke når fram til en avgjørelse.
3. Ved anvendelse av nr. 2 gjelder følgende:
  - a) Tvisteløsningsprosedyren i henhold til dette kapitlet anses som innledet når en part anmoder om opprettelse av et panel i samsvar med artikkel 16.6 (Opprettelse av et panel) nr. 1.
  - b) Tvisteløsning i henhold til WTO-avtalen anses som innledet når en part anmoder om opprettelse av et panel i samsvar med artikkel 6 i tvisteløsningsavtalen.
  - c) Tvisteløsning i henhold til enhver annen handelsavtale anses som innledet når en part anmoder om at det opprettes et tvisteløsningspanel i samsvar med de relevante bestemmelsene i den avtalen.

ARTIKKEL 16.23

Frister

1. Alle frister fastsatt i dette kapitlet, herunder fristene for panelene til å underrette om sine avgjørelser, skal regnes i kalenderdager, og som første dag regnes dagen etter det tiltaket eller faktumet som de viser til.
2. Alle frister nevnt i dette kapitlet kan endres for en bestemt tvist ved avtale mellom partene i den tvisten. Panelet kan når som helst foreslå for partene i tvisten å endre enhver frist nevnt i dette kapitlet, med angivelse av begrunnelsen for forslaget.

3. Dersom et panel anser at det ikke er i stand til å overholde en frist det er pålagt etter dette kapitlet, skal det underrette partene i tvisten skriftlig og angi hvor mye ekstra tid det trenger. Nødvendig tilleggstid bør ikke overstige 30 dager.

ARTIKKEL 16.24

Utgifter

Med mindre partene i tvisten avtaler noe annet, skal panelets utgifter, herunder vederlaget til voldgiftsmennene, dekkes av partene i tvisten med like store andeler.

ARTIKKEL 16.25

Forretningsorden og atferdsregler

Panelprosedyren omhandlet i dette kapitlet skal gjennomføres i samsvar med forretningsordenen for et panel og atferdsreglene for voldgiftsmenn, som skal vedtas av den blandede komiteen på dens første møte.

KAPITTEL 17

SLUTTBESTEMMELSER

ARTIKKEL 17.1

Vedlegg og tillegg

Vedleggene og tilleggene til denne avtalen utgjør en integrert del av avtalen.

ARTIKKEL 17.2

Endringer

1. Partene kan avtale, skriftlig, å endre denne avtalen.
2. Med mindre annet er avtalt trer endringene i kraft den første dagen i den tredje måneden etter den datoen da minst én EØS-EFTA-stat og Det forente kongerike underrettet depositaren om at de har gjennomført sine respektive interne krav og prosedyrer.
3. Dersom en EØS-EFTA-stat underretter depositaren om at den har gjennomført sine respektive interne krav og prosedyrer etter at minst én EØS-EFTA-stat og Det forente kongerike har underrettet depositaren, trer endringen i kraft den første dagen i den tredje måneden etter underretningen om at de interne kravene og prosedyrene er gjennomført.
4. Uten hensyn til nr. 1–3 kan den blandede komiteen beslutte å endre vedleggene og tilleggene til denne avtalen. Beslutningen trer i kraft den første dagen i den tredje måneden etter den datoen da minst én EØS-EFTA-stat og Det forente kongerike underrettet depositaren om at de har gjennomført sine respektive interne krav og prosedyrer, med mindre noe annet er fastsatt i beslutningen. Dersom en EØS-EFTA-stat underretter depositaren om slik gjennomføring etter den datoen da minst én EØS-EFTA-stat og Det forente kongerike underrettet depositaren, trer beslutningen i kraft den første dagen i den tredje måneden etter at den ga sin underretning.
5. Ved endringer i spørsmål som gjelder bare én eller flere EØS-EFTA-stater og Det forente kongerike, skal de berørte partene bli enige seg imellom.
6. Endringstekstene og underretningene om gjennomføring av interne krav og prosedyrer skal deponeres hos depositaren.

7. Enhver part kan avtale å anvende en endring midlertidig med forbehold for partens interne krav med hensyn til midlertidig anvendelse. Depositaren skal underrettes om midlertidig anvendelse av endringer. En slik midlertidig anvendelse får virkning mellom Det forente kongerike og en EØS-EFTA-stat den datoen de begge har deponert sine respektive underretninger hos depositaren.
8. Enhver part kan avslutte den midlertidige anvendelsen av en endring av denne avtalen ved skriftlig underretning til depositaren. Slikt opphør får virkning
  - a) mellom Det forente kongerike og en EØS-EFTA-stat den første dagen i den andre måneden etter datoen for slik underretning fra en EØS-EFTA-stat, eller
  - b) mellom alle parter som midlertidig har anvendt endringen, den første dagen i den andre måneden etter slik underretning fra Det forente kongerike.

ARTIKKEL 17.3

Oppsigelse og opphør

1. Hver part kan bringe denne avtalen til opphør ved skriftlig underretning til depositaren. Slik oppsigelse får virkning tolv måneder etter den datoen da depositaren mottok underretningen, med mindre partene er enige om noe annet.
2. Dersom Det forente kongerike sier opp avtalen, opphører avtalen å gjelde samme dag som nevnte oppsigelse trer i kraft.

ARTIKKEL 17.4

Gjennomgang

1. Partene skal foreta en generell gjennomgang av gjennomføringen og anvendelsen av denne avtalen i løpet av det tiende året etter datoen for ikrafttredelse av denne avtalen, eller på de tidspunktene som partene avtaler.
2. Denne artikkelen berører ikke andre bestemmelser om gjennomgang i denne avtalen.

ARTIKKEL 17.5

Ikrafttredelse

1. Dersom partene har underrettet depositaren om at de har gjennomført sine respektive interne krav og prosedyrer, og forutsatt at minst én EØS-EFTA-stat og Det forente kongerike er blant statene som har underrettet depositaren om at de har gjennomført sine respektive interne krav og prosedyrer, trer denne avtalen i kraft den første dagen i måneden etter den datoen da depositaren mottok skriftlig underretning fra partene.
2. Dersom en EØS-EFTA-stat underretter depositaren om at den har gjennomført sine respektive interne krav og prosedyrer for ikrafttredelse av denne avtalen etter at minst én EØS-EFTA-stat og Det forente kongerike har underrettet depositaren, trer denne avtalen i kraft den første dagen i måneden etter den datoen da depositaren mottok underretningen fra EØS-EFTA-staten.
3. Enhver part kan godta den midlertidige anvendelsen av denne avtalen med forbehold for partens interne krav og prosedyrer med hensyn til midlertidig anvendelse. Depositaren skal underrettes om midlertidig anvendelse av denne avtalen. En slik midlertidig anvendelse får virkning mellom Det forente kongerike og en EØS-EFTA-stat den datoen de begge har deponert sine respektive underretninger hos depositaren.
4. Enhver part kan avslutte den midlertidige anvendelsen av denne avtalen ved skriftlig underretning til depositaren. Slikt opphør får virkning
  - a) mellom Det forente kongerike og en EØS-EFTA-stat den første dagen i den andre måneden etter datoen for slik underretning fra en EØS-EFTA-stat, eller
  - b) mellom alle parter som midlertidig har anvendt avtalen, den første dagen i den andre måneden etter slik underretning fra Det forente kongerike.

ARTIKKEL 17.6

Depositar

Norges regjering skal fungere som depositar.

TIL BEKREFTELSE PÅ DETTE har undertegnede, som er gitt behørig fullmakt, undertegnet denne avtalen.

Utferdiget i London 8. juli 2021 i ett eksemplar på engelsk som skal deponeres hos depositaren, som skal oversende bekreftede kopier til alle parter.

For Island

For Det forente kongerike
Storbritannia og Nord-Irland

.....

.....

For Fyrstedømmet Liechtenstein

.....

For Kongeriket Norge

.....